

SISAK 2000+

Biblioteka ZBORNICI, knjiga 9.

Copyright © 2000.

Institut društvenih znanosti IVO PILAR, Zagreb
u suradnji s Gradskim poglavarstvom Grada Siska

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb

UDK 314(497.5 Sisak)(082)
711.4(497.5 Sisak)(082)
911.375(497.5 Sisak)(082)

SISAK 2000+ : sociodemografska
uporišta budućeg Siska / uredili Ivan
Rogić, Mile Mikić, Anka Mišetić. - Zagreb
: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar,
2000. - (Biblioteka Zbornici ; knj. 9)

ISBN 953-6666-11-1

1. Rogić, Ivan 2. Mikić, Mile 3. Mišetić,
Anka.

I. Sisak - - Urbani razvoj II.
Sisak - - Demografske značajke III. Sisak - -
Geografske značajke

401117093

ISBN 953-6666-11-1

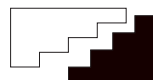
SISAK 2000+

Sociodemografska
uporišta budućeg
Siska

Uredili:
Ivan Rogić
Mile Mikić
Anka Mišetić

Institut
društvenih znanosti
Institute
of Social Sciences

IVO **PILAR**

Zagreb, 2000.

Uvodna napomena

Radovi izloženi na idućim stranicama nastali su kao rezultat narudžbe Gradskog poglavarstva grada Siska 1999. godine. Opći cilj analize bio je osigurati uvide i podatke potrebne za izradu novog generalnog urbanističkog plana grada. Ta činjenica presudno određuje i glavni smjer analize i širinu analitičkog zahvata. Očekivati da radovi pruže i odgovore na druga pitanja, nedvojbeno važna u zbilji grada Siska, nije zasnovano. Njihove žanrovske granice izravno izvire iz spomenute svrhe. Druga okolnost koja utječe na kakvoću tekstova ograničenja su nastala kao posljedica raspoloživih financijskih izvora i nametnutih rokova. Premda ona nisu fatalna, svakako treba imati na umu da su predočeni članci neposredno njime obilježeni.

Vjerujemo da unatoč izloženim ograničenjima radovi zaslužuju pozornost šire javnosti. Zato ih i predočujemo u obliku Zbornika.

Upozorujemo k tomu da su, poradi lakšeg čitanja rezultata i njihove interpretacije, tablice prikazane u tekstu u svakom poglavlju posebno numerirane (1-n). Brojevi tablica na koje se autori pozivaju odnose se na tablice u tom poglavlju, osim u slučajevima gdje je posebno naznačeno da je riječ o tablici iz posebnog dodatka (Dodaci I.-IV.)

U Zagrebu/Sisku, studeni 2000.

Urednici

Ivan Rogić <i>Osvrt na model(e) dosadašnjeg razvitka Siska</i>	9
Mladen Klemenčić <i>Prometno-geografski položaj Siska</i>	37
Nenad Pokos, Dražen Živić <i>Demografska obilježja Siska</i>	51
Ivan Rogić, Anka Mišetić <i>Osnovna obilježja stambenog sklopa Siska</i>	99
Anka Mišetić <i>Glavna socijalna obilježja Siska</i>	123
Ivan Rogić, Anka Mišetić <i>Sisak u građanskom iskustvu</i>	149
Maja Štambuk <i>Glavne razvojne aspiracije skupina na sisačkoj periferiji</i>	219
Ivan Rogić <i>Uporišta za budućnost Siska</i>	241
SAŽECI	261
BILJEŠKE O AUTORIMA	269
DODACI	273
<i>Dodatak I.</i>	275
<i>Dodatak II.</i>	311
<i>Dodatak III.</i>	335
<i>Dodatak IV.</i>	359

Ivan
ROGIĆ

OSVRT NA MODEL(E)
DOSADAŠNJEG
RAZVITKA SISKA

Krivudava putanja urbanog subjekta

Urbana subjektivnost redovito ostaje izvan okvira ambicioznije analize gradskih prilika. Djelovanje te navike nije teško uočiti u množini radova, neovisno o tomu jesu li tuzemnog ili inozemnog podrijetla. Upis takve navike u analitičku praksu, predvidljivo, ostavlja bez primjerena odgovora više, inače korisnih, pitanja. No, k tomu, utječe i na uskratu mogućnosti da se viševrsna pitanja oblikuju kako je potrebno. Već i zbog toga je, makar i u skućenu okviru, korisno odvažiti se na tematsko proširenje analize u naznačenom smjeru. Trijezno je računati da već i osnovna skica portreta urbanog subjekta jednoga grada olakšava čitanje niza mjerodavnih činjenica.

Na pitanje o urbanom subjektu grada Siska upozorio je već i "klasični" gradski kroničar iz prvog desetljeća 20. stoljeća, F. Kovač (vidjeti u: Maroević, 1998.). U dojmljivu opisu gradskih prilika u razdoblju prve hrvatske modernizacije u Sisku (promjene u zaključnim desetljećima 19. stoljeća i u prvim desetljećima 20.). Kovač upozoruje da je u onodobnu Sisku lako uočiti glasovite trgovce i špeditere, bogate "kirijaše, lađare, škartiraše i bajeraše", ali su rijetki, ako nisu i odsutni, oni koji "brinu na općenitost, za kakve napredne općinske uredbe od kojih bi kasnije potomstvo imalo koristi. **Nije bilo lokalnog patriotizma ni osjećaja za to mjesto**" (podcrtao autor). Nije nekorisno u ovako naznačeni okvir uvući i upozorenje jednog od sisačkih intelektualaca s popisa anketiranih 1999. godine. Upozorenje, implicitno, nalaže analitičaru obratiti posebnu pozornost na nadmoć "nomadskih" skupina i sudionika u oblikovanju modernog sisačkog grada. Prisjetimo li se klasične analitičke dosjetke G. Simmela, po kojoj je lik stranca na vrhu popisa likova čiji položaj izravno otkriva kakvoću zavičajne preglednosti gradskog mjesta, upozorenje se može učiniti, blago rečeno, nekorisnim. Ali njegov cilj nije ugroziti kakvoću Simmelova uvida u važnost uloge i lika stranca u zavičajnosti grada. Cilj mu je pokazati da su u znatnom razdoblju moderne sisačke povijesti u gradu nadmoćni oni

sudionici koji Sisak drže **privremenim boravištem**. Prakse orijentirane takvim stavom, posve “racionalno” i, također, posve predvidljivo, osnažuju interesne mreže i hijerarhije moći u kojima je grad samo pogodni profitni mehanizam za “privremeno” razdoblje; mehanizam se napušta ili mijenja kada se iscrpi ili trajno pokvari. Budući da je, na drugoj strani, grad najprije posebno životno područje, oblici djelovanja orijentirani privremenošću oslobođeni su obveze biti obzirni spram njegovih životnih ili kojih drugih (kulturnih, simboličnih, socijalnih itd.) posebnosti. Drukčije rečeno, na mjestu određenom naslovom “privremeno boravište”, posve su samorazumljivi mnogovrsni oblici praktične grubosti kakvi su, inače, na zavičajnim parcelama odredljivi samo kao likovi nemoralne ili, štoviše, kriminalne prakse. Spomenuti gradski kroničar, F. Kovač, razgovijetno izvješćuje kako onodobni grad Sisak, unatoč uspješnim poduzetnicima u obrtu i riječnom prometu napose, **nije – uspješnim gradom**. Nije zbog toga što urbana subjektivnost grada nije oblikovana kao njegov tumač i čuvar, sposoban množinu poduzetničkih poticaja i nedvojbjenih uspjeha prožeti obvezama i simboličnom baštinom gradske zajednice predaka/potomaka. Zahvaljujući tomu, spomenute poduzetničke skupine i ne djeluju kao gradski sudionici nego kao ovlaštenici s viših razina društvene hijerarhije da baš na tom mjestu (ne nužno i u tom gradu) razviju svoje poduzetničke zamisli.

U hrvatskoj analitičkoj literaturi na više je mjesta pokazano da sličan manjak urbane odgovornosti, u različitim razdobljima, djeluje i u drugim hrvatskim gradovima. U razdoblju opisanom u izvješću F. Kovača (dakle, u razdoblju prve hrvatske modernizacije), A. G. Matoš, s više književnog dara ali s istom potrebom za jasnoćom kao i F. Kovač, skicira srodne prilike u Rijeci. Ta činjenica ne implicira da su riječke teškoće s urbanom subjektivnošću slične sisačkima. Već i gruba usporedba obaju gradskih povijesti pokazuje da u usporedbi treba računati s više dubinskih razlika negoli sličnosti. Ali je posve očito da i u Rijeci prva hrvatska modernizacija ima kakvoću “nomadskog” programa, oslobođena posebne obzirnosti i obveza spram gradskog mjesta. Isti je odnos vidljiv i u Karlovcu, Puli i u još nekim hrvatskim gradovima.

Konvencionalni okvir tumačenja naznačenog modernizacijskog pravila naslanja se na **samorazumljivo prešućivanje** obilježja lokalnih skupina koja pogoduju ili, pače, **ohrabruju** množenje privremenih modernizacijskih sudionika. Sukladno tomu, oblikuje se dojam da modernizacijska nadmoć takvih sudionika u (promatranom) gradu nema veze a još manje korijen, u određenim obilježjima lo-

kalne skupine. Interakcionistička perspektiva, međutim, poučava kako unos takvih zagrada nije dopušten. Posve je očito da se nekoliko obilježja privremenih moćnika u gradu ne mogu obrazložiti bez njihove “cinične” baštine (beskru-puloznost, bešćutnost, hitnja da u što kraćem razdoblju zarade što više itd.). No, isto je tako očito da se takvi sudionici mogu ustaliti u ulozi gradskih nadzornika ili usmjerivača gradskih događaja samo koliko su lokalne skupine bez modernizacijske subjektivnosti **ili sposobnosti**. Odsutnost te sposobnosti naznačuje **prazno mjesto** gradskog subjekta; ono postaje predmetom modernizacijskog nadmetanja. Ide li se tim tragom, nije nekorisno podsjetiti i na dvije činjenice koje zorno naznačuju opći obris urbane subjektivnosti lokalno zainteresiranih skupina u Sisku.

Prva činjenica, položena dublje u prošlost, poučava da je Sisak **bivša metropola**. Teret “bivšosti” je toliki da sjećanje na metropolski položaj nema, u zaključnim desetljećima 19. stoljeća, nikakvu mobilizacijsku snagu. Tomu nije glavni razlog pretežno rimski metropolski naslov (rimska Siscia je glavnim gradom rimske pokrajine Panonie Saviae), jer je Sisak i glavnim gradom sjeverne (posavske) Hrvatske u osvit feudalnog razdoblja, pa načelno može i u razdoblju prve hrvatske modernizacije u 19. stoljeću ponuditi mobilizacijski naslov: hrvatski glavni grad. Važnije je što je u istom razdoblju taj naslov već nedvosmislenim označiteljem grada Zagreba, pa drugi hrvatski gradovi s metropolskom prošlošću taj naslov mogu rabiti samo kao jednu vrstu pomoćnog sredstva u natjecanju za bolji/viši rang u hijerarhijskoj mreži hrvatskih gradova.

Druga činjenica, a ona je gotovo sinkrona prvom modernizacijskom razdoblju u Sisku, poučava da je Sisak, sve do 1874., kada je proglašen “slobodnim kraljevskim gradom”, po dva važna obilježja srodniji negradu negoli gradu. Prvo je obilježje **vlasničko**. Sisak je, poznato je, više stoljeća **feudalnim vlasništvom** (vlasnik je zagrebački Kaptol do 1851.). Weberovska analitička tradicija poučava da se u okvirima naselja/feudalnih vlasništava vrlo teško oblikuje građanstvo sposobno za modernizacijsko djelovanje. Jer opći okvir vlasničke i upravljačke sheme ne dopušta uspostavu sudionika sposobnih za autonomiju. Zahvaljujući tomu, u kolektivnom pamćenju lokalnih skupina iz takvih naselja **nadmoćnije je iskustvo ovisnosti i podređenosti** negoli iskustvo samooblikovanja. Podsjetiti je da modernizacijska skučenost nije svojstvena samo rubnim kaptolskim naseljima (“u provinciji”); dostatno je usporediti središnje kaptolsko naselje u (kasnijem) Zagrebu s prilikama u susjednom Gradecu.

Drugo je obilježje **strukturno**. U modernizacijsko razdoblje Sisak i ne pripijeva **kao grad** (gradska općina), nego kao **“oppidum Sisek”**, dakle kao naselje koje još nije gradom ali više nije ni selom (od 1838.). Koliko je prikladno takvu tvorevinu nedvosmisleno zvati trgovištem, predmet je posebne rasprave. Idemo li “tvrđe” tragom analitičke sheme M. Webera, lagodna sinonimnost nije dopuštena; drukčije rečeno, *oppidum može biti*, po glavnoj funkcionalnoj shemi, trgovištem, ali glavno mjerilo njegove urbane kakvoće je stupanj autonomije, a ne zatečena funkcionalna osnovica. Bitnije je uočiti da strukturni okvir *oppiduma* nije najpogodniji za snaženje građanskog (i gradskog) samopouzdanja. Zato mu **nedostaje** socijalna skupina sposobna ujediniti modernizacijske imperATIVE i mjesnu obzirnost. Budući da takve nema, predvidljivo se oblikuje **unutrašnja napetost** između izvanjskih (doseljenih, “nomadskih”) skupina, zainteresiranih za modernizaciju (čitaj: brze uspjehe), i skupina ukorijenjenih u subjektivnosti *oppiduma*, zainteresiranih, najprije, za sigurne preobrazbe po lokalnoj mjeri. Potonje su redovito bez potrebne modernizacijske kompetencije. Njihovo je profesionalno pamćenje ograničeno, uglavnom, na lokalnu obrtničku praksu i zavičajno tržište. U njihovoj interpretaciji likovi “duha mjesta” ostaju, uglavnom, ograđeni nostalgijom i/ili demonstrikim pridjevima.

Ima li se rečeno u vidu, zasnovano je upozoriti kako je Sisak u razdoblju kada stječe naslov “slobodni kraljevski grad” zapravo bez zavičajnih građana. Iskazom se ne upućuje na odsutnost skupina s korijenom u neseoskom okružju; upućuje se, međutim, na odsutnost skupina opremljenih i sposobnih **djelovati s pomoću grada i kao grad** (dakle, djelovati i funkcionalno i identitetski kao gradski sudionici). Zahvaljujući tomu, oblikovanje Siska u prvom modernizacijskom razdoblju nije izloženo onim praktičnim unutrašnjim obvezama i mjerilima kojima je, inače, modernizacijska mijena u gradovima s autoktonom građanskom skupinom izložena. Na to, nedvojbeno, utječe i **malobrojnost** zavičajne sisačke skupine. Na početku 19. stoljeća, poznato je, u starom je Sisku (na lijevoj obali Kupe) tek 67 kuća. Uoči pak samog gradskog osamostaljivanja, godine 1869., u Sisku je popisano 4.300 stanovnika. Svaka-ko da je dio popisanih doseljen u razdoblju 1838.–1869., kada Sisak uživa ovlasti *oppiduma* (do 1838. Sisak ima status sela), podrijetlom iz lokalnog okružja. Ali i lokalni doseljenici su, ostane li se dosljedno na stajalištu da ne baštine “duh mjesta” samog Siska, “stranci” koliko i doseljenici iz drugih krajeva (vidjeti u: Marinović, Mikić, 1989.).

Nestabilnost gradskog subjekta nije ograničena samo na razdoblje prve modernizacije. Ona određuje i prožimlje urbanu preobrazbu i u razdoblju druge (koja se poklapa sa socijalističkim razdobljem). Tvrdnju, osim brojnih iskustvenih primjera praktične neobzirnosti prema gradskoj baštini, podupiru i nalazi sociologijskog anketnog istraživanja iz godine 1987. (skupina autora, 1987.). Anketni podaci pokazuju da u razdoblju anketiranja (kraj osamdesetih godina) **svaki treći** (anketirani) drži kako u Sisku **nema ničesa vrijedna za pokazati strancima ili za čuvati**. Pokazuju, također, da u kolektivnoj predodžbi sisačkih građana **nije učvršćena** mreža označitelja gradskog identiteta. Treba priznati, taj nalaz nije atipičan u razdoblju socijalističke urbanizacije (vidjeti u: Rogić, 1991.). Sistemska konstrukcija općeg predloška onodobne urbane preobrazbe jednostavno potiče, izazivlje na aktivni zaborav “duha mjesta”. Pa se društveno povjerenje u sintaktička pravila urbanog kontinuiteta “Ijulja” ne samo u Sisku nego u drugim hrvatskim gradovima, napose u onima snažnije izloženim silnicama i voljama mijene. U gradovima gdje je nestabilni urbani subjekt odredio praktični obzor prve modernizacije učinci druge modernizacije gotovo da su njegovu slabocu prometnuli u **rizičnu razvojnu činjenicu**. Viševrsna empirijska građa pokazuje da se takvo što zbivalo i u Sisku. U zaključnoj predodžbi i sisačke i hrvatske javnosti to je **nevoljeni grad**, prikladan posve iznimno samo za pragmatične svrhe i zadaće.

Nalazi anketnog istraživanja iz godine 2000., međutim, pokazuju (skupina autora, 2000.) da se u sjeni naznačenog procesa oblikovala **statistička većina** sisačkog stanovništva koja svoj kolektivni obris nedvosmisleno određuje naslovom 'Siščanin'. Korisno je upozoriti na nekoliko osnovnih nalaza. Prvi pokazuje da je grad Sisak mjestom rođenja 45,9% anketiranih. Ali da **“domaćim” Siščaninom sebe drži 85,2% anketirana**. U gradu gdje, biti doseljenikom nije rizično, tako velik udio anketiranih koji se drže “domaćima” ne može se protumačiti posebnim potrebama za minimizacijom socijalnog rizika ili za očekivanim dobitima. Vjerojatnije je na djelu jedna vrsta “ekološkijske” identifikacije sa životnim mjestom na koju upozoruju još i klasični nalazi čikaške škole. (Sukladno tomu, značenje sintagme: “živjeti u Sisku” za mnoge doseljene sinonimno je značenje sintagme “životni uspjeh”.) Drugi nalaz pokazuje da uvjerljiva većina anketiranih, 82%, namjerava **trajno** živjeti u Sisku. Kakvoću iznesenog podatka ozbiljno ugrožava činjenica da teritorijalna pokretljivost u hrvatskom društvu **nije snažna**. Pa se odluka anketiranih može protumačiti i kao posljedica **manjka migracijskih**

moгуćnosti. No, unatoč tomu, nije bez snage i stav da je na djelu potreba za kontinuitetom prije spomenutog životnog uspjeha. Treći nalaz, pak, posredno potvrđuje da je u općem okviru oblikovanja gradske subjektivnosti manje pogrešno govoriti o statističkoj većini koja zavičajno prihvaća Sisak negoli o urbanom subjektu s potrebnim razvojnim imunitetom. Nalaz pokazuje da **“samo 38,7% anketiranih vjeruje da će i njihovi potomci (djeca) ostati trajno živjeti u Sisku”**. Drukčije rečeno, u predodžbi anketiranih grad nije dostatno moćan i uvjerljiv u konkurentskom natjecanju za naklonost mlađeg stanovništva; ni “vlastitog”, rođenog u Sisku, a, implicitno, ni onog s drugih područja, kojega bi, zajamčenom kakvoćom grada i njegove perspektive, tek trebalo u grad privući. Analiziraju li se, dodatno, i iskazi sisačkih srednjoškolaca (dobiveni metodom eseja u već spomenutom istraživanju), lako je uočiti da, po ocjeni većine, grad Sisak takvu kakvoću nema. U većinskoj predodžbi anketiranih on je “mali grad u velikim teškoćama”. Ako tako grad ocjenjuju njegovi srednjoškolci, prije spomenuta skepsa anketiranih Siščana spram mogućnosti grada da se natječe za naklonost mlađeg stanovništva izgleda posve zasnovanom.

Ide li se dosljedno nabačenim tragom, nužno se nameće ovo pitanje: nije li Sisak prisiljen sabirati **samo** stanovništvo bez mogućnosti/sposobnosti za uspjeh u drugim, razvijenijim, hrvatskim gradovima? Potvrđan odgovor implicira da je gradska subjektivnost ostala reducirana na likove nestabilnosti i zgojine prilagodbe prilikama. Niječan pak odgovor obvezuje dvostruko: mora označiti **čime** bi Sisak mogao/trebao privlačiti za razvoj sposobnije stanovništvo te **tko** će Sisak usmjeriti tom putanjom. U općem okviru građanske zbilje, gdje je “nomadizam” jednom vrstom konvencionalna životnog prava (pravo na odabir životnog mjesta i adrese), potraga za odgovorima na spomenuta pitanja ne može ponoviti predloške predgrađanskog obvezivanja pojedinaca ili skupina životom na određenom mjestu državnom voljom (osim, poznato je, skupina iz vojnog ili administrativnog pogona). To, između ostalog, znači da prije spomenuta statistička većina sisačkog stanovništva, koja svoj položaj u gradu određuje naslovom “Siščanin”, **nije dostatnim uvjetom za potrebni okret.** Razložno je vjerovati da se u njoj krije skupina koja svoj položaj u Sisku ne izvodi samo iz elementarne ekolozijske identifikacije. Nego iz identifikacijskog predloška gdje biti (građanski) pojedinac i biti Siščanin **nije odvojivo.** Samo u takvu predložku Sisak je autonomno odbran kao sastavni dio i egzistencijalnog i socijalnog samo-

oblikovanja. No to, paradoksalno, znači, kako naslov “Siščanin”, nije nagrada nego – **identitetska nužda**. Ta će skupina, unatoč malobrojnosti, **tek morati razviti ulogu novog/starog jamca gradske izvrsnosti**.

Sjena predziđa

Sjena predziđa, čitljivo je već i iz općih hrvatskih iskustava u postrenesansnom razdoblju, nagovještuje predložak identifikacije društvenih sudionika koji obvezuje, ponajprije, sudioništvom u **izvanrednim prilikama/stanjima**, nužnim u eshatologijskom knjigovodstvu na višoj (meta)razini društvene ili epohalne mijene. Pri tomu se učinak izvanrednih prilika/stanja ne mjeri posljedicama u djelokrugu opstanka samog sudionika, nego na spomenutoj višoj razini (mijene). Predvidljivo je da se skup imperativa i nauma tako određen postupno transformira u “samorazumljivu” regulativnu i atribucijsku osnovu društvenog sudionika pogodena sjenom. Ili, drukčije rečeno, prihvaćanje njezinih učinaka, i samooznačivanje s pomoću njih, postaje samorazumljiva **sistemska dužnost** takva sudionika.

U urbanoj genezi Siska vidljivo je više likova spomenute sjene. Već i povijesno daleka (ali po kakvoći prapredložak), slika prvog **hrvatskog** Siska stoji u opasnoj blizini sjene predziđa. Unatoč mogućnosti da se njegov otpor protumači i kao zgoljno oponiranje onodobnoj feudalnoj modernizaciji, lik hrvatskog vladara Ljudevita Posavskog lik je s predziđa, gdje se dugoročno odlučuje o kolektivnoj hrvatskoj budućnosti. To, posredno, znači da je Sisak, unatoč tomu što je grad (poslije selo), zapravo – **tvrđava**. U toj se ulozi u renesansnom razdoblju on i doslovno potvrđuje. U razdoblju 1544.-1550., na omanjem komadu zemlje, na utoku Kupe u Savu, Sisak je graditeljskim rezom s više razine (carstva) stavljen u zgradu kao selo, a potvrđen kao tvrđava predziđa. U toj ulozi on je stekao i **europski atribut** sudionika jedne s popisa prijelomnih pobjedničkih bitaka protiv turske vojske (godine 1593., u “bitci pod Siskom”). Na tom tragu diferencira se, postupno, i posebni dio fizičkog naselja, s desne strane Kupe, uključen u porijek Vojne granice do 1874. godine, poznat pod imenom Novi Sisak.

Ta činjenica dopušta Sisku dopisati i drugi lik sjene predziđa. Osim lika tvrđave (s nadmoćnom vojnom zadaćom), diferencira se lik **zaglavne postaje na hrvatskoj granici**. Dok je još na djelu upravljačka volja Carstva na području Vojne granice lik ima gotovo zgoljnu empirijsku potporu. Premda, na drugoj strani, baš zbog upravnog re-

za na graničnoj crti između Vojne granice i Banske Hrvatske, više inicijativa podrijetlom iz Novog Siska u razdoblju prve hrvatske modernizacije ima naglašeniji emancipacijski značaj (primjerice pokretanje dnevnika Zatočnik godine 1869.; osnutak trgovačko-obrtničke komore 1868. itd.) Takav položaj u semantičkoj shemi predvidljivo pomiče značenje gradskog identiteta prema naslovu: **periferijsko utočište**. U razdoblju kada prva hrvatska modernizacija pri kraju 19. stoljeća oblikuje novu društvenu zbilju, značenjsko područje sintagme na gotovo simetričan način “proždire” i naslov “periferijsko utočište” **spram mora siromaštva**, i naslov “periferijsko utočište” **spram nepregledna ruralnog svijeta**. U oba spomenuta lako je uočiti premještanje obrambenih ovlasti i atributa iz renesansnog razdoblja na područje **skrbi za stabilnost**. Skrb, na jednoj strani, dopušta rijetkima pronaći novu životnu perspektivu u Sisku (poduzetničke, obrtničke i radničke skupine nastale na temelju prometne, a poslije i industrijske, ekspanzije); na drugoj, pak, ista skrb teži konzerviranju postojećih shema kako bi se cjelina modernizacijskog poretka održala u razdijeljenim ulogama. Premda u cijelom razdoblju prve hrvatske modernizacije veličina udjela seljačkog svijeta u hrvatskom društvu, a još više veličina njegove zapuštenosti, ne dopušta dosljedno diferenciranje poslova i skrbi za njega po rangovima predviđenim za regionalna ili županijska središta (nego skrb trajno ostaje oblikom rada metropolnih sudionika), ta činjenica ne slabi jasnoću značenjskih obrisa i atributa što ih je Sisak, na toj podlozi, u razdoblju prve modernizacije stekao. **Baš zato** od njega **SE ne očekuje** ona gradska/građanska uvjerljivost koju od Rijeke, primjerice, zahtijevaju/očekuju ugarske vlasti, ili od Zagreba hrvatsko građanstvo. Očekuje SE, naprotiv (i na hrvatskoj i na carskoj razini), da, stojeći na granici prema socijalnom moru seljaka i siromaha, bude **jednom vrstom njihove utješne nagrade na lokalnoj razini**; i, svakako, općim prijenosnikom administrativnih volja. Premda su pritisci nesukladni po osnovnom smjeru, oni, neplanirano, u gradskom sklopu ojačavaju isti osnovni učinak. On se zrcali u skućenoj bilanci praksa građanske autonomije i u množenju tragova posve pragmatične, prigodne skrbi za gradsku zbilju, gdje su sintaktička pravila gradskog kontinuiteta **kao pravila dnevnog djelovanja** posve rubna.

Na istom tragu može se protumačiti i obnova tragova sjene predziđa uoči i tijekom razdoblja druge hrvatske modernizacije (u socijalističkom razdoblju). Obnova je započela (u socijalizmu inače polupriznatom) činjenicom, da su Siščani (sisački partizanski odred) organizirali **prvi** pri-

mjer pobune protiv nacističke okupacije u Hrvatskoj, ali – 1941. godine – i u okupiranim europskim zamljama. Po semantičkim odjecima taj je događaj u sisačkom kolektivnom iskustvu iste kakvoće kao i događaji na području hrvatskog predziđa u renesansnom razdoblju. Organizatori socijalističke modernizacije iz njih su izvukli dva osnovna orijentirajuća načela u oblikovanju sisačke urbane preobrazbe. Prvo načelo poučava da Sisak **mora/treba biti nagrađen** za svoje zasluge na predziđu. Drugo načelo poučava da Sisak **mora/treba biti predvodnim gradom** (jednim u manjoj skupini) u ostvarivanju glavnih ciljeva socijalističke modernizacije u Hrvatskoj. Dakako da je raspon “predvođenih” obveza i zadaća ovisio o ambicijama i društvenoj moći pojedinih gradskih tumača i jamaca socijalističkog programa; manje je ovisio o uvidima u gradske procese i gradske potrebe. Na toj podlozi radikaliziraju se u gradu promjene koje “odozgo” oblikuju funkcionalnu i socijalnu osnovicu ostvarivanja općeg socijalističkog programa; one su samo posredno svezane s promjenama i prioritetima važnim gradu. Novi “novi Sisak”, nastao u tom razdoblju, nije otiskom uspješne prilagodbe grada novim razvojnim i funkcionalnim uvjetima. Nego, najprije, otiskom **istog idealnotipičnog socijalnog/industrijskog skladišta** koje, u socijalističkom razdoblju, modelski orijentira program izgrađivanja novih gradova po cijeloj onodobnoj Hrvatskoj (kao sastavnici druge jugoslavenske države). U takvu okviru uspješno se oblikuje, vidjelo se, statistička većina Siščana koja sebe nedvosmisleno drži istinskim Siščanima. Ali se s puno teškoća oblikuje sposobni tumač interesa grada i njegovih glavnih ciljeva. Raspored likova po određenosti grada industrijskim adresama i njihovim ciljevima zacijelo najjasnije pokazuje o kakvim je teškoćama riječ.

Ipak, sjena predziđa, neovisno o tomu što je predodžbe o razvitku Siska u socijalnoj imaginaciji hrvatskog društva dalekosežno zarobila periferijskim mjerilima, osnažila je, na drugoj strani, i novu/imaginarnu granicu toga razvitka. Ona je najjasnije formulirana u prije spomenutom drugom načelu s pomoću kojega se orijentiraju organizatori sisačke modernizacije u socijalističkom razdoblju; načelo, vidjelo se, poučava da Sisak mora/treba biti predvodnim gradom. Pročita li se taj imperativ u obzoru razumijevanja što ga je više desetljeća ekskluzivno nadzirao, primjerice, N. Weber, idealnotipični sisački gospodarstvenik kasnog socijalističkog razdoblja, onda ne znači drugo negoli da se Sisak s naručenom vedrinom samousmrtnosti u jednoj vrsti ogleadne odanosti zastarjeloj predodžbi o industrijskom napretku; koju, k tome praktično jamče jednako tako zastarjeli totalitarni jamci poretka. No, pročita li se

isti imperativ u obzoru razumijevanja koji od svakog grada, kao **navlastita sudionika**, zahtijeva da se samoodredi u **odabranim likovima gradske izvrsnosti**, onda sjena predziđa može, paradoksalno, postati simboličnim uporištem gradskog razvojnog orijentiranja koje ne dopušta da Sisak bude povučen u svakodnevicu “malog grada s velikim teškoćama” kao u labirint bez izlaznog puta. Više razvojnih aspiracija sisačkih građana, zabilježenih u prije spomenutom istraživanju, pokazuje da je takvo čitanje gradskog položaja već na djelu.

Klasicistička arheologija prve modernizacije

Učinke prve hrvatske modernizacije u Sisku korisno je rasporediti u dvije osnovne skupine.

U prvoj su učinci sabrani u razdoblju što se, grubo promatrano, dovršava gradskim osamostaljenjem već spomenute, 1874. godine. Navedenu godinu ne ističemo samo zbog nove upravne i političke subjektivnosti koja je Sisku, odlukom da mu se prizna položaj slobodnog kraljevskog grada, stavljena u izgled. Važnom držimo i činjenicu da se istih godina dalekosežno mijenja i funkcionalna osnovica gradske predodžbe o autonomiji. Nije netočno, ide li se strožije tragom europskih inicijativa u istom razdoblju, tu osnovicu definirati **merkantilističkom**. Ona obuhvaća dvije jednostavne zamisli.

Prva oblikuje predodžbu o Sisku kao **lučkoj prometnoj adresi**. Zamisao je izvadak opsežnijeg programa prometne rekonstrukcije zemalja u Carstvu, oblikovana još u 18. stoljeću. U njegovu ostvarivanju, unatoč poduzetničkim sudionicima različite snage i veličine, najvažnija je carska volja. Napokon, merkantilistički program i ima korijen u hitnji da se u ulogama ekskluzivnih poduzetnika na kontinentalnim i interkontinentalnim tržištima potvrde države. Ostvarujući zamisao, one zapravo izgrađuju i homogeniziraju prometne mreže, imitirajući predložak komunalne homogenizacije gradova u baroknom razdoblju. Uključivanje Siska u zemaljske prometne mreže dakle, oslonjeno je na lučku predodžbu o Sisku. Dovršetak željezničke pruge Sisak-Zagreb-Zidani most 1862. godine sisačka uprava ne drži opasnim. Vjeruje se, naprotiv, da događaj dodatno učvršćuje Sisak u ulozi važne riječne luke. Ni tekući događaji u gospodarstvu nisu oprečni tom stavu.

Druga zamisao merkantilističkog programa oblikuje predodžbu o obrtničkom/industrijskom Sisku; no njezin strukturni predložak izravna je posljedica činjenice da je Sisak riječna luka. Drukčije rečeno, opći prometni/trgovački okvir sisačkog gospodarstva određuje posebne likove

obrtničke/industrijske prakse. Zahvaljujući tomu, u promatranom razdoblju brodograditeljska je industrija stvarna jezgra sisačke industrije. (Primjerice, početkom šezdesetih godina 19. stoljeća u Sisku radi 10 brodogradilišta, očito nevelikih; u njima se godišnje gradi 4–5 brodova, a popravlja dvadesetak.)

Merkantilistički izvadak programa gospodarske modernizacije predvidljivo je nametnuo dvije **usporedne** urbanizacijske zadaće. No one se u paru mogu razlikovati samo ukoliko se analiziraju kao odijeljeni empirijski događaji. U osnovi, na djelu je jedinstvena gesta; njezin je cilj, grubo rečeno, **konstituirati gradsku zbilju u Sisku** kao zbiljski životni i graditeljski sklop.

Prva zadaća u paru jest konstituiranje/oblikovanje sisačkog Donjeg grada. Formulacija, međutim, nije posve opravdana. Do godine 1838., vidjelo se, Sisak je selo. Njegov “gornji grad” ili je imaginarnim/nevidljivim gradom (upućujemo na imaginarni album I. Calvina) ili je određljiv samo u ulomcima (sisačka tvrđava, kaptolska zdanja) koji ne mogu biti valjanim nositeljima naslova “gornji grad”. Zato je konstituiranje sisačkog Donjeg grada, u osnovi, i konstituiranje Grada i njegova središta. Premda predložena formulacija izgleda nategnuto, upozorujemo kako je brani činjenica da se **u istim granicama** ustaljuju u Sisku tri naslova: **Stari Sisak**; gradsko **središte**; **moderni Sisak**. Opće obrise i osnovna sintaktička pravila djelovanja na spomenutom području odredio je, poznato je, zemljomjernik Ivan Fistrović 1822. godine posebnim regulacijskim planom (prihvaćenim 1829. godine). Maroević drži kako je nacrt u osnovi **klasicistički**. Maroevićevu ocjenu držimo vrlo korisnom. No ne samo zbog isticanja geometrijskog predloška plana i imaginarnog orijentiranja uličnom shemom rimske Siscie. Za glavni smjer ove analize jednako važnom držimo činjenicu da Fistrović rabi klasicistički shematizam oblikujući plan grada za **liberalno** razdoblje građanske preobrazbe. Premda su u tom razdoblju u graditeljstvu prisutni različiti neo-stilovi iz historicističkog atlasa, **osnovni smjer djelovanja tadašnjih urbanih praksa ne potvrđuje sklonost redu i antičkoj baštini**, nego, naprotiv, masovnom neredu i posve pragmatičnim redukcijama u okolišu, obrazloženim novim mitom o osloboditeljskoj kakvoći individualne pohlepe i snazi industrije. U takvu je kontekstu klasicističko uporište predodžbe o gradskoj zbilji, kojom, u osnovi, vlada barokna zamisao o gradu/spomeniku, u otvorenoj opreci s intencijama duha vremena liberalnog razdoblja. Ono podupire zamisao o gradskoj zbilji neodvojenoj od sna o gradu/idiličnu mjestu. Primjeri urbanizacije Donjeg grada u Zagrebu, u Osije-

ku ili Rijeci, pokazuju da naznačeni predložak nije sisačkom posebnosti. Zamisliti (liberalni) Donji grad kao jednu vrstu obodna naselja oko **središnjeg vrta**, kao u zagrebačkom primjeru, može se odvažiti, ponajprije, mašta s “privilegijom” periferijskog sudioništva u dinamici liberalnog razdoblja. Sisačka skučenost (Fistrovićevim nacrtom određene su samo 252 kućne parcele u 10 ulica) ne dopušta planerskim zamislama razviti se do razine gdje mogu otvoreno crpiti svoje najdublje implikacije, pa se i klasicističke intencije reduciraju na skromni program prizemnog grada s disciplinarnom uličnom mrežom djelomično sukladnom antičkoj (Vuković, 1994.). Ali i u okviru što ga program nagovještuje jasno se nazire predodžba o gradu neodijeljena od patetične predodžbe o građaninu. Grad na toj podlozi oblikovan nije (još) zavičajnim gradom jer se u njemu ne sabiru svi upisi prirodne/društvene baštine. Ali, po odlučnosti da bude jamcem simbolična prava pojedinca na **ulomine građanske idile** u gradskoj svakodnevnici (pravilnost gradskih ritmova, preglednost scene, autonomija kuća, “kupanje” grada u svjetlosti, simbolično zelenilo itd.), on se odvaja od negradskih predaka i postaje jednom vrstom **tipičnog obećanja**. Nije zato netočno Maroevićev pridjev “klasicistički” (plan) pročitati i kao “**prosvijećeni**” (program sisačke preobrazbe). Budući da je zaštićen tom ambicijom, program se zbilja i može oblikovati u paradoksalnu jedinstvu starog/modernog/središnjeg Siska.

Druga je zadaća u spomenutom paru obuhvatiti gradskim okvirom vojni/novi Sisak te rubna naselja oko oba (dotadašnja) Siska. Posrijedi su, poznato je, naselja Galdovo i Caprag. Središnji događaj izazvan tom zadaćom jest izgrađivanje mosta preko Kupe (1862. godine). Most nema sjaj najviših graditeljskih ambicija. Bliže je istini ocjena da je posrijedi neka vrsta pragmatična osiguranja mogućnosti za stalni prijelaz Kupe (drvenim mostom). Stišane ambicije još su vidljivije u samom vojnom/novom Sisku. Tek 10 zidanih kuća (drugih 130 je drveno) zorno pokazuju domašaj prvog vala urbane preobrazbe. Maroević sažimlje naselje na obalni potez i žitni trg. Isti manjak cjelovitosti vidljiv je i u institucionalnoj mreži. Bez crkve, jače poslovne i upravne infrastrukture, vojni/novi Sisak zamisliv je samo kao dio Starog Siska. Još su skromnije promjene u spomenutim naseljima Galdovo i Caprag. U osnovi, njihovo bilježenje u gradskim granicama u tom razdoblju jasnije je kao simbolična gesta, kojom se određuje **teritorijalni obzor** prvog modernizacijskog programa, negoli kao radnja s posljedicama u graditeljskom ili funkcionalnom sklopu.

Na popisu učinaka prve hrvatske modernizacije koji spadaju u drugu skupinu (ostvarenu u razdoblju od 1875.

-1940.) zacijelo je na vrhu **transformacija gospodarskog predloška**. Nakon 1873., kada je željezničkom prugom Rijeka spojena sa Zagrebom (i dalje s Budimpeštom), sisačka luka postupno gubi važnost. Sukladno tomu, postupno gubi važnost i trgovina kao oslonac gradskog napretka. "Tvrđe" rečeno, u zaključnim desetljećima 19. stoljeća polazni gospodarski predložak, na koji je Sisak bio oslonio početni modernizacijski program, gubi potrebnu razvojnu kakvoću. Do tada "pričuvni" sektor gradskog gospodarstva - industrija, postaje, postupno, novom okosnicom sisačkog gospodarstva. Njezino je jačanje kontinuirano u cijelom promatranom razdoblju do 1940. U razdoblju do 1918. godine pretežu industrijske grane oslonjene, kako Karaman izvješćuje, (1991.) uglavnom na lokalnu sirovinску ponudu (drvena industrija, tekstilna, građevinska itd.). U prvoujgoslavenskom pak razdoblju nastaju viševrsni primjeri industrija tipičnih za zemlje europskog periferijskog kapitalizma, u kakve spada i prvoujgoslavenska država. Osim pogona kakvi su tvornica kože, alkohola i slični, nastaju i "bazični"; među njima je na prvom mjestu topionica željeza (u Capragu), petrolejsko dioničko društvo (Shell) te kemijska industrija. One u gradsku zbilju unose razvojni potencijal nepoznat u prvim desetljećima modernizacije; ali i nove rizike, kako socijalne (novo raslojavanje) tako i ekologijske (spomenute su industrije u skupini rizičnih ekologijskih djelatnosti). Novo centriranje industrije ne briše prometni status i prometne dobiti. Ali se njihova obilježja najtočnije mogu razumjeti kao učinci ovisnosti sisačkih prometnih programa o industrijskom napretku. Pa i nije bez osnove tvrdnja kako je, u završnim desetljećima prve modernizacije u Sisku, prometni sektor postao samo "unutrašnjim" sektorom industrije.

Skicirana mijena, predvidljivo, olakšava ubrzano povećanje broja gradskih stanovnika. U razdoblju, primjerice 1869.-1910. broj je porastao od 4.273 na 7.545, dakle zamalo se udvostručio. Lako je uočiti da su promjene u granicama omjera **malog grada**. Zbog toga je nedvojbeno pretjerano u onodobnom Sisku vidjeti obrasce masovna grada tipičnog, inače, u industrijskim mrežama vodećih europskih zemalja. No svakako treba priznati činjenicu da sabiranje doseljenih u tolikom broju (izrazito su nadmoćni zavičajnim stanovnicima Siska) snaži dezintegracijske silnice. Manjak zavičajnog pamćenja "sretno" se, na drugoj strani, spaja sa strukturnim intencijama industrijskog sektora da mu grad bude tehnički na raspolaganju kao jedna vrsta operativne pričuve. Na toj se osnovici oblikuje moćni mehanizam stabilna reduciranja i ekologijskih i socijalnih mjerila oblikovanja budućega grada. Jednostavno, ma-

lobrojne su skupine sposobne mjerila njegova izgrađivanja povući u (kvalitativnu) “visinu” i učvrstiti ih na položaju obvezujućih gradskih orijentira. Posve je očekivano da taj mehanizam djeluje u izravnoj opreci s potrebom za klasicističkom jasnoćom grada deklariranoj u prvom razdoblju, kada se grad uspostavlja.

Postupnom “klizanju” socijalnih i oblikovnih kriterija od klasicističkih, iz prvog modernizacijskog predložka, prema pragmatičnim, još ne i doktrinarno tehnofilijskim (kao u razdoblju druge, socijalističke, modernizacije) nedvojbeno pridonosi i “ljuljanje” gradskog samopouzdanja izazvanog potresom godine 1910. Ako ništa drugo, šteta što ih je potres tada nanio gradu ojačale su, prethodno u industrijskom sektoru osamostaljene, tendencije i aspiracije da se grad oblikuje s manje klasicističke odlučnosti i dosljednosti, a s više razumijevanja za **prigodne/privremene** imperATIVE.

Nova razvojna osnova grada naslonjena je na dvije regulacije. Prva je iz godine 1862. Druga je iz devedesetih godina. Maroević drži da je ona nedvojbeno obavljena jer je u podlozi regulacijskog plana Hanzlowskog iz godine 1909. Okosna intencija svih triju spomenutih dokumenata jest odrediti praktični predložak daljnjeg širenja grada s druge strane granične crte prisutne u spomenutoj regulaciji I. Fistrovića. Njezino ostvarivanje ima nekoliko posebnih skupina postupaka. U prvoj su postupci kojima je cilj dopisati **novu urbanu kakvoću** cjelinama ili ulomcima naselja koja takvu kakvoću još nemaju (primjerice, Vrbina, Pogorelec tridesetih godina, Zibel); na djelu je, dakle, upis nove empirijske granice između grada i njegova okoliša. U drugoj su skupini postupci kojima je cilj unutrašnje “ispunjavanje” grada; njihova je posljedica ili podizanje novih građevina i sklopova ili transformacija zatečenih. U oba slučaja završni je učinak i funkcionalno i uporabno “gušći” gradski kontekst. U trećoj su skupini postupci kojima je cilj oblikovati nove označitelje gradske subjektivnosti (izgrađivanje dojmljivih javnih zgrada, privatnih kuća novog građanstva, drvoreda, crkvenih pročelja, novog mosta itd.). Jedinstveni im je učinak oblikovanje nove **simbolične** osnove gradske cjelovitosti. Sve spomenute skupine postupaka još su ipak u sjeni početne klasicističke predodžbe o gradskoj razlici, unatoč tomu što pojedini učinci nove gradske gustoće izravno polemiziraju s njezinim važnijim implikacijama (primjerice, reducirana masovnost). Tvrdnju ne treba pročitati zarobivši sintagmu “klasicistička predodžba”, stilskim obvezama. Posrijedi je, naprotiv, skup praksa koji iz te predodžbe izvodi napatke i orijentire za **opći poredak** gradske zbilje, a ne za njezina ekskluzivna stilska obilježja.

Najmanje je netočno ustvrditi da im je cilj oblikovati **siguran/pregledan grad** (bez labirintske dubine); no, u isti mah, i dostatno **dinamičan**, sukladno novim industrijskim predodžbama o društvenoj zbilji kao o atlasu sila i pokretnih slika. Zato zameci **masovnog** Siska spadaju u skupinu izazvanih učinaka na isti način na koji spadaju i dodatne intervencije u preglednost/pravilnost.

Posve je pak **nova** činjenica diferenciranje **periferijskog Siska**. Njegove su okosne točke Caprag, na jednoj strani, te dijelovi grada iza željezničke pruge na gradskom sjeveru. Općim je mjestom povijesti periferije u europskim industrijskim gradovima to da je nastala, grubo rečeno, u **industrijskom dvorištu**. Opći predložak organizacije prvih industrijskih poduzeća pokazuje da je periferijsko naselje prošireni dio industrijskog pogona. Ono, dakako, u industrijskom procesu ne sudjeluje izravno, kao dio pogona; napokon, to ni fizički nije moguće. Ali sudjeluje u održavanju **unutrašnje** stabilnosti tvorničkog poretka, preuzimajući ulogu trajno raspoloživa mjesta za odmor/obnovu radne snage. Upozoriti je, k tomu, da su, za razliku od označitelja gradske cjelovitosti na klasičnom gradskom području, na periferiji najvažniji označitelji ekskluzivno **tehnofilijski**. Drukčije rečeno, industrijski sklopovi i tvorevine zadobivaju, u kolektivnom iskustvu periferijskih skupina, ulogu novih označitelja socijalne i životne posebnosti. U Sisku, kao, napokon, ni drugdje u Hrvatskoj u tom razdoblju, nema radikalnosti u određivanju te uloge. Već i činjenica da su mnogi oblikovani bez i minimalnih “spomeničkih” ambicija, na to upućuje. Ali je posve vidljivo **da periferija novu napetost između gradskog ruba i središta štiti novim retoričkim okvirom**. Pa i nije bez snage pitanje: je li grad (postao) rubom industrije?

“Veliki Sisak” druge modernizacije

Pregled glavnih razvojnih dokumenata iz razdoblja druge (socijalističke) modernizacije razgovjetno pokazuje da su položeni na predodžbu o Sisku/“velikom gradu” (vidjeti u: Marinović, Mikić 1989.). Ustvrditi da je na djelu ekskluzivna sisačka lokalna opsesija urbanim mamutizmom, nije dopušteno. Dostatno je podsjetiti kako u Hrvatskoj, u razdoblju druge modernizacije, samo manji broj gradova (Zagreb, Rijeka, Split) može, bez većih poteškoća, prihvatiti naslov “veliki” ili “veći” grad. Množina drugih, neovisno o tomu jesu li na položaju regionalnih središta ili su na nižim rangovima na ljestvici središta, bolje pristaje u skupinu srednjih gradova (vidjeti u: Rogić, Salaj 1999.). Među

njima je i Sisak. Ali, baš kao i u Sisku, i u razvojnim dokumentima mnogih iz te skupine vidljiva je zaokupljenost predodžbom o “velikom” gradu (Zadru, Karlovcu, Puli, Osijeku, Varaždinu itd.) sve do sredine osamdesetih godina, kada se posve razgovijetno stišavaju prije deklarirane razvojne aspiracije pridjevima: nerealne, neracionalne, i srodnim. Ustrajnost opsesije, očito je, nema lokalni korijen. U više smo analiza pokazali (Rogić, 1997.) da je ona specifičnim proizvodnom onodobnog političkog poretka. Obvezan utopijskom legitimacijom, sažetom ukratko u maksimumu: epohalno oslobađanje radničke klase, poredak se u Hrvatskoj susreće s jednom dalekosežnom poteškoćom. U razdoblju kada treba jasno odrediti svoj osloboditeljski program, posve je očito da u socijalnoj zbilji skupina na koju se pozivlje (kao njezin osloboditelj i organizator) **nije veća od rubne manjinske skupine**, ukorijenjene, uglavnom, u nekoliko većih hrvatskih gradova (no na ljestvici veličine uglavnom malih). Drukčije rečeno, eda bi uklonio osnovnu legitimacijsku nelagodu, izazvanu činjenicom da je skupina na koju se pozivlje u onodobnom hrvatskom društvu statistički rubna, poredak je **prisiljen** “poprijeko” proizvesti/oblikovati novu radničku većinu u hrvatskom društvu. Za taj su mu cilj nužni: **zastarjela industrija s velikim udjelom živog rada i veći gradovi**.

Upozoriti je da u razdoblju kada organizatori druge hrvatske modernizacije oblikuju temeljni industrijski predložak, u planetarnim središtima industrijalizacije već se ubrzano okončava predložak “tehničkog baroka”, na koji su ta središta oslonila početnu industrijalizaciju. Novi uspješniji likovi industrijalizacije zasnovani su na čvrstim kooperacijskim vezama s organskom zbiljom (likovi hibrida i simulacije). Inventura industrijske arheologije iz razdoblja druge hrvatske modernizacije pokazuje, međutim, da su samo u sretnijim slučajevima tim predlošcima orijentirani i organizatori hrvatske industrije. Njihova je tehnička imaginacija, naprotiv, zauzeta uglavnom **likovima sjećanja na periferijsku povijest tehnike**. To praktično znači da je osnova industrijalizacije, uporabljena u socijalističkom razdoblju, već u trenutku uspostave i dobivanja prvih impulsa – zastarjela. Pa daljnja industrijska ekspanzija, grubo rečeno, množi likove industrijske zastarjelosti i odnose koji ne obvezuju ni socijalnom ni ekološkim osjetljivošću. No sjećanje na periferijsku povijest tehnike ne dijele samo organizatori onodobne industrijalizacije. Dijeje je i (novi) kandidati za radna mjesta u “industrijskim radnim organizacijama”. Zbog toga njezinu modelsku zastarjelost ne doživljuju kao izvor posebnih prijedloga. Nije posve netočno polazni program industrijalizacije

je u socijalističkom razdoblju izjednačiti s naumom da se **totalitarnom gestom radikaliziraju mogućnosti periferijske industrije**, oblikovane prije toga pod nadzorom države čiji je periferijski položaj u industrijskoj preobrazbi od sredine 19. do Drugog svjetskog rata samorazumljiv (Kraljevina Hrvatska u sastavu Austrougarskog carstva i Kraljevine Jugoslavije). Zato gradovi gdje je već prisutna industrijska struktura iz prvojugoslavenskog razdoblja postaju i središnjim adresama za ostvarivanje novog/starog programa. Na popisu je, poznato je, i Sisak; ponajviše zbog pogona željezare, kemijske industrije i rafinerije.

Predvidljivo je da naznačeni program implicira **nuždu** stvaranja nove "industrijske većine" u gradskom sklopu gdje se ostvaruje. U prvim godinama po završetku Drugog svjetskog rata ni jedan hrvatski grad takvu većinu, zapravo, nema (ne računamo li grad Zagreb s prostranim periferijskim potezom, gdje je poslije nastala mreža novozaagrebačkih novotvorina). Hitnja da se ona ustanovi utopijskim rezom dalekosežno mijenja adresu gdje se stječe legitimacijski naslov: stanovnik grada. Ta adresa više nije grad, razumijemo li da u ovom kontekstu riječ "grad" znači ukupnost viševrstnih norma s pomoću kojih se, premda nejasno, **ali još dostatno poticajno**, određuje obvezujuća posebnost gradskog načina života na posebnoj gradskoj adresi. Nova je adresa: industrijska radna organizacija. Ukorijenjena na gradskoj periferiji već u prvojugoslavenskom razdoblju ona, s posebnim ovlastima poretka, postaje glavnim organizatorom nove "urbane invazije"; legitimacije koje linearno dijeli omogućene su činjenicom da je dobitnik legitimacije industrijski zaposlenik. Budući da je to obilježje **instrumentalno** (radna aktivnost u industriji), legitimacija gradskog stanovnika odvaja se od mreže identitetskih obveza i odrednica. Biti-u-gradu postaje istovrsno složenici biti-u-industriji. Zastarjela pak tehnička struktura postupak kvalificiranja za položaj industrijskog radnika oslobađa brojnih naobrazbenih, kulturnih, socijalnih i ekoloških uvjeta. No, na drugoj strani, budući da je utopijska intencija poretka raditi na njegovu (povijesnom) oslobađanju, industrijski radnik, neovisno o mehanizmima redukcije kojima zastarjela industrijska struktura omeđuje njegovo modernizacijsko kvalificiranje, postaje jednom vrstom "živog političkog spomenika" (da parafraziramo japanski izum "živi spomenik kulture"). Time se, na modelskoj razini, određuje i zadaća grada u novom modernizacijskom pejzažu. On je sabiralištem/mjestom zbijanja novostvorene mase industrijskih zaposlenika. Ili, drukčije rečeno, on je postao jednom vrstom servisa novim periferijskim gospodarima grada.

Na temelju ponuđene skice nije dopušteno ustvrditi kako je odbir industrijske strategije u drugojugoslavenskom razdoblju isključivom posljedicom narcisoidnosti totalitarne političke volje te da je bilo moguće, izvan domašaja te narcisoidnosti, razviti “alternativni” razvojni predložak, bez industrijskog sektora u središnjoj ulozi. Nije u socijalističkoj modernizaciji prijeporan oslonac na industrijski sektor. On je “infrastrukturnom” činjenicom najvećeg broja zemalja zauzetih tada modernizacijskim zadaćama i ciljevima neovisno o političkom poretku. Sukladno tomu, ni razvojni predlošci s većim povjerenjem u razvojne sposobnosti poljodjelskog ili uslužnog sektora ne mogu se oblikovati bez industrijalizacije (čitaj: tehničke modernizacije društva). U socijalističkom je predlošku, pokraj više opisanih manjkova, **prijeporan totalitarni dopis utopijskih atributa postojećim oblicima industrijske arheologije**. Zahvaljujući tomu, industrijski sektor dobiva ovlasti **sadržaj svoje zastarjelosti učvrstiti na mjestu konstrukcijskog jamca poretka**. Provedba ovlasti nužno implicira jednu vrstu socijalne obveze da se industrijski sektor (s ukupnošću likova zastarjelosti) simbolično i normativno **nadredi** ostatku društva kao **modernizacijski spomenik**. Ta okolnost olakšava provedbu svakog programa povećanja industrijske masivnosti/monumentalnosti **neovisno** o imperativima izvedenim iz potrebe za proizvodnom uspješnošću, financijskom stabilnošću ili ekolozijskom prihvatljivošću. Nije, dakle, opće modernizacijsko povjerenje u industriju, koje i organizatori socijalističke preobrazbe ističu, ishodištem slijepih mjesta druge hrvatske modernizacije. Korijen im je, naprotiv, u pokušaju da se industrijski sektor – **predmodernizacijski usmjeruje i nadzire**. Taj napor ne briše množinu poželjnih učinaka industrijske preobrazbe u svakodnevicu. Pa unatoč naznačenoj nadmoći periferijskih stilova i praksa u hrvatskim gradovima jednosmjerno ovisnim o industrijskim adresama, nije zasnovano ustvrditi kako je njihova urbana kakvoća isključivo na gubitku. Već i prijelaz više infrastrukturnih pragova u opremanju gradova tehničkim olakšicama pokazuje da su dobiti više-vrsne i nezanemarive.

U Sisku skicirani predložak izazivlje dvije globalne posljedice.

Prva je, predvidljivo, monopolni položaj industrijskog sektora u gradu. Primjerice, godine 1980. industrijski sektor u ukupnom društvenom bruto proizvodu sisačkog gospodarstva sudjeluje sa 66,7%, dakle proizvodi **dvije trećine** svega što se u Sisku tada proizvodi (skupina autora, 1982.). Tablice u “Završnom izvještaju” pokazuju da je planerska intencija taj udio i dalje povećavati, godine 1985.

na 68,4%, a godine 2000. na 69,6% (s prosječnim godišnjim stopama rasta 6,5–7,6 %). Iz istih je tablica vidljivo da se udio djelatnosti kakve su zdravstvo, kultura, znanost itd., mijenja u rasponu 0,4% godine 1980. do (planiranih) 0,3% godine 2000. Slično je tada i s nekim drugim osnovnim parametrima. (Primjerice, udio zaposlenih u industrijskom sektoru jest 71% gradskog stanovništva; proizvodni fondovi industrije obuhvaćaju 81% ukupnih gradskih proizvodnih dobara itd.) Notorno je da se takav industrijski sektor u Sisku održava na temelju industrije nafte i crne metalurgije (na gradskom jugu), na temelju kemijske industrije (na gradskom sjeveru i jugu), te na temelju nekoliko manje monumentalnih grana kakve su prehrambena, grafička ili tekstilna. U istom je predlošku i struktura lučkog tereta. Premda je, primjerice, godine 1979. u sisačkoj luci pretovareno zavidnih 2.025.000 tona tereta, struktura pokazuje da je najveći udio tekućih tereta (55%); šljunak i pijesak obuhvaćaju 30% udjela, 10% je udio tereta skladištena za nastavak kopnenim prijevozom, **a samo 5% je udio generalnog tereta**, dakle, onog koji bi mogao izazvati/potaknuti na strukturnu preobrazbu industrijskog sektora u gradu.

Druga je nagoviještena posljedica skokovit porast broja stanovnika. Budući da o demografskim promjenama postoji obilna građa, ograničujemo se na osnovnu ilustraciju. Podaci pokazuju da je godine 1981. u Sisku popisano 43.494 stanovnika. U 11 prigradskih naselja popisano je još dodatnih 8.959 stanovnika. Neovisno o možebitnim nejasnoćama u pogledu na granicu između grada i negrada, posve je očito da je u razdoblju druge modernizacije Sisak sabrao broj stanovnika dostatan za naslov, barem u hrvatskoj urbanoj mreži, **srednji grad**. U osnovi, sažetu bilancu razvojne strategije iz toga razdoblja dopušteno je opisati s dvije označnice: **grad rizične industrije/grad srednje veličine**. Obje ga odrednice dodatno kvalificiraju i za položaj hrvatskog regionalnog središta (Sisak je u promatranom razdoblju središte “zajednice općina”; potom, nakon 1990., županijsko središte).

Sjenovita strana naznačene razvojne fasade pokazuje, međutim, da postignuta razvojna bilanca nije bez pukotina. Analiza samo tri godine “mlađa” od prije spomenute (skupina autora, 1985.) pokazuje da je veličina ekonomsko-tehničke zastare u glavnim industrijskim granama u Sisku i više nego rizična. Primjerice, početkom osamdesetih zastara u crnoj metalurgiji iznosi 90%; u kemijskoj i naftnoj 70%; u elektroprivredi 65%; u prehrambenoj industriji 56% itd. Drukčije rečeno, stupanj izrabljenosti onodobne sisačke industrijske strukture je toliki da ne ohr-

bruje odluke o djelomičnim rekonstrukcijama (osim u prehrambenoj industriji); ohrabruje, naprotiv, odluke o **cjelovitim strukturnim preobrazbama** pojedinih grana, a, nedvojbeno, i sektora u cijelosti. Ta činjenica izravno osnažuje viševrsna pitanja o novim industrijskim alternativama, ali i **novim urbanim alternativama** , oslobođenim pritiska atributa kakvi su već spomenuti: grad rizične industrije i grad sa zakržljanim tercijarnim i kvartarnim institucijama. Već i rasprave zabilježene pri kraju osamdesetih godina (Marinović, Mikić) pokazuju da su u nekim gradskim institucijama takva pitanja predmetom novih istraživanja. Posve je očito da autoritet gradskih institucija nije dostatan; jer grad ovisi o gospodarima ukorijenjenim u industrijskom sektoru i na totalitarnim političkim adresama. Ali je, nedvojbeno, pouzdanim pokazateljem stvaranja obrisa razvojnog horizonta odvojenog od konstrukcijskih pravila predložka druge modernizacije.

Samo je prividno paradoksalno da je u razdoblju druge modernizacije, kada, u osnovi, grad “organizira” unutrašnju samokolonizaciju zastarjelom industrijom, izrađeno najviše urbanističkih dokumenata (i prihvaćenog od gradskih vlasti). Maroević iznosi vrlo pregledan popis, s osnovnim ocjenama, pa ne držimo potrebnim posebno ih analizirati. Ograničujemo se na nekoliko važnijih činjenica.

(i) Preobrazba grada kojom Sisak napušta okvir određen naslovom “mali grad”, i postaje gradom srednje veličine obuhvaća promjene na više posebnih sektora gradske organizacije (infrastrukturni, socijalni, stambeni, industrijski, sektor regionalnih ovlasti i zadaća, prometni, itd.). Sve te tipove promjena potrebno je nadzirati barem onoliko koliko nalaže nužnost da se izbjegniju ili minimiziraju osnovni sukobi i konflikti. Već prvi urbanistički dokument iz promatranog razdoblja (Direktivna regulacijska osnova iz 1948.) pokazuje raspon novih pitanja i teškoća. U njihovu je temelju **promjena gradskih dimenzija** (u rasponu od teritorijalnih granica grada do veličine populacije ili proizvodnih/potrošnih procesa u gradu).

(ii) Novi pritisak industrijskog sektora, orijentiran sintaksom skiciranom u prethodnim odjeljcima, **radikalizira pitanja o zaštiti baštine** . U spomenutim se dokumentima, postupno, razvijaju i analize i dokumentacija nužna u politici **aktivne zaštite** , kako kulturne tako i prirodne baštine. Svakako da normativna fasada socijalističkog poretka nije bila pouzdanim pokazateljem kakvoće praksa koje su se u sjeni te fasade oblikovale i učvršćivale. Primjerice, citizacija Starog Siska (u novom okviru gradskog središta) sedamdesetih godina i poslije, **promatra li se kao praksa** , u izravnoj je opreci/polemici s Revizijom General-

nog urbanističkog plana iz 1969. i zaštitnim uvjetima što ih je odredila onodobna služba Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture. Ili, praksa industrijskog sektora izravno je oprečna "Programu dugoročnog nadzora i zaštite čovjekove okoline u općini Sisak" iz godine 1983. Upućeniji analitičari znaju da je taj program na popisu pionirskih pokušaja stvaranja cjelovitih dokumenata zaštite gradskog okoliša u tom razdoblju u Hrvatskoj. Budući da je osnažen odlukom gradskih vlasti, a one su u promatranom razdoblju "agenti" industrijske ekspanzije, razložno je pretpostaviti da je izrađen s **praktičnom** potporom industrijskih aktera u Sisku. Nije netočno reći da ima i njihovu načelnu potporu. Ali, na praktičnoj razini, **potpore nema**. Ipak, na drugoj strani, pojedini učinci zaštite nisu zanemarljivi. Primjerice, samo zbog zrelosti zaštitnih autoriteta u Sisku (ali i u Hrvatskoj) nije prihvaćen "ekspertni" prijedlog da se sisačka tvrđava, nedvojbeno sržna u stvaranju gradske legitimacije, uključi u južnu industrijsku zonu i zbiljski izruči tamošnjoj industriji kao sastavnica tvorničkog dvorišta. Ali novu odlučnost da se tvrđava simbolično/razvojno uključi (kao razvojno dobro) u nove razvojne prijedloge, grad nije uspio pokazati.

(iii) Poznato je da socijalistički program gradske preobrazbe, već od sredine šezdesetih godina dalje, **prešutno a nužno** kooperira s akterima "sive zone" kako bi osnovna zadaća programa ostala neugrožena. U toj su heterogenoj skupini i posve racionalni poduzetnički sudionici (ali bez systemske legitimacije, jer su "privatnici"), kakvi su obrtnici, obiteljski graditelji, ili organizatori specifičnih usluga; ali i "divlji" graditelji, polukriminalni favoriti poretka ili, jednostavno, **polusvijet**, privučen rentijerskim obećanjima totalitarne organizacije vlasti i samoupravljačkim labirintima u praktičnu mešetarenju. Oni s više ili manje odlučnosti djeluju po usporednim putanjama u oblikovanju grada, neovisno o urbanističkim dokumentima, a nerijetko (kao u primjerima bespravne i divlje gradnje) i protiv njih. Zato intencije upisane u dokumente **nisu zrcalom** zbiljskog procesa reprodukcije i oblikovanja novog/velikog Siska.

(iv) Promatraju li se, međutim, spomenuti dokumenti po sržnim pitanjima na koja je teže pružiti odgovore (prihvatljive samo privremeno), onda su, nedvojbeno, otiscima vremena. Zacijelo je glavno pitanje, prisutnost kojega je očita na više raznorodnih praktičnih sektora, ono o - **gradskom identitetu Siska**. Nije njegova dramatisacija naslonjena samo na uvid da je u Sisku skupina sa zavičajnim pamćenjem tradicionalno manjinska. Pitanja, dopušteno je ustvrditi, imaju praktičniji poticaj: korijen im je u novim imperativima nastalim pod pritiskom systemske zadaće dru-

ge modernizacije da se oblikuju dokumenti za “veliki Sisak”. U takvu kontekstu prirodno se aktualiziraju pitanja kakva su ona o **razlici** između grada (Siska) i “njegova” negrada (jasnoća gradske granice); ili ona o **kontinuitetu** sintaktičkih pravila u oblikovanju gradskog središta (jasnoća urbanog predloška); ili ona o minimalnim mjerilima **kakvoće gradske svakodnevice** kako ne bi “potonula” u mrežu rizičnih putanja pod zaštitom (paleo)industrijske ideologije. Predvidljivo je da se lista takvih pitanja dovršava pitanjem o obilježjima zavičajnog grada koji u kolektivnom iskustvu Siščana djeluje na mjestu autonomna pokretača gradskih sudionika na komunalnu solidarnost. Koliko su dokumenti po datumu nastanka bliži zaključnim osamdesetim godinama toliko su i spomenuta pitanja jasnije postavljena. U instruktivnoj analizi glavnih likova urbane promjene u razdoblju druge modernizacije Marinović i Mikić upozoruju da se nove razvojne zamisli u Sisku neće moći afirmirati ne ospori li se kritički središnje socijalno iskustvo građana oblikovano u razdoblju druge modernizacije: **da je grad industrijski rizičan i nepoželjan**. Time se ne suspendiraju uspjesi industrijskog sektora o osamostaljivanju Siska kao grada srednje veličine. Ali se, po našoj ocjeni, poučno sažimlje glavno ograničenje za stvaranje novih razvojnih alternativa: manjak solidarnosti građana **sa samim gradom**. Na drugoj strani, gradsko poduzetništvo, kao zreli lik gradske sposobnosti za samoupravu, nije bez takve solidarnosti ni zamislivo ni održivo.

Nejasan obzor treće hrvatske modernizacije

Razdoblje od 1990. godine, po našoj ocjeni, korisno je označiti kao posebnu cjelinu. Držimo da mu je najmanje pogrešno dopisati naslov: **razdoblje treće hrvatske modernizacije** (vidjeti u: Rogić, 2000.). Za razliku od prethodeća dva modernizacijska razdoblja: prvog (1868.-1940.), pod nadzorom središta onodobne europske periferije, i drugog (1945.-1990.) pod nadzorom totalitarnih organizatora društvene preobrazbe, **treće još nema jasnog modernizacijskog predloška**, pa je o njegovim razvojnim praksama i mogućnostima zasnovano raspravljati s dužnim oprezom. Izloženu skicu, stoga, s predumišljajem smo ograničili na tri skupine čimbenika koji nedvojbeno utječu na aktualnu razvojnu mobilizaciju u Sisku a koje su, k tomu, i jasnije odredljive.

(i) **Ratni učinci**. Sisak je, poznato je, bio među više hrvatskih gradova tijekom rata 1991.-1995. koji su morali živjeti ili na samoj bojišnoj crti ili vrlo blizu. Anketni po-

daci (skupina autora, 2000.) pokazuju da čak 88,5% anketiranih Siščana drži kako je ratno razdoblje znatno ili djelomično promijenilo prilike u gradu. Najviše anketiranih ističe da je rat bio jednim od uzročnika nezaposlenosti (32% anketiranih); da je u ratnom iskustvu korijen brojnih teškoća u međuljudskim odnosima između sisačkih građana (23,8% anketiranih); da je pogodovao uništavanju sisačke industrije (21,5% anketiranih) te da je utjecao na slabljenje ukupnog gradskog razvitka (16,3% anketiranih) i na ubrzano siromašenje Siščana (15,9% anketiranih). Zbog toga, drže anketirani (njih 74,8%), Sisak bi, radi nadoknade nastalih šteta i popravka razorenog, **trebao dobiti veću državnu potporu i pomoć od one koju dobiva**. Neovisno o tomu što je na listu učinaka ratnog razdoblja upisano više promjena kojima korijen nije u ratu nego u strukturnoj pukotini predložka druge hrvatske modernizacije ili u praksama privatizacije (izrabljena i zastarjela tehnička struktura, lažna zaposlenost, podređenost interesa grada unutrašnjim konfliktima zastarjela industrijskog sektora, privatizacijski špekulanti itd.), posve je očito da u kolektivnom iskustvu Siščana ratno razdoblje nije povoljnim razdobljem gradskog razvitka. U njemu su, samorazumljivo je, bile hitne obrambene zadaće. Pa u tom razdoblju mjerodavne rasprave o gradskoj budućnosti i nije moglo biti. Uočiti je, međutim, da većina anketiranih vjeruje kako je najkorisnije da grad namiru nastalih šteta zatraži od države (po predlošku posebna zaštitna područja, kakva su u socijalističkom razdoblju bile “nerazvijene općine” i “nerazvijene republike”, a devedesetih godina područja posebne državne skrbi). Nije, držimo, pogrešno takva mnijenja sisačkih građana pročitati kao pragmatične reakcije na otežane životne prilike u gradu devedesetih godina, ali, djelomično, i kao označitelje “ovisničkog sindroma” koji se ustrajno održavao u samoupravljačkoj supkulturi do godine 1990., a u ratnom razdoblju postao je gotovo nadmoćnim predloškom u organizaciji skrbi za ratne stradalnike i prognanike. Osnovni smjer njegova djelovanja dugoročno se jedva može pomiriti sa središnjim likovima modernizacijske mijene. Pa stoga i pitanje o ulozi takva sindroma u orijentiranju budućeg gradskog razvitka nije najmanje važno.

(ii) **Nepriznata modernizacijska uloga grada.** U okviru modernizacijskog programa grad nije samo mjestom /otiskom društvenih volja. On je, također, i sudionikom. Ako ništa drugo nezamjenjiv je u ulozi ubrzivača društvenih ritmova te u oblikovanju socijalne i komunikacijske gustoće nužne za stabilnu proizvodnju novih otkrića (inovacija). No ustroj gradskih ovlasti nakon 1990. godine u Hrvatskoj nije išao za tim tragom. Naprotiv, ponovio je

reduciranje grada na mjesni otisak i adresu (ograničene) lokalne samouprave. Zahvaljujući tomu, cijelo područje **gradskog poduzetništva** (ne računa li se grad Zagreb koji nije postao žrtvom redukcije zbog posebna položaja glavnog grada) ostalo je nerazvijeno. Uskrata mogućnosti da grad djeluje u ulozi autonomna poduzetnika, kako u pripremi vlastitog razvitka i u odnosima s drugim interesnim adresama na gradskom teritoriju tako i u odnosima s drugim sudionicima ili jamcima nacionalnog razvitka (tvrtke, drugi gradovi, država, civilni sektor itd.), **izravno je otežala modernizacijsku mobilizaciju "odozdo"** u hrvatskim gradovima i odlučnije istraživanje novih razvojnih uporišta. Uskrata je Sisak pogodila toliko izravnije koliko je, vidjelo se, na njegove prilike rat izravnije utjecao nego u množini drugih gradova, pa je i pitanje o budućem gradskom razvitku u Sisku s više dramatičnih mjesta.

(iii) **Nejasan nacionalni modernizacijski predložak.** Oba dosadašnja modernizacijska predloška u Hrvatskoj oblikovana su "odozgo"; lokalni, hrvatski sudionici, morali su se sintaktičkim pravilima nametnutim "odozgo" prilagoditi. Pri tomu nije bilo posebno važno kakvu će integracijsku/dezintegracijsku bilancu prilagodbe proizvesti. Treća hrvatska modernizacija, barem njezini načelni obrisi, oblikuju se, također, pod pritiskom koji ima korijen "odozgo". Ali, za razliku od prethodnih razdoblja, pritisak "odozgo" ima ponajviše lik **strukturne** nužde; to znači da se hrvatska modernizacija **ne može** uspješno oblikovati izvan općih predložaka zrelog tehničkog društva i globalne homogenizacije tržišta. No za odabir posebnih likova modernizacije neizbježna je mobilizacija "odozdo". Ona je vidljiva već i pri analizi osnovnog pitanja: **u čemu/po čemu Hrvatska može biti planetarno izvrsna?** Bez obvezujuće jasnoće na toj, "odozdo", razini predvidljivo je, ni pojedini gradovi ne mogu s potrebnom pouzdanošću razviti kritičku provjeru svojih razvojnih šansa. Premda je, na drugoj strani, iskustvo mnogih gradskih elita na pojedinim sektorima djelatnosti (za koje su gradovi bili specijalizirani) višestruko mjerodavno. Drukčije rečeno, jasan obzor treće hrvatske modernizacije tek je nacionalnom zadaćom. Ako želi uspješno preživjeti, ni grad Sisak je ne može "preskočiti".

LITERATURA

1. Maroević, I., 1998., *Sisak - grad i graditeljstvo*, Sisak
2. Marinović, A., Mikić M., 1989., *Prostorni razvoj Siska, posebno od 1945. godine do danas i planska predviđanja mogućeg razvoja do 2000. godine*, rukopis, Sisak
3. Rogić, I., 1991., *Periferijski puls u srcu u od grada*, Zagreb
4. Rogić, I., 1997., *Tko je Zagreb?*, Zagreb

5. Rogić, I., 2000., *Tehnika i samostalnost*, Zagreb
6. Rogić, I., Salaj, M., 1999. (ur.) *Srednji gradovi u hrvatskoj urbanizaciji*, Zagreb
7. Skupina autora, 1982., *Sisak - generalni urbanistički plan*, UIH, Zagreb
8. Skupina autora, 1985., *Prostorni plan zajednice općine Sisak*, UIH, Zagreb
9. Skupina autora, 1987., *Provedbeni urbanistički plan Centra Siska*, UIH, Zagreb
10. Skupina autora, 2000., *Sociologijska studija grada Siska; preliminarno izvješće*, Institut Pilar, Zagreb
11. Vuković, D., 1994., *Siscia - vizija rimskog grada u Panoniji*, Sisak

Ivan Rogić
**Osvrt na model(e)
dosadašnjeg razvitka
Siska**

Mladen
KLEMENČIĆ

PROMETNO-
-GEOGRAFSKI
POLOŽAJ
SISKA

Sisak je zoran primjer važnosti prometnog položaja u razvitku gradskog središta. Tijekom svoje dugotrajne povijesti Sisak je doživio nekoliko uspona, uvijek u bliskoj svezi s pogodnostima prometno-geografskog položaja i razvojnim mogućnostima koje su se otvarale u pojedinim povijesnim razdobljima. Prosperitetna razdoblja sisačke prošlosti redovito su vezana uz razvojne poticaje proizašle iz iznimnih prometnih pogodnosti koje je Sisak povremeno uživao. S promjenom prometno-geografskog položaja i slabljenjem ili nestankom pogodnosti na kojima se zasnivao razvojni uzlet, nastupala bi razdoblja gospodarske stagnacije odnosno nazadovanja.

Osim prometno-geografskog položaja na razvojne uzlete odnosno padove grada utjecale su i političkogeografske prilike. Razdoblja prosperiteta Siska vezana su uz političkogeografski ambijent u kojem je Sisak mogao uživati prednosti regionalnog središta i u kojem su u njegovu prirodnom gravitacijskom području vladale sređene i stabilne prilike. S druge strane, granični položaj grada – osobito uz granicu zatvorenoga tipa, što je također obilježje položaja Siska u pojedinim povijesnim razdobljima – pokazao se kao zapreka razvitku. U takvim prilikama Sisak nije mogao obavljati ulogu regionalnoga centra, a još manje posredničku prometnu ulogu interregionalnog značenja jer je politička granica doslovce presijecala gravitacijsko područje i onemogućavala ili uvelike sputavala razmjenu dobara širih razmjera.

Historijskogeografski osvrt

I predrimska Segestica kao i rimska Siscia u svoje su vrijeme bile važna središta ponajprije zahvaljujući prometnome položaju. Razumije se da je rani razvitak gradskog naselja na mjestu današnjega Siska bio uvjetovan i drugim razlozima odnosno pogodnostima. Ponajprije, tu su topografsko-hidrografske pogodnosti položaja na poplavnom tere-

nu sutoka triju rijeka, Odre u Kupu i Kupe u Savu, što se pokazalo čimbenikom smještaja vojnog garnizona na mjestu gdje se, uz potrebne hidrotehničke zahvate, mogla organizirati uspješna obrana. No bez obzira na višestranu uvjetovanost razvitka grada, prometna je funkcija jedna od najčvršćih konstanti. Arheološki nalazi na području Siska ukazuju da je već u rimsko vrijeme Sisak bio jaka riječna luka. Točnije, postojale su dvije luke, jedna na Savi i druga na Kupi. Dobre ceste, po kojima je Rimsko Carstvo bilo bez premea, povezivale su antičku Sisciu sa ostalim važnijim središtima tog dijela prostranog carstva: Emonom (današnjom Ljubljanom), Poetoviom (Ptujem), Mursom (Osijekom) i Sirmiumom (Srijemskom Mitrovicom). Osim što je zapravo bila glavno prometno čvorište zapadnog panonskog prostora, Siscia je bila dobro povezana i s rudarski važnim donjim Posanjem, što joj je osiguravalo pristup sirovinama. Istaknut prometni položaj osiguravao je Sisciji sve pogodnosti središnjeg gradskog naselja u prostoru zapadnog savsko-dravskog međuriječja, što se potvrdilo činjenicom da je ona preuzela funkciju glavnog upravnog i crkvenog središta tog dijela Rimskoga Carstva.

Nestankom pretpostavki koje su prometnule Sisciju u upravno središte rimske provincije Panonia Savia, odnosno u sjedište biskupije, nastupa razdoblje izrazite stagnacije, pa čak i nestanka gradskog naselja na mjestu današnjega Siska (Rogić, 1982.). U tom razdoblju Sisak je izgubio i biskupsku stolicu jer je siscijanska biskupija premještena u novi centar – Zagreb.

Nepovoljni učinak političkogeografskih prilika na razvitak Siska posebice je došao do izražaja u vrijeme osmanskog prodora na područje jugoistočne Europe. Sisak se našao na samoj granici Hrvatske i kršćanskoga svijeta, točnije u obrambenom pojasu koji se organizira duž te granice. U takvim uvjetima nema ni govora o posredničkoj ulozi Siska i obnovi grada na toj osnovi. Naprotiv, do izražaja dolazi obrambena funkcija i prednosti topografskog položaja utvrde koju je na samom utoku Kupe u Savu podigao zagrebački Kaptol u dijelu Vojne granice za koji Hrvatska skrbi i vojnički i financijski.

Zaustavljanje osmanskog prodora bilo je dugotrajan proces, a jedan od ključnih događaja u tom procesu bila je bitka kod Siska 1593. Nakon nekoliko uzastopnih pokušaja osvajanja sisačke utvrde, bosanski je paša te godine pretrpio odlučujući poraz te je osmanska vojska odbačena od Siska. Nemirna granica konačno je odmaknuta od Siska i stabilizirana nakon 1699. kada se i veći dio panonskog prostora oslobađa od Turaka i vraća u sastav habsburških zemalja. Nastupa razdoblje u kojemu će Sisak, ko-

risteći se pogodnostima prometno-geografskog položaja, obnoviti dio svog nekadašnjeg centraliteta i oživjeti posredničku ulogu.

Od prve polovice 18. stoljeća pa sve do sredine 19. st. na prostoru Podunavlja i sjevernoga Jadrana oblikovao se i razvijao novi, dotad nepoznat prometno-trgovački sustav. Riječ je o kombiniranom sustavu unutrašnjih plovnih putova, cesta i gradova koji povezuju agrarno najproduktivnije dijelove Podunavlja sa sjevernojadranskim morskim lukama. Nakon reintegracije potencijalno vrijednih prostora pravih panonskih ravnica, Habsburškom je carstvu uspjelo u 18. stoljeću u tim područjima organizirati agrarnu proizvodnju koja je davala komercijalne viškove žitarica. Problem koji je trebalo riješiti u nastojanju da se ostvareni viškovi izvezu, bila je organizacija njihova efikasnog prometnog prijevoza do najbližih morskih luka na sjevernome Jadranu. I dok se izvoz žive stoke i stočnih proizvoda i dalje mogao usmjeravati tradicionalnim karavanskim putevima kroz Dinarsko gorje, izvoz žitarica nametao je preusmjerenje na rentabilniji vodeni prijevoz. Dunavski vodeni put omogućavao je izvoz prema srednjoeuropskim gradovima, no za povezivanje Podunavlja sa sjevernim Jadranom bilo je potrebno organizirati promet Savom uzvodno i potom prebacivanje robe na postojeće cestovne prometnice koje su svladavale Dinarsko gorje na mjestima gdje je Panonski prostor najbliži sjevernojadranskim lukama. Riječ je bila o otvaranju novog unutrašnjeg plovnog puta, a kao jedan od terminala savske plovidbe te mjesto prekrcanja robe na tom novom podunavsko-sjevernojadranskom sustavu pojavljuje se i Sisak.

Roba, ponajprije žito iz vojvođanskog dijela Panonske nizine a kasnije osobito drvna građa, stizala je Savom do Siska. Tu se sa savskih brodova prekrcavala na manje brodove kojima se Kupom moglo ploviti do Karlovca, završnog plovidbenog terminala gdje se obavljao prekrcaj na kola ili se, pak, roba odmah u Sisku prekrcavala na kola i upućivala cestama preko Karlovca do sjevernojadranskih luka, poglavito Rijeke, Bakra i Senja. Čak i u slučaju nastavka plovidbe Savom do Ljubljane, što je također bila jedna od korištenih varijanata kombiniranog prijevoza, Sisak je opet bio važna točka budući da plovidbeni uvjeti na Savi nizvodno od Siska i uzvodno od njega nisu bili isti.

Kao važna točka na novom plovidbenom putu Sisak je postao privlačno odredište za mnoge lađare, trgovce, kirijaše, obrtnike, činovnike kao i sve ostale nositelje najrazličitijih poslovnih inicijativa. Treba imati na umu da je rijeka Sava u vrijeme procvata panonsko-sjevernojadranskog sustava još uvijek zadavala brojne probleme za plovidbu i

da je nije bilo jednostavno svladavati. Troškovi plovidbe bili su veliki, pa nastojanja da se plovni put poboljša nisu jenjavala, a bilo je potrebno i ljudstvo koje će na tom poslu raditi. Stalni radovi na održavanju i uređenju savskog korita nisu, međutim, bili jedini građevinski pothvati. U samome Sisku bilo je potrebno izgraditi brojne lučke objekte: pristanište, skladišta, brodogradilišnu radionicu, trgovine, što je uvelike utjecalo na fizionomiju naselja, ali i ponudu radnih mjesta, koja je u Sisku bila bogata i raznolika kao rijetko gdje u ondašnjoj Hrvatskoj.

Zahvaljujući svojoj prometnoj ulozi i uz promet vezanoj trgovini, Sisak je u 19. stoljeću postao jednim od najdinamičnijih naselja u Hrvatskoj. Novi razvojni poticaj Sisak je dobio i na samom početku nove etape u razvitku prometa u Hrvatskoj.

Godine 1862. Sisak je dobio priključak na austrijsku Južnu željeznicu (*Südbahn*) koja je povezivala Beč sa Trstom. Te je godine, naime, izgrađen odvojak od te pruge od Zidanog mosta preko Zagreba do Siska. Izgradnja željeznice isprva je bila silan poticaj daljnjem razvitku sisačkog prometnog i trgovinskog tranzita. Spomenuti odvojak kojim je Sisak postao jednim od prvih naselja sa željeznicom u Hrvatskoj, nije slučajno izgrađen na odabranoj trasi. Razloge treba tražiti ponajprije u boljem povezivanju krajnje postaje savske plovidbe s ostalim prometno važnim točkama u carevini. Osim toga izgradnja pruge do Siska bila je i dio planirane uspostave intenzivnije trgovine s Bosnom i Otomanskim Carstvom, a savršeno se uklapala i u rastući politički i strateški interes Beča za najzapadniju otomansku pokrajinu.

Pojava željezničke pruge u Sisku imala je kao posljedicu preusmjerenje prometa s tradicionalnog smjera Sisak-Karlovac-sjeverni Jadran na novoizgrađenu željezničku prugu. Stari trgovački put nudio je, u usporedbi sa željeznicom, spor i skup prijevoz ograničenih količina robe. Željeznička pruga bila je u svakom pogledu superiorna kolskom prometu. Sam Sisak isprva je zadržao svoju tranzitnu ulogu i u promijenjenim uvjetima, štoviše, pojava željeznice uzrokovala je u prvi mah čak i porast prometa u Sisku te dala nov poticaj razvitku grada. Umjesto u kupske lađe ili pak na kola, roba se sada prekrivala u vagone, a umjesto prema Karlovcu te dalje do Rijeke ili Senja otpremala se do Trsta. Promet je skrenut, no Sisak je i dalje bio važna tranzitna točka na prometnom putu. Daljnji razvoj željezničke mreže, međutim, nije pogodovao Sisku.

Iako su postojali planovi prema kojima je željeznička pruga do Srijema trebala biti nastavak pruge koja je 1862. stigla do Siska, glavna željeznička pruga izgrađena je sjever-

no od Save. Osim toga, nakon preustroja monarhije, dio željezničke mreže građen je sukladno interesu novoga centra – Budimpešte. Budući da su se u ugarskom dijelu monarhije pruge gradile ponajprije na način da povežu Budimpeštu s rubnim dijelovima, kao jedna od prioriternih izgrađena je 1873. pruga koja je Budimpeštu povezala s Rijekom, glavnom lukom ugarskog dijela monarhije. I ta je pruga, kao i ona koja je vodila prema istoku, zaobišla Sisak. Ulogu glavnog prometnog križišta preuzeo je Zagreb, gdje su se križale dvije glavne željezničke pruge, a Sisak je ostao na “sporednom kolosijeku” u novim, korjenito promijenjenim prometnim odnosima.

Pad prometne važnosti Siska nije zaustavila niti činjenica da je 1888. predana u javnu uporabu pruga Sisak-Banja Luka, čime se Bosna spojila na željezničku mrežu Austro-Ugarske. Iste godine puštena je u promet i dionica Sisak–Novska–Nova Gradiška, čime se Sisak povezoao i s posavskom željeznicom, a 1906. željeznicom su povezani Sisak i Karlovac. Na taj način Sisak je postao i željezničko prometno čvorište, no ta činjenica nije mu vratila nekadašnje značenje jer su glavni robni tokovi već nepovratno bili preusmjereni na druge smjerove.

Nakon gubitka prometne važnosti, gospodarska se aktivnost u gradu jače usmjerava podizanju industrije. U razvitku grada to je također vrlo važna etapa, no u kontekstu vrednovanja prometnoga položaja nemjerljiva s prethodnom, u kojoj je upravo promet bio pokretač razvitka. Industrijalizacija Siska započela je već u 19. stoljeću, no glavni industrijski pogoni podignuti su nakon Prvog svjetskog rata. Puni zamah industrijalizacija je doživjela nakon Drugog svjetskog rata kada željezara i rafinerija prerastaju okvire grada i preuzimaju u svojim granama vodeću ulogu u hrvatskim okvirima. Industrijalizaciji Siska nedvojbeno je pogodovao položaj grada u prometnoj mreži. Baštineći tekovine prometnoga procvata u ranijim razvojnim etapama, Sisak je, naime, raspolagao s vrlo dobrom prometnom opremljenošću za hrvatske prilike. Industrijalizaciju nije, dakle, trebalo podupirati izgradnjom prometnica jer su one već otprije bile tu.

Nakon raspada Austro-Ugarske i ulaska hrvatskih zemalja u novu državnu zajednicu, znatno se promijenio političkogeografski okvir, no nisu se bitno promijenile prometnogeografske silnice. I u Jugoslaviji Sisak je uglavnom ostao izvan glavnih prometnih tokova i razvojnih transversala. U promijenjenom političkogeografskom okviru posavski je prometni smjer dodatno dobio na važnosti. Postojeća željeznička pruga osuvremenjena je, a na istom prometnom koridoru izgrađena je i moderna cesta Zagreb-Beo-

grad, koja na većem dijelu svoje trase u Hrvatskoj ima puni profil autoceste. I jedna i druga, razumljivo, zaobilaze, Sisak. Nakon Drugog svjetskog rata Sisak je prestao biti i jedini željeznički “izlaz” Bosne i Hercegovine. Izgrađene su željezničke pruge kojima je Bosna i Hercegovina povezana s lukom Ploče u Hrvatskoj na jugu odnosno s glavnom posavskom željezničkom prugom u Strizivojnoj (Šamac-Sarajevo), koje su po važnosti zasjenile prugu koja se preko Banja Luke i Prijedora upravo u Sisku vezivala na državnu željezničku mrežu i usmjeravala Bosnu i Hercegovinu prema zapadu. Važnost Siska kao željezničkog čvorišta nije podigla niti činjenica da je pruga Sisak-Sunja-Hrv. Kostajnica-Bosanski Novi, izvorno izgrađena kao dio pruge Sisak-Banja Luka, postala i dionicom pruge Zagreb-Split, kolokvijalno poznate pod nazivom “unska” pruga.

U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata posebice se afirmirao cestovni promet. I u cestovnoj mreži Hrvatske u tom razdoblju Sisak je ostao izvan prioriternih prometnih pravaca i glavnih prometnica koje su bile klasificirane kao “europske” odnosno “magistralne” (Batinić, 1997.). Posavska cestovna magistrala izgrađena je sjeverno od Save, a glavna cesta koja je Banovinu povezivala sa Zagrebom išla je preko Petrinje a ne preko Siska, iako je to u najvećem dijelu zapravo cesta Zagreb-Sisak.

Za razliku od uglavnom stagnantnog željezničkog odnosno cestovnog prometa, stanovit uspon nakon Drugog svjetskog rata bilježi riječni promet i brodarstvo. Bez obzira na činjenicu da su cestovni i željeznički promet zahvaljujući brzini preuzeli znatan dio roba, Sisak se u tom razdoblju definitivno afirmirao kao najzapadnija luka riječne plovidbe. Osim konkurencije cestovnog i željezničkog prometa, kao nepovoljan čimbenik javlja se i neuređenost oko 600 km dugačkog savskog plovnog puta, no unatoč nepovoljnim čimbenicima sisačka riječna luka nema alternative. To se ogleda u porastu godišnjeg lučkog prometa s vrhuncem na prijelazu iz 70-ih u 80-e godine, kada je više puta uzastopce zabilježen ukupan prekrcaj veći od 2 milijuna tona, kao i u činjenici da je Sisak od 1953. sjedište brodarke tvrtke Dunavski Lloyd.

Svakako najnepovoljniji prometnogeografski položaj u cijelom 20. stoljeću Sisak je imao u razdoblju 1991.-95. kada se ponovno našao gotovo na samoj granici. Pritom nije riječ o priznatoj političkoj granici, nego o nepriznatoj ali na terenu itekako vidljivoj granici između samoproglašene Srpske Republike Krajine i slobodnog dijela Republike Hrvatske. U ratnim prilikama koje su različitim intenzitetom trajale gotovo pet godina Sisak je imao položaj grada na granici i to na takvoj granici, na kojoj su se pre-

kidali svi prometni tokovi. Prekinut je sav cestovni i željeznički promet prema Banovini i prema Bosni i Hercegovini, potpuno obustavljena svaka plovidba Savom, a stao je čak i cjevovodni promet na Jadranskom naftovodu koji je pušten u promet u 1980-im godinama i koji se baš kod Siska račva u dva kraka: sjeverni, koji vodi preko Ivanić Grada prema Mađarskoj, i istočni, koji vodi prema Pančevu u Vojvodini.

Temeljne odrednice današnjeg položaja

Posljedice agresije na Hrvatsku utječu na obilježja prometno-geografskog položaja Siska i nakon što je sam rat završio, budući da prometni tokovi nisu obnovljeni u punoj mjeri. U još većoj mjeri Sisak osjeća i utjecaj nesređenih unutarnjih političkih prilika u susjednoj zemlji, Bosni i Hercegovini.

Uloga regionalnoga središta koju je Sisak tradicionalno obnašao opetovana je i u novom političkogeografskom okviru samostalne hrvatske države. Prema prvom upravno-teritorijalnom ustroju uvedenom potkraj 1992. Sisku je pripala uloga središta jedne od najvećih hrvatskih županija. Istu ulogu Sisak je zadržao i nakon prve reorganizacije toga ustroja provedene 1997. Iako je prvotna površina Sisačko-moslavačke županije 1997. smanjena za područje Ivanić Grada koje je priključeno Zagrebačkoj županiji, Sisak je i nadalje ostao središtem najprostranije i geografski složene županije. Takvo je upravno-teritorijalno rješenje uvelike sukladno s geografskim položajem Siska kao centra na kontaktu nekoliko različitih geografskih cjelina: Banovine na jugu, Turopolja i sisačke Posavine na sjeverozapadu te poplavnog Lonjskog polja i Moslavine na sjeveroistoku i istoku. U širem, pak, regionalno-geografskom kontekstu Sisak je jedan u skupini srednje velikih centara koji okružuju Zagreb na udaljenosti od 50–80 km pri čemu svaki od tih centara ima svoje pripadajuće gravitacijsko područje, ali se i zajedno s tim područjem nalazi u sferi gravitacijskog utjecaja Zagreba, glavnog središnjeg naselja sjevernog i zapadnog dijela kontinentalne Hrvatske, odnosno tzv. zagrebačke makroregije. Zajedno s Karlovcem, Bjelovarom i Varaždinom, Sisku u toj regiji pripada uloga regionalnog centra najvišeg stupnja.

Pokušaj s organizacijom prostrane i regijski složene upravne cjeline sa središtem u Sisku iznio je na vidjelo neadekvatno stanje prometnica koje bi Sisak trebale povezivati s gravitirajućim područjem kao i određene slabosti položaja Siska u postojećoj prometnoj mreži Hrvatske. U postojećoj cestovnoj mreži Hrvatske Sisak ne leži izravno niti

na jednoj magistralnoj prometnici. Glavna cesta u posavskom koridoru izgrađena je sjeverno od Save, a spoj Siska s postojećom auto-cestom ne zadovoljava kakvoćom kolnika. Glavna cesta koja povezuje Banovinu i Zagreb ide preko Petrinje, dakle također prolazi pokraj Siska, iako na vrlo maloj udaljenosti.

Kupska dolina nije nikad prometno valorizirana u mjeri kako su predlagali još u 19. stoljeću pioniri cestogradnje u nas ili pak u novije vrijeme viđeni geografi (Pavić, 1973.). Glavna cesta koja povezuje Sisak i Karlovac ne ide najkraćom, nizinskom trasom po kupskoj dolini, nego je izgrađena južnije, na trasi kroz Banovinu, kako bi izravno zahvatila manja središta poput Gline ili Vojnića. U sisačkom prometnom čvorištu, u koje svakako spada i Petrinja, sastaju se i tri ceste kojima se iz Bosne i Hercegovine može ući u Hrvatsku. To su prekounski prijelazi Dvor-Bosanski Novi, Hrvatska Kostajnica-Bosanska Kostajnica te Hrvatska Dubica-Bosanska Dubica. Valja reći da se sva tri tradicionalna prijelaza preko Une nalaze na dijelu državne granice gdje se s bosanskohercegovačke strane nalazi Republika Srpska. S obzirom na politiku koju vodi taj entitet susjedne države, prometni tokovi na tim smjerovima bili su zasad u velikoj mjeri ovisni o stanju političkih odnosa u susjednoj državi, odnosno o stupnju (ne)suradnje Republike Srpske. Štoviše, za razliku od mosta između Hrvatske Dubice i Bosanske Dubice, koji je obnovljen i pušten u promet 2000., most između Hrvatske Kostajnice i Bosanske Kostajnice nije ni obnovljen niti su radovi na obnovi započeli. Most između Dvora i Bosanskog Novog jedini je koji nije oštećen u razdoblju 1991.-95., no niti taj most nije bio otvoren za promet u cijelom razdoblju od otvaranja državne granice.

U postojećoj željezničkoj mreži Sisak leži na ogranku posavskog koridora koji se s drugim alternativnim ogranakom, onim što od Zagreba ide prema istoku sjeverno od Save, spaja u Novskoj. To nije optimalno rješenje, no valja reći da je sisački željeznički ogranak posavskog koridora ipak kakva-takva alternativa sjevernome ogranaku, za razliku od stanja u cestovnoj mreži gdje je Sisak potpuno marginaliziran u odnosu na glavni posavski koridor.

U unutrašnjem plovnom prometu također se osjećaju posljedice potpune blokade savskoga puta u prvoj polovici 1990-ih godina. Iako na prvi pogled nema vidljivih zapreka potpunoj obnovi plovidbe Savom, do nje ipak nije došlo ni pet godina od formalne normalizacije prilika u Hrvatskoj. Sisačka riječna luka jest oživljena, no promet je obnovljen tek u manjoj mjeri, znatno ispod razine mogućeg. Budući da Hrvatska ne raspolaže razgranatijom mre-

žom unutrašnjih plovnih putova, lako je uočiti ključno mjesto koje Sisak u tom sustavu ima kao završni terminal plovidbe rijekom Savom (Božičević, Kreč, 1998.) i kao točka gdje se dunavski plovidbeni put najviše približava sjevernom Jadranu.

Iznesena obilježja prometnogeografskog položaja Siska na prijelazu iz 20. u 21. stoljeće potvrđuju se i sagledavanjem mjesta Siska u međunarodnoj prometnoj mreži. U tom kontekstu valja se poslužiti jedinom postojećom strategijom prometnog razvitka na kontinentskoj razini – paneuropskom mrežom prometnih koridora (Božičević, Kreč, 1998.).

Paneuropska mreža europskih koridora jest svojevrsna strategija prometnog razvitka, odnosno prometna strategija i plan proširenja Europske unije, budući da svi predviđeni koridori povezuju jača gospodarska središta i prometna križišta u rubnim dijelovima Europske unije s razvojnim jezgrama u pojedinim dijelovima tzv. tranzicijskih zemalja kojima pripada i Hrvatska. Riječ je zapravo o planu kojim će se prometni sustavi tranzicijskih zemalja nastojati integrirati s prometnim sustavom Europske unije. S obzirom na općepoznate razlike u stupnju opremljenosti i mogućnostima prometovanja koji postoje između Europske unije, s jedne strane, i kandidata za prijem s druge strane, jasno je da se neće moći integrirati cjelokupne prometne mreže tranzicijskih zemalja. Paneuropska mreža prometnih koridora izbor je prioriteta, popis prometnih koridora na kojima se planira pojedine prometnice modernizirati ili graditi uz međunarodnu pomoć i potporu.

Paneuropska mreža prometnih koridora utvrđena je na konferenciji prometa održanoj 1997. u Helsinkiju. Toj konferenciji prethodile su konferencije održane 1991. u Pragu i 1994. na Kreti. Preko područja Hrvatske prolazi nekoliko paneuropskih koridora. Peti (V.) koridor povezuje jadranski bazen s Ukrajinom, a preko Hrvatske su predviđena dva ogranka toga koridora: ogranak V. b. Budimpešta-Zagreb-Rijeka i V. c. Budimpešta-Osijek-Sarajevo-Ploče. Kroz Hrvatsku djelomice vodi i predviđeni spoj Pragerško-Murakeresztur između osnovnog smjera V. koridora, koji prolazi kroz Sloveniju, i njegova ogranka V. b. Deseti koridor povezuje Istočnoalpski i panonski prostor s Ateonom, Solunom i Sofijom. U Zagrebu se spajaju dva početna kraka toga koridora, Salzburg-Ljubljana-Zagreb (X.) i Graz-Zagreb (X. a.). Od Zagreba koridor se nastavlja duž Posavine prema granici s Jugoslavijom i Beogradu. I na V. i na X. paneuropskom koridoru riječ je o cestovnom i željezničkom povezivanju pojedinih dijelova Europe. Treći paneuropski koridor u kojem participira i Hrvatska ozna-

čen je brojem VII. On povezuje Beč s ušćem Dunava u Crno more. Riječ je zapravo o koridoru koji je istovjetan dunavskom plovnom putu. Na tom koridoru, razumljivo je, ne predviđa se izgradnja cestovnih ili željezničkih prometnica, nego ulaganja u unutrašnju plovidbu i dunavski plovni put.

Zadaća svih zemalja na pojedinom koridoru jest ujednačavanje kakvoće prometnica i uvjeta prometovanja na njima. Postojeće bi, dakle, prometnice na pojedinim koridorima valjalo osuvremeniti ukoliko trenutačnim stanjem ne zadovoljavaju potrebnu razinu, a eventualno nepostojeće dionice izgraditi. Ako se mreža paneuropskih koridora preklopi s prometnom mrežom u Hrvatskoj, vidi se koje će prometnice biti međunarodni prioritet u modernizaciji ili izgradnji, a koje pak ostaju isključivo nacionalni interes.

Položaj Siska u odnosu na paneuropske prometne koridore u osnovi je sličan osnovnim obilježjima položaja Siska u prometnoj mreži Hrvatske. Sisak ne leži izravno niti na jednom od paneuropskih koridora koji su predviđeni za Hrvatsku, no istodobno Sisak se nalazi u njihovoj neposrednoj blizini, dovoljno blizu da bude zainteresiran za promjene i napredak koji se očekuju u budućnosti te da i sam sudjeluje u diobi dividendi koje će iz takvoga napretka proisteći. Također, uz stanovite prilagodbe nije nemoguće zamisliti i realizaciju europskih prometnih planova u kojoj će i Sisak biti izravni sudionik. Neka razmišljanja o tome iznose se u sljedećem poglavlju.

Prema postojećem stanju Sisak je ponajprije zainteresiran za X. koridor, koji od Zagreba vodi prema istoku, prateći u osnovi dolinu rijeke Save. Europski projekt je prema današnjem stanju hrvatskih prometnica u vrlo visokom stupnju već realiziran u cestovnom prometu. Postojeća autocesta na tom koridoru u najvećem je dijelu na području Hrvatske već izgrađena i ona ostavlja Sisak po strani. U željezničkom prometu, međutim, na tom koridoru Hrvatska ima dva rješenja: sjeverni krak Zagreb-Kutina-Novska i južni Zagreb-Sisak-Sunja-Novska. Budući da je spomenuti južni krak istodobno i dionica "unske" pruge Zagreb-Split kao i pruge koja ide prema Banja Luci te se nastavlja dalje u Bosnu i Hercegovinu, ova dva kraka u nacionalnoj strategiji prometnog razvitka željezničke mreže treba svakako tretirati ravnopravno, tj. postići iste uvjete vožnje na oba. Što se, pak, tiče ostalih paneuropskih koridora, Sisak je prema postojećem stanju prometne mreže izvan njih, što potvrđuje njegovu trenutačnu prometnu marginalizaciju kao jedno od osnovnih obilježja današnjeg prometnog položaja.

Bez obzira na sadašnju prometnu marginalizaciju Siska, valja ukazati na dosad nedovoljno korištene ili pak neadekvatno cijenjene, no svakako trajne mogućnosti koje slijede iz prometnogeografskog položaja. Postoji nada da će barem neke od njih biti i oživotvorene u skoroj budućnosti.

Ponajprije, trajna vrijednost položaja Siska jest njegov smještaj na savskom unutrašnjem plovnom putu. U današnjoj situaciji čini se da su definitivno postale nerealne kombinacije s izgradnjom nove zagrebačke luke u Rugvici, uzvodno od Siska. Produljenje plovnog puta i približavanje Zagrebu koje bi se na taj način postiglo, nije, čini se, vrijedno sredstava koja bi se na taj projekt morala potrošiti. Jedino logično rješenje stoga je da sisačka luka preuzme funkciju završnog terminala plovidbe Savom. Osim samih plovidbenih uvjeta, na taj zaključak navodi i činjenica da Sisak već raspolaže dijelom potrebne infrastrukture kao i s tradicijom. Lučka funkcija posebice bi dobila na važnosti nakon izgradnje planiranog kanala Vukovar-Šamac, kojim bi se znatno skratila plovidba od Dunava do Siska.

Perspektivno jačanje lučke funkcije ponovno bi naglasilo tranzitnu ulogu Siska, uz korištenje pogodnosti zbog loma prometnih tokova. Ako bi se Sisak afirmirao kao glavni terminal riječne plovidbe u ovom dijelu Europe, to bi moglo otvoriti i sljedeću mogućnost o kojoj se danas nedovoljno razmišlja. U razmatranju mjesta Siska u mreži paneuropskih koridora konstatirano je da se Sisak u postojećoj željezničkoj mreži nalazi na južnom ogranku X. koridora, no i da je glavna cesta na X. koridoru već izgrađena sjeverno od Save i Siska te da nije realno očekivati da se Sisak izbori za drukčije rješenje. S nešto manje no ipak dovoljno sigurnosti slično se može ustvrditi i za cestu na V. koridoru. Na taj način Zagreb će potvrditi primat glavnog prometnog čvorišta. Želi li se, međutim, osigurati uravnotežen razvitak i izbjeći zagušenje do kojega može doći prevelikom koncentracijom na jedno središte na V. koridoru, valja razmišljati i o alternativnoj cesti koja bi povezala Karlovac, Sisak i Bjelovar, u luku zaobišla Zagreb te se na osnovni smjer Rijeka-Zagreb-Budimpešta priključila na hrvatsko-mađarskoj granici ili pak u južnom dijelu Mađarske. Takav prostorni razmještaj budućih prometnica omogućio bi unutarregionalnu dislokaciju u kojoj bi Sisak preuzeo na se primarno riječni promet te jedan dio industrije.

Drugi potencijalno važan čimbenik jačanja prometnogeografskog položaja Siska može biti otvaranje Bosne i

Hercegovine, odnosno djelatnije uključivanje toga prostora u prometne tokove. Iako Sisak nije jedini izlaz te zemlje i mjesto gdje se prometni tokovi povezuju s hrvatskom prometnom mrežom ili se od nje odvajaju, sigurno je da je barem jedan njezin dio prometno najlogičnije usmjeren na Sisak. U postojećim prilikama ostaju dakako politički preduvjeti koji se moraju ispuniti da bi do prometnog otvaranja došlo. U situaciji nesigurne političke budućnosti i rješenja koja imaju karakter privremenosti, jasno je da nikakvog ozbiljnijeg napretka na tom planu ne može biti.

LITERATURA

1. Batinić, M., 1997., *Etape prometne valorizacije Siska*, diplomski rad. Geografski odjel, PMF, Zagreb
2. Bošnjak, R., 1929., *Sisak*, Glasnik Geografskog društva, sveska XV, Srpsko geografsko društvo, Beograd
3. Božičević J., Kreč. S., 1998., *Prometno povezivanje Srednje Europe s Jadranom*, Zbornik radova znanstvenog skupa Povezivanje srednjoeuropskih zemalja s Jadranom (Mediteranom), HAZU, Zagreb
4. Degmedžić, I., Karaman, I., 1968., *Sisak*, Enciklopedija Jugoslavije 7, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb
5. *Geografija SR Hrvatske*, knjiga 2 (1974.), Školska knjiga, Zagreb
6. Pavić, R., 1973., *Perspektivne mogućnosti Siska kao prometnog čvorišta*, Osnove opće i regionalne političke geografije, geopolitike i geostrategije, I dio, Fakultet političkih nauka, Zagreb
7. Rogić, V., 1982., *Regionalna geografija Jugoslavije*, knjiga 1. Prirodna osnova i historijska geografija, Školska knjiga, Zagreb

---

Nenad
POKOS

Dražen
ŽIVIĆ

DEMOGRAFSKA OBILJEŽJA SSKA

I. GRAD U CJELINI

Uvod

Reorganizacijom teritorijalnog ustrojstva Republike Hrvatske 1992. godine na području Sisačko-moslavačke županije formiran je i Grad Sisak. Nakon promjene teritorijalnog ustrojstva 1997. godine područje Grada obuhvatilo je 31 naselje sa samostalnim statusom iz popisa 1991. godine te tri naselja koja su naknadno izdvojena iz naselja Sisak (Crnac, Novo Pračno i Novo Selo). Stoga je za navedena tri naselja bilo nemoguće izvršiti analizu svih ovdje prikazanih obilježja osim za prirodno kretanje u razdoblju 1993.-1998. godine.

Površina Grada iznosi oko 400 km², odnosno oko 9% ukupne površine Sisačko-moslavačke županije. Popisom stanovništva 1991. godine na prostoru Grada ukupno je popisano 61.413 stanovnika, odnosno 13,8% stanovništva Županije. To znači da je opća gustoća naseljenosti početkom devedesetih godina iznosila 153,5 stanovnika na km², što je relativno veća gustoća naseljenosti od prosječne gustoće naseljenosti Hrvatske (84 stanovnika na km²) te pogotovo od Sisačko-moslavačke županije (53 st./km²). Prosječan broj stanovnika po naselju 1991. godine iznosio je 1.981, što je također znatno više od prosječnog pokazatelja za Hrvatsku u cjelini (704 stanovnika) te Sisačko-moslavačku županiju (526 stanovnika po naselju). Na sjedište Grada, tj. naselje Sisak, otpadalo je 1991. godine čak 74,6% ukupnog broja stanovništva lokalne jedinice.

Kretanje stanovništva

Popisno kretanje stanovništva

Za razumijevanje suvremenih demografskih stanja i procesa potrebno se ukratko osvrnuti i na razvojne tokove u prošlosti. Stoga je u tablici 1 prikazano kretanje stanovništva Grada Siska u ovom stoljeću, odnosno od popisa stanovništva 1900. godine do 1991. godine.

Tablica 1.
Kretanje stanovništva Grada
Siska po naseljima

U navedenom razdoblju popisno kretanje ukupnog stanovništva Grada Siska pokazuje konstantan porast bro-

Naselja	Godina popisa									
	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
1. Sisak	8674	9597	10361	13030	14140	19238	26647	38458	43454	45792
2. Blinjski Kut	531	586	583	645	458	494	613	615	564	505
3. Budaševo	633	739	668	743	974	1053	1238	1515	1689	1769
4. Čigoč	369	383	384	312	288	326	274	219	159	127
5. Donje Komarevo	431	452	443	468	193	464	491	459	418	380
6. Gornje Komarevo	629	624	626	702	679	480	543	609	563	549
7. Greda	857	884	835	849	871	1001	1081	1081	1082	1113
8. Gušće	1436	1395	1322	1232	1194	1198	1064	921	738	609
9. Hrastelnica	863	946	966	921	818	824	1020	1102	1172	1006
10. Jazvenik	277	285	276	301	264	277	270	253	233	177
11. Klobučak	-	-	-	-	105	114	132	121	118	120
12. Kratečko	723	710	667	602	563	551	486	443	348	282
13. Letovanci	190	185	186	159	130	133	127	94	95	82
14. Lonja	727	725	720	643	506	553	512	432	302	183
15. Lukavec Posavski	459	460	407	400	431	471	455	364	293	217
16. Madžari	379	455	394	430	396	396	385	379	351	332
17. Mužilovčica	523	474	435	410	356	348	333	272	209	167
18. Novo Selo Palanječko	94	81	69	83	77	136	198	291	487	585
19. Odra Sisačka	510	529	501	549	462	557	826	992	1091	1006
20. Palanjek	394	430	411	423	378	372	387	297	343	320
21. Prelošćica	1309	1289	1239	1220	1101	1076	1074	921	819	795
22. Sela	402	481	447	441	492	509	652	882	978	1019
23. Stara Drenčina	375	361	341	342	323	314	318	263	225	217
24. Staro Pračno	144	159	156	176	178	187	228	586	759	906
25. Staro Selo	864	1025	1028	1063	879	867	818	712	618	520
26. Stupno	283	294	319	327	285	329	482	515	591	556
27. Suvoj	302	266	259	246	236	239	224	154	104	54
28. Topolovac	709	975	1001	959	1153	1311	1514	1231	1065	1129
29. Veliko Svinjičko	780	831	789	786	717	687	615	516	424	357
30. Vurot	140	151	134	124	93	98	100	90	86	84
31. Žabno	270	242	217	213	153	173	275	308	394	455
Ukupno 2.-31.	15603	16417	15823	15769	14753	15538	16735	16637	16318	15621
Ukupno Grad Sisak	24277	26014	26184	28799	28893	34776	43382	55095	59772	61413

ja stanovnika. Međutim, izuzimajući naselje Sisak, kod kojeg je taj porast bio još intenzivniji, to nije bio slučaj i sa stanovništvom ostalih 30, redom ruralnih naselja. Oscilirajuće kretanje broja stanovnika u prvoj polovici stoljeća, izazvano s jedne strane ratnim gubicima i emigracijom, a s druge kompenzacijom stanovništva nakon II. svjetskog rata, prekinuto je 1961. godine, od kada počinje smanjenje broja stanovnika u tim naseljima iz popisa u popis.

Tablica 2 prikazuje popisne promjene između prvog i posljednjeg popisa stanovništva, u razdoblju nakon II. svjetskog rata te u posljednjem međupopisju.

Naselja	Indeks promjene broja stanovnika		
	1991./1900.	1991./1948.	1991./1981.
1. Sisak	527,9	323,8	105,4
2. Blinjski Kut	95,1	110,3	89,5
3. Budaševo	279,5	181,6	104,7
4. Čigoč	34,4	44,1	79,9
5. D. Komarevo	88,2	196,9	90,9
6. G. Komarevo	87,3	80,9	97,5
7. Greda	129,9	127,8	102,9
8. Gušće	42,4	69,9	82,5
9. Hrastelnica	116,6	123,0	85,9
10. Jazvenik	63,9	67,0	76,0
11. Klobučak*	-	114,3	101,7
12. Kratečko	39,0	50,1	81,0
13. Letovanci	43,2	63,1	86,3
14. Lonja	25,2	36,2	60,6
15. Lukavec Posavski	47,3	50,3	74,1
16. Madžari	87,6	83,8	94,6
17. Mužilovčica	31,9	46,9	79,9
18. Novo Selo Palanječko	622,3	759,7	120,1
19. Odra Sisačka	197,3	217,7	92,2
20. Palanjek	81,2	84,7	93,3
21. Prelošćica	60,7	72,2	97,1
22. Sela	253,5	207,1	104,2
23. Stara Drenčina	57,9	67,2	96,4
24. Staro Pračno	629,2	509,0	119,4
25. Staro Selo	60,2	59,2	84,1
26. Stupno	196,5	195,1	94,1
27. Suvoj	17,9	22,9	51,9
28. Topolovac	159,2	97,9	106,0

Tablica 2.
 Promjena broja stanovnika po naseljima u razdobljima 1900.–1991., 1948.–1991. te 1981.–1991.

Tablica 2. (nastavak)

Naselja	Indeks promjene broja stanovnika		
	1991./1900.	1991./1948.	1991./1981.
29. Veliko Svinjičko	45,8	49,8	84,2
30. Vurot	60,0	90,3	97,7
31. Žabno	168,5	297,4	115,5
Ukupno 2.-31.	100,1	105,9	95,7
Ukupno Grad Sisak	253,0	212,6	102,7

* Iskazuje se kao naselje od 1948. godine.

U cjelokupnom promatranom razdoblju (1900.-1991.) ukupan broj stanovnika Grada povećan je 153%. Taj je porast uvjetovao ponajprije golem porast stanovništva naselja Sisak (428%), dok je stanovništvo ruralnih naselja povećalo svoj broj samo za 18 stanovnika, odnosno 0,1%. Između svega 11 naselja s porastom broja stanovnika ističu se Staro Pračno i Novo Selo Palanječko, koji su povećali svoj broj više od 500%. Najveći pad broja stanovnika (u nekima i više od dvije trećine u odnosu na 1900.) zabilježila su redom sva prisavska naselja, koja su ujedno i najudaljenija od Siska: Suvoj, Lonja, Mužilovčica, Čigoč itd.

U poslijeratnom razdoblju (1948.-1991.) broj stanovnika Grada nešto je više nego udvostručen (112,6%), dok Sisak bilježi nešto manji (224%), a ostala naselja nešto veći porast (6%) nego u razdoblju 1900.-1991. Od 14 naselja s porastom stanovništva prednjači Novo Selo Palanječko, ovaj put s nešto većim porastom od Starog Pračnog (660% naspram 409%). Među naseljima s najintenzivnijom depulacijom ponovno se ističu prisavska naselja.

Posljednje međupopisje donosi ukupni porast stanovništva od 2,7%, dok skupina ruralnih naselja bilježi pad broja stanovnika od 4,3%. Ukupan broj stanovnika povećalo je devet naselja dok su veći porast stanovništva od Siska (5,4%), osim Novog Sela Palanječnog i Starog Pračnog, imali još Žabno i Topolovac.

Prirodno kretanje stanovništva

Ovdje će se razmotriti prirodno kretanje stanovništva Grada Siska u posljednjih 18 godina, odnosno od 1981. do 1998. godine. Radi lakše usporedivosti, prirodno kretanje u promatranom razdoblju razdijeljeno je na dva razdoblja: prvo između 1981. i 1990. i drugo između 1991.-1998. godine.

*Prirodno kretanje stanovništva Grada Siska
1981.-1990. godine*

Nenad Pokos, Dražen Živić
Demografska obilježja Siska

Jedna od odrednica ukupnog kretanja (povećanja) stanovništva Grada Siska u ovom razdoblju bio je prirodni prirast. On je tada u ukupnom povećanju stanovništva sudjelovao s čak 88,6%, dok je na pozitivnu migracijsku bilancu otpadalo tek 11,4% ukupnog porasta. Ukupni prirodni prirast iznosio je 1.454 stanovnika, odnosno toliko je bio veći broj živorođenih od umrlih (tablica 3).

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast	Na 1.000 st.
1981.	906	536	370	6,2
1982.	778	589	189	3,2
1983.	879	614	265	4,4
1984.	872	659	213	3,5
1985.	765	587	178	3,0
1986.	724	595	129	2,1
1987.	693	644	49	0,8
1988.	703	649	54	0,9
1989.	656	615	41	0,7
1990.	642	676	-34	-0,6
Ukupno	7.618	6.164	1.454	-

Tablica 3.
Prirodno kretanje stanovništva
Grada Siska 1981.-1990.
godine

Iz tablice se vidi drastično smanjenje prirodnog prirasta između ranih i kasnih osamdesetih godina, tako da je već 1990. prirodno kretanje stanovništva Grada bilo negativno. Do takvog smanjenja prirodnog prirasta dolazilo je ponajprije zbog smanjenja broja živorođenih, dok se broj umrlih sve do 1990. nije mijenjao u tolikoj mjeri.

Analizirajući prirodno kretanje po naseljima (tablica 4), proizlazi da je pozitivni prirodni prirast stanovništva Grada u ovom razdoblju u prvom redu uvjetovalo naselje Sisak u kojemu je pozitivni prirodni prirast iznosio 2.053 stanovnika. S druge strane, u 30 ostalih naselja zabilježen je ukupni prirodni pad od čak 599 stanovnika, dok je pozitivno prirodno kretanje među njima imalo svega 6 naselja.

*Prirodno kretanje stanovništva Grada Siska
1991.-1998. godine*

U prvih osam godina tekućeg desetljeća došlo je do još jačeg prirodnog smanjenja stanovništva. To najbolje ilustrira podatak da broj živorođenih iznosi tek 61% nataliteta iz razdoblja 1981.-1990. (da je ostao na istoj razini, iznosio

bi 80%), dok udio umrlih iznosi već 85,6% mortaliteta iz prethodnog razdoblja. Stope prirodnog prirasta za godine 1992.-1998, za čiju je procjenu uz broj rođenih i umrlih potreban i broj stanovnika za svaku godinu, pojedinačno nisu prikazane zbog velike mogućnosti pogreške.

Tablica 4.
 Prirodno kretanje stanovništva
 Grada Siska po naseljima
 1981.-1990. godine

Naselja	Živorodeni	Umrli	Prirodni pri- rast
1. Sisak	5.975	3.922	2.053
2. Blinjski Kut	55	83	-28
3. Budaševo	194	188	6
4. Čigoč	12	35	-23
5. Donje Komarevo	73	89	-16
6. Gornje Komarevo	52	32	20
7. Greda	115	140	-25
8. Gušće	55	160	-105
9. Hrastelnica	111	151	-40
10. Jazvenik	18	32	-14
11. Klobučak	12	17	-5
12. Kratečko	27	63	-36
13. Letovanci	8	18	-10
14. Lonja	23	74	-51
15. Lukavec Pos.	22	42	-20
16. Madžari	37	45	-8
17. Mužilovčica	8	45	-37
18. Novo Selo Palanječko	31	45	-14
19. Odra Sisačka	112	133	-21
20. Palanjek	67	46	21
21. Prelošćica	84	119	-35
22. Sela	97	109	-12
23. Stara Drenčina	15	42	-27
24. Staro Pračno	91	72	19
25. Staro Selo	46	92	-46
26. Stupno	76	66	10
27. Suvoj	8	31	-23
28. Topolovac	112	150	-38
29. Veliko Svinjičko	23	76	-53
30. Vurot	8	9	-1
31. Žabno	51	38	13
Ukupno 2.-31.	1.643	2.242	-599
Ukupno Grad Sisak	7.618	6.164	1.454

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast	Na 1.000 st.
1991.	667	674	-7	-0,1
1992.	592	663	-71	-
1993.	531	648	-117	-
1994.	549	671	-122	-
1995.	580	676	-96	-
1996.	588	672	-84	-
1997.	609	651	-42	-
1998.	512	644	-132	-
Ukupno	4.628	5.299	-671	-

Nenad Pokos, Dražen Živić
Demografska obilježja Siska

Tablica 5.
 Prirodno kretanje stanovništva
 Grada Siska 1991.–1998.
 godine

Dakako da glavni razlog intenzivnom produbljivanju prirodnog pada stanovništva treba tražiti u negativnim posljedicama Domovinskog rata, što se najbolje očituje u drastičnom smanjenju nataliteta 1993. i 1994. godine. Slijedeće tri godine broj živorođenih se malo povećao, odnosno zabilježena je blaga poslijeratna kompenzacija stanovništva, ali još uvijek u uvjetima većeg mortaliteta. Godine 1998. ponovno dolazi do pada nataliteta, i to na taj način da je tada zabilježen najmanji broj živorođenih od svih godina, što je ujedno rezultiralo i najvećim prirodnim padom stanovništva do sada (-132 stanovnika).

Naselja	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast
1. Sisak	3.583	3.677	-94
2. Blinjski Kut	15	32	-17
3. Budaševo	123	147	-24
4. Crnac*	1	1	0
5. Čigoč	10	25	-15
6. Donje Komarevo	31	64	-33
7. Gornje Komarevo	33	45	-12
8. Greda	68	122	-54
9. Gušće	63	107	-44
10. Hrastelnica	59	92	-33
11. Jazvenik	8	33	-25
12. Klobučak	1	6	-5
13. Kratečko	26	52	-26
14. Letovanci	1	6	-5
15. Lonja	18	34	-16
16. Lukavec Posavski	10	29	-19

Tablica 6.
 Prirodno kretanje stanovništva
 Grada Siska po naseljima
 1991.–1998.

Tablica 6. (nastavak)

Naselja	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast
17. Madžari	16	23	-7
18. Mužilovčica	8	28	-20
19. Novo Selo*	22	20	2
20. Novo Selo Palanječko	13	22	-9
21. Novo Pračno*	19	36	-17
22. Odra Sisačka	83	90	-7
23. Palanjek	49	26	23
24. Preloščica	44	101	-57
25. Sela	71	93	-22
26. Stara Drenčina	8	30	-22
27. Staro Pračno	71	66	5
28. Staro Selo	5	2	3
29. Stupno	24	57	-33
30. Suvoj	2	11	-9
31. Topolovac	84	137	-53
32. Veliko Svinjičko	17	42	-25
33. Vurot	10	8	2
34. Žabno	32	35	-3
Ukupno 2.-34.	1.045	1.622	-577
Ukupno Grad Sisak	4.628	5.299	-671

* Broj živorođenih i umrlih za naselja Crnac, Novo Pračno i Novo Selo odnose se na razdoblje 1993.-1998. stoga što su navedena naselja izdvojena iz naselja Sisak tek 1992. godine.

U najnovijem razdoblju samo pet naselja ima pozitivan prirodni prirast. Međutim, jedino za naselje Palanjek to vrijedi u pravom smislu te riječi, jer u ostala četiri naselja (Novo Selo, Staro Pračno, Staro Selo i Vurot) pozitivno prirodno kretanje iznosi tek između dva i pet stanovnika, te je ono više plod puke slučajnosti, što će se najvjerojatnije potvrditi na kraju ovog desetogodišnjeg razdoblja, kada se i u tim naseljima očekuje prirodni pad stanovništva. Zanimljivo je da naselje Sisak 1996. i 1997. bilježi pozitivan prirodni prirast, da bi se 1998. broj živorođenih smanjio u odnosu na prethodnu godinu za čak 98 osoba (21%), što je rezultiralo ponovnim prirodnim padom (kao 1993. i 1994. godine).

Tip općeg kretanja stanovništva

Tip općeg kretanja stanovništva uobičajeno se temelji na usporedbi stopa popisnog kretanja stanovništva i stopa

prirodnog prirasta stanovništva. Na taj način posredno dolazimo i do podataka o gruboj migracijskoj bilanci prostora odnosno općim obilježjima prostorne pokretljivosti stanovništva. Ovisno o tome je li migracijska bilanca pozitivna ili negativna, određuje se je li neki prostor imigracijski ili emigracijski. Daljnje stupnjevanje ovisi o kombinaciji odnosa stopa popisnih promjena i stopa prirodnog prirasta unutar imigracijskih i emigracijskih tipova. Usporedba dvaju bitnih demografskih kretanja i tipizacija na četiri imigracijska i četiri emigracijska tipa omogućava utvrđivanje osnovnih činitelja demografske dinamike u određenom međupopisnom razdoblju – je li to prostorno ili prirodno kretanje stanovništva.¹

Stanovništvo Grada Siska imalo je u razdoblju 1981.–1990. tip općeg kretanja stanovništva – I1, odnosno “ekspanziju imigracijom”. Njega je uvjetovala nešto veća stopa pozitivnog popisnog kretanja od također pozitivne stope prirodnog kretanja stanovništva (tablica 7), što znači da je i migracijska bilanca bila pozitivna.

Naselja	Promjena br. stan. 1981.–1991.		Prirodni prirast 1981.–1990.		Migracijska bilanca 1981.–1991.		Tip općeg kretanja stanov.
	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%	
1. Sisak	2.338	5,4	2.053	4,7	285	0,7	I1
2. Blinjski Kut	-59	-10,5	-28	-5,0	-31	-5,5	E4
3. Budaševo	80	4,7	6	0,4	74	4,4	I1
4. Čigoč	-32	-20,1	-23	-14,5	-9	-5,7	E4
5. Donje Komarevo	-38	-9,1	-16	-3,8	-22	-5,3	E4
6. Gornje Komarevo	-14	-2,5	20	3,6	-34	-6,2	E2
7. Greda	31	2,9	-25	-2,3	56	5,2	I2
8. Gušće	-129	-17,5	-105	-14,2	-24	-3,3	E4
9. Hrastelnica	-166	-14,2	-40	-3,4	-126	-10,8	E4
10. Jazvenik	-56	-24,0	-14	-6,0	-42	-18,0	E4
11. Klobučak	2	1,7	-5	-4,2	7	5,9	I3
12. Kratečko	-66	-19,0	-36	-10,3	-30	-8,6	E4
13. Letovanci	-13	-13,7	-10	-10,5	-3	-3,2	E4
14. Lonja	-119	-39,4	-51	-16,9	-68	-22,5	E4
15. Lukavec Posavski	-76	-25,9	-20	-6,8	-56	-19,1	E4
16. Madžari	-19	-5,4	-8	-2,3	-11	-3,1	E4
17. Mužilovčica	-42	-20,1	-37	-17,7	-5	-2,4	E4
18. Novo Selo Palanječko	98	20,1	-14	-2,9	112	23,0	I2
19. Odra Sisačka	-85	-7,8	-21	-1,9	-64	-5,9	E4

Tablica 7.

Tip općeg kretanja stanovništva Grada Siska po naseljima u razdoblju 1981.–1991. godine

Tablica 7. (nastavak)

Naselja	Promjena br. stan. 1981.-1991.		Prirodni prirast 1981.-1990.		Migracijska bilanca 1981.-1991.		Tip općeg kretanja stanov.
	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%	
20. Palanjek	-23	-6,7	21	6,1	-44	-12,8	E3
21. Prelošćica	-24	-2,9	-35	-4,3	11	1,3	I4
22. Sela	41	4,2	-12	-1,2	53	5,4	I2
23. Stara Drenčina	-8	-3,6	-27	-12,0	19	8,4	I4
24. Staro Pračno	147	19,4	19	2,5	128	16,9	I1
25. Staro Selo	-98	-15,9	-46	-7,4	-52	-8,4	E4
26. Stupno	-35	-5,9	10	1,7	-45	-7,6	E3
27. Suvoj	-50	-48,1	-23	-22,1	-27	-26,0	E4
28. Topolovac	64	6,0	-38	-3,6	102	9,6	I2
29. Vel. Svinjičko	-67	-15,8	-53	-12,5	-14	-3,3	E4
30. Vurot	-2	2,3	-1	-1,2	3	3,5	I2
31. Žabno	61	15,5	13	3,3	48	12,2	I1
Ukupno 2.-31.	-697	-4,3	-599	-3,7	-94	-0,6	E4
Uk. Grad Sisak	1.641	2,7	1.454	2,4	187	0,3	I1

Raščlanjujući opće kretanje stanovništva po naseljima, proizlazi da je isti tip općeg kretanja kao i Grad u cjelini (I1) imalo tek četiri naselja: Sisak, Budaševo, Staro Pračno i Žabno. Međutim, to je razumljivo ako se zna da je tip općeg kretanja ponajprije odredilo naselje Sisak, u kojem je 1991. godine živjelo čak $\frac{3}{4}$ svih stanovnika Grada. Imigracijske tipove imalo je još 8 naselja, dok je 19 naselja imalo emigracijske tipove općeg kretanja stanovništva. Od potonjih je čak 16 naselja imalo najnepovoljniji tip - E4 - "izumiranje".

Stanovništvo u inozemstvu

Podaci o stanovništvu u inozemstvu odnose se na osobe koje su radile ili boravile kao članovi njihovih obitelji izvan granica tada postojeće države.

Ruralna naselja Grada Siska imala su 1991. godine znatno veći udio stanovništva u inozemstvu nego samo središte istoimene lokalne jedinice. Najviše stanovnika u inozemstvu imala su prigradska sisačka naselja u koja je ranijih desetljeća i doseljavanje bilo najintenzivnije: Novo Selo Palanječko, Odra Sisačka, Staro Pračno, Budaševo itd. Najvjerojatnije se radi o osobama koje su radom u inozemstvu stekle kapital za izgradnju kuće, koju, zbog nedostatka zemljišta ili skuplje infrastrukture u samom Sisku, grade u njegovoj neposrednoj okolini.

Naselja	Broj stanovnika u inozemstvu 1991.	% ukupnog stanovništva 1991.
1. Sisak	1.303	2,8
2. Blinjski Kut	22	4,4
3. Budaševo	161	9,1
4. Čigoč	7	5,5
5. Donje Komarevo	10	2,6
6. Gornje Komarevo	17	3,1
7. Greda	76	6,8
8. Gušće	35	5,7
9. Hrastelnica	32	3,2
10. Jazvenik	2	1,1
11. Klobučak	11	9,2
12. Kratečko	8	2,8
13. Letovanci	-	-
14. Lonja	1	0,5
15. Lukavec Posavski	-	-
16. Madžari	14	4,2
17. Mužilovčica	12	7,2
18. Novo Selo Palanječko	82	14,0
19. Odra Sisačka	108	10,7
20. Palanjek	5	1,6
21. Prelošćica	60	7,5
22. Sela	64	6,3
23. Stara Drenčina	5	2,3
24. Staro Pračno	83	9,2
25. Staro Selo	7	1,3
26. Stupno	33	5,9
27. Suvoj	-	-
28. Topolovac	96	8,5
29. Veliko Svinjičko	-	-
30. Vurot	1	1,2
31. Žabno	18	4,0
Ukupno 2.-31.	970	6,2
Ukupno Grad Sisak	2.273	3,7

Nenad Pokos, Dražen Živić
Demografska obilježja Siska

Tablica 8.

Stanovništvo u inozemstvu po
naseljima Grada Siska 1991.
godine

Struktura stanovništva

Struktura stanovništva je funkcija, ali i čimbenik njegova prirodnog i prostornog (migracijskog) kretanja; ona se nalazi u izravnom uzročno-posljedičnom odnosu spram ukupnog demografskog razvoja. Struktura stanovništva iznimno je pouzdan pokazatelj dosegnute razine populacijsko-naseljeničkih procesa, ali i društveno-gospodarstvenoga razvoja.

U demografskim istraživanjima osobita se pozornost posvećuje raščlambi biološkog (dob i spol) i socioekonomskog sastava stanovništva, jer se u njima zrcale najvažnija društvena i gospodarstvena zbivanja i odnosi na određenom prostoru. Osobito je dobno-spolna struktura stanovništva značajan demografski izraz populacijsko-naseljeničkih procesa.

Struktura stanovništva po spolu

Svaka raščlamba biološke strukture stanovništva nekog prostora, pa tako i Grada Siska, započinje analizom njegovog spolnog sastava, odnosno odnosa između muškog i ženskog dijela populacije, jer se njime uočavaju ne samo brojnost muškaraca i žena nego i odgovarajuće kvalitativne odrednice razvoja naseljenosti, poput tendencija u prirodnom kretanju i migracijskim gibanjima.

Temeljni demografski pokazatelj spolne strukture stanovništva jest koeficijent feminiteta (Kf), koji označuje broj ženskih na tisuću (ili stotinu) muških stanovnika. Iako se u prosjeku rađa više muške negoli ženske djece (5–6%), u stabilnim populacijama ipak nešto više prevladava žensko stanovništvo.

Tablica 9.
Spolna struktura stanovništva
Grada Siska 1991. godine po
naseljima

Naselja	Stanovništvo	Muško	Žensko	Kf	Ženski kontingent stanovništva (%)		
					0–14	15–49	50 i više
1. Sisak	45.792	22.265	23.527	1056,7	17,9	51,1	29,8
2. Blinjski Kut	505	240	265	1104,2	8,7	41,1	47,5
3. Budaševo	1.769	865	904	1045,1	16,5	49,1	32,3
4. Čigoč	127	56	71	1269,9	15,5	29,6	52,1
5. Donje Komarevo	380	188	192	1021,3	15,1	40,1	44,3
6. Gornje Komarevo	549	266	283	1063,9	20,8	47,7	29,3
7. Greda	1.113	549	564	1027,3	18,4	41,3	37,8
8. Gušće	609	287	322	1122,0	11,8	38,2	49,1

Tablica 9. (nastavak)

Naselja	Stanov- ništvo	Muško	Žensko	Kf	Ženski kontingent stanovništva (%)		
					0-14	15-49	50 i više
9. Hrastelnica	1.006	496	510	1028,2	15,7	41,6	41,4
10. Jazvenik	177	79	98	1240,5	12,2	38,8	49,0
11. Klobučak	120	57	63	1105,3	11,1	50,8	34,9
12. Kratečko	282	130	152	1169,2	9,2	35,5	54,6
13. Letovanci	82	41	41	1000,0	23,9	39,1	37,0
14. Lukavec Posavski	217	106	111	1047,2	17,1	36,0	46,8
15. Lonja	183	84	99	1178,6	14,1	31,3	54,5
16. Madžari	332	163	169	1036,8	29,8	38,0	32,2
17. Mužilovčica	167	83	84	1012,0	7,1	35,7	53,6
18. Novo Selo Palanječko	585	298	287	963,1	12,2	54,4	30,0
19. Odra Sisačka	1.006	470	536	1140,4	13,4	46,3	35,3
20. Palanjek	320	149	171	1147,7	29,8	38,0	32,2
21. Prelošćica	795	376	419	1114,4	15,8	41,5	40,3
22. Sela	1.019	501	518	1033,9	18,5	45,8	33,0
23. Stara Drenčina	217	108	109	1009,3	9,2	44,0	45,9
24. Staro Pračno	906	464	442	952,6	19,7	50,9	25,8
25. Staro Selo	520	237	283	1194,1	15,2	35,3	49,5
26. Stupno	556	269	287	1066,9	15,3	44,9	36,2
27. Suvoj	54	27	27	1000,0	7,4	18,5	74,1
28. Topolovac	1.129	553	576	1041,6	16,0	46,2	37,2
29. Veliko Svinjičko	357	167	190	1137,7	12,1	35,8	52,1
30. Vurot	84	38	46	1210,5	23,9	39,1	37,0
31. Žabno	455	233	222	952,8	19,4	48,2	31,1
Ukupno 2.-31.	15.621	7.580	8.041	1060,8	16,2	43,6	38,2
Ukupno Grad Sisak	61.413	29.845	31.568	1057,7	17,4	49,2	31,9

U ukupnom je stanovništvu Grada Siska, prema posljednjem popisu stanovništva 1991. godine, ženskog stanovništva bilo nešto više (51,4%) od muškog (48,6%), tako da je Kf iznosio 1.057,7. Promatrajući spolnu strukturu po pojedinim naseljima (tablica 9), uočavamo da je prevlast žena zabilježena u 26 od 31 naselja (najviše u Čigoču, gdje

je Kf iznosio 1.269,9, a najmanje u Staroj Drenčini, gdje je Kf bio 1.009,3), u dva je naselja zabilježen jednak broj žena i muškaraca (Letovanci i Suvoj), dok su tri naselja Grada Siska imala brojnije muško stanovništvo (Novo Selo Palanječko, Staro Pračno i Žabno).

Čak 11 od 31 naselja (35,5%) Grada Siska ima, možemo slobodno reći, neuravnoteženu spolnu strukturu, jer je u njima udio ženskog stanovništva iznadprosječno veći (veći od 5%) od udjela muškog stanovništva. Posljedica je to, ponajviše, selektivnih migracija, u kojima su više sudjelovali muškarci, osobito prema samom Sisku u kojem je koncentrirana teška industrija i rafinerija. Neuravnoteženost spolne strukture izravno nepovoljno djeluje na sklapanje brakova (nupcijalitet), što dugoročno negativno djeluje na prirodnu dinamiku stanovništva.

Za ocjenu spolne strukture Grada Siska, poglavito za njegov budući demografski razvoj, značajan je pokazatelj odnos ženskih kontingenata stanovništva, jer je on znakovit pokazatelj stanja i, još više, potencijala biodinamičke aktivnosti i snage same populacije. U tom smislu spolnu strukturu stanovništva Grada Siska karakteriziraju izrazito nepovoljna obilježja (tablica 9). Naime, gotovo je dvostruko veći broj žena u postfertilnoj (50 godina i više) u odnosu na njihov broj u predfertilnoj dobi života (0 do 14 godina). To znači da će se potencijalno smanjiti ženski kontingent u fertilnoj dobi života (15 do 49 godina), u najpovoljnijoj dobi za rađanje. Vrlo visok udio žena u postfertilnoj dobi (31,9%) ukazuje da sve veći dio ženskog stanovništva Grada Siska više ne sudjeluje u biodinamičkim procesima.

Pokazatelji po naseljima još su porazniji. U svim je naseljima (uključujući i sam Sisak) mnogo veći udio ženskog stanovništva u postfertilnoj u odnosu na predfertilnu dob. U šest je naselja zabilježen 1991. godine natpolovični udio žena u postfertilnoj dobi u odnosu na ukupno žensko stanovništvo (Čigoč, Kratečko, Veliko Svinjičko, Lonja, Suvoj i Mužilovčica), što znači da su i mogućnosti prirodne obnove stanovništva tih naselja svedeni na najmanju moguću mjeru. Riječ je o prisavskim naseljima, s - ukupno gledajući - najnegativnijim demografskim procesima, odnosno s najintenzivnijom depopulacijom. Primjerice, u naselju Suvoj su 1991. godine u predfertilnoj dobi života bile svega dvije žene, u fertilnoj dobi pet, a u postfertilnoj dobi čak 20 žena.

Sam Sisak prema potonjem pokazatelju ima nešto povoljnije značajke, jer je u njemu udio žena u predfertilnoj dobi veći (17,9%), a u postfertilnoj dobi manji (29,8%) od prosjeka za cijeli Grad (17,4%, odnosno 31,9%).

Dobna je struktura stanovništva jedna od temeljnih demografskih struktura, jer pokazuje i određuje kako vitalnost i biodinamiku populacije tako i njezin ekonomski potencijal (radnu snagu). Poznavanje dobnog sastava stanovništva osnovni je preduvjet za označavanje nekog stanovništva mladim, zrelim ili starim. U metodičkom smislu to se najčešće postiže raščlambom dobne strukture po velikim dobnim skupinama – mlada (od 0 do 19 godina), zrela (od 20 do 59 godina), stara (60 godina i više). U demografskoj se teoriji smatra da ukoliko je odnos između starog i mladog stanovništva, ili indeks starosti, veći od 0,40 (ili 40), riječ je o starom stanovništvu.

U tablici 10 dani su odabrani pokazatelji dobne strukture stanovništva Grada Siska 1991. godine po naseljima. Predočeni podaci nedvojbeno pokazuju da je stanovništvo Grada Siska staro stanovništvo. Indeks starosti je 1991. godine iznosio 0,60 (ili 60); mlado je stanovništvo u ukupnom stanovništvu Grada bilo zastupljeno s 25,2%, a staro sa 15%. U odnosu na hrvatski prosjek (indeks starosti 0,67) Grad Sisak ima nešto mlađu dobnu strukturu. Sva su naselja imala indeks starosti veći od 0,40, a čak 13 od 31 naselja (41,9%) veći od 1,00, što znači da je u njima udio starog stanovništva premašio udio mladih. Primjerice, najveći je indeks starosti zabilježen u naseljima: Suvoj (3,29), Mužilovčica (2,08) i Lonja (2,00). Već smo prije istaknuli kako potonja naselja ulaze u skupinu naselja Grada Siska s najnepovoljnijim demografskim procesima.

Najmanji indeks starosti, što znači i najpovoljniju dobnu strukturu, imala su 1991. godine naselja: Staro Pračno (0,42), Novo Selo Palanječko (0,50), Sisak (0,53), Gornje Komarevo (0,53) i Palanjek (0,58).

Uzimajući kao prosjek indeks starosti ukupnog stanovništva Grada Siska (0,60), mlađe je stanovništvo imalo samo 7 od 31 naselja, i to: Sisak, Gornje Komarevo, Letovanci, Novo Selo Palanječko, Palanjek, Staro Pračno i Žabno.

Postoji izrazita razlika u dobnoj strukturi između naselja Sisak i ostalih naselja koja čine Grad Sisak. Naime, Sisak u odnosu na ostala naselja ima bitno mlađu i povoljniju dobnu strukturu, sa 25,6% mladih i 13,5% starih stanovnika i indeksom starosti od 0,53, što je značajno ispod prosječnog indeksa starosti za cijeli Grad (0,60). Posljedica je to imigracije mlađeg, radno i reprodukcijski sposobnog stanovništva, kako iz okolnih naselja tako i iz šireg prostora. S druge strane, ostala naselja imaju bitno nepovoljniji odnos mladih (23,8%) i starih (19,5%). Osobito je zabrinjavajući vrlo visok udio stanovništva starijeg od 60 godina života. Indeks starosti u tim naseljima bio je znakovitih 0,82.

Tablica 10.
 Neki pokazatelji dobne
 strukture Grada Siska 1991.
 godine po naseljima

Naselja	Velike dobne skupine (%)			Indeks starosti	Tip dobne sastava stanovništva
	0-19	20-59	60 i više		
1. Sisak	25,61	59,54	13,45	0,53	na pragu starosti
2. Blinjski Kut	18,02	51,68	27,72	1,54	izrazito duboka starost
3. Budaševo	25,83	57,49	14,53	0,87	na pragu starosti
4. Čigoč	20,47	47,24	30,71	1,50	duboka starost
5. Donje Komarevo	22,37	53,42	23,42	1,05	duboka starost
6. Gornje Komarevo	26,59	57,01	14,03	0,53	na pragu starosti
7. Greda	24,35	52,74	21,02	0,86	duboka starost
8. Gušće	19,87	53,69	25,62	1,29	izrazito duboka starost
9. Hrastelnica	23,96	57,65	17,10	0,71	starost
10. Jazvenik	15,82	53,11	29,94	1,89	izrazito duboka starost
11. Klobučak	26,67	52,50	18,33	0,69	starost
12. Kratečko	16,67	51,77	30,85	1,85	izrazito duboka starost
13. Letovanci	24,39	56,10	14,63	0,60	na pragu starosti
14. Lonja	18,03	45,36	36,07	2,00	izrazito duboka starost
15. Lukavec Posavski	22,12	53,92	23,04	1,04	duboka starost
16. Madžari	24,10	58,73	16,87	0,70	starost
17. Mužilovčica	14,97	50,90	31,14	2,08	izrazito duboka starost
18. Novo Selo Palanječko	25,13	59,32	12,65	0,50	na pragu starosti
19. Odra Sisačka	21,77	53,36	17,79	0,82	starost
20. Palanjek	30,94	50,94	17,81	0,58	kasna mladost
21. Preloščica	25,03	48,30	24,28	0,97	starost
22. Sela	24,83	56,53	15,31	0,62	starost
23. Stara Drenčina	21,66	52,53	25,35	1,17	duboka starost
24. Staro Pračno	26,71	58,83	11,26	0,42	na pragu starosti
25. Staro Selo	21,15	52,69	26,15	1,24	duboka starost
26. Stupno	25,90	52,52	19,06	0,74	starost
27. Suvoj	12,96	44,44	42,59	3,29	izrazito duboka starost
28. Topolovac	23,65	56,33	19,04	0,81	starost
29. Veliko Svinjičko	21,85	49,58	28,57	1,31	duboka starost
30. Vurot	25,00	52,38	21,43	0,86	duboka starost

Tablica 10. (nastavak)

Naselja	Velike dobne skupine (%)			Indeks starosti	Tip dobnog sastava stanovništva
	0-19	20-59	60 i više		
31. Žabno	29,01	53,85	16,48	0,57	starost
Ukupno 2.-31.	23,79	54,75	19,54	0,82	starost
Ukupno Grad Sisak	25,15	58,32	15,00	0,60	starost

Prema tipovima dobnog sastava stanovništva u najkraćem možemo istaknuti da najnepovoljniji tip (*izrazito duboka starost*) ima sedam naselja Grada Siska (22,6%), osam naselja ima *duboku starost* (25,8%), a osam naselja (25,8%) *starost* kao tip dobnog sastava; šest naselja (19,4%) se nalazi *na pragu starosti*, dok samo jedno naselje (Palanjek) ima *kasnu mladost* kao tip dobne strukture stanovništva.²

Struktura stanovništva po aktivnosti

Opće je poznato da se demografski razvoj nekog prostora i društveno-gospodarstveni procesi koji se na njemu odvijaju nalaze u uzročno-posljedičnom odnosu. Potonja se međuviznost najbolje opaža na značajkama ekonomske strukture stanovništva, kao razmjerno najpouzdanijeg pokazatelja razvijenosti prostora. S obzirom na to da je stanovništvo nosilac gospodarstvene aktivnosti i razvoja, poznavanje značajki ekonomski aktivnog stanovništva nužni je preduvjet za ocjenu ekonomske mogućnosti i potencijala stanovite demografske mase.

U demografskoj je teoriji poznato da veća, odnosno brojem i udjelom izraženija ekonomska aktivnost stanovništva određenog prostora ukazuje i na njegovu jaču gospodarstvenu aktivnost, tj. razvijenost, i vice versa.

Aktivnim se osobama smatraju oni stanovnici koji obavljaju zanimanje, odnosno koji svojim radom zarađuju za život. Uz njih treba razlikovati i ekonomski neaktivno stanovništvo, koje se sastoji iz dviju skupina – osobe s osobnim prihodima (najviše umirovljenici) i uzdržavane osobe. Upravo odnos između tih triju ekonomski (ne)aktivnih skupina stanovništva određuje ekonomsku snagu te populacije.

Od demografskih odrednica za ekonomsku aktivnost stanovništva najveće značenje ima dobna struktura, jer ona determinira brojnost radne snage, odnosno stopu aktivnosti stanovništva. Zbog stare dobne strukture stanovništva Grada Siska stopa aktivnosti (udio aktivnog u ukupnom stanovništvu u zemlji) bila je 1991. godine tek nešto viša (47,5%) od hrvatskog prosjeka (45,3%).

Tablica 11.
Struktura stanovništva Grada
Siska prema aktivnosti po
naseljima 1991. godine

Struktura stanovništva Grada Siska 1991. godine po naseljima dana je u tablici 11. Od ukupno 59.140 stanovnika Grada u zemlji 1991. godine aktivno je stanovništvo činilo 47,5%, uzdržavano 36,7%, a osobe s osobnim prihodima 15,9%. Najmanji je udio aktivnog stanovništva ima-

Naselja	Stanovništvo u zemlji	Aktivno	%	Uzdržavano	%	Osobe s osobnim prihodima	%
1. Sisak	44489	21262	47,79	15853	35,63	7374	16,57
2. Blinjski Kut	483	239	49,48	162	33,54	82	16,98
3. Budaševo	1608	711	44,22	647	40,24	250	15,55
4. Čigoč	120	70	58,33	44	36,67	6	5,00
5. Donje Komarevo	370	161	43,51	150	40,54	59	15,95
6. Gornje Komarevo	532	230	43,23	236	44,36	66	12,41
7. Greda	1037	434	41,85	463	44,65	140	13,50
8. Gušće	574	301	52,44	205	35,71	68	11,85
9. Hrastelnica	974	400	41,07	420	43,12	154	15,81
10. Jazvenik	175	93	53,14	74	42,29	8	4,57
11. Klobučak	109	39	35,78	51	46,79	19	17,43
12. Kratečko	274	160	58,39	86	31,39	28	10,22
13. Letovanci	82	31	37,80	42	51,22	9	10,98
14. Lonja	182	109	59,89	52	28,57	21	11,54
15. Lukavec Posavski	217	148	68,20	58	26,73	11	5,07
16. Madžari	318	198	62,26	95	29,87	25	7,86
17. Mužilovčica	155	100	64,52	52	33,55	3	1,94
18. Novo Selo Palanječko	503	213	42,35	203	40,36	87	17,30
19. Odra Sisačka	898	378	42,09	359	39,98	161	17,93
20. Palanjek	315	134	42,54	150	47,62	31	9,84
21. Prelošćica	735	275	37,41	369	50,20	91	12,38
22. Sela	955	483	50,58	356	37,28	116	12,15
23. Stara Drenčina	212	78	36,79	104	49,06	30	14,15
24. Staro Pračno	823	377	45,81	350	42,53	96	11,66
25. Staro Selo	513	337	65,69	107	20,86	69	13,45
26. Stupno	523	207	39,58	226	43,21	90	17,21
27. Suvoj	54	39	72,22	8	14,81	7	12,96
28. Topolovac	1033	424	41,05	432	41,82	177	17,13
29. Veliko Svinjičko	357	234	65,55	102	28,57	21	5,88
30. Vurot	83	32	38,55	39	46,99	12	14,46
31. Žabno	437	190	43,48	181	41,42	66	15,10
Ukupno 2.-31.	14651	6825	46,58	5823	39,74	2003	13,67
Ukupno Grad Sisak	59140	28087	47,49	21676	36,65	9377	15,86

lo naselje Klobučak (35,8%), a najveći naselje Suvoj (72,2%). Sisak je imao udio aktivnog stanovništva tek nešto veći (47,8%) od prosjeka za cijeli Grad. Tek je u 12 naselja Grada Siska (38,7%) udio ekonomski aktivnog bio veći od udjela ekonomski neaktivnog stanovništva. Očito je da je u većini naselja Grada Siska opterećenost ekonomski aktivnog ekonomski neaktivnim stanovništvom vrlo velika, pa i ograničavajuća za njihov budući gospodarsveni razvoj.

Struktura stanovništva po djelatnosti

Ekonomsku strukturu stanovništva po djelatnosti možemo promatrati prema sektorima djelatnosti (primarni, sekundarni, tercijarni, kvartarni) te prema vrsti djelatnosti (poljoprivreda, ribarstvo, šumarstvo, industrija...). Ovako promatrana ekonomska struktura valjan je pokazatelj gospodarsvene orijentacije stanovništva i prostora.

Iz podataka prezentiranih u tablici 12 očito je da, u cjelini gledajući, poljoprivreda odnosno primarne djelatnosti imaju razmjerno malo (i sve manje) značenje u gospodarstvu Grada Siska. Naime, u poljoprivredi je bilo 1991. godine zaposleno tek 8,8% aktivnog stanovništva, dok je u cjelini u primarnim djelatnostima (uz poljoprivredu, tu su još ribarstvo, šumarstvo i vodoprivreda) udio aktivnog stanovništva iznosio 9,8%. S druge je, pak, strane, udio aktivnog stanovništva u industriji i rudarstvu iznosio 41,7%, a u sekundarnim (proizvodnim) djelatnostima 45,9%.

Izdvojimo li, međutim, Sisak prema ostalim naseljima Grada, uočavaju se bitne razlike. Dok u Sisku najveće značenje imaju sekundarni (50%) i tercijarno-kvartarni sektor (47,8%), uz vrlo mali udio primarnog sektora (2,1%), u ostalim je naseljima udio svih triju sektora djelatnosti podjednak (primarni 33,4%, sekundarni 32,5% i tercijarni 33,6%).

Naselja	Primarni	Sekundarni	Tercijarni
1. Sisak	2,14	50,04	47,80
2. Blinjski Kut	36,10	34,15	29,76
3. Budaševo	9,05	49,41	41,54
4. Čigoč	95,38	-	4,62
5. Donje Komarevo	28,06	44,60	27,34
6. Gornje Komarevo	11,17	47,21	41,62
7. Greda	26,60	32,45	40,96
8. Gušće	66,30	12,59	21,11
9. Hrastelnica	11,31	46,43	42,26

Tablica 12.
Aktivno stanovništvo Grada Siska prema sektorima djelatnosti 1991. godine po naseljima

Tablica 12. (nastavak)

Naselja	Primarni	Sekundarni	Tercijarni
10. Jazvenik	56,41	17,95	25,64
11. Klobučak	17,14	37,14	45,71
12. Kratečko	83,80	2,11	14,08
13. Letovanci	11,54	30,77	57,69
14. Lonja	93,33	1,90	4,76
15. Lukavec Posavski	70,29	15,22	14,49
16. Madžari	36,84	44,44	19,30
17. Mužilovčica	89,13	6,52	4,35
18. Novo Selo Palanječko	22,29	35,43	42,29
19. Odra Sisačka	5,50	46,28	48,22
20. Palanjek	50,41	25,20	24,39
21. Preloščica	33,89	30,54	35,56
22. Sela	22,20	30,21	47,60
23. Stara Drenčina	38,81	26,87	34,33
24. Staro Pračno	5,88	42,48	51,63
25. Staro Selo	70,54	21,43	8,04
26. Stupno	6,91	32,98	60,11
27. Suvoj	97,44	-	25,64
28. Topolovac	17,18	47,32	35,49
29. Veliko Svinjičko	91,52	4,02	4,46
30. Vurot	17,86	64,29	17,86
31. Žabno	7,36	44,79	47,85
Ukupno 2.-31.	33,39	32,98	33,63
Ukupno Grad Sisak	9,76	45,88	44,36

Gledajući prema djelatnostima, u Sisku su najzastupljeniji: industrija i rudarstvo (45,6%) te trgovina (8,8%), a u ostalim naseljima: poljoprivreda i ribarstvo (31,8%) te industrija i rudarstvo (29,4%).³ Vrlo visok udio sekundarnog (osobito industrije) i tercijarnog sektora u ostalim naseljima Grada Siska valja pripisati blizini središnjeg naselja i orijentiranosti njihovih stanovnika prema njegovu gospodarstvu, što potvrđuje i podatak o broju dnevnih migranata koji dolaze na rad u Sisak (9.810 osoba), među kojima značajan dio upravo čine stanovnici okolnih naselja koja ulaze u sastav Grada Siska.

Struktura stanovništva po naobrazbi

Struktura stanovništva Grada Siska po naobrazbi (obrazovna struktura) 1991. godine prikazana je u tablici 13. Iz po-

dataka je očito da u obrazovnoj strukturi Grada prevladavaju osobe sa završenih 4, 7 ili svih 8 razreda osnovne škole (42,1%) te sa završenom srednjom školom (42,2%). Visoko ili više obrazovanje završilo je 9,8% stanovnika, a bez školske spreme (uključujući i nepismene) bilo je 4,5% stanovnika Grada Siska. Valja ovdje napomenuti da se radi o stanovništvu starijem od 15 godina života.

Međutim, u obrazovnoj strukturi Grada postoji jasna razlika između naselja Siska i ostalih naselja. Prema udjelu određenih kategorija obrazovne strukture razlika je osobito uočljiva u višem i visokom obrazovanju. Dok u Sisku završenu višu ili visoku školu ima čak 12,2% stanovništva, u ostalim je naseljima njihov udio bitno manji, svega 2,7%. Istodobno je u Sisku zabilježen gotovo dva puta manji udio (3,8%) stanovnika bez školske spreme nego u ostalim naseljima (6,6%).

Naselja	Ukupno*	Bez školske spreme	Osnovno obrazovanje**	Srednje obrazovanje	Više i visoko obrazovanje
1. Sisak	37187	1419	13369	17406	4547
2. Blinjski Kut	449	29	263	135	13
3. Budaševo	1453	81	770	528	45
4. Čigoč	105	10	86	8	1
5. Donje Komarevo	317	11	205	89	8
6. Gornje Komarevo	439	38	258	119	15
7. Greda	912	71	561	246	16
8. Gušće	527	37	403	71	12
9. Hrastelnica	822	38	470	279	20
10. Jazvenik	161	16	92	49	3
11. Klobučak	101	7	63	25	3
12. Kratečko	249	20	193	30	4
13. Letovanci	65	3	42	14	2
14. Lonja	162	28	128	6	-
15. Lukavec Posavski	185	33	134	16	1
16. Madžari	267	17	179	66	5
17. Mužilovčica	151	10	123	13	-
18. N. Selo Palanječko	500	25	301	154	6
19. Odra Sisačka	856	60	414	324	33
20. Palanjek	238	25	140	61	12

Tablica 13.
 Obrazovna struktura Grada Siska 1991. godine po naseljima

Tablica 13. (nastavak)

Naselja	Ukupno*	Bez školske spreme	Osnovno obrazovanje**	Srednje obrazovanje	Više i visoko obrazovanje
21. Preloščica	659	39	436	160	12
22. Sela	824	32	417	310	37
23. Stara Drenčina	184	12	130	35	7
24. Staro Pračno	725	26	342	307	31
25. Staro Selo	445	63	308	69	5
26. Stupno	453	25	235	167	17
27. Suvoj	51	7	41	3	-
28. Topolovac	945	50	539	323	25
29. Veliko Svinjičko	303	17	262	18	2
30. Vurot	70	5	51	14	-
31. Žabno	355	19	184	130	20
Ukupno 2.-31.	12973	854	7770	3769	355
Ukupno Grad Sisak	50160	2273	21139	21175	4902

* Razlika do "ukupno" odnosi se na nepoznatu starost

** Uključuje i osobe sa završenih 1 do 3, odnosno 4 do 7 razreda osnovne škole.

Poljoprivredno stanovništvo

Prema udjelu poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu u zemlji Grada Siska 1991. godine, koji je iznosio 4,8% (tablica 14) i koji pokazuje dosegnutu razinu gospodarstvene preobrazbe prostora, jasna je diferenciranost između Siska i ostalih naselja Grada. Naime, dok u naselju Sisak poljoprivredno stanovništvo čini svega 0,6% stanovništva u zemlji, u ostalih je 30 naselja taj udio iznosio čak 17,4%, što je bitno više i od državnog prosjeka za tu godinu (9,1%).

Tablica 14.
 Poljoprivredno stanovništvo Grada Siska 1991. godine po naseljima

Naselja	Stanovništvo u zemlji	Poljoprivredno stanovništvo	% poljoprivrednog u stanov. u zemlji
1. Sisak	44489	263	0,59
2. Blinjski Kut	483	88	18,22
3. Budaševo	1608	70	4,35
4. Čigoč	120	98	81,67
5. Donje Komarevo	370	59	15,95
6. Gornje Komarevo	532	27	5,08
7. Greda	1037	140	13,50

Naselja	Stanovništvo u zemlji	Poljoprivredno stanovništvo	% poljoprivrednog u stanov. u zemlji
8. Gušće	574	267	46,52
9. Hrastelnica	974	43	4,41
10. Jazvenik	175	67	38,29
11. Klobučak	109	12	11,01
12. Kratečko	274	154	56,20
13. Letovanci	82	9	10,98
14. Lonja	182	119	65,38
15. Lukavec Posavski	217	122	56,22
16. Madžari	318	88	27,67
17. Mužilovčica	155	118	76,13
18. Novo Selo Palanječko	503	31	6,16
19. Odra Sisačka	898	13	1,45
20. Palanjek	315	76	24,13
21. Prelošćica	735	128	17,41
22. Sela	955	97	10,16
23. Stara Drenčina	212	42	19,81
24. Staro Pračno	823	28	3,40
25. Staro Selo	513	270	52,63
26. Stupno	523	21	4,02
27. Suvoj	54	44	81,48
28. Topolovac	1033	76	7,36
29. Veliko Svinjičko	357	229	64,15
30. Vurot	83	13	15,66
31. Žabno	437	6	1,37
Ukupno 2.-31.	14651	2555	17,44
Ukupno Grad Sisak	59140	2818	4,76

Tablica 14. (nastavak)

Narodnosna struktura stanovništva

Prema posljednjem je popisu stanovništva 1991. godine u Gradu Sisku živjelo 61.413 stanovnika: Hrvata 40.188 ili 65,4%, Srba 12.108 ili 19,7%, Muslimana 2.370 ili 3,9%, Jugoslavena 3.192 ili 5,2% te ostalih (i nepoznato) 3.555 ili 5,8% (tablica 15).

Valja istaknuti da je ovakav narodnosni sastav Grada posljedica heterogenije etničke strukture u samom Sisku, dok ostala naselja Grada imaju homogeniji sastav stanov-

Tablica 15.
Narodnosni sastav
stanovništva Grada Siska
1991. po naseljima

ništva prema narodnosnoj pripadnosti. Naime, u samom Sisku Hrvati su 1991. godine činili 58,6%, Srbi 23,7%, Muslimani 5,1%, Jugoslaveni 6,3%, a ostali 6,4%. U osta-

Naselja	Hrvati	%	Srbi	%	Muslim.	%	Jugosl.	%	Ostali	%
1. Sisak	26.839	58,6	10.829	23,7	2.322	5,1	2.884	6,3	2.918	6,4
2. Blinjski Kut	193	38,2	259	51,3	-	-	37	7,3	16	3,2
3. Budaševo	1.653	93,4	34	1,9	9	0,5	19	1,1	54	3,1
4. Čigoč	126	99,2	-	-	-	-	1	0,8	-	-
5. Donje Komarevo	353	92,9	5	1,3	2	0,5	12	3,2	8	2,1
6. Gornje Komarevo	461	84,0	26	4,7	4	0,7	33	6,0	25	4,6
7. Greda	1.037	93,2	34	3,1	7	0,6	6	0,5	29	2,6
8. Gušće	539	88,5	1	0,2	2	0,3	8	1,3	59	9,7
9. Hrastelnica	930	92,5	26	2,5	6	0,6	22	2,2	22	2,2
10. Jazvenik	117	66,1	-	-	-	-	1	0,6	59	33,3
11. Klobučak	19	15,8	69	57,6	-	-	12	10,0	20	16,7
12. Kratečko	266	94,3	-	-	-	-	1	0,4	15	5,3
13. Letovanci	75	91,5	-	-	1	1,2	1	1,2	5	6,1
14. Lonja	175	95,6	4	2,2	-	-	3	1,6	1	0,5
15. Lukavec Pos.	208	95,9	-	-	1	0,5	-	-	8	3,7
16. Madžari	189	56,9	91	27,4	1	0,3	34	10,2	17	5,1
17. Mužilovčica	159	95,2	-	-	-	-	3	1,8	5	3,0
18. Novo Selo Palanječko	488	83,4	59	10,1	2	0,3	4	0,7	32	5,5
19. Odra Sisačka	929	92,4	34	3,4	2	0,2	4	0,4	37	3,7
20. Palanjek	308	96,3	3	0,9	2	0,6	2	0,6	5	1,6
21. Prelošćica	763	96,0	3	0,4	-	-	-	-	29	3,7
22. Sela	955	93,7	12	1,2	-	-	6	0,6	46	4,5
23. Stara Drenčina	211	97,2	-	-	-	-	-	-	6	2,8
24. Staro Pračno	792	87,4	37	4,1	5	0,6	14	1,6	58	6,4
25. Staro Selo	9	1,7	499	96,0	-	-	10	1,9	2	0,4
26. Stupno	505	90,8	30	5,4	1	0,2	3	0,5	17	3,1
27. Suvoj	54	100	-	-	-	-	-	-	-	-
28. Topolovac	984	87,2	43	3,8	2	0,2	51	4,5	49	4,3
29. Veliko Svinjičko	348	97,5	-	-	-	-	3	0,8	6	1,7
30. Vurot	84	100	-	-	-	-	-	-	-	-
31. Žabno	419	92,1	10	2,2	1	0,2	18	4,0	7	1,5
Ukupno 2.-31.	13.349	85,5	1279	8,2	48	0,3	308	2,0	637	4,1
Ukupno Grad Sisak	40.188	65,4	12.108	19,7	2.370	3,9	3.192	5,2	3.555	5,8

lim je naseljima evidentiran mnogo veći udio Hrvata (85,5%) od udjela ostalih narodnosnih skupina (Srbi 8,2%, Muslimani 0,3%, Jugoslaveni 2,0%).

Od svih naselja Grada Siska Hrvati su većinu imali u 28 naselja (90,3%); od toga broja u dva su naselja bili jedino stanovništvo (Vurot i Suvoj). U ostalih se 26 naselja udio Hrvata kretao od 56,9% (Madžari) do 99,2% (Čigoč).

U tri su naselja Grada Siska (9,7%) 1991. godine većinu imali Srbi - u Blinjskom Kutu od 51,3% (Hrvati 38,2%), Klobučaku od 57,5% (Hrvati 15,8%) te u Starom Selu od 96% (Hrvati 1,7%).

Muslimani i Jugoslaveni su brojem i udjelom u ukupnom stanovništvu nešto više zastupljeni bili samo u Sisku.

Dok je hrvatsko stanovništvo 1991. godine bilo popisano u svim naseljima Grada Siska (najmanje u Starom Selu - 9 osoba, a najviše, dakako, u Sisku - 26.839 stanovnika), dotle Srba nije bilo u 10 naselja (32,3%), Muslimana u 14 naselja (45,2%), a Jugoslavena u 5 naselja Grada (16,1%).

Valja još istaknuti da je u naseljima s hrvatskom većinom živjelo čak 99,5% Hrvata, a u naseljima sa srpskom većinom tek 6,8% Srba Grada Siska.

Dnevne migracije radne snage

Dostignuti stupanj dnevne mobilnosti radnika Grada Siska 1991. godine pokazuje izrazitu polarizaciju između naselja Sisak i ostalih 30 naselja. Dok je iz Siska tek 5,7% radnika odlazilo na posao u drugo naselje i svakodnevno se vraćalo kući, u ostalim naseljima taj udio iznosi čak 89% ukupnog broja radnika. Razumljivo je da najveće udjele dnevnih migranata imaju sisačka prigradska naselja, kako zbog velike koncentracije radnih mjesta u neposrednoj blizini tako i zbog nedostatka radnih mjesta u vlastitim naseljima, koja su u potpunosti funkcionalno usmjerena prema Sisku.

Naselja	Radnici - dnevni migranti	% uk. broja radnika
1. Sisak	1.041	5,7
2. Blinjski Kut	118	87,4
3. Budaševo	516	92,8
4. Čigoč	3	75,0
5. Donje Komarevo	100	93,5
6. Gornje Komarevo	168	89,8
7. Greda	262	90,3
8. Gušće	52	52,5

Tablica 16.
 Radnici - dnevni migranti u naseljima Grada Siska 1991. godine

Tablica 16. (nastavak)

Naselja	Radnici - dnevni migranti	% uk. broja radnika
9. Hrastelnica	284	90,7
10. Jazvenik	32	88,9
11. Klobučak	27	93,1
12. Kratečko	9	31,0
13. Letovanci	19	86,4
14. Lonja	4	25,0
15. Lukavec Posavski	35	89,7
16. Madžari	93	89,4
17. Mužilovčica	6	40,0
18. Novo Selo Palanječko	148	90,8
19. Odra Sisačka	282	92,2
20. Palanjek	62	95,4
21. Preloščica	144	81,4
22. Sela	323	89,0
23. Stara Drenčina	42	87,5
24. Staro Pračno	305	95,6
25. Staro Selo	91	92,9
26. Stupno	157	91,8
27. Suvoj	2	100,0
28. Topolovac	315	89,7
29. Veliko Svinjičko	22	51,2
30. Vurot	22	95,7
31. Žabno	157	98,1
Ukupno 2.-31.	3.800	89,0
Ukupno Grad Sisak	4.841	21,6

Navedeno potvrđuje i podatak da je od ukupno 27.129 radnih mjesta u Gradu Sisku 1991. godine na naselje Sisak otpadalo čak 98,2% od toga broja. Na tim je radnim mjestima bilo zaposleno 39,6% dnevnih migranata, dok su ostali radnici radili u mjestu stanovanja (tablica 17). Zanimljivo je da samo jedno naselje bilježi više od 50 radnih mjesta (Sela), a da u tri naselja nije bilo otvoreno niti jedno radno mjesto (Letovanci, Palanjek i Suvoj).

Naselja	Zaposleni radnici	Stanuju u naselju	Dolaze u naselje
1. Sisak	26.641	16.831	9.810
2. Blinjski Kut	35	13	22
3. Budaševo	42	25	17
4. Čigoč	35	-	35
5. Donje Komarevo	3	1	2
6. Gornje Komarevo	20	13	7
7. Greda	30	19	11
8. Gušće	23	19	4
9. Hrastelnica	15	10	5
10. Jazvenik	3	2	1
11. Klobučak	2	2	-
12. Kratečko	16	15	1
13. Letovanci	-	-	-
14. Lonja	11	9	2
15. Lukavec Posavski	1	1	-
16. Madžari	10	10	-
17. Mužilovčica	1	1	-
18. Novo Selo Palanječko	14	7	7
19. Odra Sisačka	25	12	13
20. Palanjek	-	-	-
21. Prelošćica	37	27	10
22. Sela	56	32	24
23. Stara Drenčina	4	4	-
24. Staro Pračno	19	11	8
25. Staro Selo	4	4	-
26. Stupno	21	9	12
27. Suvoj	-	-	-
28. Topolovac	48	25	23
29. Veliko Svinjičko	5	4	1
30. Vurot	1	1	-
31. Žabno	7	3	4
Ukupno 2.-31.	488	279	209
Ukupno Grad Sisak	27.129	17.110	10.019

Nenad Pokos, Dražen Živić
Demografska obilježja Siska

Tablica 17.

Ukupan broj zaposlenih radnika (radnih mjesta) po naseljima Grada Siska te broj radnika koji stanuju u njima i dolaze raditi u njih 1991. godine

Procijenjeni broj stanovnika grada Siska 2001. godine

Nedostatak podataka o migracijskim kretanjima od 1991. do danas, znatno otežava procjenu broja stanovnika 2001. godine. Naime, osim nepoznatog broja stanovnika koji su sudjelovali u uobičajenim migracijama unutar Hrvatske, turbulentna zbivanja devedesetih godina donijela su još nekoliko nepoznanica. Tako se ne raspolaže brojem prognanika, većinom s bivšeg okupiranog područja Banovine, kao ni brojem izbjeglica iz Bosne i Hercegovine koji su ostali živjeti na području Grada odnosno ponajvećma u Sisku. Također je nepoznat broj iseljenih Srba, kojih je također najviše otišlo iz Siska ali i iz naselja koja su imala srpsku etničku većinu do početka velikosrpske agresije (Starog Sela, Klobučaka i Blinjskog Kuta). Treća velika nepoznanica odnosi se na iseljavanje stanovništva u inozemstvo, a koje je nakon 1991. intenzivirano u svim hrvatskim krajevima.

Stoga će se gruba procjena migracijske bilance naselja Sisak i ostalih trideset naselja zasnivati na sljedećim temeljima:

- za migracije uvjetovane zaposlenjem, udajom, školovanjem itd. pošlo se od činjenice da su devedesete godine donijele pad (odnosno u slučaju naselja Sisak gotovo izostanak) stambene izgradnje, smanjenje broja radnih mjesta te prestanak doseljavanja stanovništva iz bivših jugoslavenskih republika. Stoga je procijenjeno da će naselje Sisak u razdoblju 1991.-2001. imati tek trećinu pozitivne migracijske bilance iz razdoblja 1981.-1991. (95 stanovnika). Iz istih se razloga za okolna naselja ponovno predviđa negativna migracijska bilanca, ali za trećinu manja (-62 stanovnika);
- broj bivših prognanika i izbjeglica koji se nije vratio svojim kućama, već se za stalno naselio na području Grada (kod rodbine, u napuštenim srpskim kućama i stanovima itd.) procijenjen je na 200 stanovnika za naselje Sisak te na 90 stanovnika za ostala naselja;
- procjenjuje se da je iz naselja Sisak u Bosnu i Hercegovinu i Jugoslaviju iselilo oko 900 Srba, a iz ruralnih naselja oko 300;
- za iseljeno stanovništvo u inozemstvo procjenjuje se da će između 1991. i 2001. godine to učiniti oko 6 tisuća stanovnika s područja čitave Sisačko-moslavačke županije. Budući da se u recentnom razdoblju iseljava relativno mlađe i obrazovanije stanovništvo, udio Grada Siska povećan je sa 14% u ukupnom broju stanovništva Županije (1991. godine) na 20% u udjelu broja iseljenih, jer je navedeno stanovništvo u Gradu relativno zastupljenije

nego u ostalim dijelovima Županije. Od tako dobivenih 1.200 osoba procjenjuje se da se iz naselja Sisak iselilo oko 700, a iz ostalih naselja 500 stanovnika.

Migracijskoj bilanci dobivenoj na taj način za Grad Sisak u razdoblju 1991.–2001. godine pridodat je poznati prirodni prirast za razdoblje 1991.–1998. (te procijenjeni za 1999. i 2000. godinu), koji su zajedno s brojem stanovnika 1991. dali procijenjeni broj stanovnika 2001. godine.

Uz primjenu tih varijabli procijenjeno je da će 2001. godine Grad Sisak imati oko 58.300 stanovnika odnosno oko 3.127 (5,1%) stanovnika manje nego 1991. godine. Naselje Sisak istodobno bi smanjilo svoj broj stanovnika oko 3,4%, dok bi se broj stanovnika ostalih 30 naselja smanjio oko 9,9%.

Područje	Broj stanovnika 1991. godine	Prirodni prirast 1991.–(2000.)	Procjena migr. bilance 1991.–2001.	Procjena broja stan. 2001. (kol. 2+3+4)
Naselje Sisak	45.792	-270	-1.305	44.217
Ostalih 30 naselja	15.621	-780	-772	14.069
Ukupno Grad Sisak	61.413	-1.050	-2.077	58.286

Tablica 18.
 Procjena broja stanovnika Grada Siska po područjima 2001. godine

II. ANALIZA PO GRADSKIM DIJELOVIMA

Uvod

Posljednjim popisom stanovništva 1991. godine na području naselja Sisak evidentirano je ukupno 45.792 stanovnika. Međutim, kako su se 1992. godine iz sastavnog dijela naselja Sisak izdvojila tri nova statistički samostalna naselja (Crnac, Novo Pračno i Novo Selo), u ovoj se analizi za stanovništvo promatranog područja uzima broj od 44.053 osobe. U demografskoj studiji Grada Siska stanovništvo navedenih triju naselja prikazano je zajedno s naseljem Sisak, kao i u objavljenim publikacijama posljednjeg popisa stanovništva, pa se stoga tada “baratalo” s 45.792 stanovnika. Za potrebe ovoga rada koristilo se pak internim podacima Državnog zavoda za statistiku, koji više ne uračunavaju u naselje Sisak naknadno izdvojena tri naselja pa se ovdje u prikazu svih obilježja radi o 44.053 stanovnika, koliko ih je i popisano na današnjem području Siska 1991. godine.

Naselje Sisak sastoji se od devet gradskih cjelina nekada zvanih “mjesni odbori”, a za koje će se ovdje upotrijebiti naziv “popisne cjeline”.

Između popisnih cjelina najviše je stanovnika 1991. godine živjelo u Viktorovcu – 11.396 ili 25,9% ukupnog stanovništva naselja Sisak. Slijede Zeleni brijeg s gotovo petinom ukupnog stanovništva (19,6%), Caprag (16,9%), “22. lipanj” (14,3%), Galdovo (11%), Galdovo Kaptolsko (4,7%), “Eugen Kvaternik” (4,2%) te na posljertku dvije popisne cjeline u kojima je živjelo manje od 1.000 stanovnika: Vrbina (2,1%) i “Ivan Buić” s tek 1,3% ukupnog stanovništva Siska (apsolutni broj stanovnika po cjelinama prikazan je u tablici 19).

U nedostatku popisnih podataka po popisnim cjelinama iz 1981. godine, može se tek prema podacima o broju izgrađenih stanova po pojedinim razdobljima pretpostaviti trend kretanja stanovništva po cjelinama, kao najvažnijeg demografskog obilježja. Prema tome, između 1981. i 1991. godine stagnaciju ili smanjenje broja stanovnika, zabilježile su popisne cjeline u užem središtu Siska (“22. lipanj”, Vrbina i Galdovo Kaptolsko), zatim “Eugen Kvaternik” te pogotovo “Ivan Buić”. S druge strane, ostale su cjeline imale najvjerojatnije porast broja stanovnika, što pogotovo vrijedi za Viktorovac gdje je između 1981. i 1991. godine izgrađeno više od polovice ukupno izgrađenih stanova u Sisku u istom razdoblju (a udio te popisne cjeline u ukupnom stanovništvu 1991. godine iznosio je 26%).

Tablica 19.
 Broj stanovnika i udio u ukupnom stanovništvu naselja Sisak 1991. godine po popisnim cjelinama

Popisne cjeline	Broj stanovnika 1991.	Udio u uk. stan. (%)
Zeleni brijeg	8.656	19,6
Viktorovac	11.396	25,9
“22. lipanj”	6.301	14,3
Vrbina	921	2,1
Galdovo Kaptolsko	2.072	4,7
Galdovo	4.8254	11,0
“E. Kvaternik”	1.850	4,2
Caprag	7.440	16,9
“Ivan Buić”	592	1,3
SISAK	44.053	100

Prirodno kretanje stanovništva naselja Sisak

Ovdje je analizirano prirodno kretanje cjelokupnog stanovništva naselja Sisak između 1981. i 1991. godine jer državna statistika ne evidentira vitalne događaje po popisnim cjelinama. Radi lakše usporedivosti, prirodno kretanje u promatranom razdoblju razdijeljeno je na dva razdoblja: prvo između 1981. i 1990. te drugo, između 1991. i 1998. godine.

*Prirodno kretanje stanovništva naselja Sisak
1981.-1990. godine*

Nenad Pokos, Dražen Živić
Demografska obilježja Siska

U promatranom je razdoblju prirodni prirast u ukupnom povećanju stanovništva naselja Sisak sudjelovao s čak 87,8%, dok je na pozitivnu migracijsku bilancu otpadalo tek 285 stanovnika ili 12,2% ukupnog međupopisnog porasta. Ukupni prirodni prirast iznosio je 2.053 stanovnika, odnosno toliko je bio veći broj živorođenih od umrlih (tablica 20).⁴

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast	Na 1.000 st.
1981.	700	360	340	7,8
1982.	600	359	241	5,5
1983.	698	348	350	8,0
1984.	692	417	275	6,2
1985.	603	368	235	5,3
1986.	579	385	194	4,3
1987.	555	397	158	3,5
1988.	546	436	110	2,4
1989.	500	399	101	2,2
1990.	502	453	49	1,1
Ukupno	5.975	3.922	2.053	-

Tablica 20.
Prirodno kretanje stanovništva
naselja Sisak 1981.–1990.
godine

Između ranih i kasnih osamdesetih godina uočava se drastično smanjenje prirodnog prirasta tako da je već 1990. godine pozitivno prirodno kretanje stanovništva naselja Sisak bilo tek minimalno (49 stanovnika). Razlozi takvom smanjenju prirodnog prirasta proizlaze ponajprije zbog znatno bržeg smanjenja broja živorođenih iz godine u godinu no što je to bio slučaj s porastom broja umrlih. Posljedica konstantnog pada nataliteta jest smanjenje stope prirodnog prirasta sa 7,8‰ 1981. godine na svega 1,1‰ devet godina kasnije.

*Prirodno kretanje stanovništva naselja Sisak
1991.-1998. godine*

Prirodno kretanje stanovništva promatranog područja u prvih osam godina tekućeg desetljeća znatno je različito od kretanja osamdesetih godina. Ukupan broj živorođenih u ovom razdoblju iznosi tek 60% nataliteta iz razdoblja 1981.-1990. (da je ostao na istoj razini iznosio bi 80%), dok udio umrlih iznosi već 93,8% mortaliteta iz prethodnog razdoblja.

Tablica 21.
Prirodno kretanje stanovništva
naseља Sisak 1991.–1998.
godine

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodni prirast	Na 1.000 st.
1991.	522	485	37	0,8
1992.	486	461	25	-
1993.	409	452	-43	-
1994.	429	462	-33	-
1995.	432	467	-35	-
1996.	459	454	5	-
1997.	472	452	20	-
1998.	374	444	-70	-
Ukupno	3.583	3.677	-94	-

* Stope prirodnog prirasta za godine 1992.–1998., za čiju je procjenu uz broj rođenih i umrlih potreban i broj stanovnika za svaku godinu pojedinačno, nisu prikazane zbog velike mogućnosti pogreške.

Gledano po godinama očigledno je da se smanjenje prirodnog prirasta iz osamdesetih nastavilo i prve dvije godine u najnovijem razdoblju (ali još uvijek je prirodni prirast bio pozitivan), da bi se već 1993. godine javila negativna prirodna promjena koja se nastavlja i 1994. i 1995. godine (tablica 21). Razumljivo je da glavni razlog prirodnom padu stanovništva treba tražiti u negativnim posljedicama Domovinskog rata, što se najbolje očituje u drastičnom smanjenju nataliteta navedene tri godine. Nakon toga, 1996. i 1997. godine, broj živorođenih se malo povećao, što je rezultiralo ponovnom pozitivnom prirodnom promjenom, odnosno zabilježena je blaga poslijeratna kompenzacija stanovništva, ali još uvijek u uvjetima većeg mortaliteta nego osamdesetih godina. Godine 1998. ponovno dolazi do pada nataliteta, i to na taj način da je tada zabilježen najmanji broj živorođenih od svih godina, što je ujedno rezultiralo i znatno većim prirodnim padom stanovništva nego u tri godine iz prve polovice osamdesetih (-70 stanovnika).⁵

Struktura stanovništva

Za demografska je istraživanja od primarnog značenja međuzavisnost promjena u komponentama prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva i promjena u njegovim strukturama.

Ovdje su analizirane strukture stanovništva prema spolu i dobi te neke ekonomsko-socijalne strukture koje su najznačajnije za gospodarski razvoj i razvoj stanovništva nekog područja.

Struktura stanovništva po spolu

Struktura stanovništva prema spolu pokazuje brojčani odnos muškog i ženskog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Premda se uglavnom prikazuje zajednički sa strukturom stanovništva prema dobi ovdje je zbog preglednosti opisana svaka struktura zasebno.

Popisne cjeline	Muškarci		Žene		Koeficijent rel. feminiteta
	aps.	rel.	aps.	rel.	
Zeleni brijeg	4.179	48,3	4.477	51,7	107,1
Viktorovac	5.492	48,2	5.904	51,8	107,5
“22. lipanj”	2.915	46,3	3.386	53,7	116,2
Vrbina	451	49,0	470	51,0	104,2
Galdovo Kapt.	984	47,5	1.088	52,5	110,6
Galdovo	2.339	48,5	2.486	51,5	106,3
“E. Kvaternik”	913	49,4	937	50,6	102,6
Caprag	3.851	51,8	3.589	48,2	93,2
“Ivan Buić”	274	46,3	318	53,7	116,1
SISAK	21.398	48,6	22.655	51,4	105,9

Nenad Pokos, Dražen Živić
Demografska obilježja Siska

Tablica 22.
Spolna struktura stanovništva naselja Sisak 1991. godine po popisnim cjelinama

U ukupnom je stanovništvu promatranog područja, prema posljednjem popisu stanovništva 1991. godine, žensko stanovništvo bilo nešto brojnije (51,4%) od muškog (48,6%), tako da je koeficijent feminiteta iznosio 105,9. Promatrajući spolnu strukturu po pojedinim popisnim cjelinama (tablica 22), uočava se da je prevlast žena zabilježena u osam od devet cjelina (najviše u “22. lipnju” i “Ivanu Buiću”, gdje je živjelo 3,7% više žena nego muškaraca, a najmanja u “Eugenu Kvaterniku”, gdje je Kf bio 102,6).

Brojnije muško stanovništvo imao je jedino Caprag (Kf = 93,2), što je ponajviše posljedica selektivnog doseljavanja u kojem su više sudjelovali muškarci zbog potreba za radnom snagom u susjednoj Željezari i rafineriji.

Popisne cjeline	0-14		15-49		50 i više	
	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
Zeleni brijeg	1.647	19,0	4.550	52,6	2.273	26,3
Viktorovac	2.363	20,7	6.054	53,1	2.876	25,2
“22. lipanj”	1.046	16,6	3.111	49,4	2.040	32,4
Vrbina	139	15,1	452	49,1	319	34,6
Galdovo Kapt.	385	18,6	1.073	51,8	584	28,2
Galdovo	871	18,1	2.364	49,0	1.493	30,9

Tablica 23.
Ženski kontingenti stanovništva naselja Sisak 1991. godine po popisnim cjelinama

Tablica 23. (nastavak)

Popisne cjeline	0–14		15–49		50 i više	
	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
“E. Kvaternik”	363	19,6	910	49,2	567	30,6
Caprag	1.307	17,6	4.073	54,7	1.972	26,5
“Ivan Buić”	114	19,3	336	56,8	137	23,1
SISAK	8.235	18,7	22.923	52,0	12.261	27,8

Za ocjenu spolne strukture naselja Sisak, poglavito za njegov budući demografski razvoj, značajan je pokazatelj odnos ženskih kontingenata stanovništva, jer je on znakovit pokazatelj stanja i, još više, potencijala biodinamičke aktivnosti i snage same populacije. Iz tablice 23 proizlazi da je u svim cjelinama bio znatno veći broj žena u postfertilnoj (50 godina i više) u odnosu na njihov broj u predfertilnoj dobi života (0 do 14 godina). To znači da će se potencijalno smanjiti ženski kontingent u fertilnoj dobi života (15 do 49 godina), u najpovoljnijoj dobi za rađanje. Relativno visok udio žena u postfertilnoj dobi (27,8%) ukazuje da sve veći dio ženskog stanovništva naselja Sisak više ne sudjeluje u biodinamičkim procesima.

Najnepovoljnije dobne značajke ženskog stanovništva imaju popisne cjeline “22. lipanj” i Vrbina s najmanjim udjelima žena u predfertilnoj dobi odnosno najvećima u postfertilnoj dobi. Nasuprot njima, u Viktorovcu i “Ivanu Buiću” najizjednačeniji je udio najmlađeg i najstarijeg ženskog stanovništva.

Struktura stanovništva po dobi

Dobna je struktura stanovništva jedna od temeljnih demografskih struktura kako za proces razvoja stanovništva tako i po svojim društveno-gospodarskim implikacijama. Kao i kod analize te strukture za Grad Sisak, i ovdje će se vitalnost i biodinamiku populacije prikazati raščlambom dobne strukture po velikim dobnim skupinama – mlada (od 0 do 19 godina), zrela (od 20 do 59 godina), stara (60 godina i više). Prema oba temeljna pokazatelja razine starenja, ukupno stanovništvo promatranog područja bilo je 1991. godine staro stanovništvo. Indeks starenja⁶ naselja Sisak tada je iznosio 53, dok je koeficijent starosti odnosno udio staračkog kontingenta u ukupnom stanovništvu bio veći od 12%, odnosno iznosio je 13,5% (tablica 24). Općenito se smatra da stanovništvo nekog područja počinje starjeti kada koeficijent starosti odnosno udio osoba starih 60 i više godina u ukupnom stanovništvu dostigne 12%.

Popisne cjeline	0-19		20-59		60 i više		Indeks starenja
	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.	
Zeleni brijeg	2.235	25,8	5.090	58,8	1.145	13,2	51,2
Viktorovac	3.159	27,7	6.738	59,1	1.396	12,2	44,2
“22. lipanj”	1.441	22,9	3.598	57,1	1.158	18,4	80,4
Vrbina	198	21,5	526	57,1	186	20,2	93,9
Galdovo Kapt.	525	25,3	1.185	57,2	332	16,0	63,2
Galdovo	1.172	24,3	2.822	58,5	734	15,2	62,6
“E. Kvaternik”	452	24,4	1.113	60,2	275	14,9	60,8
Caprag	1.872	25,2	4.811	64,7	669	9,0	35,7
“Ivan Buić”	160	27,0	380	64,2	47	7,9	29,4
SISAK	11.214	25,5	26.263	59,6	5.942	13,5	53,0

Tablica 24.
 Dobna struktura stanovništva
 naselja Sisak 1991. godine po
 popisnim cjelinama

Promatrajući po cjelinama, u proces starenja 1991. godine nije ušlo jedino još stanovništvo Capraga i “Ivana Buića”, što je posljedica imigracije mlađeg, radno i reprodukcijski sposobnog stanovništva, kako iz okolnih naselja tako i iz šireg prostora. Naime, u te su dvije cjeline bili najviši udjeli doseljenog stanovništva (tablica 31), a jedna od najčvršćih generalizacija u pogledu selektivnosti migracije jest ta da među migrantima redovito preteže stanovništvo u dobi između 20 i 40 godina. Najstarije stanovništvo, odnosno najnepovoljniju dobnu strukturu imale su dvije cjeline u užem središtu Siska, tj. “22. lipanj” i Vrbina, iz kojih se zbog boljih uvjeta stanovanja mlađe stanovništvo dijelom preseljavalo u nova stambena naselja.

Stanovništvo se može prikazati i po ustanovljenim tipovima dobnog sastava koji se međusobno razlikuju polazeći od veličine udjela pripadnika po pojedinim dobnim skupinama. Primjenom tipizacije sedam dobnih skupina⁷ cjelokupno promatrano stanovništvo imalo je 1991. godine tip *na pragu starosti*, koji je imalo i pet cjelina (Caprag, “Ivan Buić”, “Eugen Kvaternik”, Zeleni brijeg i Viktorovac). Tip dobnog sastava *starost* imali su “22. lipanj”, Galdovo i Galdovo Kaptolsko, dok je Vrbina jedina imala tip *duboka starost*.

Struktura stanovništva po naobrazbi

Struktura stanovništva (starijeg od 15 godina života) naselja Sisak po naobrazbi (obrazovna struktura) 1991. godine prikazana je u tablici 25. Iz podataka proizlazi da u obrazovnoj strukturi prevladavaju osobe sa završenom srednjom školom (48,2%). Između četiri i sedam razreda osnovne škole završilo je 34,1% ukupnog stanovništva, viso-

ko ili više obrazovanje imalo je 12,8% stanovnika, dok je bez školske spreme (uključujući i nepismene) bilo 3,5% stanovnika naselja Sisak.

Međutim, po ovom obilježju uočljiva je znatna razlika između pojedinih popisnih cjelina. Prema udjelu određenih kategorija obrazovne strukture najveća je razlika u višem i visokom obrazovanju. Tako npr. u Vrbini završenu višu ili visoku školu ima čak više od petine promatranog stanovništva (21,6%), u "22. lipnju" 19,3% a u Viktorovcu 18,5% svih žitelja starijih od 15 godina. Istodobno je u Galdovu udio najobrazovanijeg stanovništva iznosio 4,4%, a u "Ivanu Buiću" tek 2,6% ukupnog stanovništva. Nasuprot tome, u prvospomenute tri cjeline udio stanovnika bez školske spreme kretao se između 1,3% (Vrbina) i 2,5% ("22. lipanj"), dok u "Ivanu Buiću" čak 12,7% stanovništva iznad 15 godina nije imalo nikakvu školsku spremu.

Tablica 25.
 Školska naobrazba stanovništva
 naselja Sisak starog 15 i više
 godina 1991. godine po
 popisnim cjelinama

Popisne cjeline	Bez škole aps. rel.	1-3 razr. OŠ aps. rel.	4-7 razr. OŠ aps. rel.	Osnovna škola aps. rel.	Srednja škola aps. rel.	Viša škola aps. rel.	Visoka škola aps. rel.
Zeleni brijeg	319 4,7	146 2,1	974 14,3	1.511 22,1	3.318 48,6	327 4,8	296 4,3
Viktorovac	189 2,1	104 1,2	787 8,8	1.743 19,5	4.485 50,2	680 7,6	977 10,9
"22. lipanj"	130 2,5	80 1,6	516 10,0	980 19,0	2.487 48,3	372 7,2	623 12,1
Vrbina	10 1,3	5 0,6	69 8,9	152 19,7	374 48,5	61 7,9	106 13,7
Galdovo Kapt.	58 3,5	46 2,8	299 18,0	407 24,6	758 45,7	49 3,0	38 2,3
Galdovo	176 4,6	149 3,9	764 19,8	957 24,8	1.665 43,2	84 2,2	86 2,2
"E. Kvaternik"	66 4,5	29 2,0	220 14,9	310 21,0	749 50,7	53 3,6	50 3,4
Caprag	225 3,7	81 1,3	700 11,6	1.414 23,4	2.950 48,8	346 5,7	348 5,8
"Ivan Buić"	60 12,7	13 2,7	79 16,7	138 29,3	176 37,2	6 1,3	6 1,3
SISAK	1.233 3,5	653 1,9	4.408 12,5	7.612 21,6	16.962 48,2	1.978 5,6	2.530 7,2

Struktura stanovništva po aktivnosti

Nenad Pokos, Dražen Živić
Demografska obilježja Siska

Aktivnim stanovništvom određen je ukupni radni potencijal određenog područja. Njegovo je formiranje pod istodobnim utjecajem demografskih i društvenoekonomskih činitelja. Od demografskih činitelja najveće značenje ima dobna struktura. Naime, relativno visok udio stanovništva u radnoj dobi povoljan je sa stajališta formiranja aktivnog stanovništva, i obratno. Treba napomenuti da je prilikom popisa stanovništva 1991. godine iskazano samo aktivno stanovništvo u "zemlji", a ne i u inozemstvu.

Od ukupno 20.537 aktivnih stanovnika promatranog područja u zemlji 1991. godine njih 18.262 (88,9%) obavljalo je zanimanje, dok je ostalih 11,1% prekinulo zanimanje zbog kazne, vojske i sl. (902 stanovnika) ili tražilo prvo zaposlenje (1373 stanovnika). Udjeli aktivnog stanovništva koje je obavljalo zanimanje, po popisnim cjelinama nisu pokazivali znatnije razlike i kretali su se između 85,6% ("Ivan Buić") do 90,6% (Viktorovac).

Popisne cjeline	Uk. stan. u zemlji	Aktivno stanovništvo		St. s osobnim prihodima		Udržavano stan.	
		aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
Zeleni brijeg	8.350	3.958	47,4	1.373	16,4	3.019	36,2
Viktorovac	11.175	5.511	49,3	1.685	15,1	3.979	35,6
"22. lipanj"	6.149	2.822	45,9	1.368	22,2	1.959	31,9
Vrbina	886	418	47,2	201	22,7	267	30,1
Galdovo Kapt.	1.998	907	45,4	382	19,1	709	35,5
Galdovo	4.487	1.978	44,1	750	16,7	1.759	39,2
"E. Kvaternik"	1.777	815	45,9	312	17,6	650	36,6
Caprag	7.388	3.850	52,1	1.014	13,7	2.524	34,2
"Ivan Buić"	581	278	47,8	74	12,7	229	39,4
SISAK	42.791	20.537	48,0	7.159	16,7	15.095	35,3

Tablica 26.
Aktivno stanovništvo naselja Sisak 1991. godine po popisnim cjelinama

Struktura aktivnog stanovništva naselja Sisak 1991. godine dana je u tablici 26. Između 42.791 stanovnika u zemlji 1991. godine aktivno je stanovništvo činilo 48%, održavano 35,3%, a osobe s osobnim prihodima 16,7%.⁸ Najmanji je udio aktivnog stanovništva imalo Galdovo (44,1%), a najveći Caprag (52,1%), gdje je jedino udio ekonomski aktivnog bio veći od udjela ekonomski neaktivnog stanovništva. Više od petine stanovništva s osobnim prihodima imali su Vrbina i "22. lipanj", koji su imali i najstarije stanovništvo, pa time i relativno najviše umirovljenika. Stoga je razumljivo i da je zbog najmlađe dobne strukture

“Ivan Buić” imao najveći udio uzdržavanog stanovništva (39,4%), koji je bio relativno visok i kod Galdova (39,2%), najvjerojatnije zbog stanovništva koje se donedavno bavilo poljoprivredom, a 1991. godine više nije imalo nikakvih izvora prihoda.

Struktura stanovništva po djelatnosti

Struktura stanovništva prema ekonomskoj djelatnosti razrađuje se dalje prema djelatnostima i zanimanju, pa na taj način postaje reprezentativan pokazatelj razine ekonomskog i društvenog razvitka. Pod ekonomskom strukturom aktivnog stanovništva (radne snage) razumijeva se prije svega razdioba radne snage po djelatnostima iz kojih izvlači sredstva za život. Struktura stanovništva po djelatnostima općenito je izraz dostignutog stupnja razvijenosti i značajki strukture djelatnosti.

Iz podataka u tablici 27 očito je da, u cjelini gledajući, poljoprivreda, odnosno primarne djelatnosti nemaju gotovo nikakvo značenje u gospodarstvu promatranog područja. Naime, u poljoprivredi je 1991. godine bilo zaposleno tek 1,6% aktivnog stanovništva, dok se po cjelinama izdvajalo tek Galdovo s udjelom od 3,7% aktivnih u primarnim djelatnostima.

Tablica 27.
Aktivno stanovništvo naselja
Sisak prema sektorima
djelatnosti 1991. godine po
popisnim cjelinama

Popisne cjeline	Ukupno zaposl.	Primarni		Sekundarni		Tercijarni		Kvartarni	
		aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
Zeleni brijeg	3.492	74	2,1	1.458	41,8	1.184	33,9	685	19,6
Viktorovac	4.991	62	1,2	2.449	49,1	1.226	24,6	1.175	23,5
“22. lipanj”	2.522	43	1,7	961	38,1	746	29,6	703	27,9
Vrbina	365	6	1,6	124	34,0	113	31,0	112	30,7
Galdovo Kapt.	770	10	1,3	374	48,6	246	31,9	123	16,0
Galdovo	1.710	64	3,7	837	48,9	536	31,3	222	13,0
“E. Kvaternik”	719	6	0,8	416	57,9	156	21,7	135	18,8
Caprag	3.455	26	0,8	2.098	60,7	826	23,9	453	13,1
“Ivan Buić”	238	2	0,8	158	66,4	57	23,9	17	7,1
SISAK	18.262	293	1,6	8.875	48,6	5.090	27,9	3.625	19,8

U sekundarnim je djelatnostima zanimanje obavljala gotovo polovica aktivnog stanovništva (48,6%), s time da je u cjelinama u neposrednoj blizini željezare i rafinerije (Caprag i “Ivan Buić”) taj udio iznosio i više od 60%. Najmanje je pak industrijskih radnika evidentirano u središnjim gradskim cjelinama (“22. lipanj”) i Vrbina) u kojima je najveća koncentracija tercijarnih i kvartarnih djelatnosti

te gdje je živjelo u prosjeku najstarije i najobrazovanije stanovništvo. Stoga je upravo u te dvije cjeline bio uvjerljivo najveći udio zaposlenih u kvartarnim djelatnostima, dok su relativno najmanje aktivnog stanovništva u tim djelatnostima imali "Ivan Buić", Galdovo i Caprag.

Kvalifikacijska struktura radnog kontingenta stanovništva

U vrijeme popisa stanovništva 1991. godine trećina sisačkih radnika imala je srednju stručnu spremu. Slijedi skupina kvalificiranih radnika s 22,3%, dok je udio radnika sa završenom višom ili visokom školom iznosio 19,6% (tablica 28). Uočljiv je i znatan udio niskokvalificiranih radnika i radnika s nižom stručnom spremom – ukupno 11,7% cjelokupnog kontingenta radnika. Promatrajući po cjelinama, najveće udjele radnika bez ikakvog stupnja obrazovanja ili s nezavršenom osnovnom školom imali su "Ivan Buić", Galdovo i Galdovo Kaptolsko. Navedene cjeline imale su istodobno i relativno najmanje najobrazovanijih radnika. Tako je npr. u "Ivanu Buiću" od ukupno 236 radnika završenu višu ili visoku školu imalo tek njih šest. Najpovoljniji kvalifikacijski sastav imale su tri središnje popisne cjeline: Urbina, "22. lipanj" i Viktorovac.

Najujednačenija kvalifikacijska struktura radnika zabilježena je pak u Capragu, gdje je živio gotovo podjednak broj niskokvalificiranih i polukvalificiranih radnika kao i onih sa završenom višom i visokom školom. Ovakva struktura radnika objašnjava se blizinom željezare (u kojoj je radila većina capraških radnika), a koja je uz brojne radnike zapošljavala i širok kvalifikacijski raspon radnika.

Tablica 28.
 Kvalifikacijski sastav radnog kontingenta stanovništva naselja Sisak 1991. godine po popisnim cjelinama

Popisne cjeline	NKV aps. rel.	PKV aps. rel.	KV aps. rel.	VKV aps. rel.	NSS aps. rel.	SSS aps. rel.	VŠS aps. rel.	VSS aps. rel.	Mr. aps. rel.	Dr. aps. rel.
Zeleni brijeg	385 11,6	190 5,7	767 23,0	232 7,0	126 3,8	1.141 34,3	248 7,5	232 7,0	6 0,2	1 0,0
Viktorovac	295 6,1	212 4,4	856 17,7	279 5,8	115 2,4	1.781 36,9	494 10,2	748 15,5	39 0,8	10 0,2
"22. lipanj"	163 6,7	85 3,5	362 14,9	125 5,2	88 3,6	900 37,1	242 10,0	428 17,6	24 1,0	9 0,4
Urbina	15 4,4	11 3,3	51 15,3	29 8,7	8 2,4	105 31,4	35 10,5	75 22,5	5 1,5	0 0,0
Galdovo Kapt.	73 10,1	52 7,2	196 27,0	53 7,3	47 6,5	235 32,4	35 4,8	32 4,4	2 0,3	0 0,0
Galdovo	211 13,1	153 9,5	476 29,6	103 6,4	49 3,0	488 30,3	62 3,9	63 3,9	4 0,2	0 0,0

Tablica 28. (nastavak)

Popisne cjeline	NKV	PKV	KV	VKV	NSS	SSS	VŠS	VSS	Mr.	Dr.
	aps. rel.	aps. rel.	aps. rel.	aps. rel.	aps. rel.	aps. rel.	aps. rel.	aps. rel.	aps. rel.	aps. rel.
"E. Kvaternik"	71	53	225	39	20	220	39	34	3	0
	10,1	7,5	32,0	5,5	2,8	31,3	5,5	4,8	0,4	0,0
Caprag	273	376	917	191	63	1.009	279	274	23	4
	8,0	11,0	26,9	5,6	1,8	29,6	8,2	8,0	0,7	0,1
"Ivan Buić"	38	52	83	8	7	42	2	4	0	0
	16,1	22,0	35,2	3,4	3,0	17,8	0,8	1,7	0,0	0,0
SISAK	1.524	1.184	3.933	1.059	523	5.921	1.436	1.890	106	24
	8,7	6,7	22,3	6,0	3,0	33,6	8,2	10,7	0,6	0,1

Nacionalni sastav stanovništva

Od ukupno 44.053 popisanih stanovnika 1991. godine u naselju Sisak – Hrvata je bilo 25.958 ili 58,9%, Srba 10.291 ili 23,4%, Muslimana 2.252 ili 5,1% te ostalih (i nepoznato) 5.552 ili 12,6% (tablica 29). Među potonjima najbrojnija je bila skupina stanovnika koji su se izjasnili kao "Jugoslaveni" – 2.721 ili 6,2% ukupnog stanovništva promatranog područja.

Tablica 29.
Nacionalni sastav stanovništva
naselja Sisak 1991. godine po
popisnim cjelinama

Popisne cjeline	Ukupno st. 1991.	Hrvati		Srbi		Muslimani		Ostali i nepoz.	
		aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
Zeleni brijeg	8.656	5.278	61,0	1.996	23,1	394	4,6	988	11,4
Viktorovac	11.396	6.631	58,2	2.852	25,0	365	3,2	1.548	13,6
"22. lipanj"	6.301	3.942	62,6	1.251	19,9	127	2,0	981	15,6
Vrbina	921	746	81,0	86	9,3	4	0,4	85	9,2
Galdovo Kapt.	2.072	1.203	58,1	580	28,0	61	2,9	228	11,0
Galdovo	4.825	4.181	86,7	287	5,9	33	0,7	324	6,7
"E. Kvaternik"	1.850	982	53,1	466	25,2	165	8,9	237	12,8
Caprag	7.440	2.882	38,7	2.521	33,9	962	12,9	1.075	14,4
"Ivan Buić"	592	113	19,1	252	42,6	141	23,8	86	14,5
SISAK	44.053	25.958	58,9	10.291	23,4	2.252	5,1	5.552	12,6

Valja istaknuti da je ovakav relativno heterogen narodnosni sastav promatranog područja posljedica imigracije nehrvatskog stanovništva iz bliže i dalje okolice, ali i iz ostalih područja bivše Jugoslavije. Primjerice, 1910. godine Hrvati su činili 77,8% ukupnog stanovništva naselja Sisak, a Srbi tek 4,9%. Stoga je i razumljivije da je najhomogenija etnička struktura u Vrbini, gdje je najstariji stambeni fond

od svih popisnih cjelina, te u Galdovu – donedavno ruralnom rubu naselja Sisak, gdje nije bilo “društvene” stambene izgradnje, već isključivo individualne. Jedino u te dvije cjeline Hrvati su činili više od 80% ukupnog stanovništva, dok su natpolovičnom većinom bili zastupljeni još i u “22. lipnju”, Zelenom brijegu, Viktorovcu, Galdovu Kaptolskom i “Eugenu Kvaterniku”. Još uvijek najbrojniji, ali s relativnom većinom, Hrvati su bili i u Capragu, dok su jedino u “Ivan Buiću” bili malobrojniji i od Srba i od Muslimana.⁹ Dok su Srbi, uz te dvije cjeline, više od petine ukupnog stanovništva činili još u pet popisnih cjelina, Muslimani su izrazitije koncentrirani upravo u te dvije najjužnije “industrijske” cjeline u kojima je živjelo 49% svih sisačkih Muslimana. Ovdje vrijedi pravilo da udio Muslimana u lokalnom stanovništvu opada ovisno o udaljenosti popisne cjeline od gradskog središta.

Stanovništvo u inozemstvu

Prema podacima popisa stanovništva 1991. godine ukupno su 1.302 osobe ili 3% ukupnog broja stanovnika naselja Sisak radile ili boravile kao članovi njihovih obitelji izvan granica tada postojeće države (tablica 30).

Popisne cjeline	Stanovnika u inozemstvu	% ukupnog stanovništva	Od toga kod stranog poslodavca	% st. u inozemstvu
Zeleni brijeg	315	3,6	204	64,8
Viktorovac	233	2,0	138	59,2
“22. lipanj”	161	2,6	98	60,9
Vrbina	39	4,2	22	56,4
Galdovo Kapt.	75	3,6	45	60,0
Galdovo	340	7,0	222	65,3
“E. Kvaternik”	74	4,0	52	70,3
Caprag	54	0,7	39	72,2
“Ivan Buić”	11	1,9	8	72,7
SISAK	1.302	3,0	828	63,6

Tablica 30.

Stanovništvo naselja Sisak u inozemstvu 1991. godine po popisnim cjelinama

Slično kao i kod nacionalnog sastava i ovdje se uočavaju dva suprotna pola. Na jednom je Galdovo s uvjerljivo najvećim udjelom “inozemaca” (7%). To je ujedno cjelina gdje su Hrvati bili najzastupljeniji te gdje se prestrukturiranje iz primarnih u druge djelatnosti najsporije odvijalo. Na drugom mjestu po udjelu stanovnika u inozemstvu je Vrbina (4,2% ukupnog stanovništva), koja je također imala relativno visok udio Hrvata te najviši udio autohtonog sta-

novništva (tablica 31). S druge strane, relativno najmanje udjele stanovnika u inozemstvu imali su Caprag (0,7%) i "Ivan Buić" (1,9%), koji su ujedno imali najheterogeniju narodnosnu strukturu, odnosno najviše udjele doseljenog stanovništva. Može se zaključiti da je doseljeno stanovništvo lakše dolazilo do zaposlenja u samom Sisku, dok je starosjedilačko stanovništvo bilo prisiljeno u većoj mjeri emigrirati u inozemstvo.

Doseljeno stanovništvo

Pod doseljenim stanovništvom 1991. godine podrazumijevale su se osobe koje od rođenja nisu živjele u mjestu stanovanja već su se doselile iz nekog drugog mjesta tadašnje iste općine, iz drugih općina ili iz inozemstva. Prema teorijskim postavkama udio doseljenog stanovništva u ukupnom stanovništvu nekog područja u pozitivnoj je korelaciji s razinom njegova društveno-gospodarskog razvitka. Činjenica je da u patrijarhalnim, agrarnim društvima autohtono stanovništvo čini veliku većinu, a da se industrijalizacijom i urbanizacijom njihov udio smanjuje u korist migrantskog stanovništva.

Popisom 1991. godine u ukupnom stanovništvu naselja Sisak evidentirano je 45,1% autohtonog stanovništva te 54,9% doseljenog stanovništva (tablica 31). Udio doseljenog stanovništva na promatranom području znatno je viši od hrvatskog prosjeka koji je tada iznosio 42,9%. To je i razumljivo budući da je Sisak pripadao skupini većih urbanih središta s razvijenom industrijom, koja je zbog potreba za radnom snagom privlačila znatno stanovništvo iz ostalih krajeva.

Od ukupno 24.204 doseljenih stanovnika najviše ih se doselilo iz drugih hrvatskih općina - 13.182, iz bivše općine Sisak doselilo se 4.279 stanovnika, dok je iz današnjeg inozemstva naselje Sisak kao svoje mjesto stalnog stanovanja izabralo 6.550 stanovnika - od toga ih je broja 98,2% bilo iz drugih republika bivše SFRJ.

Već je navedeno da je najmanje doseljenog stanovništva zabilježeno u Vrbini (jedina s više od 50% autohtonog stanovništva), dok po broju doseljenih prednjače Caprag i "Ivan Buić". Međutim, najveće udjele doseljenika iz bliže okolice (bivša općina Sisak) imali su Galdovo Kaptolsko, Galdovo i Zeleni brijeg. Donekle je zamjetna razlika u udjelima doseljenih iz drugih hrvatskih općina, među kojima prednjače "22. lipanj", Galdovo i Vrbina. Po relativnim udjelima doseljenih iz inozemstva iskaču "Ivan Buić", gdje je tri četvrtine svih doseljenih kao ishodište imalo bivše jugoslavenske republike (ponajprije BiH), te Caprag, u koje-

mu je 42% od ukupnog broja doseljenika ranije živjelo u susjednim državama. Dakako da je zbog prije spomenutih razloga relativno najmanje doseljenih iz inozemstva zabilježeno u Galdovu i Vrbini.

Tablica 31.
Dosljeno stanovništvo naselja Sisak po mjestu doseljenja 1991. godine po popisnim cjelinama

Popisne cjeline	Ukupno doseljeno stanovništvo		Dosljeno iz drugog mjesta iste općine		Dosljeno iz neke druge hrvatske općine		Dosljeno iz inozemstva		Od toga iz druge republike bivše SFRJ	
	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
Zeleni brijeg	4.760	55,0	1.062	22,3	2.516	52,9	1.129	23,7	1.111	23,3
Viktorovac	5.969	52,4	1.077	18,0	3.452	57,8	1.418	23,8	1.390	23,3
“22. lipanj”	3.540	56,2	556	15,7	2.131	60,2	826	23,3	806	22,8
Vrbina	416	45,2	91	21,9	247	59,4	77	18,5	75	18,0
Galdovo Kapt.	1.123	54,2	294	26,2	598	53,3	224	19,9	218	19,4
Galdovo	2.507	52,0	649	25,9	1.498	59,8	336	13,4	323	12,9
“E. Kvaternik”	940	50,8	77	8,2	539	57,3	321	34,1	314	33,4
Caprag	4.595	61,8	462	10,1	2.127	46,3	1.951	42,5	1.931	42,0
“Ivan Buić”	354	59,8	11	3,1	74	20,9	268	75,7	267	75,4
SISAK	24.204	54,9	4.279	17,7	13.182	54,5	6.550	27,1	6.435	26,6

III. ZAKLJUČNI UVIDI

I.

Analiza demografskih obilježja 31 naselja Grada Siska pokazuje znatno povoljnije stanje u naselju Sisak nego u ostalih 30 naselja. Dok je naselje Sisak kroz čitavo 20. stoljeće imalo konstantan porast broja stanovnika, okolno je područje počelo smanjivati broj stanovnika već 1961. godine. Takvo kretanje stanovništva uvjetovano je diferenciranim prirodnim kretanjem kao i različitim migracijskim smjerovima stanovništva između dviju promatranih cjelina. Dok je npr. u razdoblju 1981.-1991. godine prirodni prirast u naselju Sisak iznosio 2.053 stanovnika, u ostalom je području istodobno zabilježena negativna prirodna promjena od 600 stanovnika. U istom je razdoblju migracijska bilanca stanovništva u sjedištu Grada bila pozitivna za 285 stanovnika, a u ostalom području negativna za 94 stanovnika.

2.

Analizirane strukture stanovništva Grada Siska također pokazuju znatne razlike između dvaju promatranih područja. Tako je npr. 1991. godine već trećina ruralnih naselja ima-

la neuravnoteženu spolnu strukturu, sa znatno većim udjelima ženskog stanovništva, a što će nepovoljno djelovati na sklapanje brakova, što dugoročno negativno djeluje na prirodnu dinamiku stanovništva. Izrazita razlika između naselja Sisak i ostalih naselja iskazana je i u dobnoj strukturi. Naime, Sisak sa svojim stanovništvom, koje je već ionako ušlo u proces starenja, ima u odnosu na ostala naselja bitno mlađu i povoljniju dobnu strukturu. Posljedica je to imigracije mlađeg, radno i reprodukcijски sposobnog stanovništva. U ostalim naseljima posebice je zabrinjavajući vrlo visok udio stanovništva starijeg od 60 godina života. Takvo će stanje dobne strukture postavljati pred društveni i gospodarski razvoj Grada Siska sve složenije zadatke. Osim što će smanjeni radni potencijal stanovništva i složeniji problemi brige o staračkom stanovništvu zahtijevati sve veća financijska sredstva, to će biti i značajan ograničavajući faktor ekonomskog razvoja, koji će zbog nedovoljne koncentracije mlađeg, vitalnog i mobilnog stanovništva zahtijevati modernizaciju gospodarskih aktivnosti, kako u poljoprivredi tako i u drugim djelatnostima.

3.

I po ostalim strukturama, naselje Sisak ima znatno povoljnija obilježja od ostalog područja koje sačinjava Grad Sisak. To se očituje u relativno većem udjelu aktivnog stanovništva koje obavlja djelatnost uglavnom u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima dok je zastupljenost 30 naselja u primarnim djelatnostima 1991. godine iznosila još trećinu aktivnog stanovništva. Također postoji znatna razlika u strukturi stanovništva po naobrazbi gdje su relativni udjeli najobrazovanijeg stanovništva znatno veći u samom Sisku a udjeli niskoobrazovanih u okolnom području. U ruralnom je području jedino narodnosna struktura bila povoljnija, tj. bila je znatno homogenija nego u naselju Sisak.

4.

Nadolazeći popis stanovništva najvjerojatnije će po prvi put zabilježiti međupopisni pad broja stanovnika naselja Sisak uz daljnju depopulaciju ostalog područja Grada. Naime, devedesetih je godina zabilježena negativna prirodna promjena dok će migracijska bilanca također zabilježiti negativne vrijednosti zbog gospodarske krize odnosno prestanka masovnijeg doseljavanja u Sisak s jedne strane, odnosno zbog intenzivnijeg iseljavanja u inozemstvo s druge strane. Procjenjuje se da će 2001. godine broj stanovnika naselja Sisak biti oko 5% manji nego 1991. godine dok bi se broj stanovnika ostalih 30 naselja smanjio čak oko 10%.

5.

Raščlanjujući naselje Sisak na devet popisnih cjelina također se zapažaju bitne razlike po analiziranim demografskim obilježjima. Tako je npr. najveći debalans spolne strukture zabilježen u cjelinama Caprag i "Ivan Buić" ali koje su pak zbog intenzivnije imigracije stanovništva imale najmlađu dobnu strukturu stanovništva. Središnje popisne cjeline - "22. lipanj" i Vrbina, s najstarijim stanovništvom imale su najpovoljniju strukturu po naobrazbi, djelatnosti kao i kvalifikacijsku strukturu radne snage. U dvije najjužnije popisne cjeline (Caprag i "Ivan Buić") živjelo je po narodnosnom sastavu najheterogenije stanovništvo, s relativno najmanje stanovništva u inozemstvu ali zato s najvećim udjelima doseljenog stanovništva. S druge strane popisne su cjeline Galdovo i Vrbina, s najhomogenijom narodnosnom strukturom te relativno najviše autohtonog stanovništva, imale najviše udjele stanovništva u inozemstvu.

Može se kazati da je po demografskim obilježjima u naselju Sisak očita diferencijacija na starije ("22. lipanj", Vrbina i Galdovo) i novije (Caprag i "Ivan Buić") gradske dijelove dok popisne cjeline Zeleni brijeg, Viktorovac, Galdovo Kaptolsko i "Eugen Kvaternik" pokazuju prijelazne karakteristike.

BILJEŠKE

¹ Tipovi općeg kretanja stanovništva izdvojeni su prema modelu M. Friganovića (1978.). Emigracijski su tipovi: E1 - emigracija; E2 - depopulacija; E3 - izrazita depopulacija; E4 - izumiranje. Imigracijski tipovi: I1 - ekspanzija imigracijom; I2 - regeneracija imigracijom; I3 - slaba regeneracija imigracijom; I4 - vrlo slaba regeneracija imigracijom.

² Izdvajanje tipova dobnog sastava izvršeno je prema tipizaciji S. Šterca, koji izdvaja sedam tipova dobnog sastava stanovništva: 1. izrazita mladost, 2. mladost, 3. kasna mladost, 4. na pragu starosti, 5. starost, 6. duboka starost i 7. izrazito duboka starost.

³ Vidjeti: Popis stanovništva 1991., Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje prema području djelatnosti po naseljima, Dokumentacija 885, DZSRH, Zagreb, 1994.

⁴ Broj živorođenih i umrlih odnosi se na tadašnji teritorijalni obuhvat naselja Sisak, tj. uključujući i naselja Crnac, Novo Pračno i Novo Selo, koja su samostalni status dobila tek 1992. godine. Kako se radi o relativno malim apsolutnim iznosima vitalnih događaja u tim naseljima, stope prirodnog prirasta naselja Sisak u današnjim granicama nisu znatno različite od stopa u tablici.

⁵ Dio tako drastičnog smanjenja nataliteta leži i u činjenici da je 1998. godine Državni zavod za statistiku uveo bitnu metodološku promjenu. Naime, od tada se po prvi put u broj živorođenih i umrlih nekog naselja ne ubrajaju vitalni događaji zabilježeni u inozemstvu, već samo u Hrvatskoj. Ta promjena znatno utječe na prirodno kretanje, jer su u inozemstvu zabilježeni višestruko brojniji slučajevi rođanja nego umiranja građana koji imaju prijavljeno prebivalište u Sisku.

- ⁶ Indeks starenja prikazuje brojčani omjer stanovništva starijeg od 59 godina i mlađeg od 20 godina; izračunava se po formuli $I_s = (P > 59) / (P < 20) \times 100$. Veća brojčana vrijednost indeksa starenja upućuje na stariju populaciju. Smatra se da indeks starenja veći od 40 pokazuje populaciju koja je ušla u proces starenja.
- ⁷ Izdvajanje tipova dobnog sastava izvršeno je prema tipizaciji koja izdvaja sedam tipova dobnog sastava stanovništva: 1. izrazita mladost, 2. mladost, 3. kasna mladost, 4. na pragu starosti, 5. starost, 6. duboka starost i 7. izrazito duboka starost.
- ⁸ Pod "osobama s osobnim prihodom" podrazumijevaju se umirovljenici, primatelji socijalne pomoći, rentijeri i sl., dok se u "uzdržavane osobe" ubrajaju djeca, učenici, studenti, kućanice te osobe nesposobne za rad i bolesni.
- ⁹ Moglo bi se kazati da su Hrvati najmanje udjele u ukupnom stanovništvu imali u novijim stambenim naseljima, jer u popisnoj cjelini Caprag udio izgrađenih stanova poslije II. svjetskog rata iznosi čak 98%, a u "Ivanu Buiću" 94,6%. Istodobno taj udio za ostalih sedam cjelina iznosi 84%.

LITERATURA

1. Friganović, M., 1978., *Demogeografija. Stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb
2. Klemenčić, M., 1990., *Postupak vrednovanja dobnog sastava stanovništva*. Radovi 25, Geografski odjel PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
3. Nejašmić, I., 1991., *Depopulacija u Hrvatskoj. Korijeni, stanje, izgledi*. Globus nakladni zavod, Institut za migracije i narodnosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
4. Pokos, N., 1999., *Procjena broja iseljenih stanovnika Republike Hrvatske od popisa stanovništva 1991. do 30. lipnja 1998. godine*. Društvena istraživanja 43-44. God. 8. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb
5. Wertheimer-Baletić, A., 1982., *Demografija. Stanovništvo i ekonomski razvitak*. Informator, Zagreb
6. Wertheimer-Baletić, A., 1997., *Stanovništvo Hrvatske u razdoblju 1991.-2001. godine*. Slobodno poduzetništvo 23-24, godina IV., Časopis za promicanje poduzetništva i tržišnog gospodarstva, TEB poslovno savjetovanje d.o.o., Zagreb
7. Živić, D., 1999., *Promjene u dinamici i razmještanju prognaničko-izbjegličkog kontingenta u Republici Hrvatskoj od sredine 1991. do sredine 1998. godine*. Društvena istraživanja 43-44. God. 8. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

---

Ivan
ROGIĆ

Anka
MIŠETIĆ

OSNOVNA
OBILJEŽJA
STAMBENOG
SKLOPA SSKA

O kakvoći raspoloživih podataka

Podaci o stanovima dobiveni su popisom stanovništva i stanova godine 1991. Premda je popis organiziran prije jednog desetljeća podatke o stanovima držimo mjerodavnim za analizu gradskih prilika i odnosa. Dvije činjenice podupiru naznačeno stajalište. Najprije, u proteklom desetogodišnjem razdoblju Sisak nije bio oštećen/razoren toliko da bi veličina štete utjecala na osnovne omjere i podatke zabilježene spomenutim popisom (kao, primjerice, u Vukovaru ili u drugim okupiranim hrvatskim gradovima). K tomu, u proteklom desetljeću sisačko graditeljstvo nije bilo posebno jako. Ograničen broj pojedinačnih graditeljskih primjera nije bitno promijenio bilance i odnose u stambenom sklopu zabilježene popisom 1991. godine. Svakako je nužno imati na umu da su se u razdoblju 1991.–2000. godine prilike u gradu promijenile. Ali veličina promjena bitno ne ugrožava uporabljivost podataka zabilježenih popisom. Stambena se zbilja grada Siska godine 2000., po našoj ocjeni, dakle, bitno ne razlikuje od one zabilježene popisom godine 1991. Mjestimične razlike ne ugrožavaju kakvoću analitičkih uvida zasnovanih na podacima dobivenim tim popisom. Iznesena ocjena, dakako, ne pogađa novi manjak stanova nastao stvaranjem novih obitelji u razdoblju 1991.–2000. godine.

Razdioba stanova u gradu

Iz tablice 1 vidljivo je da je u Sisku godine 1991. zabilježeno 14.680 stanova (u iznos su uvrštene sve statističke podvrste).

Najveći broj stanova, 3.966, ili 27% od ukupnog broja gradskih stanova jest u naselju Viktorovac. Na drugom je mjestu gradski dio Zeleni brijeg; tamo je zabilježen 2.901 stan ili 19,76% od ukupnog broja gradskih stanova. Na trećem su mjestu dva podjednaka dijela: središnji dio (pod popisnim imenom: 22. lipanj) s 2.251 stanom ili 15,33% ukupnog broja gradskih stanova i cjelina Caprag s 2.198

Tablica 1.
Razdioba stanova po
dijelovima grada

Dio grada	Broj stanova	%	Prosječna veličina stana
Sisak	14.680	100	65,59 m ²
Zeleni brijeg	2.901	19,76	70,55 m ²
Viktorovac	3.966	27,02	65,22 m ²
“22. lipanj”	2.251	15,33	59,62 m ²
Vrbina	343	2,34	75,21 m ²
Galdovo Kaptolsko	736	5,01	64,01 m ²
Galdovo	1.517	10,33	76,98 m ²
“Eugen Kvaternik”	566	3,86	65,46 m ²
Caprag	2.198	14,97	58,16 m ²
“Ivan Buić”	202	1,37	53,19 m ²

Ukupna površina stanova u Sisku: 962.832 m²

Ukupni broj stanovnika u Sisku u promatranim granicama: 44.124

Prosječna stambena površina po stanovniku: 21,82 m²

Prosječni broj stanara po stanu: 3 stanara

stanova ili 14,97% od ukupnog broja gradskih stanova. Na četvrtom je mjestu Galdovo s 1.517 stanova ili s 10,33% ukupnog broja sisačkih stanova. Ostale gradske cjeline, razlikovane u popisu 1991.: Vrbina, Galdovo Kaptolsko, naselje “Ivan Buić” i naselje “Eugen Kvaternik” uvjerljivo su manje; postotni udjeli stanova u njima u rasponu su od 1,37% (naselje “Ivan Buić”) do 5,01% (Galdovo Kaptolsko). Pripojimo li spomenute cjeline njihovim većinskim adresama, nameće se gradska shema s pet osnovnih cjelina; na popisu su: **središnji gradski dio, Viktorovac** (Novi Sisak), **Zeleni brijeg, Galdovo** i **Caprag**. (Sukladno toj shemi organizirano je i anketno istraživanje; njegovi su organizatori, osim spomenutih, odvojili u posebnu skupinu naselja po gradskom rubu, orijentirani zasnovanom pretpostavkom da su sintaktička pravila rubnih naselja, zbog obveza tih naselja u seoskim tradicijama, tipološki posebna.)

Podaci o veličini i broju soba

Prosječna veličina stana u Sisku iznosi 65,59 m². Po iznosu Sisak je u skupini prosječnih hrvatskih naselja. No prosječne veličine stanova u popisnim cjelinama znatno se razlikuju od opće gradske. Iz tablice je vidljivo da je najveća prosječna veličina stana zabilježena u naselju Galdovo; tamo je prosječna veličina stana uvjerljivih 76,98 m². Neznatno je manji u Vrbini, 75,21 m². Na trećem je mjestu cjelina Zeleni brijeg s prosječnom veličinom stana 70,55 m². Viktorovac i Galdovo Kaptolsko su s prosječnim veličinama približno jednakima gradskoj (65,22 m² u Viktorovcu i

64,01 m² u Galdovu Kaptolskom), kao i cjelina “Eugen Kvaternik” (65,46 m²). Manji od gradskog prosjeka jesu prosječni stanovi u središnjem dijelu (prosječna veličina iznosi 59,62 m²); u istoj je skupini i naselje Caprag (58,16 m²). Uvjerljivo pak najmanji prosječni stanovi su u cjelini “Ivan Buić”; tamo je prosjek 53,19 m², dakle, znatno manji od gradskog prosjeka. Njegova ispodprosječnost, međutim, ne utječe znatno na gradski prosjek zbog malog broja popisanih stanova u naselju (202 stambene jedinice).

Dodatne podatke o veličinama stanova nude tablice o veličinskim skupinama stanova i o broju soba u njima. U tablici 2 vidljiva je razdioba stanova po veličinskim skupinama. Razdioba ukazuje na nekoliko korisnih činjenica.

Tablica 2.

Razdioba stanova po dijelovima grada i po veličinskim tipovima stanova

Gradski dio	Ukupno stanova	Stanovi po veličini u m ²										
		do 30 m ²	31-40 m ²	41-50 m ²	51-60 m ²	61-70 m ²	71-80 m ²	81-90 m ²	91-100 m ²	101-110 m ²	111-120 m ²	više od 120 m ²
Sisak	14.699	842	1566	2154	3255	2106	1901	999	573	259	275	769
	100%	5,73%	10,65%	14,65%	22,14%	14,33%	12,93%	6,80%	3,90%	1,76%	1,87%	5,23%
Zeleni brijeđ	2899	174	405	386	487	334	317	225	167	49	84	271
	100%	6,0%	13,97%	13,31%	16,80%	11,52%	10,93%	7,76%	5,76%	1,69%	2,90%	9,35%
Viktorovac	3977	201	419	662	882	568	442	305	126	100	65	200
	100%	5,06%	10,55%	16,66%	22,22%	14,31%	11,13%	7,68%	3,17%	2,52%	1,64%	5,04%
“22. lipanj”	2262	161	224	356	575	422	275	119	45	17	21	47
	100%	7,12%	9,90%	15,74%	25,42%	18,66%	12,16%	5,26%	1,99%	0,75%	0,93%	2,08%
Vrbina	346	20	29	32	57	67	32	24	23	10	13	39
	100%	5,79%	8,38%	9,25%	16,47%	19,36%	9,25%	6,94%	6,65%	0,03%	3,76%	11,27%
Galdovo Kaptolsko	734	91	77	86	120	123	88	51	39	16	9	34
	100%	12,40%	10,50%	11,72%	16,35%	16,76%	11,99%	6,95%	5,31%	2,18%	1,23%	4,63%
Galdovo	1514	94	100	113	182	216	268	175	128	51	50	137
	100%	6,21%	0,07%	7,43%	12,02%	17,27%	17,70%	11,56%	8,45%	3,37%	3,36%	9,05%
“Eugen Kvaternik”	567	24	72	52	125	80	100	46	28	11	13	16
	100%	4,23%	12,70%	9,17%	22,04%	14,11%	17,64%	8,11%	4,94%	1,94%	2,29%	2,82%
Caprag	2205	38	215	437	783	278	350	46	12	4	18	24
	100%	1,72%	9,75%	19,82%	35,50%	12,60%	15,87%	2,09%	0,54%	0,18%	0,82%	1,09%
“Ivan Buić”	202	39	25	30	44	18	29	8	5	1	2	1
	100%	19,31%	12,38%	14,85%	21,78%	8,91%	14,36%	3,96%	2,48%	0,50%	1,99%	0,50%

(i) **Najviše stanova, 3255 ili 22,14% u gradu Sisku u veličinskoj je skupini 51-60 m².** Susjedne veličinske skupine gotovo su međusobno jednake; u skupini 41-50 m² nalazi se 2154 stana ili 14,65% gradskih stanova; u skupini 61-70 m² nalazi se 2106 stanova ili 14,33% gradskih stanova. Gradski prosjek “popravljaju” međutim stanovi u veličinskoj skupini 71-80 m², gdje ih je 12,93% od ukupnog

broja gradskih stanova (naspram 10,65% stanova u veličinskoj skupini 31–40 m²), te stanovi u veličinskoj skupini 81–90 m² (gdje ih je 6,80% naspram 5,73% u veličinskoj skupini stanova do 30 m²). Dodatnom popravku prosjeka pridonosi posebno i činjenica da je u gradu **12,76% stanova većih od 91 m²**.

(ii) Razdioba veličinskih tipova u **sisačkim naseljima ponavlja, u osnovnim obrisima, naznačeni predložak. Najbrojniji su stanovi u veličinskoj skupini 51–60 m²**. Iznimka su naselja Galdovo, gdje je najbrojnija skupina stanova 71–80 m², i naselje Vrbina gdje je najveća skupina stanova 61–70 m². U Galdovu Kaptolskom, pak, skupine stanova s veličinama 51–60 m² i 61–70 m² po postotnim su udjelima izjednačene. Uočiti je, također, da je uvjerljivo najveći postotni udio stanova u veličinskoj skupini 51–60 m² **u naselju Caprag**; udio je 35,50% od ukupnog broja stanova u tom naselju. Idući dio s izrazitim brojem takvih stanova jest **središnji gradski dio** (no udio je znatno manji: “samo” 25,42%); u ostalim gradskim cjelinama udjeli su još manji (u rasponu 22–12%). Već i naznačeni podaci posredno ukazuju na stanograditeljski model koji je presudno oblikovao stambenu zbilju Siska. Modelu je implicitno **izrazito povjerenje u male stanove**.

(iii) Dominacija malih/manjih stanova (u veličinskim skupinama 51–60 m², 41–50 m² i 61–70 m²) **ne osnažuje** hipotezu da je u Sisku izrazito velika skupina ekstremno malih stanova. Iz tablice je vidljivo da je udio stanova veličine do 30 m² rubnih 5,73%. U većem broju popisanih cjelina postotak ostaje u rasponu 5–7%. Međutim, u naselju Caprag, gdje je udio stanova u veličinskoj skupini 51–60 m² najveći, **najmanji je** udio ekstremno malih stanova; iznosi 1,72%. No nadprosječno je velik u naseljima Galdovo Kaptolsko (12,40%) i “Ivan Buić” (19,31%). Razdioba ukazuje da stanogradnja pod izravnim državnim nadzorom, kakva je oblikovala stambeni sklop u Capragu, premda se sintaktički naslanja na predložak malog stana, **ne dopušta** nekontrolirano množenje ekstremno malih stanova. Oni se češće javljaju po naseljima gdje je stambeno zbrinjavanje bilo orijentirano stambenom panikom (stvaranje stambenih jedinica “iz nužde”) ili gdje je bilo pogodnije “dijeliti” zatečene stambene jedinice (kao u središnjem dijelu grada, gdje je zabilježen udio od 7,12% takvih “stanova”).

(iv) Udio većih/velikih stanova (većih od 91 m²) znatno se mijenja ovisno o pojedinim naseljima, utječući na ukupnu prosječnu veličinu tamošnjeg stana (stanova). Najviše je takvih stanova u Galdovu (24,42%), u Vrbini ih ima 21,7%, a na Zelenom brijegu 19,7%. Ta se tri naselja, vidjelo se, ističu i po izrazitim vrijednostima prosječnih stano-

va. U naseljima gdje je prosječna veličina stana slična gradskoj, udio velikih stanova u rasponu je od 11 do 13%. Najmanji pak udio velikih stanova jest (ponovno) **u naselju Caprag**; iznosi 2,63%. U srodnoj su skupini središnji dio grada (s 5,75% velikih stanova) i naselje “Ivan Buić” (s 5,47%). U razdiobi po veličini, očito je, stambeni sklop središnjega gradskog dijela ima obilježja srodnija obilježjima novijih rubnih naselja negoli obilježjima “donjogradskih” sklopova. Posrijedi su učinci urbanizacijskog predloška bez snažnijeg građanskog sloja s većom investicijskom sposobnošću. Ali i učinci prije spomenutog “komadanja” većih stambenih jedinica u socijalističkom razdoblju.

U tablici 3 vidljiva je razdioba sisačkih stanova po broju soba.

Tablica 3.
 Razdioba stanova po
 dijelovima grada i po
 broju soba

Dio grada	Ukupno stanova	Stanovi po broju soba								
		posebne sobe	garsonjere	jednosobni	dvosobni	trosobni	četverosobni	peterosobni	šestero-sobni	sedam i više soba
Sisak	14.638	75	267	2178	5939	4214	1112	432	196	225
	100%	0,51%	1,82%	14,88%	40,57%	28,79%	7,60%	2,95%	1,34%	1,54%
Zeleni brijeg	2894	15	27	489	1117	714	268	134	65	65
	100%	0,52%	0,93%	16,90%	38,60%	24,67%	9,26%	4,63%	2,25%	2,25%
Viktorovac	3961	16	105	545	1724	1045	300	110	39	77
	100%	0,40%	2,65%	13,76%	43,52%	26,38%	7,57%	2,78%	0,98%	1,94%
“22. lipanj”	2245	21	69	302	1111	588	106	28	9	11
	100%	0,93%	3,07%	13,45%	49,49%	26,19%	4,72%	1,25%	0,40%	0,49%
Vrbina	343	4	5	35	90	130	46	23	8	2
	100%	1,17%	1,46%	10,20%	26,24%	37,90%	13,41%	6,71%	2,34%	0,58%
Galdovo Kaptolsko	728	8	7	117	258	247	55	21	12	3
	100%	1,10%	0,96%	16,07%	35,43%	33,92%	7,55%	2,88%	1,65%	0,41%
Galdovo	1505	9	4	124	456	518	217	89	51	37
	100%	0,60%	0,26%	8,24%	30,30%	34,42%	14,42%	5,91%	3,89%	2,46%
“Eugen Kvaternik”	565	0	19	56	228	175	53	17	8	9
	100%	0%	3,36%	9,91%	40,35%	30,97%	9,38%	3,00%	1,42%	1,59%
Caprag	2195	0	31	471	860	754	50	6	3	20
	100%	0%	1,41%	21,46%	39,18%	34,35%	2,28%	0,27%	0,14%	0,91%
“Ivan Buić”	202	2	0	39	95	43	17	4	1	1
	100%	0,99%	0%	19,31%	47,03%	21,29%	8,42%	1,98%	0,49%	0,49%

Uvjerljivo je najveći postotni udio sisačkih stanova u skupini “dvosobni”; čak je **40,57% ukupnog broja sisačkih stanova dvosobno**. U skupini “trosobni stanovi”, 28,79% je jedinica, a u skupini jednosobnih 14,88% stanova. Te tri skupine obuhvaćaju, ukupno, **84,16% gradskih stanova**. Stanovi pak bez soba (garsonjere, posebne sobe)

mala su skupina sa svega 2,33% gradskih stanova. Skupina višesobnih stanova (s četiri i više soba) veća je; u njoj je 13,43% stanova.

Naznačeni predložak razdiobe stanova po broju soba vidljiv je i u pojedinim naseljima. Uočljive su razlike, pak, u naseljima gdje su zabilježeni i nešto veći prosječni stanovi. U Galdovu, primjerice, udio dvosobnih stanova je 30,3%, dakle, za 10% **manji** od sisačkog udjela; udio pak trosobnih, četverosobnih i drugih višesobnih stanova **veći** je od sisačkog udjela. Slična je razdioba i u popisnoj cjelini Vrbinu. U naselju Zeleni brijeg razdioba je sukladna gradskoj; razlika je samo u tomu što su u skupinama višesobnih stanova udjeli stanova u Zelenom brijegu stabilno, ali neznatno, veći od gradskih udjela.

U naselju Caprag odstupi od gradske razdiobe oprečeni su spomenutima. U naselju su **veći udjeli** u skupini: 'jednosobni' i u skupini 'trosobni' stanovi (u skupini 'dvosobni', razlika je zanemarljiva); ali su, zato, postotni udjeli višesobnih stanova uvjerljivo manji od postotnih udjela u gradskoj razdiobi. I naznačena činjenica podupire prijašnji nalaz da sisački urbanizacijski model ima izrazito povjerenje u male stanove, gdje su najbrojniji **dvosobni** stanovi. U takvu modelu trosobni su stanovi već "velikim" stanovima, a jednosobni se drže prikladnim ne samo za samačka kućanstva nego i za (manje) obitelji. Capraški primjer pokazuje da u **idealnotipičnoj** shemi modela većih stanova od trosobnih, u njemu zapravo, **i nema**. Opći predložak orijentiran je dalekosežnom redukcijom predodžbe o primjerenu obiteljskom stanovanju.

U višekratnim smo analizama (vidjeti u: Rogić, 1990.) pokazali da je na djelu model stambenog zbrinjavanja kojemu je osnovni cilj **zaštitni, protektivni**. To znači da je glavna dobit u modelu definirana zgošnjim stjecanjem "krova nad glavom"; ili uklanjanjem stambene panike beskućništva. U modelu se ne uzimlje u obzir unutrašnja kakvoća stambenih uvjeta, utjecaj na obiteljsku dinamiku, mogućnost oblikovanja posebnih djelatnosti u stanu, socijalne ili kulturne prakse ukorijenjene u prebivališnom okviru itd. Drukčije rečeno, stanovanje je modelski toliko reducirano da su u njemu dnevno održive samo one djelatnosti koje neposredno pripomažu - tvorničkoj radnoj sposobnosti. Zato je i upozoreno da je u takvu modelu i samo stanovanje tek **promijenjenim oblikom industrijskog rada**. Ono, u zadanim skućenim okvirima, nalaže toliko posebnih napora da se, eda bi bilo "uspješno", **mora truditi/raditi**.

Koliko je vidljivo, dekonstrukcija modela najjasnija je u naselju Galdovo. Galdovski stanograditelji jasno pokazuju da im je i do većih stambenih jedinica i do jedinica s

Sisak je, grubo rečeno, **prizemnim** gradom. Najviše stanova, **43,24%**, **nalazi se u prizemlju**. Na drugom je mjestu skupina s 16,58% stanova na 1. katu. Na 3. ili 4. katu nalazi se 14,60% stanova, a 11,87% na drugom katu. **Iznad četvrtog kata nalazi se rubnih 0,56% stanova**. Rubna je i skupina podrumskih/suterenskih stanova; u razdiobi ih je 0,91%.

Osnovni odnosi vidljivi u gradskoj razdiobi vidljivi su i u pojedinim popisnim cjelinama. Kao i u prethodnim odjeljcima jasno se razlikuju tri osnovna tipa cjelina (naselja).

(i) Prvi tip s neznatnim odstupima “ponavlja” zabilježenu gradsku razdiobu stanova. Takva su naselja, primjerice, Viktorovac, Zeleni brijeg ili središnji dio Siska. Pri tomu treba uočiti da je središnji dio grada, **predvidljivo**, s manjim udjelom prizemnih stanova, a s većim udjelom stanova na katovima 1–4 nego što nagovještuje iznesena gradska razdioba. U svakom slučaju takva je naselja dopušteno označiti označnicom: **konvencionalna gradska** (naselja) ili kojom srodnom.

(ii) Drugi tip je **ekstremno prizeman**. Takva su naselja, primjerice, Galdovo, Galdovo Kaptolsko ili naselje pod popisnim imenom “Eugen Kvaternik”. U njima je stan na katovima iznad prvoga **iznimkom**. Na drugoj pak strani, više od 75% stanova je na prizemnoj razini. Takva je razdioba stanova redovito češća po rubnim gradskim naseljima. Zato ih je i dopušteno označiti označnicom: **periferijska gradska** (naselja) ili kojom srodnom. Pri tomu treba uočiti da njihova rubnost ne implicira nužnu odvojenost od gradske zbilje. Ona su, naprotiv, premda smještena po vanjskim potezima, ipak **gradskim** naseljima. Iznimka su pojedini dijelovi gdje su aspiracije tamošnjeg stanovništva i životne navike izrazitije ovisne o tradicijama negradskog svijeta. (Primjerice u naselju “Ivan Buić”.)

(iii) Treći je tip s najvišim udjelima stanova na 2. i 3. ili 4. katu. Takvo je naselje Caprag. Premda je njegovo izgrađivanje određeno općim sisačkim odrednicama prizemnog/jednokatnog naselja (dakle nije zbog kontekstualnih pritisaka ekstremno po učincima), nije netočno nazvati capraško naselje **korporacijskim tipom** (naselja). Osim nagoviještene tendencije da se naselje gradi “u visinu”, u njemu se češće ponavljaju i (socijalističke) “kolektivke”. K tomu, njegovo izgrađivanje **nije učinkom** predodžbe o gradskom teritorijalnom kontinuitetu; kolika je njezina važnost, jasno je nagoviješteno u glavnim intencijama i postupcima ekspertnih/planerskih skupina, zaposelnih u Sisku sedamdesetih i osamdesetih godina; na to smo već ukazali (vidjeti u: Marinović, Mikić, 1989.). Izgrađivanje

Capraga učinkom je, naprotiv, polarizacije u razdiobi društvene moći u socijalističkom razdoblju između grada i industrijskog sektora, navlastito na sisačkom jugu. Na toj podlozi industrijske radne organizacije ustaljuju se u ulozi graditelja **usporednog** Siska, a ne Siska koji je otiskom silnica gradskog kontinuiteta. Opći predložak naselja kojim se industrijski sektor služi tipični je skladišni/”kolektivni” predložak, bez oblikovane gradske zbilje. No kontekstualni pritisci u Sisku nisu pogodovali jasnoj radikalizaciji spomenutih nauma. Zato capraško novo naselje nije “nestalo” u (neboderskoj) visini, kao, primjerice, neka nova naselja u Novom Zagrebu, ili u nekolikim novim riječkim i splitskim novotvorinama. Ali je, nedvojbeno, potvrdilo graditeljsku vezu sa zamislama o korporacijskim naseljima po rubovima industrijskog sektora. U njima je čitljivija **skladišna intencija negoli zavičajna**. Ili, drukčije rečeno, model takva naselja, budući da je ovisan o skladišnim zadacima, **načelno je** prenosiv; to znači da je i odvojiv od mjesta gdje je naselje nastalo. “Prenosivost” i “odvojivost” svakako ne pogađaju fizičku činjenicu da je naselje izgrađeno na jednom mjestu kao fizička tvorba. Pogađaju, vidljivo je, njegov semantički predložak. Budući da je on nametnut “odozgo”, on je prenosiv i odvojiv od svakog **posebnog** primjera (fizičkog) naselja; i uporabljiv na isti način **bilo gdje**, ovisno o odluci korporacijske graditeljske volje.

Starost stanova

Podaci o starosti sisačkih stanova vidljivi su u tablici 5.

Tablica 5.

Razdioba stanova po dijelovima grada i po starosti (razdoblju građenja)

Dio grada	Ukupno stanova	Stanovi po starosti (razdoblju građenja)							
		do 1918.	1919.–1945.	1946.–1954.	1955.–1964.	1965.–1972.	1973.–1980.	1981.–1985.	1986.–1990.
Sisak	14741	1373	632	934	3124	3310	3134	1138	983
	100%	9,34%	4,29%	6,35%	21,19%	22,45%	21,26%	7,72%	6,67%
Zeleni brijeg	2906	237	122	115	488	748	760	561	394
	100%	8,16%	4,20%	3,96%	16,78%	25,74%	26,15%	7,92%	6,33%
Viktorovac	3975	274	163	311	793	754	561	571	532
	100%	6,89%	4,10%	7,83%	19,9%	18,97%	14,11%	14,36%	13,39%
“22. lipanj”	2268	559	104	95	571	446	394	38	43
	100%	24,65%	4,58%	4,19%	25,18%	19,66%	17,37%	1,67%	1,89%
Vrbina	346	54	33	18	109	42	44	31	10
	100%	15,6%	9,54%	5,20%	31,50%	12,14%	12,15%	8,96%	2,89%
Galdovo Kaptolsko	742	70	77	33	166	176	137	33	35
	100%	9,43%	10,38%	4,45%	22,37%	23,72%	18,46%	3,45%	4,72%

Tablica 5. (nastavak)

Dio grada	Ukupno stanova	Stanovi po starosti (razdoblju građenja)							
		do 1918.	1919.- 1945.	1946.- 1954.	1955.- 1964.	1965.- 1972.	1973.- 1980.	1981.- 1985.	1986.- 1990.
Galdovo	1526	106	40	73	386	387	286	149	80
	100%	6,95%	2,62%	4,78%	25,29%	25,29%	18,74%	9,76%	5,24%
“Eugen Kvaternik”	568	31	85	117	122	128	45	17	21
	100%	5,46%	14,96%	20,60%	21,48%	22,53%	7,92%	2,99%	3,70%
Caprag	2208	37	6	162	459	527	877	63	67
	100%	1,68%	0,27%	7,34%	20,79%	23,87%	39,72%	2,94%	3,03%
“Ivan Buić”	202	9	2	12	30	102	30	6	11
	100%	4,45%	0,99%	5,94%	14,85%	50,50%	14,85%	2,97%	5,45%

Razdioba pokazuje da je u razdoblju do kraja Drugog svjetskog rata u Sisku izgrađeno manjinskih 13,63% sisačkih stanova (2005 stanova). Drukčije rečeno, **većinski dio stambenog sklopa u Sisku izgrađen je u razdoblju 1946.-1990.** Zato mnoga obilježja sklopa, kako je i prije naznačeno, tipično ponavljaju osnovne odrednice stanogradbe važne u tom razdoblju. Podaci pokazuju da prvo desetljeće nakon Drugog svjetskog rata nije posebno stambeno ambiciozno. U godinama 1946.-54. izgrađena su 934 stana ili 6,35% od ukupnog broja stanova popisanih 1991. godine. Doduše, uzme li se u obzir broj stanova u Sisku izgrađen prije, povišak vrijedan 934 stana pokazuje da je grad dobio čak 45% novih stanova. Iznesena računica, dakako, nije pouzdana, jer počiva na pretpostavci da je razdioba stanova po starosti zabilježena godine 1991. istovrsna slici zbiljskog procesa gradogradbe u pojedinim povijesnim razdobljima. (Razdioba, primjerice, ne otkriva koliko je stanova izgrađenih u pojedinim povijesnim razdobljima u međuvremenu srušeno ili rekonstruirano; ona samo otkriva koliko je stanova iz pojedinih razdoblja popisom 1991. zabilježeno/naslijeđeno.) No, unatoč tomu, posve je očito da je već prvo desetljeće nakon Drugog svjetskog rata navijestilo višestruki povišak broja stanova u Sisku. Tri su popisna razdoblja po tomu posebna: u razdoblju 1955.-1964. izgrađena su 3124 nova stana ili 21,19% od ukupnog broja stanova iz godine 1991; u razdoblju 1965.-1972. izgrađeno je 3310 stanova ili 22,45%; u razdoblju 1973.-1980. izgrađena su 3134 stana ili 21,26%. Ukupno je u ta tri razdoblja izgrađeno 64,9% sisačkih stanova zabilježenih popisom godine 1991. U razdoblju 1981.-1990 zabilježeni je postotak manji: iznosi 14,39%.

Najveća koncentracija starijih tipova stanova nalazi se, predvidljivo je, u središnjem dijelu (“22. lipanj”). Po-

stotni udio tamošnjih stanova izgrađenih prije kraja Drugog svjetskog rata (do 1945. godine) iznosi 29,11%. Udio pak stanova starijih od 50 godina iznosi (približno) 31,19%. Ili, drukčije rečeno, **u središnjem dijelu Siska svaki treći stan (godine 2000.) stariji je od 50 godina.** Djelomično je, po starosti, središnjem sisačkom dijelu slično naselje Vrbina. U njemu je udio stanova starijih od 50 godina (približno) 27,74%. No razlika je u tomu što u Vrbini ima znatno manje stanova izgrađenih do godine 1918., pa je i ukupna starost naselja manja (a i kakvoća stanova bolja). I u popisnoj cjelini "Eugen Kvaternik" zabilježeno je (približno) 30,72% stanova starijih od 50 godina (ponavljamo, godine 2000.). Ali i tamo je znatno manje stanova izgrađeno u razdoblju do 1918. godine. K tomu, obje spomenute popisne cjeline obuhvaćaju razmjerno mali broj stanova (u tablici, iznosi su: 346 + 568), pa je ukupni utjecaj činjenica uočenih u spomenutim naseljima na gradsku razdiobu stanova po starosti ograničen.

U drugim naseljima postotni udjeli stanova starijih od 50 godina uglavnom su približni gradskom (približno 16,8%). Drukčije rečeno, uvjerljiva glavnina tih naselja izgrađena je tijekom prije spomenuta tri razdoblja stanograditeljske ekspanzije 1955.-80. (posebno naselje Caprag); a u pojedinim naseljima (primjerice, Viktorovac, Zeleni brijeg ili Galdovu) znatan broj stanova izgrađen je i u razdoblju 1981.-1991. Podsjećamo da je u njima uloga privatnih stanograditelja bila važna barem koliko i uloga državnih /"društvenih" (u Galdovu i važnija). Ta skupina stanograditelja, vidljivo je, ne smanjuje bitno stanogradbene napore osamdesetih godina, kada su znaci posustajanja investicijskih sposobnosti državnih/"društvenih" stanograditelja već posve očiti.

Opremljenost stanova

Zahod, kupaonica. Razdioba podataka o opremljenosti sisačkih stanova zahodom i kupaonicom vidljiva je u tablici 6.

Dio grada	Ukupno stanova	Stanovi s kupaonicom	Stanovi sa zahodom
Sisak	12953	12097	12585
	100%	93,39%	97,16%
Zeleni brijeg	2557	2360	2479
	100%	92,30%	96,95%
Viktorovac	3530	3391	3489
	100%	96,06%	98,84%
"22. lipanj"	2010	1871	1970
	100%	93,08%	98,00%

Tablica 6.
 Razdioba stanova po dijelovima grada i po opremljenosti zahodom i kupaonicom

Tablica 6. (nastavak)

Dio grada	Ukupno stanova	Stanovi s kupaonicom	Stanovi sa zahodom
Vrbina	274	255	271
	100%	93,06%	98,90%
Galdovo	565	500	527
Kaptolsko	100%	88,50%	93,27%
Galdovo	1356	1148	1233
	100%	84,66%	90,93%
“Eugen Kvaternik”	474	435	462
	100%	91,77%	97,47%
Caprag	2044	2030	2038
	100%	99,31%	99,71%
“Ivan Buić”	143	107	116
	100%	74,83%	81,12%

Generalna slika podupire tvrdnju da je opremljenost zahoda pokazatelj bez veće diskriminirajuće vrijednosti. Jer, vidljivo je, u Sisku 97,16% stanova ima zahod. Drukčije rečeno, opremljenost stanova zahodima standardnom je sastavnicom **minimalne kakvoće stambenih uvjeta**. Ipak, nije nekorisno taj pokazatelj rabiti u analizi posebnih okolnosti. One su izrazitije prisutne, koliko je vidljivo, u sisačkim naseljima “Ivan Buić”, Galdovo i Galdovo Kaptolsko. U prvom spomenutom čak 19% stanova je bez zahoda; u drugom 10%, a u trećem 7%. Izneseni podatak ne implicira nužno da su tamošnji stanograditelji higijenski “divljači”; u nizu se slučajeva razdoblje terenskog popisivanja godine 1991. poklopilo s razdobljem kada su tamošnji stanograditelji već rabili poluzavršene kuće; one su bile pogodine za “krov nad glavom” iz nužde, ali su po mnogim graditeljskim mjerilima bile nezavršene. Nisu, dakle, imale završene ni zahode. Popisom su takve kuće zadobile (opravdano) supstandardne označnice. Drukčije rečeno, planirani dovršetak spomenutih kuća obuhvaća i opremanje zahodom. No vidljivo je da su primjeri pripravnosti na (načelno privremeno) supstandardno obitavanje u nedovršenim kućama češći u spomenutim naseljima. Taj nalaz, osim hipoteze o siromašnim investitorima, dopušta i hipotezu da higijenska tradicija skupina u takvim (i sličnim) rubnim naseljima pogoduje relativiranju urbanih higijenskih mjerila. Inače bi se opisani nalazi ponavljali i na drugim rubnim područjima gdje su graditeljske teškoće slične.

Odsutnost kupaonice oštrije razdvaja pojedine skupine naselja u Sisku. Udjeli stanova bez kupaonice u njima su u rasponu 7-26%. Najviše je takvih u prije spomenuta tri naselja: u naselju “Ivan Buić”, Galdovo i Galdovo Kap-

tolsko; u prvome je udio stanova bez kupaonice 26%, u drugome 16%, a u trećemu 12%. Nije bez vrijednosti ni nalaz da je u naselju “Eugen Kvaternik” takvih stanova 9%.

Na drugoj strani, u naselju Caprag, koje je izgrađeno pod čvrstim državnim nadzorom, udio stanova bez kupao-nice i zahoda manji je od 1% (zacijelo je posrijedi nekoliko stambenih jedinica odvojenih od stanova nakon njihova dovršetka, kao što su, primjerice, sobe s posebnim ulazom i slične). U takvu je predlošku program higijenskog opremanja stana **normativnom sastavnicom** graditeljskog programa. Zbog toga **nije moguće** stambene uvjete oblikovati relativiranjem osnovnih higijenskih mjerila. Opisanim se predloškom tipično orijentiraju i graditelji u drugim naseljima označenim u prethodnim analizama složenicom “konvencionalna gradska” (Viktorovac, središnji gradski dio, Zeleni brijeg). U naseljima pak bliže gradskom rubu, gdje važniju ulogu imaju privatni investitori/graditelji vlastite kuće, relativiranje higijenskih mjerila u stanovanju sastavnicom je racionalne obiteljske organizacije graditeljskog procesa. Budući da je, vidjelo se, posrijedi množina novih kuća, njihovo projektiranje bez osnovne higijenske opreme nije, već i radi zakonskih uvjeta, moguće (osim u slučajevima idealne/tipične “divlje” stanogradnje, koju treba razlikovati od nezakonite, “bespravne”). Ali je zato moguće investicije u higijensku opremu “premjestiti” u skupinu rubnih ili marginalnih, koje postaju nužne tek kada stanograditelj bude “dobro stajao”. Do tada glavna dobit stanograditelja je, kako je naznačeno, “krov nad glavom”; i, kao u naseljima kakva su Galdovo ili Galdovo Kaptolsko, mogućnost da se na okućnici/dvorištu razviju “dodatni” poslovi od kojih se lakše živi, a dio zarade reinvestira u (još) nedovršenu kuću, pa i u minimalnu higijensku opremu.

U svakom slučaju, izneseni nalazi pokazuju da se minimalna higijenizacija stambenog sklopa u gradu Sisku približava poželjnom omjeru 1 stan / 1 zahod / 1 kupao-nica. No, na spomenutim rubnim naseljima osnovna higijenizacija toliko zaostaje da se mora razviti posebni program potpore. On je neodvojiv od šireg programa **reurbanizacije** spomenutih i srodnih sisačkih dijelova.

Vodovod. Podaci o stanovima s vodovodom vidljivi su u tablici 7.

U Sisku, u cjelini, udio stanova priključenih na javni vodovod iznosi 94,47%. (Približno toliko stanova, 93,39%, vidjelo se, ima i kupaonicu. Sukladnost iznesenih podataka dopušta pretpostaviti da su opremanje stana kupaonicom i njegovo priključivanje na javni vodovod, u osnovi, sastavnicama istog čina **odlučivanja**.) Dodatna skupina si-

Tablica 7.
 Razdioba stanova po
 dijelovima grada i po
 opremljenosti vodovodnom
 infrastrukturom

Dio grada	Ukupno stanova	Vodovodna infrastruktura		
		s javnim vodovodom	s hidroforom	bez hidrofora
Sisak	12953	12237	459	257
	100%	94,47%	3,54%	1,98%
Zeleni brijeg	2557	2450	47	60
	100%	95,82%	1,84%	2,35%
Viktorovac	3530	3508	6	16
	100%	99,38%	0,17%	0,45%
"22. lipanj"	2010	1976	10	24
	100%	98,31%	0,50%	1,19%
Vrbina	274	272	0	2
	100%	99,27%	0%	0,73%
Galdovo Kaptolsko	565	522	13	30
	100%	92,39%	2,30%	5,31%
Galdovo	1356	889	371	96
	100%	65,56%	27,36%	7,08%
"Eugen Kvaternik"	474	463	3	8
	100%	97,68%	0,63%	1,69%
Caprag	2044	2038	3	3
	100%	99,71%	0,15%	0,15%
"Ivan Buić"	143	119	6	18
	100%	83,22%	4,20%	12,59%

sačkih stanova s 3,54% jedinica priključena je na vodovod s pomoću hidrofora, dakle na kućnu cisternu. **Bez vodovoda je 1,98% stanova.** Iznesena razdioba ukazuje na istu opću ocjenu kao i razdioba stanova po opremljenosti kuponicom i zahodom. Posrijedi je **zaključna faza** opremanja stanova priključcima na javni vodovod. Pa podaci i nemaju veću diskriminirajuću vrijednost.

Iznimka su, međutim, naselja Galdovo i "Ivan Buić". U Galdovu čak **35% stanova nema priključak na javni vodovod.** U toj je skupini većina (dodatnih 27% u ukupnom broju stanova u Galdovu) s priključcima s pomoću hidrofora. Ipak, 7% stanova je bez priključka na vodovod. Nešto manje, 5,31%, takvih je stanova u Galdovu Kaptolskom. U naselju pak "Ivan Buić" takvih je stanova 12,59%. Upozoriti je da veći postoci stanova bez (ikakva) priključka na vodovod u Galdovu Kaptolskom i u naselju "Ivan Buić" nisu najpreciznijim pokazateljima. Ukupno je u oba naselja u toj skupini 49 stanova. U Galdovu pak (gdje je postotak niži zbog većeg broja stanova u naselju) u skupi-

ni je nezanemarljivih 96 stanova bez ikakva priključka na vodovod. Drukčije rečeno, najveća skupina stanova bez vodovoda nalazi se u Galdovu; druga, premda je, također, sakrivena malim postotkom, nalazi se u naselju Zeleni brijeg; tamo je 60 stanova (2,35% od ukupnog broja stanova u naselju) bez vodovoda. Posrijedi su stanovi po rubnim područjima naselja, gdje su opći tehnički i ambijentalni uvjeti slični onima u Galdovu.

Razdioba podakata, dakle, ukazuje da je zaostatak u opremanju sisačkih stanova priključcima na javni vodovod **čvrsto lokaliziran**. To i nije manjak grada kao cjeline, nego, naprotiv, primjer supstandardnog opremanja jednog njegovog dijela/područja.

Kanalizacija. Podaci o stanovima s priključcima na kanalizaciju vidljivi su u tablici 8.

Dio grada	Ukupno stanova	Kanalizacija		
		s javnom kanalizacijom	sa septičkom jamom	bez kanalizacije
Sisak	12953	10858	1777	318
	100%	83,82%	13,72%	2,46%
Zeleni brijeg	2557	2375	113	69
	100%	92,88%	4,42%	2,70%
Viktorovac	3530	3324	185	21
	100%	94,16%	5,25%	0,59%
"22. lipanj"	2010	1944	35	31
	100%	96,72%	1,74%	1,54%
Vrbina	274	268	4	2
	100%	97,81%	1,46%	0,73%
Galdovo Kaptolsko	565	414	118	33
	100%	73,27%	20,90%	5,84%
Galdovo	1356	11	1228	117
	100%	0,81%	90,56%	8,63%
"Eugen Kvaternik"	474	415	47	12
	100%	87,55%	9,92%	2,53%
Caprag	2044	2032	6	6
	100%	99,41%	0,29%	0,29%
"Ivan Buić"	143	75	41	27
	100%	52,44%	28,67%	18,88%

Tablica 8.

Razdioba stanova po dijelovima grada i po uređenosti kanalizacije

Razdioba pokazuje da je u Sisku mali broj stanova, 2,46%, bez ikakva priključka na kanalizaciju. No taj "optimistični" podatak gubi polaznu uvjerljivost kada se uzme u obzir da je na javnu kanalizaciju priključeno 83,82% stanova, a 13,72% na septičku jamu.

Javna je kanalizacija potpuno odsutna u naselju Galdovo. Tamo je 90,56% stanova priključeno na septičku jamu, a znatna je i skupina s 8,63% stanova (ili 117 jedinica) bez ikakve kanalizacije. Skoro je zanemarljiva skupina stanova priključena na javnu kanalizaciju (11 ili 0,81%). Drugo naselje gdje je očit zaostatak u izgrađivanju javne kanalizacije je naselje “Ivan Buić”. U njemu je, međutim, 52,44% stanovnika priključeno na javnu kanalizaciju; 28,67% je priključeno na septičku jamu, a 27 stanova ili 18,88% je bez ikakve kanalizacije. Treće naselje gdje je zaostatak vidljiviji jest Galdovo Kaptolsko. No i tamo je većina stanova, 73,27%, priključena na javnu kanalizaciju. U skupini koja je priključena na septičku jamu nalazi se 20,9% stanova (118 stanova), a 5,84% (ili 33 stana) bez ikakve je kanalizacije.

Uočiti je da su nemale skupine stanova bez javne kanalizacije (samo sa septičkom jamom) i u naseljima Zeleni brijeg i Viktorovac. U naselju Zeleni brijeg 113 stanova je s priključkom na septičku jamu a (čak) 69 je bez ikakve kanalizacije. U naselju Viktorovac 185 stanova je s priključkom na septičku jamu, a 21 nema nikakvu kanalizaciju. No u oba naselja to su male postotne skupine pa se one i ne mogu držati primjerenim pokazateljima općih prilika u spomenutim naseljima.

U osnovi, razdioba je sukladna prije opisanoj razdiobi stanova s priključcima na vodovodne mreže. No jasna je razlika u postotnom udjelu stanova s priključkom na javnu kanalizaciju. On je uočljivo **manji** nego postotni udio stanova s priključkom na javni vodovod. Drukčije rečeno, **komunalno opremanje u Sisku najsporije je, sektorski promatrano, u izgrađivanju kanalizacije; a lokacijski promatrano, u naselju Galdovo.**

Električna struja. Podaci o razdiobi stanova po opremljenosti električnom strujom nalaze se u tablici 9.

Tablica 9.
 Razdioba stanova po gradskim
 dijelovima i po opremljenosti
 električnom strujom i
 centralnim grijanjem

Dio grada	Ukupno stanova	Stanovi s električnom strujom	Stanovi s centralnim grijanjem
Sisak	12953	12936	5658
	100%	99,87%	43,62%
Zeleni brijeg	2557	2552	717
	100%	99,80%	28,04%
Viktorovac	3530	3529	1957
	100%	99,97%	55,44%
“22. lipanj”	2010	2010	625
	100%	100%	31,09%
Vrbina	274	274	65
	100%	100%	23,72%

Tablica 9. (nastavak)

Dio grada	Ukupno stanova	Stanovi s električnom strujom	Stanovi s centralnim grijanjem
Galdovo Kaptolsko	565	560	76
	100%	99,11%	13,45%
Galdovo	1356	1352	250
	100%	99,70%	18,44%
“Eugen Kvaternik”	474	474	74
	100%	100%	15,61%
Caprag	2044	2044	1890
	100%	100%	92,46%
“Ivan Buić”	143	141	4
	100%	98,60%	2,80%

Udio sisačkih stanova opremljenih električnom energijom jest 99,87%. Drukčije rečeno: **svaki sisački stan ima priključak na električnu mrežu**. Neznatne razlike između udjela u pojedinim naseljima su zanemarljive. U opskrbi električnom energijom sisačkih stanova komunalno opremanje najviše se približilo idealnom/tipičnom stanju (određenom zahtjevom da svaki stan treba biti opremljen svim osnovnim komunalnim uređajima i priključcima).

Centralno grijanje. Manji broj sisačkih stanova opremljen je centralnim grijanjem; **udio takvih stanova iznosi 43,62%**. Kao i na drugim sektorima komunalnog opremanja, u naselju Caprag najviše je i stanova s centralnim grijanjem: 92,46% ili gotovo svaki naseljski stan. Najmanje ih je u skupini rubnih naselja. U skupini su: naselje “Ivan Buić” s 2,80% stanova s centralnim grijanjem; naselje Galdovo Kaptolsko s 13,45% stanova s centralnim grijanjem; naselje “Eugen Kvaternik” s 15,61% stanova sa centralnim grijanjem; naselje Galdovo s 18,44% stanova s centralnim grijanjem. U skupinu treba ubrojiti i naselje Vrbi-na. Tamo je, doduše, postotni udio stanova s centralnim grijanjem nešto veći: 23,72%, ali je zbiljski broj stanova zapravo mali: 65 stanova.

U srednjem dijelu ljestvice (između naselja Caprag na vrhu ljestvice i naselja “Ivan Buić” na dnu) nalaze se naselja koja smo prije označili konvencionalnim gradskim naseljima. U toj su skupini tri naselja: Zeleni brijeg, s 28% stanova s centralnim grijanjem; središnji sisački dio (“22. lipanj”) s 31% stanova s centralnim grijanjem te naselje Viktorovac s natprosječnih 55,44% stanova s centralnim grijanjem.

Koliko je vidljivo, opremljenost stanova centralnim grijanjem najbolje diferencira stanove i naselja s obzirom na opću kakvoću komunalnih uvjeta i olakšica. Ali, na drugoj strani, ta je razdioba “slijepa” na razdiobu po veličini i starosti stanova.

Neki pokazatelji stambene gustoće

Odnos ukupnog broja stanovnika u Sisku (na promatranom području) i ukupnog broja "stambenih kvadrata" (44.124 : 962.832 m²) pokazuje da je u Sisku **prosječna stambena površina po stanovniku 21.82 m²**. Po tom parametru stambene prilike u Sisku mogu se ubrojiti u skupinu "prosječnih" hrvatskih. **Prosječni broj stanara po stanu jest tri**. Prosječna veličina sisačkog stana, dakle, unatoč činjenici da određuje mali stan, nije izvorom posebnih životnih teškoća prouzročenih prenaseljenošću. Odsutnost takvih teškoća izravnim je otiskom odsutnosti velikih obitelji ili većeg broja stanara u malim stanovima. U Sisku je na djelu **jasna ravnoteža između malih stanova i malih obitelji /malog broja stanara**.

Tablica 10.
Razdioba stanova po gradskim dijelovima i po broju kućanstava u stanu

U tablici 10 vidljiva je razdioba stanova po broju kućanstava.

Dio grada	Ukupno stanova	Stanovi po broju kućanstava					
		1 kućanstvo u stanu	2 kućanstva u stanu	3 kućanstva u stanu	4 kućanstva u stanu	5 kućanstava u stanu	samci
Sisak	13994	13351	594	32	3	1	13
	100%	95,40%	4,24%	0,23%	0,02%	0,01%	0,09%
Zeleni brijeg	2777	2659	105	11	0	1	1
	100%	95,75%	3,78%	0,40%	0,00%	0,04%	0,04%
Viktorovac	3769	3602	152	8	1	0	6
	100%	95,57%	4,03%	0,21%	0,03%	0%	0,18%
"22. lipanj"	2148	2060	85	3	0	0	0
	100%	95,90%	3,96%	0,14%	0%	0%	0%
Vrbina	318	298	18	0	0	0	2
	100%	93,71%	0,57%	0,00%	0%	0%	0,63%
Galdovo Kaptolsko	691	661	27	1	0	0	2
	100%	95,66%	3,91%	0,14%	0%	0%	0,28%
Galdovo	1432	1346	82	4	0	0	0
	100%	93,99%	5,73%	0,28%	0%	0%	0%
"Eugen Kvaternik"	532	468	59	4	1	0	0
	100%	87,93%	11,09%	0,75%	0,19%	0%	0%
Caprag	2147	2084	59	1	1	0	2
	100%	97,07%	2,75%	0,05%	0,05%	0%	0,10%
"Ivan Buić"	180	173	7	0	0	0	0
	100%	96,11%	3,89%	0,00%	0%	0%	0%

Razdioba pokazuje da u 95,40% stanova živi jedno kućanstvo. Dva su kućanstva u 4,24% stanova; tri su u 0,23% stanova; više od tri kućanstva su u 0,12% stanova. I razdioba stanova po kućanstvima, očito je, podupire sliku naznačenu u prethodećem ulomku. Premda su sisački stanovi, uglavnom, mali stanovi, mali broj kućanstava i stanara u njima ne dopušta stvaranje “gustih” stambenih područja. Pokazatelji gustoće, dakle, ne ukazuju na kritične stambene prilike. Iznesenu ocjenu ne ugrožava ni činjenica da su prijespomenute gustoće izračunane na temelju stambenih brutopovršina (u njih su uključene i površine kuhinje, hodnika, pomoćnih odjeljaka i srodne).

Nešto je precizniji pokazatelj gustoće broj stanara po jednoj sobi (u stanu). Podaci o razdiobi stanova po broju soba iz godine 1991. pokazuju da je u Sisku, ukupno, 36.399 soba. Prihvatimo li da je tada (na promatranom području) zabilježeno 44.124 stanovnika u Sisku, dobiva se gustoća od 1,21 stanara po jednoj sobi. Pokazatelj otkriva da stambena gustoća nije idealna/tipična (1 stanar / 1 soba). Ali pokazuje i da nije u kritičnoj zoni. U Sisku su, grubo rečeno, **tipični mali stanovi s podnošljivim stambenim gustoćama.**

Na istom su osnovnom tragu i podaci o razdiobi stanova po broju djece u stanovima. Podaci su vidljivi u tablici 11.

Tablica 11.
Razdioba stanova po dijelovima grada i po broju djece u stanu

Dio grada	Stanovi ukupno	Stanovi s djecom						
		bez djece	1 dijete po stanu	2 djeteta po stanu	3 djeteta po stanu	4 djeteta po stanu	5 djece po stanu	6 i više djece po stanu
Sisak	12953	7263	2853	2621	184	23	5	4
	100%	56,07%	22,03%	20,23%	1,43%	0,18%	0,04%	0,03%
Zeleni brijeg	2557	1391	581	534	40	7	3	1
	100%	54,40%	22,72%	20,80%	1,56%	0,27%	0,12%	0,04%
Viktorovac	3530	1841	799	841	45	4	0	0
	100%	52,15%	22,63%	23,82%	1,27%	0,11%	0%	0%
“22. lipanj”	2010	1249	442	298	15	5	0	1
	100%	62,14%	21,99%	14,83%	0,75%	0,25%	0%	0,05%
Vrbina	274	187	49	34	3	1	0	0
	100%	68,25%	17,88%	12,41%	1,09%	0,36%	0%	0%
Galdovo Kaptolsko	565	345	106	103	7	2	2	0
	100%	61,06%	18,76%	18,23%	1,24%	0,35%	0,35%	0%
Galdovo	1356	785	264	286	19	1	1	0
	100%	57,89%	19,47%	21,09%	1,40%	0,07%	0,07%	0%

Tablica 11. (nastavak)

Dio grada	Stanovi ukupno	Stanovi s djecom						
		bez djece	1 dijete po stanu	2 djeteta po stanu	3 djeteta po stanu	4 djeteta po stanu	5 djece po stanu	6 i više djece po stanu
"Eugen Kvaternik"	474	282	96	88	8	0	0	0
	100%	59,49%	20,25%	18,56%	1,69%	0%	0%	0%
Caprag	2044	1105	483	408	44	3	0	1
	100%	54,06%	23,63%	19,96%	2,15%	0,15%	0%	0,05%
"Ivan Buić"	143	78	33	29	3	0	0	0
	100%	54,55%	23,08%	20,28%	2,10%	0%	0%	0%

U Sisku, kao cjelini, i u svim posebnim naseljima, najveći su postotni udjeli stanova gdje djece – **nema**; u Sisku je takvih stanova 56,07%; u posebnim naseljima udio takvih stanova je u rasponu 52,15% (u naselju Viktorovac) do 68,25% (u naselju Vrbina). Uočiti je da naseljska razdioba stanova po broju djece u njima **nije** sukladna naseljskoj razdiobi stanova po veličini. U naseljima kao što su Galdovo i srodna, dakle, gdje su zabilježeni prosječno najveći stanovi, postotni udjeli stanova bez djece – **nisu najmanji**.

Druga je po veličini skupina stanova gdje živi jedno dijete. Takvih je u Sisku 22,03%. U naseljima udio je u rasponu 17,88% (u naselju Vrbina) do 23,63% (u naselju Caprag).

Treća je skupina stanova s dva djeteta u stanu. Takvih je u Sisku 20,23%. U naseljima udio je u rasponu 12,41% (u naselju Vrbina) do 23,8% (u naselju Viktorovac).

Skupina s troje, četvero ili više djece je rubna. Obuhvaća svega 1,68% sisačkih stanova. Koliko je vidljivo, takvi su stanovi brojniji u naseljima Zeleni brijeg, Viktorovac, Caprag. No budući da je riječ o malom broju stanova, nije dopušteno ustvrditi kako je na djelu stabilna tendencija.

"Tvrda" ocjena iznesenih podatak ukazuje na činjenicu da se je prihvatljiva stambena gustoća u sisačkim stanicima oblikovala na temelju **radikalne redukcije broja novorođene djece u obitelji**. Opća nespremnost sisačkog (kao i hrvatskog) stanovništva na veći broj djece u obitelji još nije uvjerljivo analizirana. Zato ona nije predmetom analize ni u ovom tekstu. Upozoriti je, ipak, da se ona (nespremnost) bolje održava u stilovima života prožetim egzistencijalnom panikom i banalizacijom institucionalnih atributa obitelji.

LITERATURA

1. Marinović, A., Mikić M., 1989., *Prostorni razvoj Siska, posebno od 1945. godine do danas i planska predviđanja mogućeg razvoja do 2000. godine*, rukopis, Sisak
2. Popis stanovništva 1991., Državni zavod za statistiku, Zagreb
3. Rogić, I., 1990., *Stanovati i biti, rasprave iz sociologije stanovanja*, Biblioteka revije za sociologiju, Zagreb
4. Skupina autora, 1991., *Generalni urbanistički plan Siska - izmjene i dopune*, UIH, Zagreb
5. Skupina autora, 2000., *Demografska studija grada Siska*; preliminarno izvješće, Institut Pilar, Zagreb

---

Anka
MIŠETIĆ

GLAVNA SOCIJALNA
OBILJEŽJA SISKA

Socijalnu sliku grada Siska skicirat ćemo na temelju analize socijalnog statusa i životnog stila ispitanika što smo ispitivali kroz više indikatora: obrazovnu strukturu, socijalno podrijetlo, profesionalni status, obiteljski status, materijalni status, stambeni status, ratno stradalništvo, učestalost obavljanja pojedinih aktivnosti itd. Iskustva dosadašnjih srodnih istraživanja pokazala su neophodnost ispitivanja ovih dimenzija za dešifriranje socijalnog identiteta građana (vidi u: Rogić i suradnici, 1996.). Svako pitanje analizirat ćemo na razini cijelog uzorka, a zatim i usporediti odgovore po prostornim cjelinama.

Obrazovna struktura

Većina svih ispitanika iz Siska ima srednju stručnu spremu, bilo da su završili četverogodišnju srednju školu (43,1%) ili izučili zanat (18,5%) u školi učenika u privredi. Prosjek obrazovanja anketiranih građana podiže i još 17,8% Sišćana koji su završili višu ili visoku školu (fakultet). Potpuno ili nepotpuno osnovnoškolsko obrazovanje ima 17,8% ispitanika, dok ih 0,8% nije završilo niti jedan razred škole. Ovakva slika uzorka razlikuje se od "stvarne" obrazovne strukture Grada koja je nešto nepovoljnija,¹ no takav pomak k obrazovanijoj populaciji namjerno je napravljen da bi se osigurala veća zainteresiranost i kompetencija ispitanika za razgovor o problemima i planiranju razvitka grada.

Razdioba odgovora na pitanje o završenoj školi pokazuje da se obrazovna struktura ispitanika značajno razlikuje i po prostornim cjelinama (tablica 1). Najniže obrazovani su, prema tome, ispitanici iz naselja: Galdovo, Željezara, "E. Kvaternik", Buićevo i ispitanici iz "rubnih" gradskih zona.² Najvišeg su obrazovanja stanovnici Centra.

Tablica 1.
 Obrazovna struktura ispitanika
 po prostornim cjelinama (%).

Prostorna cjelina:	Bez škole	Osnovna škola (pot- puna ili ne- potpuna)	Srednja škola	Viša ili visoka škola	Bez od- govora
I	-	9,9	66,0	24,1	-
II	-	22,3	61,5	15,4	0,8
III	-	14,9	52,1	33,0	-
IV	0,6	15,3	66,8	16,6	0,7
V	5,7	28,4	58,0	7,9	-
VI	0,4	27,7	58,5	13,0	0,4

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar,
 IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Socijalno podrijetlo

Premda nemamo precizne podatke o veličini i tipu mjesta rođenja naših ispitanika, iz odgovora na pitanje o zanimanju roditelja posredno možemo zaključiti da je većina anketiranih urbanog podrijetla,³ točnije rečeno – da potječu iz radničkih obitelji. Zanimanje oca najčešće je (38,8%) označeno u kategorijama kvalificiranih ili visokokvalificiranih radnika ili zanatlija, a ako tome pridodamo još 16,7% nekvalificiranih ili polukvalificiranih radnika te službenika (10,9%) i stručnjaka (6,1%), onda možemo reći da tipično gradskih (ili barem “gradskih”) zanimanja očeva u uzorku ima 72,5%. Poljoprivrednika i ribara, što je karakteristično za seosku populaciju, ima 24%.

Razdioba odgovora po prostornim cjelinama otkriva da je najveći broj ispitanika čiji su očevi bili ili jesu poljoprivrednici (31,8%) s područja Galdova, dok najveći broj onih kojima su očevi bili službenici (18,4%) ili stručnjaci (12,1%) živi u Novom Sisku. U Galdovu je, pak, najmanji broj ispitanika čiji su očevi bili (ili jesu) službenici i stručnjaci. Sudeći po ovome možemo reći (uvjetno) da stanovnici Novog Siska imaju u odnosu na druge dijelove grada u najvećoj mjeri “urbano podrijetlo”, za razliku od stanovnika iz naselja Galdovo koje karakterizira poljoprivredno, tj. ne-gradsko obiteljsko podrijetlo (tablica 2).

Tablica 2.
 Zanimanje oca po prostornim
 cjelinama

	I	II	III	IV	V	VI
Poljoprivrednik	19,1	27,4	23,1	18,8	31,8	27,7
Ribar	-	0,9	0,8	0,6	-	-
Pomorac	-	-	0,8	-	-	0,8
NKV, PKV radnik	12,1	17,1	13,2	13,4	30,7	19,8
KV, VKV radnik ili zanatlija	33,3	35,0	38,0	49,2	21,6	37,2

	I	II	III	IV	V	VI
Službenik (SSS)	18,4	11,1	10,7	10,2	8,0	8,7
Stručnjak (VŠS ili VSS)	12,1	3,4	11,6	6,4	1,1	2,8
Domaćica	-	-	0,8	-	1,1	-
Ostalo	2,8	2,6	-	0,3	-	0,4
B.o.	2,1	2,6	0,8	1,0	5,7	2,8
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablica 2. (nastavak)

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar,
 IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Manje od polovice (45,9%) ispitanika rođeno je u Sisku. Rođenih Siščana najviše je postotak u rubnoj zoni grada (64,4%) te u naseljima Željezara, "E. Kvaternik" i Buićevo (53,7%), a najmanji je u naselju Galdovo, gdje smo zabilježili 61,4% doseljenika (tablica 3)

	I	II	III	IV	V	VI
Rođeni u Sisku	44,7	41,9	44,6	53,7	37,5	64,4
Doseljeni	55,3	56,4	55,4	45,7	61,4	33,2
B. o.	-	1,7	-	0,6	1,1	2,4
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablica 3.

Rođeni u Sisku i doseljenici
 po prostornim cjelinama

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar,
 IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

U onoj mjeri u kojoj činjenica rođenja ili pak doseljivanja utječe na odnos prema gradu u kojem se živi te stavovima o njegovu dosadašnjem i budućem razvitku, čini se da ovakva "startna pozicija" za Sisak nije naročito povoljna. Ipak, više od polovice anketiranih (64,1%) po regionalnom podrijetlu deklarira se Siščanima, a čak 85,2% smatra se domaćima u gradu (tablice 69 i 92 u dodatku I.). Ovaj stav dodatno je učvršćen činjenicom da kod izjašnjavanja ispitanika o ovim pitanjima nije ustanovljena statistički značajna razlika između stanovnika različitih prostornih cjelina i to su, zapravo, argumenti koji Sisku jamče identitetni i zavičajni potencijal kao moguću mobilizacijsku snagu.

Profesionalni status

Nešto više od polovice ispitanika (54,7%) čine osobe koje nisu radno aktivne, bez obzira na to jesu li učenici, studenti, umirovljenici, nezaposleni u očekivanju zaposlenja i sl. (tablica 71 u dodatku I.). Na razini cijelog uzorka radno aktivnog stanovništva ima 44,7% (0,6% ispitanika uskratilo je odgovor na ovo pitanje), što približno odgovara

omjeru u populaciji (vidi u: Skupina autora, 2000.). Najveći udio radno aktivnih (51,1%) zabilježili smo u naseljima Željezara, "E. Kvaternik" i Buićevo (tablica 4). Na drugoj strani, po broju radno neaktivnih prednjače Centar (67,8%) te Galdovo (65,9%).

Tablica 4.
 Radno aktivno stanovništvo po
 prostornim cjelinama

	I	II	III	IV	V	VI
Radno aktivni	42,6	41,9	32,2	51,1	34,1	49,0
Nisu radno aktivni	57,4	56,4	67,8	48,2	65,9	50,2
B.o.	-	1,7	-	0,6	-	0,8
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar,
 IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Među zaposlenima najveći je broj kvalificiranih i visokokvalificiranih radnika (34,9% od radno aktivnih). Na drugom mjestu su stručna zanimanja (završena srednja škola), što nije neočekivani rezultat s obzirom na (dosadašnje) potrebe sisačke industrije za specifičnim kvalificiranim zanimanjima (tablica 5).

Tablica 5.
 Zanimanja radno aktivnih
 ispitanika (%)[†]

	f	%
NKV, PKV radnik	43	7,7
KV, VKV radnik	196	34,9
Samostalni obrtnik	16	2,8
Privatni poduzetnik	6	1,1
Administrativni djelatnik (SSS)	59	10,5
Stručno zanimanje, tehničar i sl. (SSS)	145	25,8
Stručno zanimanje (VSS, VŠS)	97	17,3
Ukupno	562	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar,
 IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Zanimljivo je da je najmanji udio samostalnih obrtnika (2,8%) te privatnih poduzetnika (1,1%), što također nije čudno s obzirom na to da se dosadašnji razvitak grada odvijao po paleoindustrijskom predlošku, zbog čega je izostala značajnija poduzetnička inicijativa. Ipak, proporcionalno najveći broj samostalnih obrtnika i privatnih poduzetnika ispitanici su s područja Zelenog brijega i Galdova Kaptolskog (4,3%) te Centra (4,1%). Najveći udio anketiranih sa stručnim zanimanjima (visoka i viša sprema) jest u Centru (14,0%), onih sa srednjom školskom spremom u rubnim zonama (24,1%), a kvalificiranih radnika u naselji-

ma Željezara, "E. Kvaternik" i Buićevo (27,2%). Nekvalificiranih i polukvalificiranih radnika najviše je u naselju Galdovo (6,8%) (tablica 6). Ovakva raspodjela donekle ilustrira i profil stanovnika pojedinih naselja.

	I	II	III	IV	V	VI
NKV, PKV radnik	2,1	3,4	0,8	4,8	6,8	5,5
KV, VKV radnik	12,8	19,7	1,7	27,2	15,9	21,3
Samostalni obrtnik	0,7	3,4	3,3	1,3	-	1,2
Privatni poduzetnik	1,4	0,9	0,8	-	-	0,8
Administrativni djelatnik (SSS)	6,4	6,8	4,1	6,4	1,1	6,3
Stručno zanimanje, tehničar i sl. (SSS)	11,3	12,0	7,4	15,3	14,8	17,8
Stručno zanimanje (VSS, VŠS)	11,3	6,0	14,0	8,9	4,5	9,9
Ostali*	54,0	47,8	67,9	36,1	56,9	37,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tablica 6.
 Zanimanja po prostornim cjelinama

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

* U kategoriju ostalih ušli su i radno neaktivni, domaćice, učenici, studenti, umirovljenici i sl.

Što se, pak, tiče zaposlenosti u pojedinim sektorima djelatnosti, podaci govore da je najveći udio zaposlenih u sekundarnim djelatnostima (25,6% od ukupnog broja svih ispitanika), a zatim u tercijarnim i kvartarnim djelatnostima (20,5% od ukupnog broja ispitanika), dok je tek 0,7% (od ukupnog broja ispitanika) zaposlenih u primarnim djelatnostima (poljoprivredi, šumarstvu, ribarstvu) (tablica 73 u dodatku I.). Ovako mali udio zaposlenih u poljoprivredi, moguće je, označava nastavak negativnog trenda zabilježenog 1991. kada je (po popisu stanovništva) u toj djelatnosti bilo zaposleno tek 8,8% stanovništva Grada Siska. Ipak, valja biti oprezan u zaključivanju o stvarnom udjelu poljoprivrednika, jer su anketari, redovito, unutar domaćinstva birali za ispitanika "najškolovaniju" osobu. Pogledajmo kakva je struktura ispitanika po prostornim djelatnostima s obzirom na djelatnosti.

	I	II	III	IV	V	VI
Prosvjeta	2,1	3,4	1,7	3,2	-	2,8
Trgovina	0,7	3,4	4,1	5,8	3,4	5,5
Naftna, kemijska industrija	11,4	6,8	6,6	6,4	9,1	10,7
Zdravstvo	2,8	1,7	2,5	1,6	2,3	2,0
Uslužna djelatnost	2,8	2,6	3,3	5,4	4,5	5,1

Tablica 7.
 U kojoj ste grani djelatnosti zaposleni? / otvoreno pitanje, postoci* za svaki odgovor u odnosu prema broju ispitanika iz pojedine prostorne cjeline**

Tablica 7. (nastavak)

	I	II	III	IV	V	VI
MORH/HV/ MUP	2,8	-	-	1,6	1,1	2,4
Državni službenici	2,8	5,1	5,0	2,6	2,3	4,0
Metalurgija	7,8	2,6	0,8	11,2	-	2,0
Elektroprivreda	0,7	1,7	0,8	1,9	-	0,8
Promet	0,7	3,4	-	2,6	2,3	3,2
Obrt, privatno poduzetništvo	4,3	22,2	22,3	2,9	12,5	4,0
Građevinarstvo	-	3,4	2,5	1,6	4,5	2,4
Poljoprivreda, šumarstvo ⁵	-	-	-	0,3	-	2,4
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* razlika do 100% odnosi se na nezaposlene i ostale s udjelom manjim od 1%;

** I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Iz podataka (tablica 7) možemo uočiti neke razlike među prostornim cjelinama s obzirom na dominantne grane djelatnosti. Ispitanici iz Novog Siska najčešće su zaposleni u naftnoj i kemijskoj industriji te u metalurgiji, a zatim, u nešto manjem broju, u obrtu i privatnom poduzetništvu. Za razliku od njih, stanovnici Zelenog brijega i Galdova Kaptolskog u najvećem broju zaposleni su u obrtu i poduzetništvu, tek potom u naftnoj i kemijskoj industriji i, na trećem mjestu, kao državni službenici, a gotovo isti rang djelatnosti imaju i ispitanici iz Centra. U naseljima Željezara, "E. Kvaternik" i Buićevo najčešći su zaposlenici u metalurgiji, a za njima slijede oni u naftnoj i kemijskoj industriji, trgovini i uslužnim djelatnostima. Obrt i privatno poduzetništvo na prvom su mjestu i u naselju Galdovo. Stanovnici rubnih dijelova grada najčešće rade u naftnoj i kemijskoj industriji, ali i trgovini te uslužnim djelatnostima.

Još jedan indikator socijalnog položaja svakako je i (rukovodeća) funkcija na radnom mjestu. Ako izuzmemo odgovore "nisam radno aktivan...", u svim prostornim cjelinama razmjerno je najveći broj anketiranih koji su u radnom odnosu bez rukovodeće funkcije. Razdioba odgovora ipak ukazuje na neke razlike među pojedinim gradskim dijelovima (tablica 8).

Najviši udio ispitanika (36,1%) koji su u radnom odnosu bez ikakve rukovodeće funkcije u naseljima je Željezara, "E. Kvaternik" i Buićevo, a gotovo je jednak broj onih koji su se tako izjasnili (36,0%) iz rubnih dijelova grada. Ipak, najveći udio nižih rukovoditelja po prostor-

nim cjelinama također je među ispitanicima iz Željezare, "E. Kvaternika" i Buićeva. Najveći, pak, udio viših rukovoditelja nalazi se u skupini ispitanika iz Centra, gdje smo utvrdili i najveći broj visokoobrazovanih ispitanika.

	I	II	III	IV	V	VI
Nisam radno aktivan, samostalni obrtnik, privatni poduzetnik i sl.	55,3	44,4	72,7	37,1	52,3	41,9
U radnom odnosu bez rukovodeće funkcije	30,5	33,3	14,9	36,1	22,7	36,0
Niži rukovoditelj	7,8	5,1	3,3	10,9	8,0	7,1
Viši rukovoditelj	3,5	-	5,8	1,0	1,1	2,8
B.o.	2,8	17,1	3,3	15,0	15,9	12,3
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Tablica 8.
Rukovodeće funkcije po prostornim cjelinama

Većina ispitanika iz Grada Siska živi u bračnoj zajednici (68,6%), a relativno najveći udio je obitelji s dvoje djece (44,2%) te kućanstava s četiri člana (28,4%). Ako pogledamo distribuciju odgovora po prostornim cjelinama (tablica 9) najveći udio oženjenih/udatih u ukupnom broju stanovnika pojedine prostorne cjeline nalazimo u rubnim dijelovima grada, a najmanji u Novom Sisku, gdje je zabilježen i najveći postotak udovaca/udovica.

	I	II	III	IV	V	VI
Neoženjen/neudata	34,8	24,8	24,8	27,2	28,4	20,2
Oženjen/udata	54,6	69,2	67,8	68,1	67,0	77,9
Udovac/udovica	10,6	5,1	6,6	2,6	3,4	1,2
B.o.	-	0,9	0,8	2,2	1,1	0,8
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Tablica 9.
Bračni status po prostornim cjelinama

Od uobičajne prosječne slike četveročlanog kućanstva razlikuju se Centar i Galdovo u kojima su najčešća kućanstva s dva člana (tablica 10). U rubnim djelovima grada kućanstva su brojnija, pa je tamo i najveći udio kućanstava sa sedam i više članova.

Obiteljski status

Tablica 10.
 Veličina kućanstva po
 prostornim cjelinama

	I	II	III	IV	V	VI
1 član	14,2	8,5	10,7	7,7	9,1	3,2
2 člana	24,8	23,9	30,6	15,7	28,4	20,2
3 člana	22,7	18,8	26,4	26,2	21,6	20,6
4 člana	28,4	26,5	24,8	33,5	18,2	28,1
5 članova	5,7	14,5	2,5	11,2	13,6	13,0
6 članova	2,1	1,7	3,3	3,8	6,8	10,3
7 i više članova	2,1	3,4	1,7	-	-	4,0
B.o.	-	1,7	-	1,6	2,3	0,8
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar,
 IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Najviše je obitelji s dvoje djece u svim prostornim cjelinama. Troje i više djece najčešće bilježimo među ispitanicima iz Zelenog brijega i Galdova Kaptolskog (tablica 11), a najrjeđe u Novom Sisku.

Tablica 11.
 Broj djece po prostornim
 cjelinama

	I	II	III	IV	V	VI
1 dijete	19,9	23,9	25,6	28,4	30,7	23,7
2 djeteta	48,2	39,3	48,8	40,9	39,8	47,8
3 i više djece	4,9	14,5	9,1	9,2	6,8	10,3
B.o.	27,0	22,2	16,5	21,4	22,7	18,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar,
 IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Životni standard i opća kakvoća življenja

Ocjenjujući neke pojedinosti u njihovom životu koje smo smatrali relevantnim za kvalitetu života, ispitanici iz svih šest prostornih cjelina pokazali su kako su najzadovoljniji ugledom u svojoj sredini, a najmanje mogućnošću da biraju način života prema vlastitim željama i mjerilima, te općim životnim prilikama u gradu.

Rang zadovoljstva ocijenjenog od 1-5, kao u školi, za grad u cjelini:

	<i>ocjena:</i>
1. Ugled među osobama iz bliže okolice	(3,82)
2. Prehrana	(3,75)
3. Zdravlje članova obitelji	(3,60)
4. Uvjeti stanovanja	(3,55)
5. Osobno zdravlje	(3,40)
6. Životna perspektiva mlađih članova obitelji	(3,11)

7. Osobna životna perspektiva	(3,09)
8. Materijalno stanje kućanstva	(2,83)
9. Radno mjesto	(2,82)
10. Opće životne prilike u gradu	(2,56)
11. Mogućnost biranja načina života prema vlastitim željama i mjerilima	(2,50)

Relativno je najveći postotak (27,0%) ispitanika iz Siska čiji je mjesečni prihod po članu kućanstva, izračunan kao približni prosjek za zadnja tri mjeseca, viši od 500,00 a manji od 1.000,00 kuna (tablica 83 u dodatku I.). U drugoj po brojniosti skupini ispitanika (čiji je prihod po članu u razredu od 1.000,00 do 1.500,00 kuna) nalazi se četvrtina ispitanika. Čak 11,4% obitelji po članu mjesečno raspolaze s manje od 500,00 kuna. S obzirom na razdiobu odgovora možemo natprosječnima nazvati sva primanja po članu obitelji koja prelaze 1.500 kuna. Takvih je kućanstava u Gradu približno trećina (31,5%). Subjektivna procjena vlastitog životnog standarda (u sisačkim uvjetima života) zasigurno se nije temeljila samo na prosječnim mjesečnim primanjima. Oko polovice ispitanika (48,2%) standard svoga kućanstva doživljava prosječnim. No, unatoč prethodnim nalazima, tek 8,6% ih smatra da je njihov standard natprosječan, dok ga ispodprosječnim vidi čak 40,7%. Omjeri su slični, ali ipak nepovoljniji kada svoj standard procjenjuju u odnosu na stanovništvo drugih dijelova Hrvatske. Prosječnim se u tom kontekstu vidi 45,5% ispitanika, iznadprosječnim 5,8%, a ispodprosječnim čak 42,4%.

Slični su i odgovori ispitanika na ovo pitanje, razdijeljeni po prostornim cjelinama. Većina njih, standard svoga kućanstva smatra prosječnim u odnosu na uvjete života u Sisku. Ipak, mišljenja ispitanika iz nekih naselja ukazuju na razlike među njima (tablice 21 i 22 u dodatku II.). Stanovnici Centra, ali i rubnih zona grada, u apsolutnoj većini (57% i 58%) drže kako im je standard prosječan, za razliku od drugih naselja koji takvo mišljenje podržavaju tek u relativnoj većini. Ipak, ispitanici iz Centra pokazuju još jednu osobitost u odnosu na sve druge, a to je najveći postotak (19%) onih koji misle kako im je standard iznad sisačkog prosjeka. Nižim pak od gradskog prosjeka svoj standard najčešće su procijenili ispitanici iz Galdova. Čak svaki drugi stanovnik iz Galdova misli da je život njegova kućanstva ispod prosječnih uvjeta života u Sisku.

Odmjeravanje vlastitog standarda u kontekstu ostalih dijelova Hrvatske u prvi plan je stavilo nezadovoljstvo stanovnika naselja Željezare, "E. Kvaternika" i Buićeva (53,4% ispitanika smatra da je njihov standard niži od hrvatskog prosjeka). Ispitanici iz Centra još jednom su ponovili stav o prosječnom (56,2%) i (češće od drugih) natprosječnom

standardu (17,4%), dok su stanovnici Galdova još jednom ponovili loše ocjene svoga standarda (48,9% standard je ocijenilo nižim od prosječnog). Temeljem ovih odgovora možemo zaključiti da ne postoji bitna razlika u percepciji općih životnih uvjeta u Sisku i drugim dijelovima Hrvatske. Tek je nešto viši postotak onih koji su se odlučili za odgovor “ne mogu ocijeniti”.

Veličina i opremljenost stanova

Prije interpretacije odgovora na temu stanovanja koje smo dobili od naših ispitanika, držimo korisnim, na temelju podataka Državnog statističkog zavoda, ponuditi sažet pregled stambenog fonda po prostornim cjelinama, i to s obzirom na opremljenost i veličinu stana u odnosu na nacionalnost i stručnu spremu vlasnika. Takva analiza pokazat će postoji li među vlasnicima stanova (malih, srednjih i velikih) razlika s obzirom na nacionalnu i obrazovnu strukturu te razlikuju li se u tom pogledu distribucije u pojedinim prostornim cjelinama. Stanove smo, dakle, po veličini razvrstali u tri razreda: male (do 50m²), srednje (50–100m²) te velike (više od 100m²). Nacionalnosti su, sukladno sisačkoj nacionalnoj strukturi: Hrvati, Srbi, Muslimani, Jugoslaveni i ostali, a obrazovnu strukturu podijelili smo u četiri razreda: niže, srednje, više i visokoobrazovani te vlasnici stanova s magisterijem ili doktoratom znanosti. Podatke o pojedinim prostornim cjelinama uspoređivat ćemo s prosjekom za grad Sisak, a u okvirima pojedine prostorne cjeline usporedit ćemo vlasničku strukturu za sve tri kategorije stana s prosjekom te prostorne cjeline.

Nacionalna struktura vlasnika svih stanova u gradu (tablica 12) pokazuje da je među njima najviše Hrvata (60,8%), zatim Srba (24,5%), a potom “ostalih” (5,4%). Slijede Jugoslaveni (4,7%) te Muslimani (4,6%). Ova distribucija, kao i distribucija po prostornim cjelinama, odgovara općenito nacionalnoj strukturi pa se njome nećemo detaljnije baviti, već ćemo više pozornosti dati njihovoj razdiobi s obzirom na veličinu stanova.

Tablica 12.
Veličina stanova i nacionalnost
vlasnika stana (%)

	Ukupno stanova	Stanovi do 50 m ²	Stanovi 50–100 m ²	Stanovi veći od 100 m ²
<i>SISAK</i>	100.00	100.00	100.00	100.00
Hrvati	60.84	58.12	60.59	70.82
Srbi	24.50	23.95	25.59	18.90
Muslimani	4.62	5.66	4.47	2.42
Jugoslaveni	4.69	5.58	4.54	2.93
Ostali	5.36	6.69	4.81	4.93

Ako, pak, promatramo distribuciju vlasnika svih stanova u Sisku s obzirom na stupanj naobrazbe (tablica 13), onda vidimo da ih je preko polovice s nižom stručnom spremom, oko trećine ih ima srednju stručnu spremu, a oko 12% ih je s visokom i višom stručnom spremom. Dostignuti stupanj naobrazbe među vlasnicima gradskih stanova niži je od ukupnog obrazovnog prosjeka Sišćana, što je vjerojatno u vezi i s dobnom strukturom vlasnika.

	Ukupno stanova	Stanovi do 50 m ²	Stanovi 50-100 m ²	Stanovi veći od 100 m ²
<i>SISAK</i>	100.00	100.00	100.00	100.00
Niža stručna sprema	55.28	65.96	51.32	49.16
Srednja stručna sprema	32.59	27.48	34.95	32.27
Viša/visoka stručna sprema	11.53	6.20	13.17	16.89
Magisterij ili doktorat	0.60	0.35	0.56	1.67

Tablica 13.
Veličina stana i stručna sprema vlasnika (%)

(i) Mali stanovi. Na razini grada kao cjeline razdioba po nacionalnosti među vlasnicima malih stanova uglavnom odgovara distribuciji nacionalnosti među vlasnicima svih gradskih stanova. Manje razlike izražene su kroz činjenicu da je nešto niži udio Hrvata i Srba među vlasnicima ovih stanova, a nešto veći Muslimana, Jugoslavena i ostalih nego što je onaj u distribuciji na razini svih stanova u gradu. Ako, pak, pogledamo nacionalnost vlasnika malih stanova po prostornim cjelinama (tablica 18 u dodatku IV.) vidjet ćemo da su prisutna tek manja odstupanja od udjela pojedine nacionalnosti u tom dijelu grada i od stanja kakvo smo zabilježili u gradu kao cjelini. Tako je, u odnosu na druge dijelove grada, razlika najočitija u Vrbini, gdje je udio Hrvata među vlasnicima malih stanova manji nego što je njihov udio među vlasnicima stanova tog dijela grada, dok je udio vlasnika srpske nacionalnosti i Jugoslavena veći od prosjeka (vlasnika) ove prostorne cjeline.

U Galdovu Kaptolskom, pak, udio vlasnika malih stanova hrvatske nacionalnosti je veći a Srba manji u odnosu na nacionalnu strukturu vlasnika svih stanova. Još je izraženiji pomak u kategoriji "ostalih" nacionalnosti, gdje je udio vlasnika malih stanova dvostruko veći od njihova udjela u naselju, ali njihov mali ukupan broj predstavlja ograničenje u donošenju zaključaka. Galdovo se, od grada kao cjeline, razlikuje po većem udjelu Srba među vlasnicima manjih stanova u odnosu na njihov udio u tom dijelu grada. U Capragu je to slučaj s Hrvatima kojih je udio nešto viši nego u svim stanovima u naselju.

Obrazovnu strukturu vlasnika malih stanova u Sisku karakterizira veći udio vlasnika s nižom stručnom spremom, od prosjeka dvostruko niži udio više i visokoobrazovanih te, također niži, udio stanara sa srednjom stručnom spremom. Uočljiva je i razlika obrazovne strukture među vlasnicima stanova po prostornim cjelinama (tablica 19 u dodatku IV.). U Zelenom brijegu (u svim stanovima) najviše je vlasnika sa srednjom stručnom spremom, ali je u malim stanovima obrazovna struktura vlasnika nepovoljnija, što se očituje u smanjenom broju onih s višom i visokom stručnom spremom, dok je udio nižeobrazovanih povećan. U Viktorovcu, "23. lipnju", i osobito u Vrbini distribucija je takva da – za razliku od prosjeka svih stanova u naselju – u malim stanovima imamo povećan udio niže i srednjeobrazovanih stanara, dok je udio vlasnika s višom i visokom naobrazbom manji. U Galdovu Kaptolskom, Galdovu, "Eugenu Kvaterniku" i "Ivanu Buiću", u malim stanovima nalazimo natprosječan udio niže obrazovanih, dok je ispodprosječan omjer vlasnika stanova (već) sa srednjom te, kao i drugdje, s višom ili visokom školom.

(ii) Srednji stanovi. Razdioba srednjih stanova po nacionalnosti vlasnika, osim blagog porasta u korist srpske nacionalnosti i smanjenja u kategoriji "ostalih", nema većih odstupanja od odgovarajuće distribucije za sve stanove srednje veličine. Premda se radi o minimalnim pomacima, takav trend prisutan je u svim naseljima (tablica 18 u dodatku IV.). U naselju "Ivan Buić", uz to, u odnosu na distribuciju nacionalnosti vlasnika svih stanova u naselju bilježimo porast vlasnika srednjih stanova hrvatske nacionalnosti, u Vrbini i Capragu opadanje broja Jugoslavena vlasnika srednjih stanova te općenito manji broj vlasnika srednjih stanova u kategoriji "ostalih" za većinu naselja. Svakako valja napomenuti da su promjene minimalne i kreću se u rasponu od 1 do 4%. Ako podatke usporedimo s nacionalnom strukturom stanovništva također ne uočavamo bitniju razliku. Mali pomaci su u naseljima Vrbina, Galdovo, Caprag i osobito u naselju "Eugen Kvaternik" u korist vlasnika srednjih stanova hrvatske nacionalnosti te u prostornim cjelinama "22. lipanj", Vrbina, Caprag i Galdovo Kaptolsko u korist vlasnika srednjih stanova srpske nacionalnosti.

Općenito kod stanova srednje veličine manji je broj vlasnika s nižom stručnom spremom, a raste broj onih sa srednjom, višom i visokom školom. Najveći udio nižeobrazovanih među vlasnicima stanova srednje veličine zabilježen je u "Ivanu Buiću" (49,1%), a najmanji u Vrbini (6,7%), što je sukladno općenito obrazovnoj strukturi svih vlasnika (tablica 19 u dodatku IV.). Apsolutnu većinu vlas-

nika ovih stanova sa srednjom stručnom spremom nalazimo u svim naseljima osim u "Ivanu Buiću", gdje je najnepovoljnija obrazovna struktura. Vrbina, "22. lipanj" i Viktorovac, naselja su sa najvećim udjelom više - ili visokoobrazovanih vlasnika srednjih stanova, što je također sukladno distribuciji vlasnika svih srednjih stanova.

(iii) Veliki stanovi. Nacionalna struktura vlasnika velikih stanova u gradu pokazuje da su oni u 71% slučajeva Hrvati. Na drugom mjestu su Srbi (19%), a zatim u vrlo malom broju "ostali" (5%) te Jugoslaveni (3%) i Muslimani (nešto iznad 2%). Iznad ovog "gradskog prosjeka" Hrvate vlasnike velikih stanova u većini bilježimo u naseljima Galdovo, Vrbina i "22.lipanj", Srbe u naseljima Zeleni brijeg, Viktorovac, Galdovo Kaptolsko, "Eugen Kvaternik" i Caprag (tablica 18 u dodatku IV.). U naselju "Ivan Buić" raspoložemo s podatkom za samo 3 vlasnika stana, sva tri muslimanske nacionalnosti.

Vlasnici velikih stanova su jedina kategorija u kojoj je broj nižeobrazovanih ispod 50%, što nije slučaj niti sa udjelom istih u ukupnom gradskom stambenom fondu. Udio srednjeobrazovanih odgovara gradskom prosjeku, dok je udio više - i visokoobrazovanih, kao i osoba s magisterijom ili doktoratom znanosti, veći i od gradskog prosjeka, i od prosjeka manjih, i od prosjeka srednjih po veličini stanova. Na Zelenom brijegu, Galdovu Kaptolskom, Galdovu i "Eugenu Kvaterniku" vlasnici velikih stanova su u apsolutnoj većini osobe sa srednjom stručnom spremom, u naselju Viktorovac i Caprag tek ih je nešto više nego onih s višim ili visokim obrazovanjem, a u naselju "22. lipanj" broj više ili visokoobrazovanih dosegno je 50%, dok isti u Vrbini imaju relativnu većinu (tablica 19 u dodatku IV.).

(iv) Opremljenost stana i nacionalnost stanara. Podaci za grad Sisak u cjelini pokazuju ovu nacionalnu strukturu vlasnika: 60,8% Hrvata, 24,5% Srba, 4,6% Muslimana, 4,7% Jugoslavena i 5,4% "ostalnih". Ako pretpostavimo pravilnu raspodjelu, onda ćemo ovakvu distribuciju imati za sve elemente na koje smo raščlanili "opremljenost stana". Stoga ćemo u analizi istaknuti samo ona mjesta gdje su izražena odstupanja od navedenog (tablica 20 u dodatku IV.).

Na razini grada kao cjeline odstupanja od prosjeka su sljedeća (tablica 14): bez kupaonice je nešto više Hrvata, Muslimana i "ostalnih", a nešto manje Srba i Jugoslavena; bez zahoda je nešto više Muslimana i "ostalnih", a manje je Srba; hidroforom se koristi veći broj Hrvata, a manji broj svih drugih nacionalnosti; bez vodovoda je više Hrvata, Muslimana i "ostalnih", a manje je Srba i Jugoslavena; septičke jame (kao vrstu kanalizacije) koristi više Hrvata i

Tablica 14.
Opremljenost stana i
nacionalnost vlasnika (%)

	Ukupno	Ima ku- paonicu	Nema ku- paonicu	Ima za- hoda	Nema za- hoda	Javni vo- dovod	Hidro- for	Nema vo- dovod
<i>SISAK</i>	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Hrvati	60.84	60.49	65.65	60.84	60.60	59.92	82.57	65.37
Srbi	24.50	25.06	16.71	24.69	18.21	25.26	8.93	16.34
Muslimani	4.62	4.46	6.78	4.48	9.24	4.62	2.18	8.95
Jugoslaveni	4.69	4.75	3.74	4.70	4.08	4.78	3.05	3.11
Ostali	5.36	5.23	7.13	5.28	7.88	5.42	3.27	6.23

Tablica 14.
Opremljenost stana i
nacionalnost vlasnika – II dio

	Ukupno	Javna ka- nalizacija	Septička jama	Nema ka- nalizaciju	Ima elek- triku	Nema elektriku	Ima cent. grij.	Nema cent. grij.
<i>SISAK</i>	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Hrvati	60.84	57.63	79.97	63.52	60.84	58.82	54.67	65.62
Srbi	24.50	26.79	12.04	16.04	24.52	11.76	29.59	20.56
Muslimani	4.62	4.84	2.31	9.75	4.62	5.88	5.36	4.04
Jugoslaveni	4.69	5.08	2.48	3.46	4.68	5.88	5.74	3.87
Ostali	5.36	5.65	3.21	7.23	5.34	17.65	4.65	5.91

manji broj svih drugih nacionalnosti, a kanalizaciju uopće nema veći broj Hrvata, Muslimana i “ostalih”, te manji broj Srba i Jugoslavena. Među onima koji nemaju elektri-ku, više nego dvostruko manji je broj Srba, dok je trostru-ko viši udio “ostalih” (uspoređujući uvijek s njihovom za-stupljenosti među vlasnicima stanova). Ipak, zbog ukup-nog malog broja stanova bez električne energije nećemo posebno komentirati razdiobu po prostornim cjelinama. Srbi češće, a Hrvati nešto rjeđe imaju centralno grijanje, dok su kod drugih nacionalnosti pomaci minimalni.

U naselju Zelene brijeg povećan je udio vlasnika sta-nova bez kupaonice muslimanske nacionalnosti i “osta-lih”, dok je udio drugih manji od očekivane “pravilne” di-tribucije (tablica 20 u dodatku IV.). Slična je situacija i sa stanovima bez zahoda, osim što je u ovoj kategoriji broj Srba nešto veći, tj. odgovara njihovu udjelu među vlasnici-ma stanova. Udio Srba i Jugoslavena koji koriste hidrofor povećan je, a u kategoriji stanova bez vodovoda udvo-stručen je udio Muslimana s obzirom na njihov postotak među vlasnicima stanova. Veći je i udio Srba koji koriste

septičku jamu. Stanovi bez kanalizacije u manjem su postotku u vlasništvu Hrvata i Srba, dok je udio vlasnika muslimanske nacionalnosti u takvim stanovima udvostručan, a “ostalih” nešto povećan u odnosu na njihov udio u vlasništvu. Među onima koji imaju centralno grijanje ima nešto više Srba i Jugoslavena, a nešto manje (od očekivanog prosjeka) drugih nacionalnosti.

U naselju Viktorovac u kategorijama “bez kupaonice” i “bez zahoda” veći je broj Muslimana, Jugoslavena i “ostalih”, a manji je broj Hrvata i Srba. Osim toga, izrazito je povećan i udio “ostalih” i Muslimana, a smanjen udio Srba i Hrvata u kategoriji “bez ikakvog vodovoda”. Povećan je i udio Hrvata koji imaju centralno grijanje.

I u naselju “22. lipanj” udio stanova bez kupaonice čiji su vlasnici srpske i jugoslavenske nacionalnosti manji je, dok je, u ovoj kategoriji, veći udio Muslimana i Hrvata. Stanovi bez zahoda češće su u vlasništvu Muslimana i “ostalih” te Jugoslavena. Bez vodovoda je više stanova u vlasništvu Hrvata, Muslimana i “ostalih”, a manje stanova u vlasništvu srpske nacionalnosti.

U naselju Vrbina samo dva stana nemaju kanalizaciju, a tri nemaju zahod, pa nije uputno izvoditi daljnje analize. U kategoriji opremljenosti centralnim grijanjem nešto je više Hrvata i manje Srba.

U Galdovu Kaptolskom manji je udio Hrvata i Jugoslavena, a veći Srba, Muslimana i “ostalih” vlasnika stanova bez kupaonice i zahoda, ali i općenito bez vodovoda i kanalizacije. U ovom naselju, pak, stanovi vlasnika srpske i jugoslavenske nacionalnosti bolje su opskrbljeni centralnim grijanjem.

U Galdovu je udio Hrvata i Srba u stanovima bez kupaonice nešto manji, dok je udio Hrvata u stanovima bez zahoda također manji, za razliku od Srba čiji se udio u ovoj kategoriji povećava. Jedino je broj Hrvata vlasnika stanova bez vodovoda i kanalizacije manji, kod svih ostalih bilježimo porast, a Hrvati su u nešto povoljnijem položaju i s centralnim grijanjem.

U naselju “Eugen Kvaternik” osjetno je više Hrvata a manje Srba među vlasnicima stanova koji nemaju kupaonicu, zahod, vodovod i kanalizaciju.

U Capragu je zabilježen mali broj stanova bez kupaonice, zahoda, vodovoda ili kanalizacije, pa daljnje analize nisu korisne. Ipak, spomenut ćemo dovoljno brojnu kategoriju stanova koji nemaju “centralno grijanje”, a u kojoj je nešto manji udio Srba i Jugoslavena, a nešto veći Muslimana, Hrvata i “ostalih”.

U naselju “Ivan Buić” veći je udio stanova bez kupaonice i zahoda hrvatske, muslimanske i “ostalih” nacional-

nosti, a manji Srba i Jugoslavena. Bez vodovoda i kanalizacije veći je broj Muslimana i “ostalih”, a manje je Srba.

(v) Opremljenost stana i stupanj stručnog obrazovanja stanara. U odnosu spram slike obrazovne strukture vlasnika svih stanova u Sisku zamjetno je viši udio vlasnika niže stručne sprema, a manji je udio vlasnika srednje stručne sprema kada se radi o stanovima bez kupaonice, zahoda, vodovoda, kanalizacije i centralnog grijanja (tablica 15).

Tablica 15.
 Opremljenost stana i stručna sprema vlasnika (%)

	Ukupno	Ima kupaonicu	Nema kupaonicu	Ima zahod	Nema zahod	Javni vodovod	Hidrofor	Nema vodovod
<i>SISAK</i>	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Niža stručna sprema	55.28	53.48	80.72	54.41	84.78	53.89	74.73	86.38
Srednja stručna sprema	32.59	33.60	18.22	33.09	15.22	33.35	22.88	13.62
Viša/visoka stručna sprema	11.53	12.28	1.05	11.87	0.00	12.12	2.40	0.00
Magisterij ili doktorat	0.60	0.64	0.00	0.62	0.00	0.64	0.00	0.00

Tablica 15.
 Opremljenost stana i stručna sprema vlasnika – II dio

	Ukupno	Javna kanalizacija	Septičkajama	Nema kanalizaciju	Ima elektr.	Nema elektr.	Ima centr. grij.	Nema centr. grij.
<i>SISAK</i>	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
Niža stručna sprema	55.28	52.66	65.73	86.16	55.23	88.24	43.94	64.07
Srednja stručna sprema	32.59	33.61	29.71	13.84	32.61	11.76	37.79	28.55
Viša/visoka stručna sprema	11.53	13.03	4.45	0.00	11.55	0.00	17.23	7.11
Magisterij ili doktorat	0.60	0.70	0.11	0.00	0.60	0.00	1.04	0.26

Stanovi vlasnika u svim gradskim cjelinama općenito su bolje opskrbljeni kako se povećava stupanj njihove naobrazbe, što posebno dolazi do izražaja u vlasnika s višom ili visokom stručnom spremom (tablica 21 u dodatku IV.). Ova tendencija, redovito, najmanje je izražena (premda postoji) kada je riječ o opremljenosti stana centralnim grijanjem, i to između vlasnika nižeg i srednjeg obrazovanja, dok se uočava bolja opskrbljenost stanova koji su u vlasništvu osoba s višim ili visokim stupnjem obrazovanja. Relativno je visok udio vlasnika sa srednjom stručnom spremom u naselju Caprag među onima koji nemaju ku-

paonicu, zahod, vodovod i kanalizaciju, no kako se radi o malom apsolutnom broju, taj podatak ne može biti osloncem pouzdanog zaključivanja.

Iz navedenih podataka može se zaključiti kako postoje razlike u opremljenosti stanova s obzirom na nacionalnost i na naobrazbu vlasnika stana. Razlika po nacionalnosti nešto je manje izražena i očituje se ponajprije kao “blagi” ali stalno prisutni trend po kojem su vlasnici najopremljenijih stanova Srbi, zatim Jugoslaveni, pa Hrvati, dok su Muslimani vlasnici najslabije opremljenih stanova. Činjenica da Hrvati iznadprosječno koriste hidrofor i septičku jamu ukazuje i na tip stanovanja u obiteljskoj kući i tip izgradnje kojemu je obilježje prepuštenost inicijative privatnim stambenim investitorima, što često rezultira neadekvatnom komunalnom opremom u naseljima.

Obrazovanje je, bez dvojbe, čimbenik koji pozitivno utječe na opremljenost stana, pa, očekivano, s višim stupnjem stručne spreme bilježimo i bolju opremljenost stanova.

Stambeni uvjeti u percepciji anketiranih građana

Općenito možemo reći da su ispitanici zadovoljni stambenim uvjetima. Ipak, 13,6% ih smatra da je njihovo stambeno pitanje loše, a još 8,4% da je vrlo loše ili nikako riješeno. Najveći postotak nezadovoljnih stambenim uvjetima zabilježili smo u naseljima Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo (35,8%) te u Galdovu (21,6%). O kakvom se nezadovoljstvu radi i koji su konkretni problemi, detaljnije smo pitali ispitanike tražeći od njih da se izjasne o stupnju “problematicnosti” petnaest različitih aspekata njihovog stanovanja. Najizrazitiji problemi, na razini grada, rangirani su na sljedeći način:

1. Zagađenost zraka i okolice	(34,2%)
2. Veliki izdaci za stan	(26,9%)
3. Loši uvjeti za život djece u naselju	(20,7%)
4. Slaba opremljenost naselja potrebnim objektima	(20,4%)
5. Ružan izgled i slabo održavanje naselja	(19,6%)
6. Loši uvjeti za život starijih osoba	(18,8%)
7. Premalen stambeni prostor	(13,7%)
8. Neprikladan stambeni raspored	(11,8%)
9. Neodgovarajuća lokacija	(10,3%)
10. Slaba opremljenost stana	(10,0%)
11. Vlažnost ili oronulost stana	(9,0%)
12. Loš sastav stanovnika naselja	(8,9%)
13. Ružna ili zapuštena stambena zgrada	(8,3%)
14. Neugodni susjedi	(6,7%)
15. Teška pristupačnost stana	(5,8%)

Pogledajmo sada kako su se o ovim problemima izjasnili ispitanici grupirani po prostornim cjelinama (tablice 19.1–19.15 u dodatku II.). Najveći udio ispitanika koji su se izrazito požalili na veličinu stambenog prostora zabilježen je među stanovnicima naselja Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo (19,5%). Ako njima pribrojimo još 29,1% onih kojima je to “donekle” problem, rezultat je natpolovična većina ispitanika s premalnim stambenim prostorom. Situacija u drugim dijelovima grada je povoljnija. Čini se da većini ispitanika to nimalo ne predstavlja problem, poglavito se to odnosi na stanovnike rubnih dijelova (68,8% anketiranih “ne može se požaliti”) i Centra (66,1% anketiranih “ne može se požaliti”).

Neprikladan stambeni raspored također najviše muči stanovnike naselja Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo (16,6% “izrazito” i 33,2 “donekle”). Najzadovoljniji su, opet, ispitanici iz Centra (72,7% ispitanika to nimalo ne smatra problemom).

Ispitanici iz Galdova najmanje su zadovoljni opremljenošću stana. Tek 34,1% ne može se požaliti na opskrbljenost grijanjem, vodom, plinom, telefonom i sl.

Većina ispitanika iz svih prostornih cjelina ne žali se na vlažnost ili oronulost stana. No, među onima koji su istaknuli taj problem, prednjače stanovnici naselja Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo (12,1% “izrazito” i 23,3% “donekle”).

Teška pristupačnost stana (nezgodna lokacija, previsok kat i sl.) najmanji je problem za sve ispitanike, no i on je razmjerno najviše izražen u naseljima Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo, koji se, uz to, najviše žale i na “ružnu i zapuštenu stambenu zgradu”.

Za većinu anketiranih izdaci za stan predstavljaju problem. Iznimka su stanovnici rubnih dijelova grada, koji su se, za razliku od ostalih, u većini (60,9%) izjasnili kako im to nije problem.

Premda problem “neugodnih susjeda” uglavnom ne muči naše ispitanike, neke razlike u odgovorima ipak su uočljive s obzirom na prostorne cjeline u kojima ispitanici žive. Tako je među stanovnicima iz naselja Galdovo (u odnosu na druge) najveći udio onih koji su se “izrazito” požalili na neugodne susjede (12,5%). Odgovori na drugo pitanje, pak, otkrivaju da se čak svaki drugi ispitanik iz naselja Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo može požaliti na loš sastav stanovnika naselja. Štoviše, njih 16,6% smatra to izrazitim problemom i još 29,7% njih izjavljuje da se “donekle” mogu požaliti na strukturu stanovnika u susjedstvu.

Slaba opremljenost naselja trgovinama, školama, bankama, zdravstvenim i drugim ustanovama najizrazitija je u

ispitanika iz rubnih dijelova grada. Za 73,5% anketiranih u tim dijelovima grada to je izrazito, a za 43,9% djelomično problematičan aspekt stanovanja. Kao što smo mogli i pretpostaviti, najzadovoljniji su opremljenošću naselja ispitanici iz gradskog centra, a isto se može reći i za “izgled i održavanje naselja”. Sukladno tome, na loše uvjete za život djece i starijih osoba najčešće su se potužili u naseljima Željezara, “E. Kvaternik”, Buićevo i Galdovo.

Zagađenost zraka i okolice percipira se kao problem u svim dijelovima grada, napose među stanovnicima naselja Željezara, “E. Kvaternik”, Buićevo i Galdovo, gdje to više od polovice ispitanika (51,1%) drži izrazitim problemom.

Još jedan na popisu stambenih problema koji najviše muče ispitanike iz Željezara, “E. Kvaternika” i Buićeva jest “neodgovarajuća lokacija” (22,0% “izrazito” i 31,9% “donekle”). Svi ispitanici iz Centra (100,0%) odgovorili su kako im “lokacija” nimalo ne predstavlja problem.

Većina anketiranih vlasnici su kuće (49,6%) ili stana (28,8%). Još 10,3% ih ima stanarsko pravo, a 7,9% su podstanari (tablica 82 u dodatku I.). Od ovakvog gradskog prosjeka odudaraju ispitanici iz naselja Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo, među kojima je, u odnosu na druge četvrti, najveći broj podstanara (15,7%) te osoba sa stanarskim pravom (18,5%), a najmanji broj ispitanika vlasnika kuće ili stana. Najmanji broj podstanara (2,8%) i osoba sa stanarskim pravom (1,6%), a najviše vlasnika kuće/stana u rubnim je dijelovima grada (tablica 16).

	I	II	III	IV	V	VI
Podstanari	6,4	3,4	6,6	15,7	5,7	2,8
Stanarsko pravo	12,1	14,5	5,8	18,5	3,4	1,6
Vlasnik stana	64,5	27,4	66,9	29,4	-	0,8
Vlasnik kuće	12,8	51,3	16,5	31,6	89,8	93,3
Drugo	4,3	3,5	2,2	4,8	1,1	1,6
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Tablica 16.
Stambeni status po
prostornim cjelinama

Ratno stradalništvo

Većina ispitanika (73,5%) odgovorila je da ni oni osobno niti itko iz njihove uže obitelji nije stradao u ratnim sukobima. Osobno je stradalo 6,6% anketiranih, a još 19,3% ima stradalnika u užoj obitelji, od kojih je 9,2% smrtno stradalih (tablice 87 i 88 u dodatku I.).

Svakom trećem ispitaniku u Domovinskom ratu stradala je imovina (potpuno – 6,2%, veći dio – 9,1%, manji dio – 17,2%). Najviše su stradala naselja Novi Sisak, Centar, Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo. Čak 24,1% anketiranih iz Novog Siska izgubilo je u potpunosti ili veći dio imovine, a još 26,2% njih manji dio. Slijede ispitanici iz Centra kojih je 22,3% izgubilo cijelu ili veći dio imovine, a jednakom broju stradao je manji dio imovine (tablica 17).

Tablica 17.
 Stradanje imovine po
 gradskim naseljima

	Nije stradala	Manji dio je stradao	Veći dio ili u potpunosti stradala
Novi Sisak	49,6	26,2	24,1
Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko	74,4	13,7	11,1
Centar	55,4	22,3	22,3
Željezara, “E. Kvaternik”, Buićevo	55,0	22,4	20,8
Galdovo	87,5	8,0	4,5
Rubne zone	83,0	10,7	6,0

I – Novi Sisak, II – Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III – Centar
 IV – Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V – Galdovo, VI – Rubne zone

Ispitanici iz Siska općenito drže da je Sisak u Domovinskom ratu stradao podjednako (51,0%) kao i drugi gradovi u Hrvatskoj koji su bili uz prvu crtu bojišnice ili čak znatno više od njih (11,0%) (tablica 33 u dodatku I.). Štoviše, većina ispitanika (74,8%) smatra da zbog tih stradanja njihov grad zaslužuje veću pažnju i skrb države od one koju dobiva te da je rat negativno utjecao na život u Sisku (88,5% ispitanika izjavljuje da im je to djelomično ili potpuno promijenilo život) pogoršavajući socio-ekonomske uvjete, što se najviše očitovalo kroz porast nezaposlenosti, probleme u međuljudskim odnosima, uništavanje industrije i sl. (tablice 34, 35 i 36 u dodatku I.).

Ispitanici iz Centra najčešće su mišljenja da je Sisak stradao znatno više od drugih gradova s prve crte bojišta (18,2%), a ispitanici iz naselja Galdovo više od drugih (84,1%) smatraju da država treba više pomoći gradu zbog šteta prouzročenih u ratu (tablice 25 i 26 u dodatku II.).

Životni stil

Od ispitanika smo tražili da odgovore kako često obavljaju pojedine aktivnosti. Ponuđeni su odgovori stupnjevani od “rijetko ili nikad” preko “ponekad” do “često”. Na ra-

zini grada u cjelini iz ranga odgovora “često” najlakše je očitati kojim se aktivnostima ispitanici najčešće bave.

Rang najčešćih aktivnosti:

1. Gledanje televizije	(63,2%)
2. Posjete i druženje s rođacima i prijateljima	(48,2%)
3. Čitanje novina	(44,9%)
4. Aktivnosti “uradi sam”	(40,6%)
5. Rad u vrtu, voćnjaku	(40,4%)
6. Šetnje	(30,4%)
7. Čitanje knjiga	(21,0%)
8. Boravak na rijeci ili uz rijeku	(16,7%)
9. Odlazak u kafiće, kavane i sl.	(12,9%)
10. Rekreativno bavljenje sportom	(8,5%)
11. Gledanje videokazeta	(7,8%)
12. Odlazak na sportska natjecanja	(7,4%)
13. Honorarni rad, rad u “fušu”	(5,6%)
14. Dopunsko školovanje ili usavršavanje	(5,3%)
15. Odlazak u diskoklubove i sl.	(4,0%)
16. Odlazak u restorane	(3,3%)
17. Odlasci u kino	(2,7%)
18. Odlasci u kazalište, koncerte, izložbe	(2,5%)

Kada pogledamo razdiobu odgovora na isto pitanje po prostornim cjelinama Grada Siska, možemo uočiti da se oni za većinu aktivnosti značajno razlikuju. Stoga navedimo najprije one aktivnosti za koje nismo utvrdili statistički značajnu razliku po gradskim četvrtima. Dakle, nema razlike u učestalosti gledanja televizije, čitanja novina, odlaska u kafiće, kavane i diskoklubove među ispitanicima iz različitih dijelova grada. Razlika je donekle značajna (uz 5% rizika) kada je riječ o rekreativnom bavljenju sportom i honorarnom radu ili radu u “fušu”. Najčešće se sportskom rekreacijom bave ispitanici iz Novog Siska i Centra. Honorarnom radu ili radu u “fušu” najčešće pribjegavaju anketirani iz rubnih dijelova grada i Novog Siska. Za sve ostale aktivnosti dobili smo statistički značajnu razliku (uz 1% rizika). Tako npr. čak 85% ispitanika iz Galdova rijetko ili nikada ne ide u kino, a manje od 1% ispitanika iz Zelenog brijega, Galdova Kaptolskog i rubnih dijelova posjećuje kazalište, koncerte i izložbe. Ispitanici iz Galdova najmanje od svih odlaze na rijeku, dok stanovnici Centra najčešće idu u šetnju, a najmanje se posjećuju s rođacima. Najčešći posjetitelji kazališta, koncerata i izložba su ispitanici iz Novog Siska, a zatim iz Centra te Željezare, “E. Kvaternika” i Buićeva. Stanovnici iz Novog Siska također se najčešće odlučuju za odlazak u restorane kao i, u nešto manjem broju, oni iz Željezare, “E. Kvaternika” i Buićeva.

Na temelju ovih odgovora možemo zaključiti da urbani stil života najčešće pokazuju anketirani iz Novog Siska,

Centra i Željezare, "E. Kvaternika" i Buićeva, premda općenito ocjenjujući u svim gradskim dijelovima stanovnici prakticiraju i neke tipično gradske ali i neke aktivnosti primjerenije selu ili ne-gradskom tipu naselja (tablice 24.1–24.18 u dodatku II.).

Ako iz analize izuzmemo ispitanike koji žive u središtu grada, onda vidimo da još 74,7% anketiranih dolazi u središte najmanje jednom tjedno, preko polovice (56,2%) ih dolazi najmanje nekoliko puta tjedno. Za odlazak u gradsko središte najčešće se odlučuju ispitanici iz Novog Siska, Zelenog brijega i Galdova Kaptolskog, a najrjeđe iz Željezare, "E. Kvaternika" i Buićeva (tablica 23.1 u dodatku II.). No, za našu analizu, značajnija je informacija o motivima odlaska. Ona pokazuje da se ispitanici po prostornim cjelinama razlikuju s obzirom na razloge najčešćeg odlaska u centar grada. Ako zanemarimo stanovnike centra, među svim ispitanicima najmanje je onih iz Novog Siska koji u centar odlaze zbog radnog mjesta (10,6%). Odlazak u šetnju u centar grada najčešći je motiv za ispitanike iz naselja Zeleni brijeg i Galdovo Kaptolsko (46,2%) i Novog Siska (41,1%). Kulturne priredbe, pak, u najvećem broju privuku stanovnike iz Novog Siska (29,8%), koji češće od drugih kao razlog navode i posjećivanje kafića i restorana u središtu (28,4%), ali i posjete rodbini i prijateljima (41,1%), u čemu im se, pak, pridružuju i ispitanici iz rubnih dijelova grada (41,1%). Ispitanici iz Novog Siska češće od drugih (22,0%) odabiru centar za sastanak s mladićem/djevojkom ili prijateljima, a privlačnost centra za njih možda je najočitija iz podatka da su najčešće naveli kako zapravo ni ne trebaju neki poseban razlog da bi tamo otišli (15,6%) (tablica 23.2 u dodatku II.).

Ipak, na razini grada kao cjeline ne može se govoriti o dominantno urbanom životnom stilu. Primjerice, za čak prvih pet u rangu najčešće prakticiranih aktivnosti ispitanici nisu upućeni na grad, već ostaju u domeni svoje kuće i uskoga kruga rodbine i prijatelja. One, pak, aktivnosti koje podrazumijevaju postojanje "organiziranog grada" nalaze se na začelju popisa. Kada se, u kontekstu ovih podataka, prisjetimo nezadovoljstva koje su ispitanici izrazili u pogledu nedostatka potrebnih sadržaja specifične skupine građana (mladi, stari, djeca, invalidi), onda je razvidno da grad nije u stanju ponuditi svojim stanovnicima raznovrsnu mrežu usluga i načina provođenja slobodnog vremena, pa se u tim uvjetima i životni stilovi ne mogu oblikovati po predlošku razvijenih urbanih sredina.

BILJEŠKE

- ¹ Po podacima Demografske studije Grada Siska (Skupina autora, 2000.) u ovim naseljima ukupno ima 4,0% stanovnika bez ikakve škole, 38,3% sa završenim potpunom ili nepotpunom osnovnom školom, 45,4% ih ima srednju, a 11,0% višu ili visoku stručnu spremu.
- ² Rubne zone obuhvaćaju naselja: Žabno, Odra Sisačka, Staro Pračno, Novo Selo Palanječko, Topolovac, Budaševo, Hrastelnica.
- ³ Osim toga, imamo podatke (Tablica 66 u dodatku I) da je u Sisku rođeno 45,9%, a u Zagrebu 3% ispitanika.
- ⁴ Ukupan broj radno aktivnih stanovnika nešto je manji od broja onih koji su naveli zanimanje. Pretpostavljamo da su zanimanje naveli i ispitanici koji su donedavno radili ili procjenjuju da bi se uskoro mogli zaposliti. Ova razlika ne utječe bitno na omjere zastupljenosti pojedinih zanimanja, pa ih možemo uzeti kao relevantne.
- ⁵ U tabličnom prikazu odgovora na pitanje br. 73. za Sisak u cjelini nisu prikazani odgovori s manje od 1% udjela, tako da je i poljoprivreda (0,7%) izostavljena s popisa.

LITERATURA

1. Marinović, A., Mikić M., 1989., *Prostorni razvoj Siska, posebno od 1945. godine do danas i planska predviđanja mogućeg razvoja do 2000. godine*, rukopis, Sisak
2. Rogić, I., 1990., *Stanovati i biti*, Biblioteka Revije za sociologiju, Zagreb
3. Rogić, I. i sur., 1996., *Rijeka - baština za budućnost*, Rijeka
4. Skupina autora, 2000., *Demografska studija grada Siska*; preliminarno izvješće, Institut Pilar, Zagreb
5. Skupina autora, 2000., *Sociološki studija grada Siska*; preliminarno izvješće, Institut Pilar, Zagreb
6. Skupina autora, 1991., *Generalni urbanistički plan Siska - izmjene i dopune*, UIH, Zagreb
7. Popis stanovništva 1991., Državni zavod za statistiku, Zagreb

---

Ivan
ROGIĆ

Anka
MIŠETIĆ

SISAK U
GRAĐANSKOM
ISKUSTVU

I. GLAVNA OBILJEŽJA PROSTORNOG MODELA GRADA U ISKUSTVU ANKETIRANIH

Oskudni označitelji gradske razlike

Razdioba odgovora na pitanje 24 zacijelo najsazetije ukazuje na (malo)brojnost označitelja gradske razlike. Na pitanje: što biste osobi koja je prvi put u Sisku željeli posebno preporučiti ili pokazati?, 55,6% upitanih je odgovorilo - **Stari grad** (tvrđavu). Ostali prijedlozi anketiranih posve su rubni po broju zagovaratelja (raspon 1,1-4%). Podsjećamo: pitanje je bilo bez ponuđenih odgovora. Svaki je anketirani mogao predložiti što je želio. Većinsko zauzimanje za Stari grad pokazuje da u kolektivnom iskustvu Siščana, nakon izgradnje Staroga grada, u renesansnom razdoblju, u gradu nije nastalo ništa toliko mjerodavno da bi mu sisačka većina bila pripravna priznati neugrozivu kakvoću jama gradske razlike. Na drugoj strani, paradoksalno je da Stari grad nije imao **gradotvorbenu** ulogu u Sisku. Zarobljen zadaćama tvrđave ostao je ruban u kasnijim praksama sisačkih gradskih aktera. Štoviše, u razdoblju druge modernizacije, vidjelo se, djeluje snažna težnja da se njegova značenjska redukcija radikalizira aziliranjem “u žicu” južne industrijske zone i ekstremnom banalizacijom.

Na istom je tragu i činjenica, ustvrđena razdiobom odgovora na pitanje 37. Razdioba pokazuje da 68,6% anketiranih drži kako je **Stari grad u Sisku najvažnijim izvorom gradske različitosti**. No, u usporedbi s rasporedom glavnih skupina odgovora, opisanim u prethodnom ulomku, u ovom je uočljiva i jedna nova činjenica. Razdioba pokazuje da (čak) 26,3 % anketiranih vjeruje kako je sisačka tvrđava “samo jedno gradsko mjesto po kojemu se Sisak od drugih gradova razlikuje”; kakvoća označitelja gradske razlike, dakle, nije, po ocjeni te skupine, prijeporna; ali, poručuju anketirani, **ne može joj se priznati monopolni položaj**. No ta je skupina uvjerljivo manja od skupine koja drži da je monopolni položaj sisačkog Starog grada/tvrđave kao označitelja gradske razlike samorazumljiv. Drugoga nema.

Monopolski označiteljski položaj potvrđuje i razdioba odgovora na pitanje 19. Pitanje pruža priliku anketiranim upisati karakteristična zdanja, zgrade, tvorbe, koje, po ocjeni anketiranih, Sisak razlikuju od drugih gradova. Ponovno **uvjerljiva većina anketiranih, 63,7%, upućuje na Stari grad**. U drugoj je skupini 37,6% anketiranih koji ističu i **stari most na Kupi**; 21,7% ističe **Mali Kaptol**, a 12,9% **Veliki Kaptol**; na rubnom mjestu toj je skupini još moguće dopisati i **crkvu sv. Križa** (ističe je 6,1% anketiranih) te zgradu Gimnazije (6,9% anketiranih). Upozoriti je da su, osim Starog grada/tvrđave, ostala spomenuta zdanja aktualne obrise dobila u razdoblju prve hrvatske modernizacije. No lokacijska ustrajnost koju su stara/nova zdanja uzbaštinila u kolektivnoj je predodžbi anketiranih Sišćana dostatna za upis posebne razdiobne crte. Svi spomenuti sklopovi nalaze se, ne uzmemo li u obzir najvažniji, Stari grad, **na području središnjeg Siska određena Fistrovićevom izmjerom**.

Isti osnovni predložak vidljiv je i u razdiobi odgovora na pitanje 18. Pitanje pruža priliku anketiranim upisati karakteristične ulice, trgove ili gradske predjele koji Sisak razlikuju. Uvjerljiva većina anketiranih, **63,2%, drži da je to Rimska ulica** (1. ulica u klasicističkoj shemi). Druga je po veličini skupina s **49,1% anketiranih koji drže da je to Ulica S. i A. Radića** (2. ulica u klasicističkoj shemi). Dodatnih 18,6% anketiranih ističe razlikovnu kakvoću Trga J. Jelačića; 10,5% predjela Kontroba te 9,4% Starčevićeve ulice (3. ulica u klasicističkoj shemi). Dobivenoj razdiobi posve je sukladna i razdioba odgovora na pitanje 20. Uvjerljiva **većina anketiranih, 50,2%, drži da je atributima i statusom glavnoga gradskog trga potrebno urediti (sadašnji) Trg Josipa Jelačića**. Dodatna dva prijedloga, ali s uvjerljivo manjom potporom anketiranih, jesu Trg Ljudevita Posavskog i područje oko glavne tržnice.

Na popisu nekoliko prijedloga da se u gradu podignu spomenici zaslužnim ljudima (pitanje 23) najbolje su ocijenjeni prijedlozi za gradnju spomenika Stjepanu Radiću (ocjena 3,63); rimskom biskupu i mučeniku Kvirinu (ocjena 3,30) te hrvatskom knezu Ljudevitu Posavskom (ocjena 3,20). Po podacima pak dobivenim pitanjem 22, Sišćani zaslužnim za mnoge korisne promjene u gradu drže Josipa Maderića.

Koliko je vidljivo iz predočenih podataka dva su glavna korijena odabranih gradskih označitelja: **hrvatska i rimska gradska baština**. Za razliku od hrvatske, rimska je bliža ulozi nevidljiva pokretača negoli skupu jasno odredljivih fizičkih sklopova. No u označiteljskoj oskudici Sišća-

ni su skloni njezinu **legitimacijsku snagu** ocijeniti posebno važnom. Razdioba odgovora na pitanje 21 pokazuje da 87% anketiranih drži kako je uloga rimske baštine u oblikovanju gradskog identiteta ili "jako važna" (55% anketiranih) ili "uglavnom važna" (32,9% anketiranih). Ocjena, ponavljamo, nije izvedena iz činjenice da je rimska graditeljska baština **pristupačna** sisačkom urbanom iskustvu. U gradu su prisutne samo rimske ulomine, odveć rasute za ikakvu cjelovitiju rekonstrukciju. Ali Fistrovićeva je regulacija pokazala da orijentiranje rimskim gradskim predloškom može biti iznimno korisno u praktičnom djelovanju organizatora prve modernizacije u Sisku. Regulacija nije zajamčila (a nije ni mogla) obnovu rimske baštine. Ali je **omogućila oblikovanje posve nove gradske legitimacije**. Ona obuhvaća dva kruga gradske izvrsnosti; oba su po osnovnim obilježjima **metropolska**: rimski, ostvaren u metropolskom gradu carske pokrajine; i hrvatski, ostvaren u metropolskom gradu sjeverne Hrvatske. Glavne označitelje gradske razlike anketirani naziru na područjima njihova taloženja ili njihova pretapanja.

Slične veze nisu uočljive rasporede li se odabrani označitelji po modernizacijskim razdobljima kada su oblikovani njihovi aktualni likovi. Lako je uočiti da anketirani Siščani odabrane označitelje gradske razlike ekskluzivno odabiru među učincima i dobrima **prve hrvatske modernizacije u Sisku** (ne računa li se renesansno razdoblje nastanka Staroga grada/tvrđave). Iz kruga učinaka i dobara druge hrvatske modernizacije (iz socijalističkog razdoblja) anketirani nisu odabrali ni jedan. Djelomično se takav raspored može obrazložiti činjenicom da je predodžba o gradu, nastalom u prvoj hrvatskoj modernizaciji, zahvaljujući dužem razdoblju izgrađivanja njezina orijentacijskog autoriteta (socijalizacija, ponavljanje, integriranje u tradicionalne mjesne sheme itd.), stekla u kolektivnom iskustvu Siščana položaj samorazumljivog gradskog atlasa. No mogućnosti da se ponuđeno tumačenje ekskluzivno prihvati suprotstavljena je činjenica da se u razdoblju druge modernizacije gradska zbilja oblikuje osloncem na više apstraktnih/ideoloških imperativa funkcionalističke doktrine u urbanizmu, prilagođenih k tomu zastarjelim predodžbama o industriji i utopijskim tlapnjama organizatora poretka. Zaključni je proizvod množine takvih napora gradska zbilja gdje je **osnažen proces pojačavanja sličnosti s drugim/novim gradovima socijalističke modernizacije**. Pa je točnija predodžba da se novi Sisak u drugom modernizacijskom razdoblju oblikuje **kao ulomak velikog imaginarnog Novoga Grada**, mjesno raspoređenog po nekim susjedstvima zbiljskih hrvatskih gradova (Novi Zagreb, Split

III, Nova naselja u Rijeci, novi Sisak itd.). Ulomci su međusobno, predvidljivo je, slični jer spadaju u homogeni opći predložak. Različiti su samo toliko koliko su **lokacijski zarobljeni susjedstvom s različitim gradovima**. Naznačena osnovica ne olakšava čitanje gradske zbiljnosti po tragovima razlike. Njezine “subverzivne” sjene lakše su odredljive u “unutrašnjim” prostorima (unutrašnja dvorišta, stanovi itd.) negoli u cjelini predložka. Drukčije rečeno, takve tvorevine sile gradske stanovnike na **trajan označiteljski post**. I na jednu vrstu solidarnosti s gradom “unazad”.

Razdioba odgovora na pitanje 38 pokazuje da anketirani **ne drže** kako je praktični odnos prema pojedinim označiteljima gradske razlike sukladan njihovu označiteljskom položaju. Uvjerljivih 56,9% anketiranih upozoruje da je odnos prema najvažnijem, Starom gradu, određen **nebrigom i slabim održavanjem**. Manjina s 8,6% anketiranih upozoruje na “nestručno gospodarenje”, a skupine s 3,4% i 3,3% ukazuju da nije turistički iskorišten te da nije pristupačan. Ponovimo: izneseni je nalaz **tipičan** za upravljačku praksu gradova u socijalističkom razdoblju, kada joj je “predmet” upravljanje najvažnijim označiteljskim dobrima. (Iznimka i poseban slučaj su gradovi srodni Dubrovniku.) Takva su dobra, tipično, **značenjski banalizirana** (zapuštenošću, nebrigom, neprimjerenim socijalnim ili funkcionalnim okruženjem itd.); nisu **fizički pristupačna, nisu integrirana** u proces gradske modernizacije (nestručno gospodarenje, odvojenost od turističkog iskustva itd.). Na drugoj strani, vidjelo se i u analizi predložene u prvom poglavlju, **u istom je razdoblju** osnažen i normativni (zakoni) i ekspertni (stručne skupine) pritisak da se takva dobra posebno vrednuju, štite i rabe u gradskoj preobrazbi. Nije, dakle, dopušteno ustvrditi kako je označiteljska barbarizacija odrednica djelovanja **svih** važnijih sudionika urbane preobrazbe u socijalističkom razdoblju. Manje je pogrešno ustrajati na uvidu da glavna sintaktička pravila strukturnog predložka, kojim vlada **spomenički odnos spram paleoindustrije**, ne dopuštaju primjerenu “reviziju” investicijskih prioriteta u gradskoj zbilji. Najvažniji je samoreprodukcija zastarjelosti, zaštićena prijenosom paleotehničke retorike na strategijsku razinu upravljanja. U takvoj inverziji malo je mjesta za prava grada koja se ne mogu izvesti iz nadmoćna položaja (paleo)industrije kao gradskoga gospodara. Prava, praktično, nisu zaniijekana; ona su **aktivno prešućena**.

Nedovršeni autoritet gradskog središta

Uzme li se u obzir označiteljska shema skicirana u prethodnom ulomku, složenica “nedovršeni autoritet središta”, i nije posve opravdana na mjestu posebna podnaslova ulomka o gradskom središtu. Jer, vidjelo se, anketirani pokazuju da je gradsko središte (u granicama “klasicističke” Fistrovićeve izmjere) povlaštenim sabiralištem gradskih označitelja, ne računa li se, dakako, najvažniji: stari sisački grad/tvrđava. (Shema pokazuje da su u Sisku “aktivna” dva označiteljska mjesta: **središnje i južno**.) Sukladno tomu, sisačko gradsko središte nije bez komunikacijskog autoriteta. Pa, strukturno promatrano, i nije mu opravdano dopisati naslov nepostojana toposa. Ipak, nekoliko anketnih nalaza pokazuje da implicitna skepsa ima potporu u gradskom kolektivnom iskustvu. Nije ih nekorisno pregledno pretresti.

Razdioba odgovora na pitanje 50 pokazuje koliko često upitani odlaze u gradsko središte. U razdiobi je najbrojnija skupina koja u središte odlazi **tjedno** (jednom ili više puta); takvih je 37,5%. Iduća je po brojnosti skupina anketiranih koji tamo odlaze **dnevno**; takvih je 28,2%. Nešto je manja skupina Siščana koji u gradsko središte odlaze u **mjesečnom** ritmu; takvih je 20,1%. Po izjavama, pak, anketiranih, 12,1% u granicama središta ima stalnu stambenu adresu. Uočiti je da je zanemarljivih 0,5% anketiranih koji u gradsko središte uopće ne odlaze. Predočeni podaci pokazuju da približno 40% anketiranih **živi u dnevnom ritmu** središta. Pribrojimo li toj skupini i one koji tamo odlaze u tjednom ritmu (jednom ili više puta), dobiva se velika skupina sa 78,8% anketiranih; njihovo je zajedničko obilježje intenzivna “uporaba” gradskog središta. Budući da su gradska većina, predvidljivo je da u njihovu kolektivnom iskustvu gradsko središte ima neugroženi autoritet najvažnijeg gradskog dijela. Autoritet je toliki da nije zabilježena statistički važna skupina protivna takvu stavu ili ravnodušna spram njegovih implikacija. Srodne razdiobe dobivene u većim hrvatskim gradovima (primjerice, Zagreb, Rijeka) pokazuju da s porastom veličine grada treba očekivati i povišak skupine koja u gradsko središte dolazi ili u polugodišnjem ritmu ili je spram njega ravnodušna. Glavna implikacija takva nalaza dopušta pretpostaviti da je opisana privlačnost središta u Sisku ponajprije učinak njegove ograničene veličine/diferencijacije. Određen okvirima malog/srednjeg grada, Sisak nema, ni po veličini ni po oblicima, razvijenu labirintsku svakodnevicu, uspoređljivu sa svakodnevicama većih gradskih središta. Pa njegovo središte djeluje već i na temelju organizacijske jednostavnosti malog/srednjeg grada i njegovih osnovnih silnica kao jedna vrsta (samorazumljive) nužde.

Na tu činjenicu upozoruju i podaci dobiveni u odgovorima na pitanje 51. Najveća skupina u dobivenoj razdobi tvrdi kako u gradsko središte najčešće odlazi zbog **kupovine**; taj cilj ističe 71,5% anketiranih. Druga je po veličini skupina s 30,7% anketiranih koji tvrde da tamo često odlaze radi **posjete rodbini/prijateljima**. Na trećem je mjestu više skupina s rasponom anketiranih 18,2–22,8%; najbrojnija obuhvaća 22,8% anketiranih koji tvrde da tamo odlaze u **šetnje**; iza nje je skupina s 19,5% onih koji ističu **odlazak u kavane, kafiće, restorane itd.**; neznatno je manja skupina s 18,2% ispitanika koji tvrde kako u središte odlaze jer im je tamo **radno mjesto**. Na četvrtom su mjestu dvije podjednake skupine; u prvoj je 13,1% anketiranih koji odlaze u središte radi posjeta **kulturnim događajima** i priredbama, a u drugoj je 11,4% anketiranih koji tamo imaju **sastajališta s društvom, prijateljima, zaljubljenima** itd. Uočiti je da su vjerske pobude, naobrazbene pobude ili, jednostavno, potreba za besciljnim boravkom u središtu s najmanjom potporom anketiranih.

U iskustvu anketiranih, očito je, gradsko je središte najvažnije mjesto za trgovinu. Po tomu ono nije bitno različito od načina na koji dnevni autoritet održavaju i učvršćuju i druga gradska središta po hrvatskim gradovima. Uočiti je, međutim, da ima nekoliko skupina koje u sisačko središte odlaze potaknute nepragmatičnim ciljevima kakvi su posjeti prijateljima ili rodbini, sastanci s “društvom”, odlasci u kavane, restorane ili na kulturne događaje. Međutim, veličina tih skupina **uvjerljivo zaostaje** za veličinom skupine koja središte rabi samo kao kupovno mjesto. Uzme li se u obzir da su posjeti rodbini nerijetko bliži “tvrđim” društvenim obvezama negoli gestama autonomije, uvjerljivost sisačkog središta kao mjesta koncentracije praksâ slobodnog vremena znatno se smanjuje. U osnovi, skupine koje tamo odlaze potaknute takvim ciljevima u rasponu su od 10 do 20% anketiranih. Sisačko središte nije posebno uvjerljivo ni po broju onih koji tvrde kako tamo stalno rade. Najmanje je netočno opisati ga pridjevima jedne vrste **proširene tržnice**. Nije, dakako, takvo obilježje bez potrebne legitimacije u središtu. I predindustrijsko razdoblje u razvitku grada, ali još više industrijsko, s obvezama da sektorski diferencira sekundarne djelatnosti od tercijarnih, izlaže gradsko središte jakim pritiscima “citizacije” (vidjeti u: Čaldarović, 1989.). No po njezinu rubu postupno se oblikovao splet poslova koji je proces “citizacije” proširio na niz do tada tradicionalnih kulturnih ili srodnih djelatnosti. Pa se autoritet središta kao trgovinsko-kupovnog raja tipično podupire proizvodnjom brojnih događaja kulturne industrije. Tercijarna evolucija u

središtima hrvatskih gradova u razdoblju druge modernizacije **nije uspjela oblikovati takve predloške**. Njezin je najsavršeniji oblik tvornička predodžba o trgovini, utjelovljena u robnoj kući kao nužnoj sastavnici gradskog središta; predodžbu dodatno podupiru **tipični** oblici ugostiteljstva i fragmentirana kulturna ponuda, uglavnom pod izravnim financijskim nadzorom gradskog činovništva. Taj predložak (ako jest) nadmoćan je ponajprije po kolikoći (tipične ponude); budući pak da djeluje u općem kontekstu bez snažnijih tercijarnih silnica, njegova ukorijenjenost u gradskom središtu i nema ozbiljnog osporavatelja. Zato nije bez osnove tvrdnja da su brojne redukcije i u trgovinskim praksama i u praksama komplementarnih djelatnosti (ugostiteljstvo, kultura) ostavile dostatno prostran okvir za identifikaciju gradskog središta u iskustvu Siščana tek kao **tercijarno usavršenog susjedstva**. Pa se praktični odnosi između središnjeg područja i Siščana nerijetko i ne "izvlače" na nadlokalnu razinu. Drukčije rečeno, oskudna predodžba o tercijari i opći manjak komplementarnih djelatnosti pogoduje razvitku socijalne predodžbe o središtu kao bliskom/praznom području koje se od stambenog naselja razlikuje samo po tome što je nešto bolje opremljeno pa je i pogodnije za **duži dnevni boravak**.

Na takav zaključak posredno upućuju i podaci dobiveni u odgovorima na pitanje 52. Po dobivenoj razdiobi Siščani u gradskom središtu pretežno koriste posebne trgovine (naspram trgovinama za svakodnevnu opskrbu koje koriste u naseljima gdje stanuju), obrtničke usluge, bankarske usluge, kavane, restorane, kafiće. Zdravstvene usluge koriste podjednako u središtu i u stambenom naselju. Ostale pak usluge ili rekreacijsku infrastrukturu koriste pretežno u stambenom naselju ili u susjednim naseljima, svako ne u gradskom središtu. No na mnogim praktičnim sektorima razlike nisu odveć uvjerljive. Pa stav da je gradsko središte, u osnovi, tercijarno usavršeno susjedstvo, funkcionira s većom analitičkom preciznošću negoli stav da je ono u gradskim funkcionalnim mrežama izrazito osnaženo ili nadređeno drugim mjestima. Posebnu uvjerljivost tom uvidu daje činjenica da sisačko središte nema autoriteta u naobrazbi, u labirintskom množenju atrakcija koje bi ga učinile privlačnim za one sklone besciljnom kretanju javnim gradskim područjem, za javne gradske rituale i srodne oblike identitetskih praksa. Ili, drukčije rečeno, središnje sisačko područje nema socijalnu i komunikacijsku uvjerljivost **posebne javne pozornice**, kakvu, primjerice, imaju zagrebački Trg bana J. Jelačića i nekoliko donjogradskih trgova, riječki Korzo, dubrovački Stradun ili splitska Riva. Pa je zasnovano ustvrditi kako simbolični/označi-

teljski autoritet sisačkog gradskog središta **nije razvijen** i potvrđen primjerenim funkcionalnim mrežama, ambijentalnim sklopovima i komunikacijskim teatralizacijama s pomoću kojih se takav položaj pojedinih gradskih parcela održava u kolektivnoj predodžbi o središnjim gradskim silnicama i mjestima.

Na istom je osnovnom tragu i nalaz dobiven odgovorima na pitanje 8. Dobivena razdioba pokazuje da je dosadašnjom obnovom gradskog središta “vrlo zadovoljno” svega 1,6% anketiranih; “uglavnom zadovoljno” je 36,2% anketiranih. Naspram toj skupini 54,2% je nezadovoljnih; među njima je 37,2% “uglavnom nezadovoljnih”, a 17% “vrlo nezadovoljnih”. Već i Maroevićeva analiza (1998.) ukazuje s koliko je strukturnog otpora u razdoblju socijalističke modernizacije razvijen program obnove središta. U razdoblju nakon njega (1990.–2000.) opći spomenički odnos prema hrvatskoj državnoj samostalnosti bio je (načelno) pogodnijom podlogom za potvrdu glavnih revitalizacijskih odluka. Ali učinci srpske agresije i (nelogični) nastavak nepovjerenja u modernizacijsku ulogu grada nisu dopustili uvjerljivije odvajanje od predložaka iz prethodnog razdoblja. U takvu okviru Sisak je bez potrebnih poticaja (ne računaju li se primjeri skrbi za pojedine javne zgrade). Financijsko i investicijsko posustajanje i nacionalnog i gradskog gospodarstva s nizom mešetarskih likova bez obvezujuće gradske kompetencije, poljuljalo je povjerenje u važnost drugih mjerila gradske kakvoće osim onih kratkoročnih/pragmatičnih. Nije njihova vrijednost mala. Ali je na mjestu dugoročnih orijentira gradske pouzdanosti i otpornosti svakako nedostatna. U takvu kontekstu “prijenos” autoriteta gradskog središta s označiteljskih razina na razine određene funkcionalnim mrežama, ambijentalnim i graditeljskim intervencijama, i primjerenim teatralizacijama, ostao je, predvidljivo, “skraćeni” na – fasadne i prometne poboljšice te na, mjestimične, poticaje trgovini. Socijalnoekološka prisnost takva središta svakako je njegova poželjnija strana. **Ali manjak mogućnosti da se grad svojim središtem ponosi i razvojno osnažuje ima kakvoću strukturnog ograničenja.**

Strukturna napetost grad – industrija

Na više je mjesta u prethodnim ulomcima upozoreno da je u razdoblju druge modernizacije industrija izgradila monopolni položaj središnjeg sudionika u oblikovanju gradskih funkcionalnih mreža (sektorska razdioba djelatnosti) te glavnog (sistemske) jamca gradske budućnosti u Sisku. Sličan proces vidljiv je i u još nekoliko hrvatskih gradova,

gdje je preobrazba malog u srednji grad organizirana pod nadzorom industrijskog sektora (primjerice, Zadar, Šibenik, Slavonski Brod). Vidljiv je, također i u oblikovanju nove gradske strukture važnijih regionalnih središta kakva su, primjerice, Rijeka i Split. Sisačka je posebnost u tomu što je popis monopolnih industrijskih sudionika **izrazito mali**: obuhvaća rafineriju nafte, željezaru i kemijsku industriju. Djeluju u gradu, dakako, i druge industrijske grane, ali one nemaju izgrađeni položaj stratejskih sudionika. Posebnost je i u tomu što je ukupna nadmoć industrijskog sektora, vidjelo se, izrazita u odnosu spram drugih sektora. Na toj podlozi oblikuju se viševrstne napetosti grad - industrija. Ali i mreže međuovisnosti koje ne dopuštaju da se grad radikalno odijeli od podređenosti interesima industrijskog sektora. U daljnjoj analizi tog odnosa ograničujemo se na opis četiri osnovna lika industrijskog sektora u Sisku. U iskustvu anketiranih oni su jasno diferencirani, pa je moguće i iz ponuđenih razlika izvoditi potrebne implikacije.

(i) **Industrija u ulozi gradskog upravljača u sjeni.**

Na nju ukazuju odgovori dobiveni na pitanje 17. Odgovarajući na pitanje o snazi utjecaja pojedinih sudionika na gradski razvitak i zbilju, većinske skupine anketiranih najmoćnijima imenuju sudionike iz političke sfere (političke stranke, gradsko poglavarstvo). Međutim, znatan broj anketiranih sudionicima kakvi su željezara, rafinerija ili jednostavno: velika industrijska poduzeća, dopisuju velik utjecaj. Primjerice, 29% anketiranih drži da rafinerija "znatno" utječe na razvitak grada, a 43,9% da utječe "donekle". Postotni udio anketiranih koji drže željezaru moćnim gradskim akterom nešto je manji; 20,5% njih drži da ona utječe "znatno", a 43,9% da utječe "donekle". Slični udjeli anketiranih zabilježeni su i u ocjenjivanju utjecaja većih industrijskih poduzeća kao skupine. No samo 7,7% anketiranih drži kako je utjecaj sisačkih građana "znatan". Idući tragom dobivene razdiobe, jasno se diferenciraju dva glavna sudionika u nadzoru gradskog razvitka: sudionici podrijetlom iz političke sfere te sudionici industrijskog sektora, navlastito dva najveća: željezara i rafinerija. Glavna implikacija uočene činjenice jest trajno raspoloživa mogućnost da se unutrašnji konflikti ili ograničenja u razvitku industrije uklanjaju ili nadmašuju - **na račun/štetu grada**. Taj smjer djelovanja industrijskih sudionika nije, dakako, nužan. Načelno promatrano, oni se mogu orijentirati dugoročnim mjerilima postojana i uspješna razvitka izvedenim iz sposobnosti djelovanja na tržištu. Ali, u sistemskom obzoru gdje su **likovi tehničke zastarjelosti jedna vrsta socijalne obveze**, optimiziranje takvih tendencija

zbiva se s brojnim unutrašnjim otporima. Na drugoj strani, budući da im je grad, bez potrebna imuniteta i sposobnosti za alternative, praktično podređen, uklanjanje teškoća industrijskog sektora premještanjem teškoća na gradsku razinu postaje **racionalnom** odrednicom djelovanja industrijskih sudionika. Na taj način, svakako posredno, u prlici su povlašteno crpiti gradske financijske izvore (i druga dobra). Uvjet je da se **ciljevi industrijskog sektora mogu legitimirati istovrsnošću s komunalnim**. To na mnogim praktičnim područjima nije teško (primjerice, u modernizaciji prometne mreže, komunalne infrastrukture, izračunu troškova stanovanja, mešetarenju gradskim zemljištem itd.). Tomu treba dodati i činjenicu da su brojni članovi novih političkih stranaka interesni “agenti” podrijetlom iz industrijskog sektora i, k tomu, profesionalno socijalizirani u tradiciji naznačenog odnosa.

(ii) **Industrija kao proizvođač paralelnog/nepoželjnoga grada**. Iz brojne je analitičke dokumentacije vidljivo da se ta uloga ostvaruje na dva osnovna načina. Prvi je trajno poticanje na izgrađivanje Novog grada (novog Zagreba, Splita, Karlovca, Rijeke, Siska itd.). Taj predložak navlastito je razvijen u okviru druge hrvatske modernizacije i postao je jednom na popisu njegovih glavnih odrednica. Iz prijašnjih je ulomaka vidljivo da se novograđenje ostvaruje praksom “prijenosa” **istog/jednog** imaginarnog grada na više raspršenih lokacija u zbiljskim gradovima. Premda je zauzimanje tih lokacija redovito izrazito autarkično (bez posebne osjetljivosti spram već formirane mreže gradskih razlika), ugrađivanje novog grada nije posve oslobođeno obzirnosti spram zatečenih uvjeta i prilika, posebno u infrastrukturi. Drugi je način, pak, izraziti otisak rada periferijskih silnica. On nastaje pod izravnim nadzorom industrijske radne organizacije U nastaloj shemi ona je redovito **središtem novog naseljeničkoga kruga**. Glavno sintaktičko pravilo koje orijentira njegovo graditeljsko zauzimanje jest **indiferencija** spram već djelatnih gradskih silnica i mjerila. Nove gradnje ne moraju nužno biti “divlje”, premda ima takvih. Zaštićene autarkičnom voljom industrijske radne organizacije, djeluju kao jedna vrsta **paralelnoga grada**; paradoksalno je da su mnoga njegova obilježja – izvadak iz (već) “poništene” gradske arheologije na područjima izgrađivanja Novoga grada (po prvom predlošku).

Razdioba odgovora na pitanje 60 pokazuje, međutim, da je u iskustvu anketiranih takav paralelni grad sinoniman **“nepoželjnom” gradu**. Odgovarajući na pitanje o najmanje poželjnim stambenim naseljima i Sisku, anketirani su na prva mjesta upisali naselja uz Željezaru (32,5% an-

ketiranih). Na drugom je mjestu naselje u Capragu (11,3% anketiranih). Na trećem je mjestu skup naselja uz južnu industrijsku zonu (6,6% anketiranih). Budući da je posrijedi naseljska cjelina, posve je jasno kakav mu vrijednosni indeks anketirani dopisuju. Već i jednostavni terenski uvidi pokazuju da “nepoželjnost” ima dva glavna korijena. Prvi je radikalna nesukladnost periferijskih novotvorina čak i reduciranim predodžbama o nužnoj kakvoći gradskih/građanskih uvjeta života. Drugi je dnevna nadmoć skupina sa životnim stilovima zasnovanim na reduciranim aspiracijama (i profesionalnim i socijalnim). Takav opći okvir svakodnevnog života odveć je oskudan čak i za “tipične” industrijske skupine na donjoj polovici hijerarhijske ljestvice. Prihvaćaju ga tek koliko je nužno ili kao početnu postaju u dugotrajnijem napredovanju prema gradu. Dopisati tim novotvorbama obilježja slamova ili ekskluzivnih doseljeničkih naselja, po analitičkim naputcima čikaške škole, samo je djelomično opravdano, i to samo na onim područjima gdje je narušena nužna minimalna kakvoća životnih uvjeta (Caprag, primjerice). Točnije je o njima misliti kao o jednom obliku polemike industrijskog sektora s gradskom autonomijom. U razdoblju druge modernizacije polemika se (uglavnom) okončavala **prilagodбом** gradske razvojne strategije “postojećem stanju”; to znači da je grad pod pritiskom industrijskog sektora, neovisno o tome koliko je to bilo sukladno glavnim gradskim ciljevima, prihvaćao obvezu higijenzacije/reurbanizacije novotvorina, i, posredno, urastao u nove teritorijalne okvire oblikovane bez čvršće veze s intencijama ukorijenjenim u dugoročnim obvezama grada. Anketne reakcije pokazuju da učinci takva procesa nemaju razvojnu legitimaciju. No, na drugoj strani, sabiranje nepoželjnih životnih uvjeta u njima obvezuje grad na djelovanje, **neovisno** o tome koliko je ono “iznuđeno”, promatra li se samo iz gradske perspektive.

(iii) **Industrija kao proizvođač ekoloških rizika.**

O industriji kao adresi gdje se, u istom procesu proizvodnje dobara, proizvode i brojni socijalni/ekološki rizici, napisan je veći broj mjerodavnih radova (vidjeti u: Čaldarović, 1995.). Nije u tom pogledu sisačka bitno različita. Već i razdioba odgovora anketiranih na pitanje 31 pokazuje da je ona u kolektivnom iskustvu Siščana primjereno označena. Na zamolbu neka imenuju, po njihovoj ocjeni, tri najveća zagađivača u Sisku, 89,5% anketiranih uputilo je na rafineriju nafte. Na drugom je mjestu skupina sa 72,8% anketiranih koji su uputili na kemijsku industriju (“Herbos”). Na trećem je mjestu skupina s 53,2% anketiranih koji su istaknuli željezaru. Uvjerljivo je manje anketiranih, 28,1%, spomenulo termoelektranu, a rubnih 7,5%

spmenulo je i "Segesticu". Dobivena razdioba pokazuje da sisačka industrija nema legitimaciju ekologijski obzirna gradskog sudionika. Zapravo, popis **najmoćnijih** gradskih industrijskih tvrtaka poklapa se s popisom **najvećih** gradskih zagađivača.

Koliko je prošireno nezadovoljstvo ekologijskim prilikama u gradu jasnije pokazuje razdioba odgovora na pitanje 8 u anketnom listu. Po toj razdiobi samo je 1,6% anketiranih "vrlo zadovoljno" dosadašnjom praksom zaštite okoliša u gradu; dodatnih 24,5% "uglavnom je zadovoljno". No naspram toj skupini jest skupina s 27,3% "vrlo nezadovoljnih" i 43,1% "uglavnom nezadovoljnih" (ukupno je nezadovoljnih 70,4%). Još je veći udio nezadovoljnih zabilježen pri ocjenjivanju uspješnosti ekologijskog "obuzdavanja" velikih industrijskih zagađivača u Sisku. Nezadovoljnih je ukupno 82,6% (50,3% su "vrlo nezadovoljni, a 32,3% su "uglavnom nezadovoljni"). Budući da su, po ocjeni anketiranih, industrijski zagađivači posve nedvosmisleni, grad je u odmjeravanju s njima jednostavno – popustio. Drukčije rečeno, zbog sektorskih/sistemskih ciljeva glavnih industrijskih radnih organizacija/poduzeća, grad je, kako je već naznačeno, postao razvojnim sudionikom na štetu kojega se njihove razvojne teškoće ublažuju. No, na drugoj strani, zahvaljujući tomu, naslov "nepoželjni grad", ne ostaje lokaliziran na skup periferijskih novotvorevina na južnom gradskom području. On u "simboličnom svesmiru" (čitaj komunikacijskim praksama) hrvatskog društva presudno određuje poželjnost/nepoželjnost **Siska kao cjeline**. Jer indicira na **ukupnu** podređenost grada sudionicima bez obvezujuće razvojne kakvoće.

(iv) **Industrija u ulozi jamca gradske perspektive.** Nakon iznesenih podataka razložno je pretpostaviti da su anketirani skloni daljni razvitak Siska odvojiti od razvitka industrijskog sektora. Međutim, razdioba odgovora na pitanje 9 pretpostavke **ne osnažuje**. Zamoljeni ocijeniti veličinu potpore razvitku pojedinih djelatnosti u Sisku, 63,2% anketiranih procijenilo je da dosadašnja potpora razvitku industrije **nije bila dostatna**. Uvjerljivo manja skupina, s 22,4% anketiranih, ocijenila je da je industrija imala potporu koliko je bilo potrebno. Samo je pak zanemarljivih 8,9% anketiranih ustvrdilo kako je potpora bila veća nego što je trebala biti. Dobivena se razdioba djelomično može obrazložiti činjenicom da su mnogi anketirani, posredno ili neposredno, ovisni o uspješnosti i budućnosti sisačke industrije pa zapravo zagovaraju vlastiti boljitak ističući kako industrija nije imala (dostatnu) potporu u (dosadašnjem) razvitku. No reducirati reakcije anketiranih samo na takvo tumačenje bilo bi, ipak, "prekratko". Njemu, po

našoj ocjeni, treba pridružiti i uvid anketiranih da sisačka industrija u razdoblju druge modernizacije **nije tehnički evoluirala** koliko je bilo potrebno. Prije spomenuti podaci o stupnju otpisanosti industrijske opreme pri kraju osamdesetih godina u glavnim sisačkim industrijskim granama ukazuju da primjereni program modernizacije te industrije zapravo nije imao potrebnu investicijsku potporu. Zahvaljujući tomu, **neželjno se produžio rok uporabe konflikt-nog industrijskog sklopa u gradu**. Njegova prisutnost ne dopušta primjerenu obnovu glavnih gradskih aspiracija i ciljeva; ali ne dopušta ni potrebnu modernizaciju kako bi sisačka industrija mogla oblikovati nove industrijske ciljeve i mjerila uspješnosti (novi obzor). Polemičke ocjene anketiranih, dakle, **nisu** adresirane na razvojne alternative koje ekskluzivno podcjenjuju ulogu industrije u budućem gradskom razvitku. Nego, naprotiv, na one (imaginarne) mogućnosti koje bi trebale dugoročno oslabiti konflikte između industrijskog sektora i grada; ali koje su, na drugoj strani, likovima kontinuiteta sisačke industrijske tradicije. Drukčije rečeno, anketirani zahtijevaju **prekoračenje** obzora druge hrvatske modernizacije u gradu.

Nejasan gradski rub

U razdoblju druge modernizacije pitanje o teritorijalnim granicama Siska podređeno je planskoj predodžbi o “velikom” Sisku i imaginarnu ritmu njegova povećanja/širenja. U (revidiranom) generalnom planu iz godine 1969., granicama građevinskog područja grada obuhvaćeno je 3.450 ha. Na tom području trebalo je živjeti (do 2000.) 80.000 stanovnika. Unutrašnja razdioba grada naslanja se na pet “rajona”; prvi je istovrstan gradskom središtu (stari Sisak); drugi je “rajon” na području Pogorelca; treći je na području Viktorovca; četvrti “rajon” obuhvaća Galdovo; peti obuhvaća “južnu industrijsku zonu” i tamošnja naselja. Ta je shema, neovisno o promjenama očekivanog broja stanovnika u gradu, ostala glavnom orijentacijskom shemom grada i u izradi kasnijih planerskih dokumenata. A postala je i okvirom nove predodžbe o gradu u iskustvu Siščana.

Novim nacrtom generalnog urbanističkog plana (usvojenim 1982. godine) planske granice proširene su na područje s ukupno 5.650 ha. Očekivani broj stanovnika u rasponu je od 85.000 do 75.000 stanovnika. Planom je predviđena cjelovita preobrazba grada na svim glavnim sektorima (stanovanje, rad, rekreacija, promet itd.). Sukladno novim mjerilima kakvoće (ukupnih uvjeta za pojedine djelatnosti ili dnevni život) planska veličina teritorija znatno je proširena u usporedbi s obuhvatom prihvaćenim u prije spomenutom dokumentu iz godine 1969. Međutim, “eks-

plozija” teritorijalnog okvira nije posljedica samo planerskog optimizma i zaokupljenosti gradske vlasti “velikim” Siskom. Ona je presudno svezana s činjenicom da je gradsko zemljište “društveno” (zapravo, **bez jasne cijene**) te da upravljanje gradom nije autonomno u odnosu na glavne industrijske aktere. Budući da iz njihove perspektive “racionalno” organiziran grad nije isto što i “racionalno” organiziran grad kada je ishodište racionalnosti u gradskoj subjektivnosti i ciljevima, upis novih granica grada ponajprije treba držati izrazom **pragmatična/rasipničkog odnosa** industrijskih aktera u gradskoj strukturi spram gradske cjelovitosti. Implikacija iznesenog stava upućuje da je u nove planske granice grada uvršteno **više** teritorija nego što je, sa stajališta primjerene gradske integracije, bilo potrebno. Takav predložak djelovanja nije sisačkom specifičnošću; prisutan je, kao tipična činjenica, u onodobnim prostornoplanskim dokumentima većine hrvatskih većih gradova. Na tu činjenicu, posredno, upućuje i analitički zaključak sisačkih planerskih eksperata (Marinović, Mikić, 1989.). Djelujući kao gradski planeri na kraju osamdesetih godina, oni točno uviđaju da je namireni gradski okvir odveć velik za primjerenu urbanizaciju i učvršćivanje kakvoće životnih uvjeta po potrebnim mjerilima. Time, posredno, potvrđuju uvide slične onima koje su u razdoblju 1985.-90. stekle planerske skupine u nekoliko hrvatskim gradovima (naposre u Zagrebu, Splitu, Karlovcu itd.). Opća orijentacijska naznaka, izvedena iz takvih uvida, pojednostavljeno glasi: **natrag (zbiljskom) gradu**. Nova predodžba o gradskim obrisima ne implicira da grad ne treba, po racionalno orijentiranim mjerilima, kupovati zemljište za budući gradski razvitak ili za poticanje odabranih djelatnosti. Novi uvid, međutim, zahtijeva da se granice gradskog zemljišta ne izjednačuju sa zbiljskim granicama grada. Na tom tragu i sisački analitičari upozoravaju (Marinović, Mikić, 1989.) da će biti potrebno revidirati prijašnje planske granice grada (navlastito na području Pračnog, dijela Galdova, Novog Sela). Izravna posljedica takve odluke očituje se u primjeni predgradskog (ruralnog) predloška u uređivanju “isključenih” područja. Na drugoj strani, pak, područje zadržano u planskim granicama okvirom je novog “zgušnjavanja” gradske zbiljnosti ili, drukčije rečeno, predmetom je reurbanizacije. Njezin je primarni cilj oblikovati **primjereni urbani status** (način građenja, raspored djelatnosti, uvjeti života, itd.) gradskim dijelovima u njemu te istodobno preventivno uklanjati pokušaje autarkičnog građenja (čitaj: neobzirnog) u gradskoj zbilji.

Razdioba odgovora na pitanje 6 pokazuje kakva je sisačka kolektivna predodžba o gradskom rubu. Većinska

skupina s 46,5% anketiranih tvrdi kako je gradska granica prihvatljiva. (Ona je, podsjećamo, diferencirana na temelju prije spomenute planske sheme grada s pet osnovnih podcjelina.) No uočljiva je i skupina s 30,5% Siščana koji tvrde kako je gradska granica **preširoka**. Taj uvid anketiranih na tragu je i prije spomenutih planerskih uvida da je na pojedinim područjima potrebno upisati jasniju razliku grad/negrad. Za manjinsku skupinu s 13,4% anketiranih i postojeći je gradski okvir preuzak. Riječ je, pretežno, o periferijskim skupinama koje drže da po životnim uvjetima i stilu zaslužuju biti uvrštene u grad.

Na istom je osnovnom tragu i razdioba odgovora dobivena na pitanje: treba li grad dalje (teritorijalno) širiti? Većinskih 54,9% tvrdi kako izvan ostvarenih/postojećih gradskih granica grad **ne treba širiti**. (Trebalo ga, dakle, oblikovati na postojećem području, s već upisanom granicom grad/negrad.) Međutim, toj je skupini protivna skupina s 30,7% anketiranih koji tvrde kako se grad ipak treba dalje širiti na zemljištu u gradskom susjedstvu.

No zamisao o širenju granica grada ne implicira nužno i učvršćivanje gradskog načina života na tom području. Posredno o tome govore i podaci dobiveni u razdiobi odgovora na pitanje 46. Sukladno razdiobi samo za 44,8% anketiranih držanje domaćih životinja (kokoši, svinja, krava) **nije spojivo** s urbanim statusom naselja. Toj je skupini protivna manja, ali još s uvjerljivih 25,8% anketiranih, koji tvrde da je to spojivo i da se slažu s mogućnošću dopuštenja takvog čega u njihovu naselju. Približno je jednaka i skupina (s 28,1% anketiranih) koja tvrdi kako treba razdvojiti naselja gdje je to isključeno i naselja gdje je prihvatljivo i dopušteno. Drukčije rečeno, treba razdijeliti naselja po regulativnim režimima.

Iznesene činjenice podupiru tri osnovna uvida. (i) U Sisku je približno 50% stanovništva nedvosmisleno zainteresiranog da se daljnje izgrađivanje grada razvije i zadrži u "postojećim" okvirima; dakle, u okvirima pet prije spomenutih podcjelina. Očito je da mogućnosti građenja ili preobrazbe nisu na svim spomenutim područjima iste. Ali, po ocjeni građana, ukupne mogućnosti u tom okviru i više su nego dostatne za oblikovanje budućeg Siska. (ii) Postupke i predloške unutrašnje preobrazbe Siska, po ocjeni spomenute skupine, treba orijentirati viševrsnim jasnim razlikama između grada i negrada. Cilj im je potvrditi/osnažiti ukupnu urbanu kakvoću i urbane mogućnosti Siska. Takva preporuka leži u osnovi više anketnih ocjena ambijentalnih i urbanih prilika u Sisku. Preporuka se može i jednostavnije formulirati zahtjevom: **učvrstiti autoritet grada na gradskom području**. (iii) Po sadašnjim gradskim ru-

bovima raspoređene su (manjinske) skupine koje odlučni-ju urbanu diferencijaciju Siska od izvanjskog okoliša ne podupiru. Njima je prihvatljivija praksa potvrđivanja periferijskog kontinuuma, s većim rasponom **miješanja/pre-tapanja** urbanih i ruralnih razlika. Takve skupine svoj odnos spram grada izvode iz potrebe da grad imaju na raspolaganju kao funkcionalnu mrežu i skup olakšica; ali su bez interesa za način života gradskog stanovništva; naprotiv, prihvatljiviji im je "mješoviti" predložak koji ravnopravno, pokraj nekih odrednica gradskog načina života, obuhvaća i brojne odrednice života u ruralnom okruženju. U krajnjoj crti one nisu zainteresirane za agresivnije isticanje i obranu navlastito urbanih pravila i uvjeta na gradskom području. Nije prijeporno da će na vanjskom rubnom području takve skupine i dalje biti važne. Ali se već na nekoliko primjera u hrvatskim gradovima (Zagreb, Rijeka, primjerice) pokazalo da bez upisa jasne razlike grad/negrad nije moguće pripremiti odlučniju urbanu preobrazbu gradskog područja, posebno naselja na graničnim parcelama. Budući da Sisak u cijelosti svakako mora snažiti autoritet grada, odlučnija je diferencijacija ruba toliko potrebnija.

Daleke/blize rijeke

Sisak se, poznato je, smjestio na obalama triju rijeka: Kupe, Odre i Save. Posebni su napor grad i njegovi graditelji uložili u primjereno oblikovanje obalnih poteza uz Kupu i Savu. Na obalama Kupe (s obje strane), već su sintaktička pravila Fistrovićeve regulacije pokazala, razvila se dalekosežna napetost između gospodarskih, lučkih poslova i praksa i građanskih aspiracija da se grad na kupskim obalama posebno istakne/potvrdi kao poželjno naselje. Na savskim obalama takve napetosti nema. Na njima monopolno dominira lučki promet i industrija, navlastito ona ekološki rizična. Prijepor je vidljiv između zahtjeva da se sisački stari grad/tvrđava primjereno zaštiti i aspiracija industrijskih moćnika na sisačkom jugu (pod čijim se nadzorom ostvaruje industrijalizacija u razdoblju druge modernizacije) da on postane sastavnicom južnog industrijskog dvorišta te, zbilja, podlegne organiziranoj banalizaciji. U odnosu spram rijeka sisački urbani sudionici, dakle, razlikuju aspiracije na Kupu od onih na Savi. Na kupskim se obalama sabiru aspiracije cilj kojih je izvesti gradsku svakodnevicu na kupsku vodu. Na savskim obalama sabiru se (pretežno) aspiracije kojima je cilj zaštititi spomenička (kulturna i prirodna) dobra.

Razdioba odgovora na pitanje 90 pokazuje da 16,7% anketiranih na rijeci/uz rijeku boravi "često"; uvjerljivih

42,6% tvrdi kako tamo boravi “ponekad”. Nisu, na strukturnoj ravnini, bitno različiti ni podaci dobiveni odgovorima na pitanje 91. Podaci pokazuju da manjinskih 21,4% anketiranih živi tako da **ne odlazi na rijeku**. Ostali anketirani sa životom na rijeci/uz rijeku čvršće su svezani. Uz kupsku je obalu gradsko središte; na obalnom je potezu više važnih gradskih označitelja; rekreacijska je arheologija grada pretežno uz kupske obale itd. Ukratko, sisački je način života, koliko je vidljivo iz anketnih ocjena, nezanemarivo prožet interesom za dnevnim kontaktom s gradskim rijekama ili barem njihovim obalama.

Industrijske su prakse, napose one razvijene u razdoblju druge modernizacije, postupno odvojile grad od njihovih rijeka. Nije taj proces posebnom sisačkom novošću. On je pogodio i gradove na riječnim obalama i gradove na morskim obalama. “Odvajanje” i nije primjerena dijagnoza. Manje je netočno ustvrditi da je industrijski sektor pretežno obalne poteze pretvorio u vanjske industrijske zone sa specifičnim utovarnim/istovarnim zadaćama. K tomu je i uporabna kakvoća riječnih voda temeljito narušena. Sukladno razdiobi odgovora na pitanje 12–33,6% anketiranih “potpuno se slaže” s tvrdnjom da je dosadašnji razvitak Siska (između ostalog) zagadio rijeke i ugrozio život u njima; dodatnih 44,3% ispitanika “slaže se uglavnom”. Drukčije rečeno, 77,9% anketiranih drži da su sisačke rijeke ugrožene dosadašnjim modelom sisačkog razvitka. Zahvaljujući tomu, **samo je 2,2%** (kako pokazuje razdioba odgovora na pitanje 8) anketiranih “vrlo zadovoljno” mogućnošću korištenja rijeka u svakodnevnom životu; činjenica da ima i 27,3% anketiranih koji su “uglavnom” zadovoljni tom mogućnošću ne ugrožava osnovni nalaz; on se, ukratko, može sažeti u ocjenu da su sisačke rijeke, ovakve kakve jesu, **poželjne zanemarivom broju Siščana**. Sisačke su rijeke, dakle, **lokacijski bliske, ali su životno daleke** (uporabno nepristupačne).

Posve je očito da se urbani autoritet Siska u cjelini, a i njegova središta, ne može učvrstiti bez sposobnosti grada da nadzire kakvoću svojih rijeka te da identitetski teatralizira događaje na njihovim obalama. Na tom je tragu, zacijelo, posebno poučan uvid dobiven odgovorima na pitanje 39. Zamoljeni ocjenama od 1 do 5 (kao u školi) ocijeniti zamisao da se na Pogorelcu sustavno grade rekreacijski uređaji i oprema, anketirani su joj dopisali (prosječnu) ocjenu 4,07. Ocjena implicira viševrsne obveze grada na kupskim obalama. Ima li se u vidu splet tekućih gradskih teškoća, one se čine ispraznim/rubnim željama. No tek cjelovita mreža takvih obveza sposobna je dugoročno učvrstiti **poželjnost** Siska kao životnog mjesta.

Tegobni promet

(i) **Opća predodžba.** Kakva je opća predodžba o gradskom prometu ukorijenjena u iskustvu anketiranih, pokazuje razdioba odgovora na pitanje 12. Opisujući štete što ih je grad Sisak pretrpio u dosadašnjem razvitku, anketirani ističu da je nimalo zanemarljiva i ona sakrivena pod naslovom “**prometni kaos**”. S tvrdnjom da je u Sisku na djelu prometni kaos “potpuno se slaže” 22,4% anketiranih; dodatnih 30,5% “uglavnom se slaže”. Dakle, ukupno 52,9% anketiranih drže da je grad podređen prometnom neredu. Na drugoj strani, s istom se ocjenom “uglavnom ne slaže” uvjerljivih 33,9%, ali je vrlo malo onih koji ocjenu odlučno niječu; takvih je tek 7,5%. Većinski je stav, vidljivo je, da je pod “zaštitom” sudionika druge modernizacije oblikovano prometno stanje koje anketirani, pretežno, drže problematičnim. Budući da je Sisak mali/srednji grad, teritorijalna razdioba prometnih rizika nije simetrično obuhvatila i mrežu rubnih naselja. Prometni su rizici uglavnom fenomen središnjih gradskih područja. No, na drugoj strani, nije dopušteno zanemariti rizike na rubnim gradskim područjima koji su posljedica zastarjele tehničke opreme ili nedovršenog komunalnog opremanja prometne mreže.

(ii) **Diferencijacija gradski/negradski promet.** Sisak je s velikim teškoćama i redovito vrlo sporo, uspijevao oblikovati primjerenu hijerarhiju prometnih mreža u gradskom poretku i njihovo primjerno razdvajanje. Dostatno je analizirati prije spominjane urbanističke dokumente. U njima su na mjestu prometnih prioriteta najčešće upisani prijedlozi da se gradske i regionalne prometne mreže na gradskom području razdvoje te da se regionalni koridori “izvuku” na gradski rub ili na (novi) prsten. Njihova vrijednost nije u sadašnjem Sisku manja. Na to posredno ukazuje i razdioba odgovora anketiranih na pitanje 41. Premda najveća skupina (s 40,2%) anketiranih tvrdi kako ne može ocijeniti kuda bi, s obzirom na gradski boljitak trebalo, izvesti novu trasu željezničke pruge prema Kutini, uvjerljivih 35% anketiranih tvrdi kako je treba povući po gradskom rubu, sjevernije od postojeće trase. Manja je skupina (s 23,9% anketiranih) koji predlažu postojeću trasu – kroz grad. Uzme li se, međutim, u obzir opća predodžba o sisačkim prometnim prilikama, naznačena u prethodnom ulomku, zasnovano je ići tragom prijedloga skupine koja novu trasu želi upisati na rubno gradsko područje.

(iii) **Zapuštene lokalne prometnice.** Na njih upućuju odgovori anketiranih dobiveni na pitanje 48. Anketirani su imali priliku definirati najveće svakodnevne teškoće u dnevnom “funkcioniranju” naselja gdje im je stambena adresa. Uvjerljivo je najviše anketiranih (25,8%) upozorilo

na već tipične komunalne teškoće (kanalizacija, odvodnja, opskrba energijom, usluge itd.). One su jedna vrsta modelske sjene urbanizacijskog predloška oblikovanog u razdoblju druge modernizacije. Na drugom su mjestu, po broju anketiranih (13%) koji ih spominju, teškoće izazvane slabom kakvoćom lokalnih cesta i organizacijom lokalnog prometa. U osnovi, one se javljaju kao tipična figura općeg posustajanja komunalne discipline i komunalnog gospodarenja pod nadzorom lokalnih monopolista. Usporedni skup činjenica koji podupire anketne uvide vidljiv je u analitičkim dijelovima prije spominjanih urbanističkih dokumenata. Nezadovoljstvo lokalnim prometnim mrežama u njima se predvidljivo ponavlja.

(iv) **Pješak u gradskom središtu.** Anketni nalazi samo posredno podupiru stav da u sisačkom gradskom središtu treba jasno ustanoviti područje s isključivim pješačkim prometom. Najvažnija je u tomu prije skicirana teritorijalna razdioba glavnih gradskih označitelja. Vidjelo se da su, uglavnom, sabrani na središnjoj gradskoj parceli. Jedna od glavnih implikacija te činjenice jest ocjena da se ukupni urbani autoritet središnjeg gradskog područja treba poduprijeti sustavnom gradskom politikom. Iskustva “novih urbanih politika” u većim europskim urbanim središtima, a i u nekoliko hrvatskim (Zagreb, Rijeka, Dubrovnik, Poreč itd.), pružaju, međutim, uvjerljive argumente na korist stava da se jačanje autoriteta središnjeg gradskog područja ne može provesti bez opasnosti od grube citizacije; komplementarno jačanje središnjeg gradskog područja kao **komunikacijskog područja sporog ritma** (Suppek), dakle, kao područja pješačke komunikacije i susreta, olakšava uspješno socijalizirati barem one s izrazitijim konfliktinim implikacijama. Samorazumljivo je da integracijska/komunikacijska kakvoća središnjeg područja spornih ritmova, u konačnici, ovisi o ukupnim mrežama gradskog svijeta života i o unutrašnjoj kompetenciji gradskog stanovništva. Ali je, također, izvan sumnje i činjenica da gradska pješačka središta ne samo da olakšavaju brojne interakcije nego da djeluju kao jedna vrsta **autonomnih “radionica”** do tada rubnih ili prešućenih poticaja ili gesta.

(v) **Kolodvor – gradska institucija.** Industrijski dopis pragmatičnih obilježja željezničkim kolodvorima u hrvatskim gradovima olakšao je njihovu značenjsku i socijalnu eroziju. U kolektivnom iskustvu hrvatskog gradskog stanovništva oni su redovito slike “s dvostrukim kopčanjem”. Prvo ih potvrđuje u ulozi privremene/prolazne adrese. Drugo ih potvrđuje u ulozi sabirališta klasičnog polusvijeta. Pa njihova monumentalna pročelja neočekivano “kližu” prema likovima označitelja s paradoksalnim tragom; para-

doks je u tomu što su kolodvorske zgrade **središnje adrese** (smještene su na središnjim gradskim parcelama) skupina sa socijalne **periferije**. Očito je da s takvom značenjskom podlogom ne mogu biti na popisu označitelja potrebnih novom urbanom autoritetu gradskog središta. Stavovi anketiranih Siščana dobiveni razdiobom odgovora na pitanje 44 pokazuju da uvjerljiva većina zapitanih, 69,3% drži kako kolodvor treba, dopušteno je reći, "revitalizirati". To, u osnovi, znači da njegova obnova ne treba biti samo otisak prometnih zadaća nego i **njegova položaja u genezi gradske urbane autonomije**. Sukladno tomu on je – **gradskim spomenikom**.

Nepoznati urbanistički planovi

Složenica u podnaslovu ne sakriva tvrdnju da u Sisku u prethodnim razdobljima nije bilo mjerodavnih urbanističkih planova. Već i analitički osvrt na pojedina razvojna razdoblja upućuje na suprotan zaključak. U Sisku je, počevši od pionirske Fistrovićeve regulacije s početka 19. stoljeća nadalje, vidljivo da urbanistička služba prilježno radi na svojim planovima. Drukčije rečeno, Sisak je u najvažnijim razdobljima gradskog razvitka raspolagao i stručnjacima i urbanističkim nacrtima koji su olakšavali usmjerivanje i nadzor glavnih procesa preobrazbe grada. Složenica, međutim, upućuje na drugu činjenicu koja nije bez vrijednosti. O njoj posve jasno govori razdioba odgovora dobivena na pitanje 26. Sukladno razdiobi, 61,2% anketiranih tvrdi kako **nije upoznato** s izrađenim urbanističkim planovima s pomoću kojih se uređuju aktualni odnosi u gradu. U drugoj, manjoj, skupini (s 30,9% anketiranih) jesu oni koji su o planovima ponešto čuli ili o njima pročitali. Tek manjinskih 5% sisačkih građana dobro je upoznato s onim što planovi pokazuju i što se njima zahtijeva.

Prilike oblikovane u razdoblju 1990.-2000. godine mogu djelomično poslužiti za tumačenje iznesenih rezultata. U tom je razdoblju Sisak pretežno u ratnim prilikama, mijenjaju se mnogostruki institucionalni uvjeti rada gradskih služba, hitni su brojni pragmatični imperativi itd. K tomu, rad na urbanističkim dokumentima ograničen je na prigodna tumačenja i reinterpretacije potrebne za ograničene graditeljske zamisli. U takvu općem kontekstu javno čitanje urbanističkih dokumenata na popisu je manje važnih javnih navika. No, poznato je, glavni su urbanistički dokumenti u Sisku izrađeni osamdesetih godina i prije. Sisačka javnost imala je, dakle, i vremena i mogućnosti pročitati što u njima piše. Ipak, njezin veći dio nije to učinio. Nije taj nalaz ekskluzivnim sisačkim događajem. U raz-

doblju druge modernizacije on je gotovo tipičnim u većini hrvatskih gradova. Po našoj ocjeni korijen mu je u činjenici da je većinsko novodošlo gradsko stanovništvo, mobilizirano tadašnjom industrijskom perspektivom, bez potrebne urbane kompetencije. K tomu, direktivna osnova gradskog razvitka u tom razdoblju ne ostavlja posebno prostrano područje za “samoupravno sudjelovanje” u izgrađivanju grada sudionicima bez političke legitimacije, neovisno o institucionalnom pročelju gradske samouprave. Sinergijsko djelovanje spomenutih i srodnih čimbenika pogodovalo je stvaranju javnog odnosa u kojemu samo rubna manjina građana dobro zna što u planskim nacrtima piše.

Na istom je osnovnom tragu i razdioba odgovora na pitanje 28. Uvjerljivo je najveća skupina anketiranih, 64,6%, uskratila odgovor na pitanje o kakvoći urbanističkih dokumenata. Budući da o njima malo ili ništa ne zna, predvidljivo je da ne može komentirati ni njihovu kakvoću. U manjinskoj pak skupini anketiranih koji su to učinili, najbrojnija je skupina s 22,6% anketiranih koji tvrde kako su planski nacrti, uglavnom, bili dobri, ali da je njihov utjecaj na oblikovanje grada nevažan jer se uglavnom nije ostvarilo ono što je u njima zahtijevano. Modelski promatrani, urbanistički su dokumenti otisak sposobnosti samoga grada za nadzor vlastite budućnosti. Budući da je u razdoblju druge modernizacije monopol na promjene u industrijskom sektoru, glavna (latentna) zadaća mnogih urbanističkih papira nije normiranje i usmjerivanje urbanih promjena – nego održavanje institucionalnog provizorija gradske samouprave. Zahvaljujući tomu, povjerenje javnosti u urbanističke papire ograničilo se samo na povjerenje u pojedine zamisli s nedvosmislenom potporom nadzornika političke moći. Kakvoća ostalih reducirana je na kakvoću dokumenata bez posljedica. U razdoblju pak 1990.-2000., razvojno posustajanje mnogih gradova, i uzbaštinjeni manjak pravne discipline, olakšali su kontinuitet opisanog predloška ponašanja. Pa i nije bez temelja zaključak da je i sisački urbani predložak oblikovan bez – sisačke javnosti.

Razdioba odgovora na pitanje 27 pokazuje kojim se obavijesnim izvorima Siščani najčešće služili kada su htjeli preciznije doznati što u planovima piše. Na prvim dvama mjestima su novine i radio. Televizija pak i javne rasprave na dva su mjesta iza njih, s malim skupinama anketiranih koji ih ističu. Posve su na rubu stručna predavanja i tribine. Njih spominje svega 2% anketiranih. Predočena shema najprije pokazuje da su novine i radio najčešće i izvješćivali o urbanističkim dokumentima. Monopolna televizijska mreža, poznato je, bez lokalnih postaja, takvim se “sitnicama” nije zamarala. Javnih je pak rasprava ili stručnih tribi-

na jednostavno bilo premalo za stvaranje dalekosežnijeg utjecaja na javnost. Iznesene činjenice upućuju da ni u Sisku (kao ni u drugim hrvatskim gradovima) nije sustavno oblikovan institucionalni predložak javnog komuniciranja o gradu, njegovoj budućnosti i glavnim prijedlozima razvitka. U tradiciji gradske autonomije, kakva se oblikovala u zemljama sadašnje Europske unije, javno komuniciranje o gradu i njegovim planovima obično je pod organizacijskom skrbi **posebnih gradskih ureda**; njihova je zadaća kontinuiranim izložbama, posebnim obavijesnim programima, stručnim raspravama itd. neprestano izazivati gradsku javnost na aktivni nadzor urbanističkog sektora. Koliko je vidljivo, u hrvatskim prilikama tom se predlošku najviše približio grad Zagreb organizacijom “velesajamskog” programa informiranja Zagrepčana o novom generalnom urbanističkom planu (Zagreb, 2000. godine). Drugih, uvjerljivijih, primjera nema. No upozoriti je da bez trajnog rada/suradnje s gradskom javnošću, grad ne može obnoviti/uspostaviti toliko potreban autoritet autonomna razvojnog sudionika. Aktivna gradska javnost, promatrana iz te perspektive, dakle, nije samo prigodnim zrcalom kakvoće urbanističkih planova nego je **nužnim uvjetom** učvršćivanja općeg povjerenja stanovnika u “njihov” grad i u njegove dugoročne razvojne sposobnosti.

II. STAVOVI GRAĐANA PREMA DOSADAŠNJEM RAZVITKU GRADA

Temeljne djelatnosti

Odgovarajući na pitanje 9 anketirani su imali priliku ocijeniti veličinu potpore pojedinim djelatnostima u dosadašnjem razvojnom razdoblju. Najviše anketiranih, 83,8%, drži da je turizam bio bez dostatne potpore. U drugoj su skupini (po broju anketiranih) ove djelatnosti: **poljoprivreda u gradskoj okolini, zdravstvo, riječni prijevoz**. Slabu potporu spomenutim djelatnostima ističe skupina u rasponu 69–72% anketiranih. U trećoj su skupini ove djelatnosti: **industrija, ribarstvo, kultura i znanost, obrt**. Slabu potporu tim djelatnostima ističe skupina u rasponu 58–63% anketiranih. U četvrtoj su skupini **šport, naobrazba, promet, usluge**; slabu potporu tim djelatnostima ističe skupina u rasponu 40–50% anketiranih.

Razdioba otkriva nekoliko korisnih činjenica. Ponajprije, uočiti je da anketirani upozoruju kako najveći broj djelatnosti u Sisku u dosadašnjem razvitku **nije imao** primjerenu i dostatnu potporu. Manjak potpore dopisuje se i djelatnostima gdje je on i više nego očit (turizam, primjeri-

ce), ali i djelatnostima gdje je teško složiti se da potrebne potpore nije bilo (industrija, primjerice). Na prvi pogled ta potreba anketiranih za generaliziranom slikom prijašnjeg stanja umanjuje njihovu uvjerljivost u ulozi mjerodavnih svjedoka gradskog razvitka. No preciznije čitanje skiciranih rezultata uklanja polaznu nedoumicu. Anketirani razgovijetno upozoruju da u dosadašnjem gradskom razvitku potrebnu potporu nisu imale “alternativne” djelatnosti, razvojna podloga kojih je skup autentičnih lokalnih posebnosti, **tradicionalno prisutnih** u sisačkom lokalnom okružju (turističke pogodnosti, poljodjelstvo u gradskom okolišu na tradicionalnom seoskom zemljištu, prometne pogodnosti Kupom i Savom itd.). U istu skupinu mogu se ubrojiti i ribarstvo, obrt. Manjak potpore spomenutim i sličnim djelatnostima, po ocjeni anketiranih, izravno ukazuje na strukturno nepovjerenje u tradicionalne razvojne prednosti Siska. Iz prijašnjih je analiza vidljivo da se aktualni razvojni predložak Siska oblikovao na temelju radikalnog odvajanja od prometne prošlosti grada; i s naglašenim povjerenjem u industrijski sklop konstruiran pod pritiskom modernizacijskih sudionika “odozgo”. Anketni uvidi, tipološki promatrano, posve su sukladni toj činjenici. Manjak potpore prije spomenutim djelatnostima znači, posredno, **manjak povjerenja** u mrežu lokalnom tradicijom oblikovanih prednosti i pogodnosti, u rasponu od onih stvorenih prirodnim procesima do onih gdje je ovisnost o socijalnoj tradiciji vidljivija i važnija.

U shemu se, očito je, ne uklapa ocjena potpore industrijskom sektoru. Ali (koliko je čitljiva dobivena razdoba), anketirani potporu ne nijeću. No (posredno) upozoruju da je monopolna potpora **samo maloj skupini industrijskih djelatnosti** (ponovimo: željezari, rafineriji, kemijskoj industriji) praktično djelovala na oblikovanje industrijske budućnosti Siska **restriktivno**, slično učincima na drugim sektorima. Zahvaljujući tomu, **nije se oblikovala** mreža industrijskih djelatnosti bolje prilagođena gradskim prilikama i sposobnostima gradskog stanovništva. Oblikovala ga je, naprotiv, industrijska struktura s monopolnim otiskom, bolje prilagođena organizatorima modernizacije “odozgo” negoli zbiljskim pokretačima i nositeljima gradskog razvitka. Prihvati li se naznačena razlika, nabranje ostalih djelatnosti s manjkom potpore kakve su, primjerice, kultura i znanost, naobrazba i srodne, postaje samo gestom preciznijeg opisa. Promatrana u cjelini slike upućuje na zaključak da je manjak potpore spomenutim djelatnostima istovrstan manjku potpore modelu razvitka **kojemu je u središtu sam grad.**

Dvije su skupine djelatnosti, po ocjeni anketiranih, imale ili dostatnu potporu ili preveliku potporu. To su **ugostiteljstvo i trgovina**. Na takav njihov položaj u isku-
stvu anketiranih posebno ukazuje činjenica da su to **jedi-
ne dvije** djelatnosti za koje veće skupine anketiranih (s
36% članova) tvrde da su imale preveliku potporu. Uzme-
mo li u obzir i skupine anketiranih koje tvrde kako su te
djelatnosti imale dostatnu potporu, vidi se da 72% anketi-
ranih tvrdi kako je ugostiteljstvo imalo dostatnu ili preve-
liku potporu, a čak 86,5% anketiranih isto tvrdi za trгови-
nu. U ocjenjivanju potpore drugim djelatnostima takve
nedvosmislene suglasnosti anketiranih nema. Vidljivo je,
doduše, da 50,4% anketiranih drži kako je promet imao
dostatnu potporu, a 46,3% kako je istu potporu imao
skup uslužnih djelatnosti, 40,6% naobrazba, a 38,8% šport;
ali veličina udjela anketiranih koji, na drugoj strani, ističu
manjak potpore ili odsutnost bilo kakva povlaštena polo-
žaja, ne dopušta i njih uvrstiti u skupinu djelatnosti za ko-
je anketirani drže da su imale povoljniji razvojni položaj.
U toj su skupini, po ocjeni anketiranih, samo spomenute
dvije: ugostiteljstvo i trgovina.

Promotri li se ukupna tercijarna snaga Siska, lako je
uočiti da ona iznesenoj ocjeni anketiranih **nije sukladna**.
Sisak **nije** gradom s jakim tercijarnim sektorom, napose
nije u trgovini ili ugostiteljstvu. Da je tome tako, zacijelo
bi bio i snažnijim turističkom središtem (a i druge gradske
djelatnosti imale bi koristi od njega). Ipak, ocjena anketira-
nih nije bez temelja. Ukazujući na odnos spram tih djelat-
nosti, anketirani, posredno, ističu kako je, napose devede-
setih godina, najveći broj razvojnih inicijativa bio ograni-
čen na te dvije djelatnosti. Uzmemo li se u obzir i kontek-
stualni komentari, zasnovano je ustvrditi da anketna ocje-
na implicira i stav da su prednost dobile djelatnosti s
očitim kratkoročnim/špekulantskim akterima. Slični su
nalazi uočeni i u Zagrebu (skupina autora, 2000.). Posrije-
di je upozorenje na jednu vrstu razvojne inverzije u kojoj
su glavnu ulogu zauzeli nositelji s kratkoročnim interes-
ima i bez proizvodnih ciljeva. U najboljem slučaju, oni mo-
gu biti organizatorima “sive” (para)urbanizacije.

Uspjesi u svladavanju teškoća

Kako anketirani ocjenjuju uspjehe u svladavanju gradskih
teškoća (definiranih kakvoćom uklanjanja ili rješidbe), po-
kazuje razdioba odgovora na pitanje 8. Lako je uočiti da
su u rubrici “vrlo zadovoljan” udjeli anketiranih u raspo-
nu 0,8–4,4%. U toj rubrici, dakle, većih skupina sklonih
povoljnim ocjenama **nema**. Ili, drukčije rečeno, **nije vid-**

Ljivo da su na uspjehe u dosadašnjem razvitku na promatranim područjima Sišćani posebno ponosni. (Anketirani su skloni povoljne ocjene upisivati pretežno u “prosječnu” rubriku: “uglavnom zadovoljan”.) Na tu činjenicu ukazuju i dobiveni prosječni pokazatelji (ne)zadovoljstva: u rasponu su od 1,59 (nezadovoljstvo kakvoćom skrbi o mladima i njihovoj budućnosti) do 3,06 (zaštita stanovništva od nasilja). Nije nekorisno predočiti cijeli popis prosječnih vrijednosti (ne)zadovoljstva.

Teškoća	Prosječna vrijednost
Zaštita stanovništva od nasilja	3,06
Arhitektonsko oblikovanje novih kuća	2,91
Održavanje grada (čistoća, zelenilo, fasade itd.)	2,70
Obnova gradskog središta	2,68
Očuvanje lokalnog načina života	2,68
Čuvanje kulturne baštine	2,55
Pristupačnost rijeka	2,50
Opremanje grada društvenom infrastrukturom	2,49
Izgrađivanje lokalnih prometnica	2,39
Izgrađivanje komunalne infrastrukture	2,37
Gospodarenje riječnom obalom	2,35
Zaštita okoliša	2,30
Izgrađivanje stambenih naselja	2,29
Rješavanje velikih industrijskih zagađivača	1,78
Skrb o mladima i njihovoj budućnosti	1,59

Tablica 1.

Prosječne vrijednosti (ne)zadovoljstva kakvoćom rješavanja gradskih teškoća

Razdioba prosječnih vrijednosti pokazuje da su dva područja ili dvije skupine učinaka dosadašnjeg razvitka, po ocjeni anketiranih, nedvosmisleno negativna. Prvo je područje **skrbi za mlade i za njihovu budućnost**. Po ocjeni anketiranih dosadašnji razvitak **nije uspio** oblikovati postojanu perspektivu mlađim skupinama stanovništva. Nije teško pokazati na kojim se empirijskim uvidima ta ocjena anketiranih temelji. Dostatno je podsjetiti na predodžbu hrvatske javnosti o privatizaciji i njezinim učincima (Čengić, Rogić, 1999.) i na interpersonalne korijene glavnih stavova o njoj. Sukladno toj predodžbi vlasnička transformacija hrvatskog gospodarstva nije zajamčila stabilno zapošljavanje i tehničku modernizaciju poduzeća. Posve je predvidljivo da su u razvojnom posustajanju hrvatskog gospodarstva prvi gubitnici skupine starijih zaposlenika i skupine mlađeg stanovništva koje tek treba konkurirati na tržištu rada. Opću ocjenu rizičnosti njihova socijalnog položaja, posebno položaja mlađih skupina, ne ublažava činje-

nica da je na područjima kakva su naobrazba ili socijalna skrb razvijeno više zaštitnih mehanizama. Očiti **manjak radne perspektive** mlađeg stanovništva nadsvođuje takve učinke.

Drugo područje s izrazitim nezadovoljstvom anketiranih jest područje **ekologijske zaštite**. Pri tomu je praktično održavanje grada i dnevna skrb za zelenilo, čistoću i srodne komunalne aktivnosti dobilo nešto bolju ocjenu (2,70). Izrazito negativnom ocjenom, pak, anketirani su ocijenili ishod ekologijskog “obuzdavanja” velikih industrijskih zagađivača. Odgovarajući na pitanje 31, anketirani su ih precizno i imenovali. Po njihovu iskustvu najveći su: rafinerija (89,5% anketiranih), Herbos (72,8% anketiranih), željezara (53,2% anketiranih), termoelektrana (28,1% anketiranih). U osnovi veličina (ne)uspjeha grada u obuzdavanju ekologijskih rizika što ih proizvode važnija industrijska poduzeća najpreciznije ukazuje na to koliko su odnosi grad - industrija konfliktni. Po ocjeni anketiranih Sisak je podređen ciljevima i mjerilima formiranim u industrijskom sektoru. Napuštanje takva okvira gradskog života implicira niz promjena u strukturnom modelu grada. Budući da su u Sisku alernativne razvojne strategije vidljive samo u obliku posebnih ulomaka, napuštanje zbilje ekologijski rizična grada izrazito je sporo.

Na drugoj strani, anketirani su najmanje nezadovoljni **općom sigurnošću grada** (prosječna ocjena 3,06). Premda grad ne drže izrazito sigurnim anketirani opću sigurnost u gradu drže prihvatljivom. Uzme li se u obzir ukupni odnos zadovoljnih i nezadovoljnih kakvoćom uklanjanja gradskih teškoća, razložno bi bilo očekivati veću opću konfliktnost u gradskim praksama i odnosima. Anketirani, naprotiv, upućuju na paradoksalnu činjenicu: grad je određen brojnim praktičnim teškoćama, ali je opća sigurnost života u njemu dobra. Nalaz, posredno, upućuje na hipotezu da je temeljna konfliktna osovina implicitna odnosu **građani - institucije** (neovisno o tome jesu li samo gradske ili su njima pribrojene i državne na različitim upravnim razinama), a ne odnosu građani - građani. Premda je, po ocjeni 23,8% anketiranih, srpska agresija izazvala brojne teškoće u međuljudskim odnosima u gradu, ukupna “horizontalna” sigurnost života nije pala ispod prihvatljive razine. Sisak, dakle, po općoj životnoj sigurnosti nije najboljim gradom; ali nije, po ocjeni anketiranih, ni gradom s akumuliranim velikim dnevnim rizicima.

Između ta dva pola rasporedile su se ocjene nekoliko komunalnih djelatnosti i graditeljskih programa. (Ocjene su u rasponu 2,91, koliko je dobilo arhitektonsko oblikovanje novih kuća, do 2,29, koliko je dobilo izgrađivanje

stambenih naselja.) Statistička analiza razlika u ocjenjivanju između anketnih skupina podrijetlom iz različitih dijelova grada pokazuje da unatoč toj “skučenosti” treba očekivati statistički značajne razlike, ponajprije između skupina iz središnjih dijelova i onih na gradskom rubu. (Iznimka su samo ocjene skrbi o mladima, gdje se sve skupine slažu da je, zapravo i nema; i ocjene kakvoće čuvanja specifičnih obilježja lokalnog načina života, gdje se sve skupine slažu da takvih specifičnosti, premda nisu nametljive, ipak ima.) Opće sintaktičko pravilo može se sažeti u tvrdnju: koliko su skupine bliže središnjim dijelovima grada toliko su sklonije upisati se u rubrike “vrlo” i “uglavnom” zadovoljni. Posredno, pravilo ukazuje na činjenicu da je u središnjim gradskim dijelovima sabiranje povoljnih učinaka gospodarenja gradom s manje rizičnih implikacija. No, ponavljamo, razlike se razvijaju i naznačuju u razmjerno skromnim općim okvirima. Predodžba o gradu što je anketirani nude upućuje na opću **ispodprosječnu kakvoću** gradskih prilika. Drukčije rečeno, gradski uspjesi u uklanjanju ili nadmašivanju najvažnijih teškoća ili u primjerenu gospodarenju pojedinim gradskim dobrima – nisu veliki. Ocjene jasnije ukazuju na **grad koji stagnira** negoli na grad koji ulaže napore da se otrgne od glavnih likova razvojne zastarjelosti. Ili, promotrene iz suprotne perspektive, jasnije ukazuju na **kontinuirani manjak uvjerljivih gradskih uspjeha** negoli na pouzdanu/prosječnu kakvoću postignutih učinaka. Premda, vidjelo se, nije mali broj Siščana identificiranih s vlastitim gradom, vrlo ih je malo koji ga drže mjestom dugoročna sabiranja gradskih uspjeha. Sisak ne oćarava.

Koristi i štete

Kakve je **koristi** dosadašnji gradski razvitak općenito donio gradu anketirani su imali priliku ustvrditi odgovarajući na pitanje 11. Razdioba odgovora pokazuje da su gotovo zanemarljivi postoci anketiranih koji se “potpuno slažu” s pojedinim tvrdnjama o uspješnu sisaćkom razvitku (raspon je 0,6%–2,3%). Svakako su veće postotne skupine anketiranih koji se “uglavnom slažu”, no ni one nisu odveć uvjerljive (raspon je 2,3%–34,5%). Najviše se anketiranih slaže (potpuno/uglavnom) s tvrdnjom da se Sisak razvio u grad siguran i udoban za život. Ukupno je takvih 36,8%. Njima je nasuprot skupina s 61,4% anketiranih (24,3% uopće se ne slaže, a 37,13% uglavnom se ne slaže) koji tvrdnju **ne prihvaćaju**. Prosječna ocjena sisaćke sigurnosti/ugode za život iznosi 2,54, dakle u granicama je raspona prosječnih ocjena analiziranih u prethodnom odjelj-

ku. Poruka je anketiranih, dakle, da se Sisak **nije razvio u siguran/ugodan grad** toliko da bi mu se taj naslov mogao bez oklijevanja priznati. Ali da se promjene posve ne mogu ni zanjekati.

S ostalih pet tvrdnja anketirani se Sišćani (uglavnom) **ne slažu**. Čak 94,8% anketiranih ne slaže se s tvrdnjom da je u gradu stvoreno perspektivno gospodarstvo; 95,2% njih ne slaže se s tvrdnjom da su stvoreni uvjeti za bolju budućnost mladih ljudi u gradu; 88,4% ne slaže ih se s tvrdnjom da se grad svezao s razvijenim svijetom i postao njegovim dijelom; 85,6% ispitanika ne slaže se s tvrdnjom da su stvorene mogućnosti da svatko odabere način života koji mu je primjeren. Uočiti je, udio anketiranih "negativno" raspoložen vidljiv je čak i u ocjeni tvrdnje da je Sisak postao važnim pokrajinskim kulturnim i intelektualnim središtem; čak 76% anketiranih s tvrdnjom se ne slaže premda je Sisak i aktualnim županijskim središtem i (bivšim) središtem zajednice općina pa je, nedvojbeno, u tim ulogama ojačao i središnje sposobnosti oslonjene na nove institucije kakve su, primjerice, (nove) visokoškolske ustanove.

Koliko je vidljivo, anketirani ne niječu očite empirijske promjene, zabilježene u razdoblju druge modernizacije ili tijekom devedesetih godina. Ali su **izrazito kritično raspoloženi spram svake tvrdnje kojom se izriče/ustvrđuje koji dugoročni gradski uspjeh**. Po ocjeni anketiranih, dakle, Sisak je u prethodnim razdobljima napredovao prostorno se šireći, množeći broj stanovnika i jačajući razvojnu bilancu industrijskog sektora. Ali, na toj podlozi **nije nastao stabilan grad s dobrom razvojnom perspektivom, autoritetom pokrajinskog središta i s unutrašnjim mogućnostima pluralizacije životnih stilova**. Nije, dakako, ocjena anketiranih bez iskustvene osnove. Ali veličina postotnih skupina anketiranih koje sudjeluju u odbijanju/nijekanju pojedinih tvrdnja odveć je uočljiva za svaku vrstu mehaničke interpretacije. Po našoj ocjeni, polemizirajući s predloženim tvrdnjama anketirani su koristili dvije skupine ocjena. U prvoj su skupini ocjene razmjerno oskudnih gradskih uspjeha. Reći, na drugoj strani, da ih nije bilo posve je besmisleno. Oblikujući se kao industrijski grad srednje veličine Sisak je, već i po strukturnoj nuždi, akumulirao određene pogodnosti. One su, vidjelo se i u prijašnjim ulomcima, samo rijetko prosječne kakvoće; redovito su ispodprosječne, ali su ipak bolje od nikakvih. U drugoj su skupini ocjene aktualne razvojne gradske perspektive. Sisačko je gospodarstvo, vidjelo se, strukturno izrazito ovisno o industrijskom sektoru. Alternativnih mogućnosti u gradskoj strukturi nema. Grad je, dakle, iznimno ranjiv poremećajima u industrijskom sektoru. Budući da se u razdob-

lju 1990.-2000. radikaliziralo posustajanje (zastarjele) industrije u Hrvatskoj na više razina, negativne promjene pogodile su oštrije i grublje Sisak i srodne gradove, **potkopavajući i same osnove gradskog razvojnog samopouzdanja**. Prihvatimo li, makar samo privremeno, Fukuyamina analitička upozorenja, zasnovano je upozoriti da anketirani, u osnovi, priopćuju **kako nemaju na što biti ponosni u sisačkom modelu razvitka**. Mogu samo strepeti kada će opći manjak perspektive svakoga od njih pojedinačno pretvoriti u – novog socijalnog ovisnika.

Kakve je **štete** dosadašnji razvitak Siska nanio Siščanima, po ocjeni anketiranih, pokazuje razdioba odgovora na pitanje 12. Po broju anketiranih koji se s tvrdnjom slažu na prvom je mjestu ekološki uvid da je dosadašnji razvitak zagradio rijeke i uništio život u njima. S tvrdnjom se slaže ukupno 77,9% anketiranih (33,6% slaže se “potpuno”, a 44,3% “uglavnom”). Na drugoj strani, s tvrdnjom se ne slaže manjinskih 18,5%. I s tvrdnjom da je uništen tradicionalan način života slaže se više od 50% anketiranih; 19,9% slaže se “potpuno” a 32,9% “uglavnom”. Njima je nasuprot skupina s 31% anketiranih, među kojima se 26,1% “uglavnom ne slaže”, a 4,9% “nimalo se ne slaže”. Srodna je razdioba odgovora zabilježena i u ocjeni tvrdnje kako je u dosadašnjem razvitku zapušten gradski okoliš i gradsko zelenilo; 57,3% anketiranih se “potpuno” ili “uglavnom” slaže, dok se 40,5% “uglavnom” ili “nimalo” ne slaže.

U idućoj su skupini tvrdnje s nešto manjim postotnim udjelom “katastrofičara”. To su tvrdnje: Stvoren je prometni kaos i otežano odvijanje gradskog prometa; Razvile su se grane industrije koje štete razvitku i prosperitetu grada; Narušen je izgled grada slabim urbanističkim i građevinskim zahvatima. (Prosječne su ocjene tih tvrdnja u rasponu 3,26–3,10.) U usporedbi s prijašnje tri tvrdnje u ovoj su skupini tvrdnje s jasnijom sektorskom uputnicom. Učinci na koje one upućuju, dakle, mogu se lakše svesti na promjene u pojedinim gradskim sektorima. Drukčije rečeno, jasnija “žanrovska” osnova predmeta ocjenjivanja (sektorskih promjena) dopušta anketiranima biti manje shematičan. Zato su, vjerojatno, postotni udjeli anketiranih pripravnih na **bezuovjetnu** potporu tim tvrdnjama nešto manji u usporedbi sa skupinama koje odlučno podupiru prve tri tvrdnje (22,4%, 21,9% i 17,0% naspram 33,6%, 19,9% i 21,3%). No ovisnost predodžbe o gradu u iskustvu anketiranih o slici opće besperspektivnosti gradskog gospodarstva ne dopušta anketiranima razlike pretvoriti u polarizirane skupine. Brojnije su, redovito, skupine anketiranih koje se slažu i s tim tvrdnjama.

Ipak, tvrdnja: Stvoreno je previše opasnosti i rizika za život građana, **nije predmetom većinskog slaganja**. Podupire je potpuno samo 12,4% anketiranih, a uglavnom 23,9%. Nasuprot njoj je veća skupina s 41,4% anketiranih koji se “uglavnom ne slažu” i 10,7% onih koji se “nimalo ne slažu”. Ima li se u vidu veličina skupina koje podupiru prve tri tvrdnje, s nedvosmislenim isticanjem velikih ekoloških šteta, zasnovano je očekivati i veći broj anketiranih koji se s netom spomenutom tvrdnjom “potpuno” ili “uglavnom” slažu. No njezina izrazita negativna intencija za anketirane nije posve uvjerljiva. Opire joj se dnevna zbilja malog/srednjeg grada s ritmovima i predlošcima koji nisu bez unutrašnje autonomne pouzdanosti i sigurnosti. Anketirani, dakle, drže da je dosadašnji razvitak prouzročio brojne, pretežno ekološke, poremećaje, te da je narušio na više načina unutrašnju gradsku ravnotežu. Ali **ne drže** da je zaključna bilanca takvog razvitka izrazito konfliktna i rizična svakodnevnica. I prosječna ocjena tvrdnje (2,86) pokazuje da je vrijednost na donjoj granici prosječnih ocjena. Drukčije rečeno, po ocjeni anketiranih, dosadašnji je razvitak u Sisku bio, uglavnom, ekološki štetan; negativno je djelovao i na brojne procese gradskog samooblikovanja. Zaključna je ocjena takva razvitka da je **uspješniji u proizvodnji šteta nego u proizvodnji dobiti**. Ali, **gradska zbilja** oblikovana u istom razodblju **nije** jednosmjernim njegovim otiskom. Anketirani, implicitno, vjeruju da gradska zbilja nije ekskluzivni rezultat samo modelom razvitka izazvanih i pokrenutih praksa i sudionika. Ona je, također, i učinak brojnih praksa koje imaju stanovitu **autonomiju** naspram obvezujućeg modela razvitka. Iza takva uvida dopušteno je izvesti djelomično paradoksalni zaključak na koji, posredno, anketirani upućuju. On se može sažeti u tvrdnju: **Sisačka životna zbilja nije toliko neprihvatljiva koliko je neprihvatljiv model dosadašnjeg razvitka i njemu pripadajuća mehanika razdiobe šteta**. No posve je očito da zasluge za tu razliku ne pripadaju modelu.

Osobne koristi i štete

U procjenjivanju kakvoće utjecaja dosadašnjeg modela razvitka grada na **osobni** život i životne prilike anketiranih najveća je skupina anketiranih, s 57,2%, koji tvrde kako sam model nije imao važnijeg utjecaja na njihov život i na život njihove obitelji. Taj pravac vrednovanja naznačen je već i u prijašnjim ulomcima. Većinska predodžba **o dosadašnjem razvitku kao mehanizmu množenja šteta adresirana je na grad**; u tom je razvitku, dakle, ekskluzivnim gubitnikom grad i njegova perspektiva, ne nužno i grada-

ni/pojedinci. Samorazumljivo je da su – toliko koliko je grad “općim dobrom” svojih građana – štete nanese gradu istovrsne šteta nanesenim i njegovim građanima. Ali naznačeni odnos **nije simetričan**; položaj pojedinca (pa, dakle, i dobiti/štete odredljivi na tom položaju) nije linearnim produžetkom gradske zbilje. Stoga je lako predočiti posebne gradske skupine ili pojedince koji su u prilikama oblikovanim prijašnjim modelom razvitka – popravile svoj osobni položaj. U dobivenoj razdiobi 10,6% anketiranih tvrdi da im se baš to dogodilo. Model razvitka, u prijašnjim ulomcima opisan izrazito nepoželjnim pridjevima i ocjenama anketiranih, s uglavnom većinskom potporom, promatran na osobnoj razini popravio je životne prilike svakog desetog anketiranog Siščana. No, na drugoj strani, dvostruko je više, 20,4% anketiranih, koji tvrde da im je isti tip razvitka nanio samo štete. Njihova razvojna bilanca, dakle, poklapa se s razvojnom bilancom grada kao cjeline. Između njih smjestila se mala skupina anketiranih koji tvrde kako im je dosadašnji model razvitka, doduše, nanio štete, ali je osigurao poželjnu perspektivu mlađim članovima obitelji. Skupina obuhvaća 3,1% anketiranih. Njezina je veličina posve sukladna – prije očitovanom – većinskom uvjerenju anketiranih da grad ovisan o aktualnom modelu razvitka nije sposoban zajamčiti životnu perspektivu mlađem stanovništvu. Kraće rečeno, uzbaštinjeni model razvitka **uspješnije množi ili ravnodušne ili oštećene**. Nagrađeni su uvjerljiva manjina.

Način života

Podaci dobiveni odgovorima na pitanje 16 pokazuju koja svojstva i obilježja anketirani tipično dopisuju sisačkom načinu života. Uvjerljivo je **manjinska** tvrdnja da je u Sisku moguće, za kratko vrijeme, steći dobar životni standard. Samo 4,9% anketiranih drži spomenutu mogućnost “izrazito” karakterističnom za život u Sisku. Dodatnih 10,4% drži da se tvrdnja može “donekle” držati sisačkim označiteljem. Naspram njima nalazi se 79,3% anketiranih koji tvrde kako se predloženi stav uopće ne može držati sisačkim označiteljem. Po većinskom uvjerenju, dakle, **Sisak nije “obećanim” gradom**. Taj je uvid nagoviješten i u prijašnjim ulomcima. Moguće je, dakako, predočiti model gradskog razvitka koji “uspješno” reproducira višestruke likove gradske dezintegracije, ali koji, na drugoj strani, uspješno pretvara svoje stanovnike u bogataše “po kratkom postupku”. U urbanoj povijesti raznorodni su gradovi, za određeno razdoblje, igrali takve uloge. One se ne mogu odvojiti od zadaća tih gradova na različitim razvojnim

“frontama”. I u sisačkoj povijesti, vidjelo se, uočljivi su tragovi likova predziđa. Njihova prisutnost svakako ohrabruje, barem načelno promatrano, sklonost građana samoočaravanju. Ali aktualno razvojno posustajanje (i grada i Hrvatske) otvoreno priječi da sklonost postane više od toga. Sišćani vlastiti grad **ne drže** gradom gdje je moguće “popriječko” poboljšati životne prilike. Sukladno prije iznesenim ocjenama on je **gradom stagnacije i (tegotne) dnevne skrbi**, a ne gradom poduzetničkog optimizma i brzih uspjeha.

Druga tvrdnja koju većina anketiranih drži neprimjerenom sisačkom načinu života i životnim prilikama jest ona tvrdnja da je u Sisku moguće živjeti po vlastitom odabiru. Tvrdnjom se, dakle, na popis sisačkih označitelja stavljaju višestruka jamstva osobne životne autonomije. Pri tomu se likovi autonomije jednoliko raspoređuju i na ekonomsku razinu (živjeti po vlastitom odбору jer pojedinac nije ekonomski ovisan ili skučen) i na aksiološki razinu (živjeti po vlastitom odбору sukladno vrijednostima). **Samo 8,0% anketiranih tvrdi kako ta tvrdnja ima vrijednost “izrazita” označitelja sisačkih prilika.** Ali 40,1% tvrdi kako joj treba “donekle” priznati tu kakvoću. Naspram tim skupinama je većinska skupina, s 46,5% anketiranih koji ponuđenu mogućnost potpuno isključuju. Za pravilno polariziranu razdiobu anketiranih odgovora bila bi potrebna mnogo veća skupina anketiranih pripremljenih “izrazito” prihvatiti tvrdnju da se u Sisku može bez većih teškoća živjeti po vlastitu odбору. Takve skupine, međutim, nema; skupina je, vidjelo se, manjinska. Zato je zasnovano, unatoč “prostranoj” skupini anketiranih “donekle” pripremljenih, priznati Sisku tu posebnost, prihvatiti ocjenu da anketirani **ne drže** Sisak gradom gdje životna autonomija najbolje uspijeva.

Treća tvrdnja s malobrojnomo skupinom anketiranih pripremljenih priznati joj status “izrazita” označitelja jest tvrdnja da je Sisak osobit po tomu što je u njemu svakodnevni život siguran. Izrazitu vrijednost tvrdnji priznaje samo 9,4% anketiranih. Na drugoj strani, međutim, uvjerljivih 58,4% anketiranih tvrdi kako joj “donekle” vrijednost označitelja ipak treba priznati. Naspram toj skupini nalazi se 27,7% anketiranih odlučnih zanjekati joj ikakvu vrijednost. Razdioba pokazuje da se složenica “siguran život”, svakako **ne može ustaliti na popisu izrazitih sisačkih označitelja. Ali se s popisa ne može ni ukloniti.** Tu smo činjenicu već komentirali u prijašnjim ulomcima. Anketirani su, vidjelo se, pripremljeni dopisivati uglavnom konfliktna obilježja dosadašnjim razvojnim inicijativama i praksama. Ali nisu odlučni u dopisu konfliktnih označitelja sisačkoj zbilji. Ona je, u sjeni ritmova i predložaka malog/srednjeg grada,

na stanoviti način **autonomnom činjenicom**. No **nije**, po ocjeni anketiranih, zaslugom organizatora gradskog razvitka.

Pogledajmo sada skup tvrdnja s najvećim postotnim skupinama anketiranih pripravnih im priznati vrijednost “izrazitog” označitelja gradskog načina života. Na prvom je mjestu tvrdnja: u Sisku je izrazita međusobna otuđenost građana. U skupini pripravnoj priznati joj vrijednost “izrazita” označitelja nalazi se 41,8% anketiranih; dodatnih 38,9% priznaje joj “donekle” vrijednost označitelja sisačkih prilika. Ukupno, dakle, “izrazitu” ili “donekle” označiteljsku vrijednost spomenutoj tvrdnji priznaje **79,7% anketiranih Siščana**; među njima je skupina “izrazitih” većinska. Naspram njoj nalazi se tek 11,8% anketiranih koji joj niječu ikakvu označiteljsku vrijednost. Uzme li se u obzir sisački opći predložak malog/srednjeg grada takvo većinsko isticanje “otuđenosti” građana jednih od drugih – iznenađuje. Jer bolje pristaje tipičnim velegradskim prilikama kakvih u Sisku, a i u većini drugih hrvatskih gradova, nema. U razumijevanju nalaza bolje pomaže prije spominjani uvid da je u Sisku gradski subjekt, dakle, gradska **zajednica**, tradicionalno nestabilna. Odlikuje ga “nedovršeni” proces učvršćivanja solidarnosti građana s gradom. Tipična sintaksa takvog predloška **predvidljivo proizvodi** iskustvo otuđenosti neovisno o tomu koliko su empirijski vidljive ekolozijske prilike i odnosi svojstveni velegradskoj zbilji. Njegov je, dopušteno je reći, najvažniji izvor **manjak sposobnosti** gradskog subjekta za jasno definiranje gradskih ciljeva i sukladnu mobilizaciju gradskog stanovništva. Zahvaljujući tomu, sektorske i pragmatične identifikacije gradskih stanovnika nadmoćnije su gradskim. Nastale fragmentirane odnošajne mreže ne održavaju se socijalnom energijom izvučenom samo iz posebnih privatnih interesa. Nego, ponajviše, **stabilnom redukcijom** identitetskih aspiracija. Već prije spominjana razdioba odgovora na pitanje 82 pokazuje da se većina anketiranih, neovisno o tomu jesu li rođeni u Sisku ili nisu, drži “domaćim” Siščanima. No, očito je, taj identitetski naslov nije primjereno “dovršen” u praksama solidarnosti s gradom. Najmanje je netočno reći da je u Sisku vidljiv **manjak poticaja** na mobilizaciju gradskog stanovništva sukladno gradskim ciljevima.

Druga tvrdnja s većinskom potporom anketiranih jest ona da je život u Sisku ugrožen zagađenim okolišem. Tvrdnju “izrazito” podupire 37,0% anketiranih, a “donekle” 46,7% (ukupno 83,7%). Razdioba je, po osnovnim obrisima, sukladna prije opisanoj općoj ekolozijskoj kritičnosti Siščana. Na toj podlozi, po ocjeni anketiranih, oblikovala se predodžba **o zagađenom/zdravstveno opasnom Sisku** kao posebnom označitelju gradskog načina života.

Treća tvrdnja s većinskom potporom anketiranih jest tvrdnja da su Sišćani privrženi svom gradu. Vrijednost “izrazita” označitelja gradskog načina života priznaje joj 33,1% anketiranih; no, uvjerljivih 51,7% priznaje joj “donekle” vrijednost (ukupno 84,8%). Uzmemo li se u obzir podaci dobiveni u odgovorima na pitanje 82, spomenuti u prijašnjim ulomcima, dobivena je razdioba sukladna analitičkim očekivanjima. No njezine se implikacije ne slažu najbolje s implikacijama tvrdnja da su Sišćani međusobno otuđeni. Nesklad se s najmanje nedoumica uklanja prije naznačenim upozorenjem da je “otuđenost”, ponajprije, učinkom stabilne redukcije identitetskih aspiracija; ili, drukčije rečeno, **manjka sposobnosti** gradskih sudionika razvitka da oblikuju razvojni predložak bolje svezan s gradskim mogućnostima i posebnostima. Manjak ne dopušta latentnu socijalnu energiju Sišćana (koju privrženost, inače, stavlja na raspolaganje), pretvoriti u postojan izvor praksa orijentiranih boljitkom grada kao cjeline. Na tu činjenicu, posredno, ukazuje i podatak da samo 10,8% anketiranih lokalne tradicije u Sisku drži “izrazitim” gradskim označiteljima. S više je zagovornika pripravnih dopisivati im vrijednost “izrazita” označitelja sisačkih prilika tvrdnja da je odlika Siska **miješanje različitih životnih stilova i navika** (28,5% anketiranih tvrdi da je to “izrazito” obilježje, a 48,4% da je “donekle” karakteristično za život u Sisku) te tvrdnja da je **masovnost, “utapanje” u masu**, lako uočljiva u Sisku; masovnost drži “izrazitim” označiteljem 25,5% anketiranih, a 37,3% drži je “donekle” svojstvenom Sisku (ukupno 62,8% anketiranih). Izneseni podaci ukazuju na anketnu predodžbu s dvije uočljive odrednice. Prva je privrženost Sišćana gradu. Druga je, pak, mehanika masovnog miješanja stanovništva. U miješanju malo ostaje od spomenute privrženosti. Ali ona, ipak, u iskustvu anketiranih ima posebno mjesto, barem kao opći orijentir.

Dvije su iduće tvrdnje po razdiobi anketnih odgovora neočekivano slične. Prva tvrdnja ističe da su Sišćani skloni novim i suvremenim tendencijama i vrijednostima; 19,4% anketiranih drži kako je to “izraziti” označitelj života u gradu, a 49,2% kako mu samo “donekle” treba priznati tu kakvoću (ukupno 68,6% anketiranih). Druga tvrdnja ističe “poseljačenje” gradskog načina života; 17,0% anketiranih drži je “izrazitim” označiteljem života u gradu, a 41,5% priznaje joj “donekle” tu vrijednost (ukupno 58,5% anketiranih). Promotrimo li spomenute rezultate u okviru naznačenom u prijašnjim ulomcima, zasnovano je pretpostaviti da su oni samo jednom vrsti nastavka prije skicirane “dvojne” označiteljske predodžbe o životu u gradu. Sintaksa privrženosti (gradu) implicira daljnji dopis pozitivnih

pridjeva, kakav je i osjetljivost na novo/suvremeno. Sintaksa pak mehaničkog miješanja implicira “poseljačenje” i redukciju urbanih mjerila kakvoće gradskih skupina i razvojnih sudionika. Unutrašnja ravnoteža između glavnih sastavnica predodžbe ne dopušta portretirati gradski način života radikalnom označiteljskom gestom kakva je, primjerice, tvrdnja da je Sisak izrazito sklon oponašanju načina života drugih gradova. (Samo 12,8% anketiranih tvrdi kako je posrijedi izrazito obilježje; idućih 35,6% tvrdi da je ono “donekle” prisutno; ali uvjerljivih 34,6% odbija tvrdnju, a, k tomu, 16,3% ne može procijeniti. Drukčije rečeno, više od 50% anketiranih ne priznaje tvrdnji kakvoću primjerena označitelja.) Ona je, po ocjeni anketiranih, srodnija ekskluzivnom mjerilu manje skupine Siščana negoli općem identifikacijskom znaku.

Anketirani, dakle, drže da Sisak **nije**, naznačeno je, obećanim gradom ni za one zainteresirane za brzo bogatstvo ni za one zainteresirane za život po osobnom odбору. Sisak ne ispunjava obećanja. Naprotiv, Sisak je **ekologijski ugrožen grad**, gdje je život zdravstveno rizičan. U njemu nema jasnih pravila izvedenih iz lokalnih tradicija i zavičajnih sintaksa. Naprotiv, dominiraju procesi svojstveni paleoindustrijskim gradskim pejzažima, kakvi su mehaničko miješanje “masovnih” (apstraktnih) pojedinaca, “poseljačenje” grada i “otuđena” perspektiva. Ali, na drugoj strani, po uvjerenju anketiranih, privrženost Siščana gradu **izrazita** je. Na toj su podlozi oblikovani stabilni predlošci otvorenosti spram novih i suvremenih tendencija, a zauzdani i reducirani predlošci imitacije drugih gradova. Nije, doduše, jasno vidljivo na čemu anketirani temelje spomenute “svijetle” boje na gradskom portretu. Jer sintaksa masovna/”poseljačena” grada **predvidljivo** osnažuje imitacijske tendencije kojima samo društvena moć organizatora modernizacije “odozgo” može osigurati sjaj i kakvoću moderne otvorenosti/osjetljivosti na novo. No nesklad, očito je, nije izvorom anketne nelagode. Označiteljska predodžba anketiranih o vlastitom gradu jest, očito, “dvojna”. U njezinu je okviru položaj važnih označitelja steklo nekoliko procesa i promjena **konvencionalnih inače u negativnim bilancama paleoindustrijalizacije** (ekologijska rizičnost, masovnost, “otuđenost” života itd.). Budući da je u razdoblju druge modernizacije Sisak bio pod izravnim nadzorom industrijskog sektora, pače, njegovih “najtvrdih” grana, spomenuta se bilanca nije mogla ni izbjeći. Na drugoj strani, Siščani ne mogu bez zavičajnog iskaza o privrženosti gradu gdje žive. Njegova je teškoća, međutim, u manjku argumentacije. **Grad s portretom kakav su ponudili anketirani teško je voljeti**. Bolje mu pristaje naslov: emi-

grantski grad. Anketirani Siščani **odlučno** odbijaju takvu implikaciju. Ali, po razdiobi odgovora na pitanje 96, samo je manjina (38,7% anketiranih) uvjeren da njihovu privrženost gradu dijele i njihova djeca.

Kakvoća svakodnevice

Opis kakvoće izveden je iz ocjena anketiranih dobivenih odgovorima na pitanje 49. Odgovarajući na pitanje, anketirani su trebali označiti stupanj zadovoljstva pojedinim oblicima opreme u naselju/dijelu grada gdje stanuju, organizacijom usluga ili, pak, općim uvjetima života. Nije nekorisno predočiti cijeli popis rangiran po prosječnim vrijednostima anketnog (ne)zadovoljstva.

Tablica 2.
Prosječne vrijednosti ocjena
lokalnih prilika

Predmet ocjenjivanja	Prosječna ocjena
Dnevna opskrba naselja	4,15
Organizacija osnovne škole	3,73
Organizacija vrtića	3,60
Opremljenost električnom mrežom	3,33
Organizacija zdravstvene službe	3,31
Odvoz smeća, čistoća naselja	3,31
Javni prijevoz	3,08
Opći uvjeti u naselju	3,01
Odvodnja, kanalizacija	2,96
Obrtničke usluge	2,82
Održavanje parkova, zelenila	2,85
Kakvoća asfaltnih lokalnih cesta	2,72
Športska infrastruktura	2,63
Kulturna infrastruktura	2,31
Sastajališta za stare ljude	1,89
Sastajališta za mlade ljude	1,79

Rang ljestvica pokazuje da anketirani razlikuju tri osnovne skupine odrednica uvjeta života u naselju. U prvoj su skupini odrednice s izrazito dobrim/vrlo dobrim ocjenama. Dobile su ih dnevna opskrba, osnovne škole i vrtići za djecu. U drugoj su skupini odrednice s prosječnim ocjenama. Dobile su ih opskrba električnom energijom, organizacija zdravstvene službe, organizacija odvoza smeća, javni prijevoz, kanalizacijska mreža, obrtničke usluge, održavanje parkova i zelenila, kakvoća asfaltnih lokalnih cesta, športska infrastruktura. U trećoj su skupini odrednice s ispodprosječnim ocjenama. U toj su skupini **kulturna infrastruktura**, sastajališta za **stare**, sastajališta za **mlade**.

Upozoriti je, dobivena razdioba nije netipična za hrvatsku urbanizaciju u razdoblju druge modernizacije. Premda je proces oblikovanja novih naselja, po pravilu, tada izazito konfliktan (lokalne skupine naspram saveza industrijskih radnih organizacija i gradske parabirokracije; periferija naspram grada), opremanje osnovnim/tipičnim uređajima, dobrima i mrežama nedvojbeno je dinamično. Ukupna razina opremanja samo je u rijetkim sektorima ili u rijetkim naseljima natprosječna. Redovito, čvrsti prosjek u iskustvu novodoseljenog stanovništva već je pokazateljem uspješna opremanja. Srodna je slika vidljiva i u razdiobi odgovora anketiranih. Samo je manjinska skupina dnevnih djelatnosti (tipično poduprtih lokalnim "samodopri nosima"), po ocjeni anketiranih, bolje kakvoće. Većinska je skupina prosječna, ali s nizom sastavnica u skupini na njezinu rubu. Tipična je, također, i skupina s niskim ili negativnim ocjenama. U njoj su mreže ustanova i oprema zasnovane na uvidu da postoje posebne društvene skupine sa specifičnim potrebama i mjerilima (stari, mladi, invalidi itd.). Budući da je iskustvo razlika dobivalo u spomenutom razdoblju legitimaciju vrlo teško/rijetko oblikovanje opreme i mreža potrebnih za njihovo praktično artikuliranje izrazito je zaostalo u usporedbi s konvencionalnim mrežama. Taj tipični rezultat socijalističke urbanizacije nije se bitno promijenio/poboljšao u razdoblju 1990.-2000. godine. Naprotiv, opće posustajanje u razvitku pogodovalo je u nizu slučajeva novim redukcijama.

Sisak i drugi

(i) **Sisak i regionalni okoliš.** Što misle o tom odnosu, anketirani pokazuju odgovarajući na pitanje 1. Po ocjeni većine (41,1%) tijekom dosadašnjeg razvitka grad Sisak se razvijao **na račun** naselja u regionalnom okolišu. Ta je činjenica u "strogoj" analitičkoj proceduri ustvrđena i prilikom izrade osnove prostornog plana ondašnje zajednice općina Siska (skupina autora, 1985). Glavni oblik crpljenja jest, poznato je, privlačenje za rad sposobna stanovništva. No Sisak nije, kao primjerice, Rijeka ili Split, uspio djelomično premjestiti i ekologijski konfliktne industrijske grane na izvanjsko regionalno područje. Za razliku od spomenutih gradova njegovi su ekologijski poremećaji još u gradskim granicama. Tvrdnju nije dopušteno razumjeti doslovno jer "globalizacija" zagađivanja zraka ili vodotokova ekologijske rizike prenosi i u regionalno okruženje Siska. Tvrdnjom se tek upućuje da su rizične industrijske grane s glavninom pogona još u gradskim granicama.

Uvjerljivo manja skupina, s 23,6% anketiranih, tvrdi da su se Sisak i okolica do sada razvijali ravnopravno. Pod-

loga tvrdnje je stanovita komplementarnost šteta i dobiti. U Sisku su sabrane usluge i olakšice različite vrste i razine. Na regionalnom okružju bolji su ekološki uvjeti za život. No tvrdnja gubi uvjerljivost prilikom odmjerne razdiobe životnih prilika i perspektive. Već i jednostavan pregled pokazuje da je Sisak, unatoč prije opisanoj kritičnoj bilanci, izrazito nadmoćan svom regionalnom okolišu u sabiranju životne perspektive i prilika lokalnog stanovništva. Već i zato skupina koja tvrdi kako su u dosadašnjem razvitku okolna naselja imala prednost izrazito je manjinska (s 14% anketiranih). Zacijelo najvažniji primjer na njihovu argumentacijskom popisu je “uspješni” otpor Petrinje urbanizacijskom predlošku Siska. Ali primjer nije toliko uvjerljiv eda bi “povukao” većinu anketiranih.

(ii) **Sisak i Zagreb.** Što anketirani misle o odnosu Sisak – Zagreb, pokazuje razdioba odgovora na pitanja 2 i 3. Po ocjeni većine anketiranih (40,5%) blizina Zagreba **nije** imala važnijeg utjecaja na razvitak Siska. Druga (po broju) je skupina s 23,6% anketiranih koji tvrde kako je Zagreb uglavnom **negativno** djelovao na razvitak Siska; njoj je bliska skupina s 13,6% anketiranih koji tvrde kako je Zagreb **izrazito negativno** djelovao na razvitak grada. Ukupno, dakle, 37,2% anketiranih drži da je blizina Zagreba negativnom činjenicom u razvojnoj bilanci Siska. Samo manjina s 14,5% tvrdi kako je utjecaj Zagreba bio pozitivan.

Srodan model razdiobe djeluje i u nekoliko drugih hrvatskih gradova u zagrebačkom krugu utjecaja (Karlovac, Rijeka, Varaždin). Unatoč činjenici da su članovi središnje hrvatske razvojne mreže (zapravo najvažnije u neposrednoj hrvatskoj budućnosti), spomenuti gradovi, kao i Sisak, imaju od te činjenice više načelnih nego funkcionalnih dobiti. Temeljni je razlog razmjerno slaba razina razvojne mobilizacije same mreže te njezino nedovršeno i konfliktno opremanje. U njoj, dakle, modeli kooperacije i funkcionalne specijalizacije gradova tek se imaju razviti i učvrstiti sukladno mjerilima efikasnosti na međunarodnom tržištu.

Zato je i predodžba o glavnim koristima što je Sisak ima od blizine Zagreba u predodžbi anketiranih reducirana na predodžbu o **nadmoći na radnom tržištu** (mogućnosti zapošljavanja ističe 12,9% anketiranih Siščana) te o **nadmoćnu uslužnu središtu** (mogućnost školovanja spominje 25,9% anketiranih; blizinu zdravstvenih ustanova 10,2%; blizinu trgovinske ponude 9,2% itd.) No na mogućnost da Zagreb povoljno utječe na brži i uspješniji sisački gradski razvitak ukazuje **tek 1,1% anketiranih**. Ta činjenica, zacijelo, najtočnije zrcali prije naznačene prilike u mreži gradova zagrebačkoga kruga utjecaja. Mreža je velikim obećanjem; ali i razočaravajućom zbiljom.

(iii) **Sisak u mreži hrvatskih gradova.** Na njegov položaj u hrvatskoj mreži ukazuju odgovori anketiranih dobiveni na pitanje 15. Najveća je skupina anketiranih (40,5%) koji tvrde kako Sisak pruža mogućnosti za život **kao i drugi hrvatski gradovi**. Usporedbe radi, u zagrebačkom uzorku (skupina autora, 2000.) takvih je mnogo manje, tek 20,1%. Nalaz implicira da znatna skupina Siščana drži kako Sisak nije ni po čemu razvojno nadmoćan/privlačan te da se i ne može uspješno natjecati za privlačenje sposobnijeg stanovništva (čitaj funkcionalnih elita).

Uvjerljivo je manja skupina (sa 17,5% anketiranih) onih koji drže kako Sisak pruža **bolje mogućnosti** za život nego drugi hrvatski gradovi. Usporedbe radi, u zagrebačkom je uzorku takvih uvjerljivih 64,5%. U gradu Zagrebu, dakle, u građanskoj je javnosti većinska skupina koja je uvjerena da je, po ponuđenim šansama, **Zagreb najbolji grad u Hrvatskoj**. U gradu Sisku, pak, takva skupina ne samo da nije većinska nego je izrazito manjinska. Očito **razvojna demoralizacija** gradskog stanovništva nije najboljom podlogom za oblikovanje novih razvojnih alternativa. Siščanima nedostaju, ponovimo, povodi da se svojim gradom ponose.

Zato ne iznenađuje što 34,5% anketiranih tvrdi kako Sisak pruža **gore uvjete** od većine hrvatskih gradova. (U zagrebačkom je uzorku takvih zanemarivih 2,5%.) Dobivena razdioba može se već nazrijeti i u prije analiziranim razdiobama anketnih odgovora. Osim o dalekosežnom razvojnom postupanju grada ona ukazuje i na činjenicu da u iskustvu anketiranih grad Sisak **nije dobitničkom adresom**. Bez takva naslova mogućnosti primjerene mobilizacije stanovništva uglavnom su načelne. Prije naznačena glavna osovina razvojnog oponiranja: građani – gradske institucije u ovakvu kontekstu postaje izvorom posebnih ograničenja. Sisak, poručuju anketirani, **nije učvrstio institucionalni autoritet sudonika sposobnog za autonomne razvojne putanje**.

Upravljanje gradom

Tko, po ocjeni anketiranih, najviše tj. najmanje utječe na gradski razvitak, pokazuje razdioba odgovora na pitanje 17. Po ocjeni najvećeg broja anketiranih najviše utječe gradsko poglavarstvo. Uvjerljivih 48,5% anketiranih drži da ono utječe na gradski razvitak “znatno”, a dodatnih 27,8% da utječe “donekle”. Na drugoj strani (samo) 16,7% anketiranih drži kako ono nema nikakva utjecaja na događaje u Sisku i na oblikovanje gradskog razvitka.

Na drugom su mjestu, po broju anketiranih koji ih ističu, **političke stranke**; 43,3% anketiranih drži kako ut-

ječu "znatno", a 27,4% kako utječu "donekle". Premda su, vidi se, postotni udjeli anketiranih koji ističu velik utjecaj političkih stranaka nešto manji od postotnih udjela anketiranih kojima je najmoćnije gradsko poglavarstvo, razdioba pokazuje da su spomenute adrese, po ocjeni anketiranih, **uočljivo moćnije** od drugih gradskih sudionika.

U jedinstvenoj su skupini velika industrijska poduzeća, željezara, rafinerija. Udio anketiranih koji im dopisuje "znatan" utjecaj u rasponu je od 19,3 do 29%; udio pak anketiranih koji im "donekle" dopisuje utjecaj u rasponu je od 39,6 do 43,9%. U samoj skupini anketirani drže INA-rafineriju moćnijom adresom od drugih. Usporedba s razdiobom anketiranih kada ocjenjuju moć gradskog gospodarstva i političkih stranaka pokazuje da se dvije razdiobe međusobno odnose kao jedna vrsta **antipoda**. U procjeni moći gradskog poglavarstva i političkih stranaka odnos "znatan utjecaj" - "donekle utjecaj" približno je 45% : 27%. U procjeni moći industrijskih poduzeća odnos je obratan: 27% (približno) anketiranih drži njihovu moć "znatnom", a 45% "donekle" uspješnom.

Pretnja niza sektorskih činjenica (na njih je upozoreno u prethodnim analizama) dopušta zaključak da se u spomenutom trokutu gradsko poglavarstvo - političke stranke - velika industrijska poduzeća oblikuje najveći broj, a, svakako i najvažnije, razvojne odluke u gradu. Nije netočno ustvrditi da spomenuti trokut i nije bitno različit od upravljačke sheme u razdoblju prije 1990. godine. Tvrdnja, dakako, **na formalnoj razini nije točna**. Skup formalnih političkih razlika jednak je općem indeksu razlika između demokratskog i totalitarnog predloška organizacije vlasti; sukladno tomu, razlike su nepremostive. Ali glavni sudionici odlučivanja **nisu drukčiji**. U skupini su (kao i prije) velika industrijska poduzeća sposobna/navikla svaki unutrašnji strukturni poremećaj "pretvoriti" u komunalni ili socijalni poremećaj grada. U skupini je i gradsko poglavarstvo; budući da legitimaciju dobiva na izborima, njegova politička budućnost znatno ovisi o tomu kako će u gradu djelovati velika industrijska poduzeća. Treći je sudionik skup političkih stranaka. Opći predlošci njihova djelovanja uglavnom počivaju na sintaktičkim pravilima uzbaštinjenim iz prijašnjeg razdoblja. To znači da su stranke, kao skupina, stabilno sklone djelovati "odozgo", po predlošku ustaljenom u političkom pamćenju. K tomu, budući da moraju legitimaciju steći na izborima način ponašanja velikih industrijskih poduzeća svakako im je važan. Osim toga ne treba smetnuti s pameti da nemali broj političkih prvaka gotovo i nije sposoban djelovati drukčije nego kao "agenti" industrijske arheologije u kojoj su socijalizirani.

Kraće, u spomenutom trokutu tek su neznatno povećane mogućnosti autonomna oblikovanja i potvrde posebnih gradskih interesa i ciljeva. Na to, posredno, ukazuju i ocjene anketiranih kada su obvezatni ocijeniti utjecaj skupine kakve su “građani” ili “stručnjaci”. Stručnjaci su, po ocjeni anketiranih, **rubnom skupinom**. Tek 14,8% anketiranih njihov utjecaj procjenjuje znatnim; 41,6% pak procjenjuje da ipak “donekle” utječu. No dodatnih 34,5% anketiranih tvrdi kako stručnjaci **nemaju baš nikakva utjecaja**. Ne računa li se kako anketirani ocjenjuju utjecaj građana, taj je postotni udio u koloni “bez utjecaja” – najveći.

Uvjerljivo, pak, najslabijim sudionikom odlučivanja o gradu anketirani drže – **same građane**. Tek 7,7% anketiranih drži kako je utjecaj građana na odluke o gradu i gradskoj budućnosti “znatan”; najmanji je postotni udio anketiranih, 27,7%, koji im dopisuje “donekle” utjecaj, i u drugoj rubrici. Uvjerljivo pak najviše anketiranih, 59,2%, tvrdi kako građani **nemaju nikakva utjecaja**. Sličnosti s razdiobom odgovora pri procjenjivanju utjecaja stručnjaka i više su nego očite. Ali je pri procjeni građanskog utjecaja razdioba dodatno radikalizirana jednom vrstom jasne **demoralizacije**. Poruka je anketiranih: Siščani o Sisku **ne odlučuju**.

Izvan je svake rasprave da nekoliko osnovnih razvojnih teškoća Siska nije moguće ukloniti samo zgoljnom formalnom demokratizacijom utjecajnih mreža i shema za odlučivanje. Razlog je jednostavan: za njih je potrebna posebna kompetencija i specifično mobilizirani kapital. Ali je, također, izvan rasprave da se primjerena razvojna mobilizacija u Sisku (baš kao ni u drugim gradovima) ne može izazvati/oblikovati na predlošcima nadzora društvene moći “prepisanim” iz razdoblja kada su, na strukturnoj razini, i oblikovane glavne razvojne zapreke sisačkog razvitka. Drukčije rečeno, po ocjeni anketiranih, za daljnji uspješni sisački razvitak nužna je i rekonstrukcija općeg strategijskog okvira (nova kompetencija) i rekonstrukcija mreža gradskog odlučivanja (nova razvojna mobilizacija “odozdo”). Nije time, dakako, zajamčeno da će one djelovati u svakom posebnom slučaju sukladno. Ali to i nije najvažnije. Glavna posljedica pokazuje se u snaženju Siska kao **autonomnog** razvojnog sudionika. U njegovoj genezi sada rubni par razvojnih sudionika: stručnjaci-građani postaju, paradoksalno, glavnim jamcima dugoročno mjerodavne razvojne preobrazbe. Samorazumljivo je da se bez njihove (nove) uloge ne mogu primjereno rekonstruirati ni mreže “lijenih” institucija kojima je razvojna imaginacija u hrvatskom društvu, u tekućem razdoblju, uglavnom podređena.

III. ISKUSTVO MLADIH: SISAK U TIPOLOŠKOM ATLASU

Uvod

Analiza predočena u ovom poglavlju temelji se, uglavnom, na podacima i uvidima mlađeg sisačkog stanovništva. Više skupina sisačkih srednjoškolaca u zaključnim razredima (tijekom školske godine 1999./2000.) napisale su eseje o gradu Sisku, o njegovim glavnim obilježjima te o vlastitu položaju u njemu. Premda je, poznato je, metoda eseja manje "tvrda" u usporedbi s nekim drugim istraživačkim tehnikama (anketa, ljestvice itd.), naše istraživačko iskustvo upućuje na zaključak da je primjena takva postupka u istraživanjima kakvo je i sisačko vrlo korisna. Osnovni uvjet korisnosti jednostavan je: obvezuje da se dobiveni uvidi i podaci analiziraju skupa s podacima dobivenim drugim postupcima. Na tom tragu lako je nazrijeti osnovnu tipologiju s pomoću koje sisački srednjoškolci identificiraju grad i svoj položaj u njemu.

Prvi tip: grad kao svaki drugi grad

Na osnovne obrise tog tipa opće identifikacije Siska ponajbolje ukazuju (navedeni) ulomci iz napisanih eseja. Nudimo ih nekoliko.

"(...) Grad kao grad. Po mom mišljenju uopće se puno ne razlikuje od ostalih – po veličini jednakih – gradova. To dakako ne znači da je sve O.K. i da puno toga ne treba mijenjati. Opisao bih ga kao turoban gradić u kojemu ljudi životare, okupirani svojim poslovima, obiteljskim problemima, jednom riječju grad u kojemu ljudi nemaju vremena za uživanje i recimo grad u kojemu ljudi ne mare puno za kulturni razvitak (...)"

"(...) Zapravo, Grad Sisak je kao i ostali gradovi. Jedino što mi najviše smeta su ispušni plinovi iz Industrijske zone, jer je Sisak industrijsko središte. (...) U Sisku ima sve što ima i drugdje (...)"

"(...) Grad Sisak je grad na tri rijeke i jako male važnosti. Što se tiče našeg grada prema cijeloj Hrvatskoj niti ima neki važan položaj niti je baš previše popularan, što se tiče i područja gospodarstva, sporta... One nema ništa po čemu bi se pamtio (...)"

"(...) Mislim da, po mome mišljenju u Sisku nema ništa posebno lijepo čega drugdje nema (...)"

"(...) Pa u Sisku nešto posebno što bi se meni dojmilo nema (...)"

"(...) Ne znam kako bi opisala grad Sisak. Grad Sisak ima premalo znamenitosti koje bismo pokazali turistima. Zato nas vrlo rijetko i posjećuju jer im nemamo što za po-

kazati. Ukratko, grad Sisak je sasvim običan grad, ali mislim da nije jedini jer ima ih i gorih (...)

Vidljivo je da su u skici naznačene predodžbe o Sisku najvažnije ove odrednice. (i) Sisak se po svakodnevnoj zbiljki ne razlikuje od drugih hrvatskih gradova. Mjeren njezinim razlikama on je "grad kao svaki drugi grad". (ii) Sisak nije učvrstio posebne označitelje gradske razlike koji bi potaknuli strance na dolazak u grad. Taj stav, vidjelo se, zastupa i nemali broj sisačkih građana. Mjeren na taj način Sisak je grad **bez** atrakcija. (iii) Sisak nema posebnu ulogu u mreži hrvatskih gradova, nego je u većoj skupini običnih/prosječnih, gdje je glavni izvor gradskog optimizma činjenica da ima i gorih/manje važnih od njega. Mjeren na taj način Sisak je grad **bez** nacionalne važnosti i nacionalne privlačnosti. Spojene u cjelovitu predodžbu spomenute odrednice uporište su identifikacijske sheme po kojoj Sisak i **nije odredljiv u mreži razlika**. Nego tek kao tipični član skupine hrvatskih gradova koji su međusobno **lako zamjenjivi**, jer su obični/neprivlačni/nevažni. Oni, jednostavno, nisu dovršili oblikovanje gradske subjektivnosti.

Drugi tip: zagađeni grad

Kako na zagađenost kao temeljno gradsko obilježje ukazuju sisački srednjoškolci, vidljivo je iz ponuđenih ulomaka.

"(...) Pošto ne živim u Sisku meni se on posebno ne sviđa, možda samo neki detalji. Sisak je za mene dosta zagađen grad u kojem ne bih voljela živjeti (...) Ružna mi je sisačka rafinerija koja zagađuje dosta okoline. (...) Mislim da grad Sisak će biti veće, mnogo veće industrijsko središte, možda čak kao Zagreb danas, ali će u njemu biti veliko zagađenje. A to zagađenje će ga uništiti, ako to ne spriječe (...)

"(...) Sisak što čini ružnim je njegova nečistoća i prljavština. Ljudi nedovoljno, a općenito i vlada malo mare za ekologiju. To je vrlo ružno, a u drugim većim gradovima u Hrvatskoj više se pazi na ekologiju (...)

"(...) Sisak je jedan od mnogih gradova u Hrvatskoj koji obiluju prljavošću i nečistoćom. Tu se prije svega nalazi INA i Željezara koje jako zagađuju zrak. Smatram da bi se takve tvornice trebale graditi najmanje 1 km od naseljenog mjesta kako se ljudi ne bi morali trovati otrovnim plinovima u svojoj najužoj okolini (...)

"(...) Najveći problem, opet kažem po mom mišljenju, koji najviše ruši ugled Gradu je velika količina alkohola i droge koja se jednostavno može nabaviti u bilo koje vrijeme na bilo kojem mjestu. Čuo sam (ne znam da li je informacija točna) da smo treći grad u Europi po broju postotaka ispijenog alkohola po stanovniku. Uz činjenicu da

imamo 4 puta više policajaca od ostalih dijelova Hrvatske. To sve govori. (...)”.

“(...) Mislim da u Sisku ima puno toga ružnog što bi se moglo istaknuti. Kao prvo to su neuređeni parkovi i ulice. Nedovoljno uređene institucije u koje građani redovito odlaze. U gradu se ništa ne obnavlja, ne uređuje, a mislim da to nisu krive samo komunalne i ostale institucije već i sami građani Siska. Mislim da je najveći problem to što grad nije dovoljno čist i uređen (...)”.

Identifikacija grada zagađenošću, vidljivo je iz predloženih ulomaka, obuhvaća više razina. Na prvoj, osnovnoj, razini grad je opisan naslovom: **ekologijski konfliktan**, što više opasan. Kao i u anketnom istraživanju, glavne adrese ekologijske drame u Sisku su adrese INA-rafinerije i željezare. Druga se industrijska poduzeća ističu rjeđe i bez posebnih dramatičnih tonova. Na drugoj razini grad je opisan naslovom: **neuređan, prljav**; posrijedi je ocjena uspješnosti komunalne skrbi za gradsku svakodnevicu koja obuhvaća poslove kakvi su, primjerice, redoviti odvoz smeća, održavanje zelenila i parkova, održavanje putova, čišćenje važnijih gradskih dijelova i slični. Na trećoj razini grad je opisan naslovom: **institucionalno neuređen**. Negativni ekologijski pridjevi u ovom se slučaju “prenose” u opis dnevnog stila rada pojedinih gradskih ustanova, napose onih kojih su glavne zadaće (komunalna) skrb za grad te zaštita životnih prava građana. Na četvrtoj razini grad je opisan kao **moralno problematična** (vrijednosno “zagađena”) **zbilja**, kojom vlada mreža neuravnoteženih socijalnih odnosa i pojedini oblici poremećena ponašanja (alkoholizam, ovisnost o drogama, nasilje itd.). Spomenute razine nisu nužno međusobno povezane. Primjerice, oblici zagađenosti na prve dvije razine tipični su i za najveći broj drugih hrvatskih gradova; posrijedi je, jednostavno, jedan od učinaka (paleo)industrijalizacije iz socijalističkog razdoblja. No u iskustvu mladih takvi očiti “dokazi” gradskog posustajanja konvencionalno se vežu s oblicima institucionalnog ili moralnog propadanja u gradu. U predodžbi autora eseja takva je veza omogućena činjenicom da grad nije uspostavio nužna mjerila kakvoće osnovnih životnih uvjeta (zrak, smeće itd.); sukladno tomu, on i nije, po njihovoj ocjeni, vjerodostojan sudionik “zdravog društva”.

Treći tip: mali grad

U shemi identifikacije Siska naslonjenoj na složenicu “mali grad”, vidljivo je nekoliko podtipova; njihovi jasniji obrisi ovise o tome s kojim dodatnim označiteljima naslov “mali grad”, autori eseja izravno vežu.

(i) **Mali grad na rijeci (riječama).** “(...) Sisak je mali grad koji nama građanima ne pruža onoliko koliko bi mogao. Grad na tri rijeke (...) Posebno ništa nema lijepo, čega drugdje nema osim starog mosta i uspomena na njega (...)”.

“(...) Sisak je grad koji ima svojih vrlina i da kažem ne vrlina. Mali gradić na rijeci Kupi, Odri i Savi. (...) U Sisku je lijepo to što ima staru tvrđavu “Stari grad” i most koji je donekle sačuvan “Stari most” (...)”.

“(...) Grad Sisak je mali grad. (...) Npr. prva ulica uz Kupu, šetalište, klupe, to mi je posebno lijepo zato što preko ljeta to je puno ljudi, ljudi izlaze da cijelo vrijeme se ne dosađuju u stanovima, pogotovo umirovljenici (...)”.

“(...) Sisak se očituje u svojoj dugoj povijesnoj tradiciji, ali ne samo po tome, u Sisku su tri predivne rijeke Kupa, Sava i Odra. (...) U našoj županiji je i jedan park prirode, Lonjsko polje, nedaleko od Siska. Ono je vrlo lijepo i trebalo bi biti zaštićeno. Grad ima svoje klizalište i kupalište u koja bi trebalo ulagati da postanu što bolja i da se nama mladima napravi nešto što bi nas veselilo (...)”.

“(...) Grad Sisak je jednostavan grad, u kojem žive jednostavni ljudi. Pomalo čudni, ali jednostavni. (...) Postoji nešto lijepo, a to je Prva ulica u Sisku. To je ulica u kojoj se nalazi šetalište uz Kupu. To šetalište je stvarno lijepo pogotovo ljeti. (...) Ostatak Siska je postao pomalo dosadan, ne neki dijelovi nego **cijeli grad** (...)”.

Iz predloženih je ulomaka vidljivo kako se, u iskustvu autora eseja, identifikacijska shema sažeta u formulu 'mali grad na tri rijeke', dodatno “komplicira” s nekoliko značajnijih uputnica. Složenica, vidljivo je, najprije upućuje na činjenicu da su na rijekama, napose na Kupi, sabrani **najvažniji označitelji povijesne trajnosti** grada (Stari grad te, premda u “naknadnoj” obradi, Stari most). Uputnica, strogo promatrano, i ne potvrđuje vrijednost rijeke kao posebnih prirodnih činjenica ili dobara. Nego, naprotiv, kao sastavnica dugačke povijesne priče o gradu. Sukladno tomu, povijest grada nije odvojiva od povijesti događaja na sisačkim riječnim obalama. U takvu su okviru rijeke, paradoksalno, **povijesnim** spomenicima.

Druga uputnica podsjeća na činjenicu da su rijeke izvorom i uporištima mnogovrsnih procesa **užitka u gradu**. Autori eseja, gotovo bez iznimke, upozoruju da je splet događaja i prizora na kupskoj obali, navlastito u Prvoj ulici, najljepše što mogu upisati u osobno iskustvo, napose tijekom ljetnog razdoblja. No, u isti mah, poručuju da komunalna skrb o gradu i, općenito, gospodarenje gradom uopće nije orijentirano tom činjenicom. Užitek u gradu, dakle, omogućen je neugrozivom prisutnošću rijeka, navlasti-

to Kupe, a nije posljedica sustavnog djelovanja gradskih sudionika.

Treća uputnica podsjeća da je mreža triju rijeka u koju je sisački grad "uhvaćen" zapravo manji ulomak **cjelovite regionalne prirodne osnove** s više nepatvorenih vrijednosti kakvo je, primjerice, i Lonjsko polje. Na više mjesta autori eseja predlažu da se gospodarenje gradom i razvitak grada odlučnije orijentiraju tom činjenicom. Dosljedni razvitak na naznačenom tragu svakako bi dosegnuo vrijednost posebne razvojne tendencije s više, po ocjeni anketiranih, dragocjenih obećanja. Najvažnije je obećanje grada u kojemu se može dnevno/autonomno uživati zahvaljujući činjenici da prirodna zbilja nije u gradu predmetom nasilja. No takvo obećanje, u isti je mah, drže anketirani, i put "povratka" Siska svojim povijesnim temeljima i dobrima.

(ii) **Mali grad s velikom poviješću.** "(...) Sisak baš i nije neki svjetski grad. Dosta toga mu nedostaje ali ipak ima nešto što neki manji gradovi nemaju. Sviđa mi se to što je Sisak povijesni grad, što je pomagao u obrani od Turaka, što se njegovo ime ipak spominje. Ne sviđa mi se što se grad prepustio nasilju. Ima mnogo većih gradova s manje nasilja (...)".

"(...) Opisao bi ga kao grad hrvatskih pobjeda, značenosti i kulture. U Sisku sam rođen i mislim da je Sisak jedan dio mog srca kao i Hrvatska. Stari most mi je najljepši od svega ali mi je zato lijepa i crkva Sv. Križa (...)".

"(...) Sisak je malen grad, no i za svoju veličinu ipak nedovoljno poznat za svoju (ogromnu) opširnu povijest. Sisku se pridaje premalo važnosti u bilo kakvim kulturološkim zbivanjima. Iako ima malo takvih mjesta u Sisku gdje se čovjek može kulturno izobrazavati. Ali usprkos tome postoji dosta mjesta koja imaju svoje povijesno značenje (Stari grad, itd.) (...)".

"(...) Opisao bih ga kao stari neočuvani grad bez budućnosti, grad o kojem se nitko ne brine, u kojemu nema ničega zanimljivoga vidjeti pa zato i nema tako puno turista. Grad koji nije uključen u nikakva veća sportska ili kulturna organiziranja. Grad bez kojega možda ne bi ni bilo Hrvatske, što nitko ne poštuje i grad u koji nitko ne ulaže. Nema nečeg strašno lijepog, a ako mi nešto i je onda je to stari most i Stari grad. Drugog ništa nema (...)".

"(...) Sisak bih opisao kao stari povijesni grad, slavne prošlosti koji ne uspijeva održati korak sa sadašnjošću. (...) Ne želim ni pomisliti kako će izgledati ako se nastavi gospodarski pad. Mislim da će ostati samo jedno veliko selo sa pretežitim starim stanovništvom. (...) Ne sviđa mi se dosadašnje vodstvo grada koje se nije izborilo ni za što, osim da u blizini Siska bude odlagalište za nuklearni otpad. (...)".

Upozoriti je da isticanje “slavne i bogate” prošlosti u oblikovanju potrebne legitimacije tradicionalno rabe redovito svi važniji srednji hrvatski gradovi. Ona im olakšava dramaturgizirati, barem na simboličnoj razini, razliku između grada i negrada. Budući da množina drugih, praktičnih, procesa dramaturgizaciju konvencionalno ne podupire (neovisno o tomu je li manjak potpore posljedica manjka razvojnih procesa u gradu i gradskom okolišu ili, pak, jačanja ovisnosti o okolišu pod utjecajem uspješna razvitka), dramaturgizacija razlike s pomoću arheoloških označitelja praktično funkcionira i kao jedna vrsta paradoksalne **imaginarnе revitalizacije** gradske veličine/važnosti. Ona se, zahvaljujući imaginarnoj autonomiji, može potegnuti/povećati/pojačati **neovisno** o tomu koliko je zbiljski grad ograničen/mali. Na toj se podlozi oblikuju stabilni dojmovi da su mnogi hrvatski srednji gradovi veći/zamršeniji nego što zgođnji raspored učinaka sadašnjice to nagovješćuje. Na istom je tragu i skupina iznesenih ulomaka. Sisak je, po ocjeni njihovih autora, nedvojbeno malim gradom; ali u imaginarnoj rekonstrukciji njegova identiteta on je – “grad hrvatskih pobjeda”; ili “grad bez kojega možda ne bi bilo ni Hrvatske”; drukčije rečeno, on je jedan od gradova u atlasu **hrvatske imaginarnе metropole**.

Na drugoj strani, ocjenjuju autori, njegovoj je metropolskoj prošlosti polemično protivna zbilja grada bez budućnosti. Ili, drukčije rečeno, Sisak je, **unatoč** tomu što je jednim od hrvatskih rodni gradova, gradom gdje se povijest – ne priznaje i zaboravlja. Po ocjeni više anketiranih, predvidljivi dovršetak takva procesa jest redukcija Siska na ono što je i na početku 19. stoljeća još bio: na selo, gdje je većinsko stanovništvo staro i nesposobno za nove razvojne poticaje i inicijative. Premda je i očitovani strah dio spomenute tipične sheme u oblikovanju legitimacije hrvatskih srednjih gradova, njegovu razornu kakvoću, nedvojbeno, podupiru mnogovrsni aktualni oblici razvojnog posustajanja Siska i “tvrde” strukturne zapreke. Pa se isticanje povijesnih zasluga grada može pročitati i kao nužno sabiranje neprijepornih sisačkih uspjeha, pamćenje kojih je **nultim uvjetom** novog samopouzdanja.

(iii) **Mali grad u paučini zapuštenosti**. Kako autori eseja oblikuju portret malog/zapuštenog grada, pokazuje nekoliko odabranih ulomaka.

“(…) Po meni grad Sisak bi trebalo uvelike promijeniti. Krenuvši od čistoće grada, pa do mjesta na kojima se mladi okupljaju. Grad Sisak je jako lijep grad, ima puno hortikulturnih spomenika, ali treba puno promjena kao svaki drugi grad u Hrvatskoj i Europi. (...) U Sisku je ružno vidjeti neke objekte koji su ratom razrušeni, pa nisu obnavljani ili kuće

u kojima više nitko ne živi. To bi bilo lijepo da se obnovi, pa da bar da služe kao hortikulturni spomenici (...).”

“(...) Sisak je mali grad koji bi mogao postati još manji ako se i dalje nastavi ništa ne poduzimati s njim. (...) Kako je krenulo, Sisak za 10 godina neće ni postojati, jer već sada u njemu nema ničega. Osim ako se nešto u njemu ne pokrene (...).”

“(...) Ja bih ovako opisala grad Sisak, naravno ukratko. Grad Sisak je malen grad koji mladima, takorekuć ne pruža mnogo. Nema “poštenijeg” mjesta za izlazak osim kafića, ali mnogi i ne vole ići u ta zadimljena mjesta. Uglavnom grad mi se nimalo ne sviđa. (...) U Sisku mi je ružno to što ima dosta nasilja, pa čak je pronađeno i droge, tučnjave, što ima puno kafića u kojima se najviše konzumira alkohol. (...) Ja bih najviše voljela da postoje neke udruge, ustanove gdje bi se mladi grada Siska skupili, i družili se više zajedno. Kad bi barem bile neke sportske aktivnosti: odbojka, rukomet... (...).”

“(...) Sisak je mali grad bez puno zabavnih sadržaja. Po mome mišljenju Sisak je penzionerski grad, odnosno obiteljski grad. U njemu nema nikakvog života za mlade ljude. Ponajviše tome doprinosi što ima SAMO 1 DISCO CLUB, 1 KINO o kojemu se priča da će ga zatvoriti te premalo kafića koji su dobri za mlade ljude. (...) Sisak nema živosti, on je po mome mišljenju mrtav grad u koji treba investirati radi zadovoljenja potreba mladih ljudi (...).”

“(...) Sisak je lijep gradić, no nedovoljno iskorišten. Za mlade gotovo da i nema mjesta. A sve ono što postoji ili gdje bi moglo nešto biti zapušta se i pušta da propadne. Kupalište je svake godine sve gore jer je voda prljava i plitka i gotovo da se u njoj ne može kupati. A na samom kupalištu bi se još trebalo poraditi (navesti pijesak na odbojkaško igralište, popraviti stepenice i sam pijesak...) Klizalište svake godine sve više propada te se rijetko tko ide tamo klizati. Ipak je Sisak jedan od rijetkih gradova u Hrvatskoj koji ima klizalište, umjesto da se unapređuje mi ga svake godine sve više zapuštamo. Tako da i ljeti i zimi sisačkoj mladeži ne preostaje ništa drugo nego zalaziti u kafiće i danju i noću (posebno zimi) (...).”

Likovi zapuštenosti u predloženim su ulomcima izvedeni izravno iz uvida u želje gradske mladeži da im slobodno vrijeme bude doživljajno bogatije. Budući da je posrijedi niz “kratkih spojeva” između želja i raspoloživih prilika, ocjene autorâ eseja predvidljivo su negativne. No i kada se drži pod nadzorom učinak takva odnosa, lako je uočiti da se u iskazima mladih ustrajno ponavlja iskustvo **grada – doživljajne pustinje**. “Pustinjski” potezi nisu ograničeni samo na oskudnu mrežu tercijarnih usluga različite

vrste i domašaja. Oni se protežu i na unutrašnju oskudnost sisačke civilne zone. Više je autora eseja upozorilo da u Sisku nema građanskih mreža različitih udruga kojima je cilj zajednički rad na gradskim javnim dobrima i oblikovanje integrirajućih silnica. Drukčije rečeno, Sisak je doživljanom pustinjom i na fizičkoj razini (zapuštenost gradskih dobara) i na socijalnoj razini (zapuštenost civilne mreže gradskih udruga). U naznačenom okviru ocjena mladih da u Sisku nemaju primjereno mjesto nije izmišljotinom. Napokon, i anketni uvidi pokazuju da su radikalni manjak ustanova za mlade te jedva odredljiva razvojna perspektiva glavnih gradskih gospodarskih grana blizanački likovi jedne po svemu iscrpljene razvojne zamisli.

(iv) **Mali grad “drugim riječima sranje”**. U ovoj je skupini više eseja autori kojih su izrazito skloni “jakim” prispodobama i dojmljivim pridjevima. Iznosimo nekoliko poučnih ulomaka.

“(…) Ja smatram da je grad Sisak jedna od najvećih, ako ne i najveća rupa u Hrvatskoj. (...) Ma nema boljeg grada da se napiješ i napušiš kak’ti svinja (oprostite na izrazu) od Siska. Da, istina je tužna. Najvjerojatnije ću živjeti u Sisku. Pa... Pa... Da li ste gledali 'Terminatora' ili 'Mad-Maxa'?! (...)”

“(…) Sisak je najveća rupa u Hrvatskoj. U Sisku nema ničega osim kafića i birtija. U Sisku nema ništa lijepa, a ružnog ima previše. Policija nas praktički zaustavlja subotom na svakom uglu, smeće svuda, svaka druga trgovina u Prvoj ulici je zatvorena. (...) Subotom se može izaći ili u kafić ili negdje u park jer su disko klubovi u totalnoj komi. Cijene su pretjerane, nema nekog pravog okupljališta, onaj idiot Matan zakupi preko ljeta Kupalište i kuda onda – ili sjedi doma i hladi noge u lavoru ili u grad u neki birc. (...) Kad završim školovanje imam namjeru zbrisati iz ove rupe od grada, po mogućnosti van zemlje i ne vraćat se više. Što ću u gradu bez budućnosti? (...)”

“(…) Naspram drugih gradova Sisak je živi jad, drugim riječima sranje. Gdje da se mladi zabavljaju? Autopromet Sisak je sranje. Ako polaze autobusi obavezno kasne... Sisak ima premalo uređenih parkova. Svi su parkovi neuredni, a klupe su koma. Od zelenila ni z. Sisak se od drugih gradova ističe samo svojom povijesnom važnošću, ali to ni na koji način nije prikazano. U Sisku je i poznata nam Željezara Sisak te Ina rafinerija koje normalno propadaju i ne pružaju nama mladima nikakva radna mjesta. Tu još spadaju i Herbos, Segestica i Radonja. Sve je to sranje. Sisak propada. Ljudi PROBUDITE SE! (...)”

“(…) Maglovit, primitivan, monoton, nezainteresiran za bolji razvoj, nedovoljno razvijen. (...) Ljudi primitivni,

zaostali, u svim pogledima svijeta. Sve im je strano loše, nevaljalo. Način na koji je grad rasporen, jer upravo time se ostvaruje njegova skućenost u prostoru. (...) Drugi gradovi, urbaniji, pružaju mnogo više a pitanja egzistencije vuku dalje od Siska (...)."

"(...) Prljav, maglovit, jednoličan, korumpiran, nekvalificirani ljudi na visokim položajima (...). Primitivna sredina gdje svi vode brigu o drugima, nedovoljna povezanost s ostalim mjestima u Županiji, zbog svega jurenje u Zagreb. (...) Pruža loše primjere grad gdje mafijaši, dileri i neki električari odlučuju o sudbinama poštenih građana. (...)."

Najmanje je netočno iznesene ulomke (a nije ih mali broj u uzorku eseja) označiti kao jednu vrstu **prigodna/komunalna krležijanstva**. Iskazom se ne implicira da su glavne prispodobe i pridjevi posuđeni iz Krležinih knjiga (obvezatnih na popisu školske lektire). Tek se upućuje na prigodni radikalizam kojim se orijentiraju autori eseja u odbiru "nosivih" atributa grada. Raspon razdiobe atributa pokazuje da naslov "sranje", nije ograničen samo na oskudicu koja pogađa mlade u slobodno vrijeme (već je u prijašnjim ulomcima naznačeno da je ta činjenica vrlo važna mladima kada ocjenjuju ukupnu uspješnost grada). Naslov se "velikodušno" dijeli svim mjerodavnim gradskim adresama: i gradskim institucijama, i gradskoj upravi, i političkoj eliti, i samom sisačkom društvu. U općem okviru označenom naslovom "sranje", predvidljivo je, nije bolje ocijenjen ni životni položaj mlađeg sisačkog stanovništva. Zato anketirani u više eseja otvoreno priopćuju kako će, po dovršetku školovanja, otići iz Siska; štoviše, kako će "zbrisati". Nije, dakako, naznačena odlučnost ekskluzivnim obilježjem sisačkih srednjoškolaca. Zabilježena je i u drugim srodnim istraživanjima (Rogić i suradnici, 1996.). Ali dosljednost u negativnom označivanju grada, kakva je zabilježena u Sisku, ipak je izvorna. Njezina prisutnost obvezuje na mobilizaciju gradske javnosti izvan konvencionalnih shema. Štoviše, upozoruju posredno pisci eseja, takva bi mobilizacija bila, u osnovi, i **početni čin oblikovanja nove gradske subjektivnosti**.

Četvrti tip: moj grad

Osnovni obris identifikacijske sheme u ovom je slučaju izveden iz temeljnog zavičajnog odnosa autor eseja – grad Sisak. Nekoliko odabranih ulomaka razgovijetno ukazuju kako se spomenuti obris upisuje u tekst eseja.

"(...) Grad Sisak je moj grad, grad gdje sam rođena i ja ga volim onakvog kakav jest. (...) Ja namjeravam cijeli život provesti u Sisku, ali nikad se ne zna, možda otputujem negdje drugdje (...)"

“(…) Sisak je moj rodni grad i bez obzira na to ne volim ga baš osobito. Sastoji se od 4 ulice u centru i par kvartova koji su lijepi svako na svoj način i to je dobro. No, po već napomenutom, da ima 4 ulice, može se shvatiti da jednostavno ne pruža mnogo izbora mladima da se razonode. Možda mi se to samo čini. (...) Obrazovanje je recimo dobro, one najosnovnije škole, jedan fakultet što znači ako želiš nešto drugo veći troškovi zbog preseljenja u druge gradove, a tko dolazi nama u Sisak. Svi se sele van. Pa ću tako i ja, prvo zbog školovanja a poslije zbog posla jer u Sisku, kao ni u većini Hrvatske mladi nemaju mogućnosti da ostvare svoje ambicije i uspiju bez pomoći. Sisak će vjerujem nažalost biti isti za 10 godina. Mladi će odlaziti za boljom školom, poslom, a Sisak će ostati kao i do sada “slijepo crijevo” (...)”.

“(…) Grad Sisak je moj rodni grad i teško mi je biti objektivn. No, to je mali gradić prepun kafića i parkova. (...) Posebno volim Sisak jer je jedan od rijetkih gradova koji imaju dušu. Ipak, onaj tko nije rođen u Sisku i nije proveo veći dio života, ne može to osjetiti. (...) Ne mislim da bi Sisak trebao biti u rangu s drugim europskim gradovima: Rimom, Parizom i sl. nego samo da je to grad koji može pružiti puno više i čiji stanovnici zaslužuju više (...)”.

“(…) Grad Sisak je za mene vrlo bitan, u njemu sam odrasla i on mi je najbliži srcu. (...) Volim taj grad, ali on mi pruža nedovoljno i zato razmišljam o svojoj budućnosti izvan Siska. Ovaj grad ima prekrasnu arhitekturu i raspored ulica, ali sve je prilično uništeno, što zbog rata, što zbog zuba vremena. Ono što je posebno lijepo u ovom gradu je, kako sam već napomenula, arhitektura, stari grad koji je vrlo zanimljivo mjesto koje bi moglo pružiti mnoštvo sadržaja, restorane, kafiće, odmorišta, muzeje, čak i kupalište. Ali za to treba mašte, a prije svega volje i novca. Ne znam što bih napisala da mi je posebno ružno jer sam presubjektivna, pa mu svaku manu 'opraštam'. Posebno je ružno to što Sisak pruža jako malo mladim ljudima (...)”.

Pređočeni i srodni ulomci dopuštaju zaključiti kako je zavičajna identifikacija sa Siskom važna toliko koliko **olakšava** (eventualnu) mobilizaciju sisačkog stanovništva na rad na gradskoj dobrobiti. Svi autori eseja koji ističu zavičajnu kakvoću Siska, a njihov je udio u skupini anketiranih znatan, potvrđuju da su “slabi” spram grada i njegovih vrlina/mana te da su pripravnici uložiti svoje znanje i osjećaje u rad na sisačkoj budućnosti. No, na drugoj strani, samo rijetki anketirani potvrđuju kako je zavičajna identifikacija tolika da isključuje potragu za boljom životnom adresom. Većina upozoruje da, unatoč njihovoj zavičajnoj vezi sa Siskom, nije vjerojatno da će ostati trajno ži-

vjeti u Sisku. Na istu činjenicu upozoruju i anketni odgovori “zrelih” Siščana. Među njima je manjinska skupina uvjerenih da će i njihova djeca biti Siščanima. Nadmoćna je skupina koja drži da će njihovi potomci potražiti uspješnije gradove. No, samo su simbolično naznačene mogućnosti da drugi, izvan Siska, odaberu Sisak za svoj budući zavičaj. Privlačna kakvoća Siska, u tomu se svi anketirani slažu, jest – mizerna. Brojni primjeri ambijentalne nebrige i nedovršenosti, opće razvojno posustajanje i nesavladana socijalna barbarizacija grada, posebno ojačana u razdoblju socijalističke modernizacije, zatiru njegovu privlačnu moć. “Moj grad” nije i gradom budućnosti.

Peti tip: grad koji je zaboravio na mlade

Uvid kako je Sisak zanemario mlade, njihove želje, potrebe i perspektivu, zacijelo je najstabilnijim uvidom u skupini napisanih eseja. Čak i onda kada pisci eseja “priznaju” Sisku da je lijep mali grad, da ga zavičajno vole i da su mu zavičajno odani, “priznanje” upotpunjuju, redovito opširnim, ulomcima s opisima mnogovrsnih oblika uskrate adresiranih na mlade stanovništvo. Nije prijeporno da je opći obzor pisaca eseja **obzor radikaliziranih želja** u okviru kojega se, obično, i zgoljni tehnički manjak sredstava (novca, moći, institucija, stručnih skupina, itd.) tumači kao otisak aktivnog i planiranog nijekanja životnih želja i prava mladih. Sukladno tomu i uzbaštinjena se nemoć, za koju mnogi gradski sudionici i ne mogu biti neposredno odgovorni, promeće u sastavnicu optužnice na račun grada. No neovisno o tomu što su, zbog toga, pisci eseja ponajčešće neprecizni ili neodmjereni u adresiranju glavnih uzroka ili krivaca za postojeće prilike, njihov opis mnogovrsnih uskrata **svakako je mjerodavan**. Dodatnu uvjerljivost opis crpi i iz činjenice da bi se nemali broj spomenutih uskrata mogao ukloniti već i stabilnim programom “malih komunalnih akcija”, bez uznemirujuće velikih troškova (primjerice, uređivanje i čišćenje javnih prostora, oblikovanje mreže građanskih udruga za skrb o gradu, uređivanje lokalnih sastajališta itd.). Stabilnost pak programa “malih komunalnih akcija” izravno ovisi o kakvoći gradske subjektivnosti ili, drukčije rečeno, **o kakvoći solidarnosti Siščana sa Siskom**. Ona “presijeca” predloške djelovanja svih mjerodavnih sudionika gradske preobrazbe, u rasponu od gradskog poglavarstva ili političkih stranaka do uprava velikih poduzeća i građanskih skupina. Atlas uskrata, na koje upozoruju pisci eseja, dakle, izravno ukazuje na unutrašnji strukturni rascjep između građanskih skupina i grada kao skupa uzbaštinjenih dobara spram kojega građani imaju i be-

zuvjetne dužnosti. Jedna na popisu jest i obveza da građani oblikuju gradsku – budućnost.

Kako pisci eseja izvješćuju o vlastitu rubnu položaju u gradu nagovješćuju nekoliko odabirni ulomci.

“(…) Ponekad u njemu za nas mlade, a i za starije, nema života. Tako da se zabavljamo na svoj način, što ponekad dovodi i do negativnih posljedica. Volim svoj grad, ali isto tako želim da bude bolji u odnosu na druge gradove. Tek, kada posjetiš grad u inozemstvu vidiš koliko je Sisak zapravo 'zaostao'. (...) Posebno su ružni 'parkovi'. To bi se trebalo urediti. Možda ugraditi fontane ili nešto slično. Napraviti mjesto gdje se ljeti možemo prošetati. Npr. park kod 'Kristalne kocke vedrine' je blago rečeno odvratno. Trebalo bi popraviti klupe, nešto čime bismo se ponosili, čime bi privukli turiste. (...) Izgleda da je Sisak zaboravio nas mlade. Ljeti npr. jedina je zabava navečer odlazak na kupalište. I tako iz dana u dan. Nema ništa novog. (...) I da, puno je mladih ljudi nezaposleno. Pitam se kada će se riješiti to pitanje. Puno mladih odlazi u inozemstvo, jer tu im se ne pruža prilika za rad. (...) A ja kao ekonomist želim raditi svoju struku a ne raditi u kafiću i u trgovini. (...) Ako grad bude i dalje ovakav kakav je sada, potražić ću bolje mjesto za život. Mislim da sada trenutno on mi ne može pružiti bolju budućnost (...)”

“(…) Grad malo pruža mladim ljudima, a nedostaju mu dovoljno snage te pameti da se razvije u bolji grad su-trašnjice, u kojemu se imaju iste mogućnosti za život i rad (...)”

“(…) U Sisku je situacija mladih u vrlo lošem položaju, izlasci su se sveli na kafiće a dobrih ima malo. Mislim da bi trebalo biti više kulturnih događaja (kazališnih predstava, modnih revija, i sl.) gdje bi mladi mogli pokazati što znaju. I ono malo događaja i mjesta koja su bila prije sada su zapuštena. Jednostavno, mladi nemaju kuda. I ljudi u Sisku su zašli u neku monotoniju i ništa ne poduzimaju da to promijene, stoga mislim da je ovo pametan potez i da treba mijenjati, tj. u Sisak dovesti nešto novo da bi i mladi mogli bolje živjeti u Sisku (...)”

“(…) Mladi zasada u Sisku mislim da nemaju budućnosti. Sva je industrija propala, radnici rade bez plaća. Moja je najveća želja ostati u Sisku ali kako stvari stoje po 'kruh' će se morati negdje drugdje. (...) Zato mi je žao što ne vidim budućnost u ovom gradu ako se ovako nastavi. Sisak nije jedini grad s takvim problemima, bio sam svuda i vidio isto. Znači, problem je negdje 'gore' i oni bi to trebali riješiti. U svakom slučaju ovaj je grad to zaslužio (...)”

“(…) Od svega što grad Sisak pruža mladima je vrlo malo, osim kafića i disko klubova za mlade je vrlo malo

ostalnih mogućnosti kao što su npr. veći broj sportskih klubova i ostale aktivnosti kojima bi se mladi mogli baviti. Ono što nedostaje gradu Sisku je nastavak školovanja nakon srednje škole te mogućnost zapošljavanja nakon završetka srednje škole jer nije mi baš jasno gdje bi se mogli zaposliti svi tehničari za elektroniku koji su završili srednju školu. A nakon završetka školovanja namjeravam ostati u Sisku ako mi se pruži mogućnost zapošljavanja ako ne tko zna gdje ću živjeti, najvjerojatnije gdje budem imao najviše mogućnosti (...)

“(...) Mislim da Sisak jako malo pruža mladima. Npr. većina maturanata koji ne upišu fakultet ne može naći posao. Mislim da to najviše nedostaje sa stajališta mladih. Prvo ću pokušati u inozemstvu a ako ne uspijem onda ću vjerojatno živjeti u Sisku (...)

“(...) Grad Sisak mladim ljudima pruža samo zadimljene kafiće i disco klubove u kojima se pušta komercijalna glazba (...) Općenito ne pruža ništa (...)

“(...) Grad Sisak jako malo pruža mladima, zapravo ništa. Nema nikakvih udruga, izvanškolskih aktivnosti kojima bi se mladi podvrgli. Ja bih najviše voljela da postoje neke udruge, ustanove gdje bi se mladi grada Siska skupili i družili se više zajedno (...) Kad završim školovanje mislim da ne bih ostala u Sisku (...):

Pređeni ulomci, a i množina drugih, u osnovi, upućuju na nekoliko prioriteta u gradskoj preobrazbi. (i) Po ocjeni mladih potrebno je oblikovati cjelovitu praksu **reurbanizacije** grada. Njezin je cilj dvovrstan: poboljšati kakvoću “fizičkih” uvjeta života u gradu (obnova javnih prostora, obnova zgrada, obnova pristupa obalama rijeka itd.) te oblikovati raznovrsniju mrežu gradskih usluga i ustanova primjerenih aspiracijama i željama mlađeg stanovništva. (ii) Razviti **nove institucionalne mreže**, napose u sektorima kakvi su visoka naobrazba, kultura, šport, turizam, zdravstvo. Takve bi institucije, ponajprije, olakšale gradu primjereni odabir potrebnih stručnih i elitnih skupina, a osnažile bi i interes za grad Sisak mladih i obrazovanijih skupina iz drugih hrvatskih gradova. (iii) Potrebno je oblikovati **novu razvojnu strategiju** s uvjerljivom ponudom radnih mjesta. U mnogim je esejima jasno oblikovan zaključak da je sisačka industrija, razvijena u prethodnim razdobljima, zapravo propala i zastarjela te da je potrebno tragati za drukčijim razvojnim uporištima. (iv) Autori eseja ustrajno ističu da je u gradu Sisku potrebna **obnova sisačke gradske zajednice** izgrađivanjem mreža različitih građanskih udruga i organizacija kojima je zajednički cilj skrb za kakvoću života u gradu i za njegovu stabilnu perspektivu. (v) Premda mnogi autori eseja ističu kako je glav-

ni oblik uskrate želja mladih gruba i nerazvijena tercijarna mreža (manjak mogućnosti zabave, prakticiranja slobodna vremena itd.), kritičniji autori upozoruju da je najvažnijim izvorom demoralizacije sisačke mladeži **manjak mogućnosti da pokažu što znaju/mogu**; drukčije rečeno, manjak mogućnosti za potvrdu svoje sposobnosti te bivanje sudionicima akumulacije i osobnih i gradskih **uspjeha**. Nemoćnost grada da akumulira uspjehe svojih građana iz naznačene se perspektive pokazuje i kao najdublje razvojno ograničenje. Zato se zavičajna odanost Sisku i odbir grada za buduću život u iskazima mladih Siščana tako rijetko poklapaju. Sisak i kada se voli, žudno se napušta.

IV. GLAVNE RAZVOJNE ASPIRACIJE GRAĐANA SISKA

Prvo pitanje: Ostati ili otići?

Više je razloga zbog kojih poglavlje o razvojnim aspiracijama Siščana započinjemo pitanjem o namjeri ostanka ili odlaska iz grada. Svakako je najvažniji među njima motivacijske naravi, potaknut namjerom da utvrdimo vežu li ispitanici svoju budućnost uz grad Sisak. Osim toga odgovor na ovo pitanje posredno omogućuje i uvid u procjenu ispitanika o razvojnim perspektivama grada.

Većina (82,0%) ispitanika namjerava trajno živjeti u Sisku. U nešto manjem broju od gradskog prosjeka takav su odgovor dali samo ispitanici iz Novog Siska (69,5%) i naselja Željezara, "E. Kvaternik" i Buićevo (78,6%). Ispitanici iz Centra u najvećem postotku opredijelili su se za ostanak u gradu (89,3%) (tablica 1). Nažalost, odgovori na pitanje hoće li i njihova djeca ostati u Sisku ruše optimizam koji je mogao proizići iz prethodnog nalaza. Ako zanemarimo ispitanike koji nemaju djecu, samo 45,8% ispitanika misli da će im djeca ostati u Sisku. (tablica 96 u dodatku I). Ispitanici iz Galdova manje od drugih vide budućnost svoje djece u Sisku (24,3%), a mali broj (8,1%) onih iz tog naselja koji su se odlučili za odgovor "mislim da će odseliti" objašnjiv je i najvećim postotkom nesigurnih, tj. onih koji su odgovorili da "ne mogu ocijeniti" kako će im se u pogledu ostanka odlučiti potomstvo (60,8%). Najveći udio osoba čija su djeca već otišla iz grada (19,0%) zabilježili smo među ispitanicima u Centru. Nasuprot tomu, najveći broj onih koji smatraju neizvjesnim hoće li im djeca ostati u Sisku ispitanici su iz Zelenog brijega i Galdova Kaptolskog (62,4%) te rubnih dijelova grada (48,8%) (tablica 2).

Ilustrirajmo ove nalaze i podacima da od stotinjak anketiranih srednjoškolaca tek nešto manje od trećine (31,6%)

izjavljuje da će ostati živjeti u Sisku nakon srednje škole ili se vratiti u Sisak nakon završetka daljnjeg školovanja (završetka studija u drugom gradu). Najveći postotak mladih koji su odgovorili da nakon školovanja ostaju u Sisku učenici su Tehničke škole (42,3%), zatim Ekonomske škole (38,7%) pa Trgovačko-ugostiteljske škole (25,0%). Najmanje učenika Gimnazije planira ostati u Sisku (11,8%). Ovakva razdioba vrlo je nepovoljna za stvaranje nužnog elitnog (stručnog) razvojnog potencijala grada i ne pokazuje pomak u odnosu na dosadašnju strukturu zaposlenika u kojoj su također visoko kotirala tehnička zanimanja.

Tablica 1.
 Namjeravaju li i dalje živjeti u Sisku (%)

	I	II	III	IV	V	VI
Da, namjeravam	69,5	87,2	89,3	78,6	86,4	85,8
Namjeravam odseliti	30,5	12,0	10,7	20,8	13,6	12,3
B.o.	-	0,9	-	0,6	-	2,0
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Tablica 2.
 Misle li da će njihova djeca ostati u Sisku (%)

	I	II	III	IV	V	VI
Vjerujem da će ostati	43,0	62,4	42,9	45,2	24,3	48,8
Mislim da će se odseliti	14,0	7,9	19,0	15,4	8,1	7,4
Već se je jedno ili više djece odselilo	15,9	4,0	19,0	8,1	4,1	9,3
Ne znam, ne mogu ocijeniti	26,5	22,8	19,0	30,5	60,8	33,5
B.o.	0,9	3,0	-	0,7	2,7	0,9
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Ako rezimiramo ove odgovore, čini se da ispitanici ne polažu velike nade u gospodarski i socijalni oporavak i razvitak Siska. Namjera ostanka u gradu, izražena u većine anketiranih, više je posljedica različitih nemogućnosti da se ode živjeti drugdje nego privlačne, obećavajuće ili motivirajuće snage Siska. To objašnjava i znatno negativnije odgovore na pitanja o ostanku i budućnosti njihove djece u Sisku. Ovakvi stavovi već u startu upozoruju da će i razvojne aspiracije naših ispitanika biti opterećene temeljnim egzistencijalnim pitanjima koja su proizvela i ovu prvu dramatičnu dilemu: ostati ili otići?

(i) Razvojni kriteriji. “Moram priznati kako jednostavne i svakodnevne polemike postanu teške kada ih čovjek mora usmjeriti tako da svima koriste...” napisao je u svom eseju jedan ugledni Sišćanin. Promišljajući kriterije budućeg gospodarskog razvitka, ispitanici drže najvažnijim osigurati mogućnost zapošljavanja što većeg broja nezaposlenih (92,3% – presudno važno). Na drugom mjestu je mogućnost korištenja domaće radne snage (80,3% – presudno važno), čime je još jednom potvrđena važnost rješavanja problema nezaposlenosti. Na trećem je mjestu, među presudnim razlozima za poticanje pojedinih gospodarskih djelatnosti, “zainteresiranost mladih za dotičnu djelatnost” (72,3%). Najmanji postotak (29,5%) među svim ponuđenim kriterijima za odabir neke djelatnosti ipak je tradicionalna sklonost stanovnika nekim gospodarskim granama. Na prvom mjestu su, dakle, kriteriji koji osiguravaju egzistencijalne uvjete: zapošljavanje, zarada, ali i ekološka prihvatljivost. Tako 64,9% ispitanika drži presudno važnim “mogući uspjeh na tržištu, profit”, a nevažnim taj kriterij vidi tek 2,9% anketiranih. Ekološka prihvatljivost i čistoća djelatnosti presudno je važna za 68,2% ispitanika, a donekle važna za još 21,7%, dok je nevažnom smatra tek 2,8% ispitanika. Slični su stavovi i prema kriteriju “zainteresiranosti poduzetnika i mogućih ulagača” koji 68,4% ispitanika drži “izrazito”, a 20,6% “donekle” važnim. Među ponuđenim odgovorima najviše nesigurnosti u ocjenjivanju pokazali su pri vrednovanju važnosti tradicionalne sklonosti stanovnika prema određenim djelatnostima (15,1% “ne mogu ocijeniti”), a zatim i važnosti procjene mogućeg uspjeha na tržištu i profita kao kriterija za odabir djelatnosti koje treba poticati (11,9% “ne mogu ocijeniti”) (tablica 10 u dodatku I.).

(ii) Potpora djelatnostima. Iz odgovora na pitanje koliko se pozornosti dosad pridavalo razvitku pojedinih djelatnosti mogu se posredno razabrati i stavovi o tome razvitak kojih bi djelatnosti u budućnosti bilo korisno podupirati (tablica 9 u dodatku I.). Na prvom mjestu je turizam za koji čak 83,8% ispitanika misli da se nedovoljno razvijao. Ovakav stav vjerojatno je uvjetovan i procjenom da grad Sisak i njegova okolica imaju bogate potencijale za razvitak turizma, ali i procjena da je to djelatnost s najmanje ekoloških, ali i gospodarskih rizika. Kako procjena da se neka djelatnost nedovoljno razvijala uvijek pretpostavlja i procjenu mogućnosti za razvitak dotične djelatnosti na temelju ranga “nedovoljno razvijanih” možemo zaključiti da ispitanici smatraju kako nisu dovoljno iskorištene mogućnosti za razvitak zdravstva, poljoprivrede u gradskoj

okolici, riječnog prijevoza i sl., što se može pročitati i kao lista prioriteta i sugestija za budući razvitak. Zanimljivo je da se među njima našla i industrija (63,2%), koja je najčešće predmetom kritika i osporavanja. Vjerojatno se radi o procjeni nedovoljnog ulaganja i usavršavanja industrije, zbog čega je ona postala teret razvitka u gospodarskom smislu, ali i stalni izvor ekoloških prijetnji i zagađivanja okoliša koji su se mogli izbjeći da su se industrijska postrojenja usavršavala prema suvremenim standardima. Više nego što je to bilo potrebno, smatraju, pridavalo se pozornosti razvitku ugostiteljstva (36,1%) i trgovine (35,9%), što je jasan signal da se od tih dviju grana ne može više puno očekivati u budućnosti. No, na ribarstvo i riječni prijevoz svakako treba računati. Više od polovice (62,1%) ispitanika drži da se ribarstvo nedovoljno razvijalo, dok je o riječnom prometu takvog stava čak 69,7% anketiranih. Osim toga, ove dvije djelatnosti na dnu su popisa “previše poticanih i razvijanih”, ali im ukupni plasman ruši najveći udio odgovora “ne mogu ocijeniti”. Na kraju spomenimo i da većina ispitanika (61,3%) drži kako su se nedovoljno razvijali kultura i znanost.

(iii) Prioriteti anketiranih. Na konkretna pitanja o važnosti pojedinih elemenata razvojne politike za daljnje uređenje grada dobili smo odgovore na temelju kojih možemo konstruirati rang po prosječnim ocjenama. (*M* je izračunan prema skali od “osobito važno” (5) do “sasvim nevažno” (1)

<i>Rang</i>	<i>Prosječna ocjena (M)</i>
1. Poštivati potrebe posebnih skupina stanovništva (djece, starijih osoba, invalida)	4,76
2. Obnoviti staru gradsku jezgru i zaštititi graditeljsku baštinu	4,42
3. Omogućiti što efikasnije povezivanje sa Zagrebom	4,37
4. Izgraditi privlačne ulice i trgove u novim naseljima	4,21
5. Isključiti velike zagađivače s teritorija i okolice grada	4,16
6. Omogućiti građanima što bolje korištenje riječne obale	4,05
7. Omogućiti brži razvoj trgovina i usluga	4,01
8. Poštivati karakteristike lokalnog načina izgradnje	3,96
9. Proširiti gradsku samoupravu u odnosu prema Županiji	3,63

Sve ponuđene odgovore ispitanici su ocijenili važnima za daljnje uređenje grada. Stoga ćemo ih usporediti s obzirom na položaj u rangi važnosti. Na prvom mjestu prikazanog ranga nalazi se tvrdnja koja otkriva potrebu za

razvijanjem grada po ljudskoj mjeri, za razliku od dosadašnjeg razvitka po industrijskom predlošku. Začelje, pak, razotkriva, blago rečeno, manjak povjerenja u administrativne promjene i rješenja, ali i u razvoj trgovine i usluga. Ova konstatacija vrijedi za sve prostorne cjeline. Tek valja napomenuti da su razlike među njima posljedice manjih pomaka na skali ocjena koji nisu bitno narušili redosljed (tablica 13 u dodatku II.). Zato ipak predlažemo ove odgovore tretirati na razini grada kao cjeline. U tom slučaju dva su odgovora koja možemo svrstati u tipično urbane aspiracije, a kako se, po važnosti, nalaze na vrhu popisa oni ohrabruju i podupiru tezu o Sisku kao perspektivnoj urbanoj sredini. Prvi je potreba da se poštuju potrebe posebnih skupina stanovništva: djece, starijih osoba, invalida i sl. koju je istaknulo čak 97,9% ispitanika, a drugi, potreba da se obnovi stara gradska jezgra i sačuva graditeljska baština (91,3%) (tablica 29 u dodatku I.).

(iv) Potrebne ustanove. Konkretno promjene koje građani u budućnosti priželjkuju daju se pročitati iz odgovora na pitanje otvorenog tipa: Koji objekti, ustanove ili javni sadržaji najviše nedostaju Sisku? Naime, od ukupnog broja ispitanika (1033) najveći je (i jednak) udio onih kojima nedostaju objekti i sadržaji za mlade (15,6%) i kazalište (15,6%). Na drugom je mjestu sportska dvorana (14,2%), na trećem su kulturni sadržaji (i objekti) (11,3%), a na četvrtom kino dvorana (8,5%), pa se ne može izbjeći zaključak da u gradu vlada kronični nedostatak ponude različitih društvenih sadržaja za različite interese specifičnih skupina građana.

Stručnjaci i uglednici iz grada, koji su pisali kratak esej na temu dosadašnjeg i budućeg razvitka Siska, naglašavaju potrebu za kulturnim sadržajima, posebno muzejsko-galerijskima u kojima bi arheološka baština bila adekvatno prezentirana, za kazališnim predstavama, tribinama i sl. Konačno ostvarenje kvalitetnijeg društvenog života kao i uzroke trenutačnog nezadovoljstva povezuju s gospodarskim kolapsom, pri čemu najviše nade za konačni izlazak iz ovog stanja polažu u iskorištavanje geoprometnog položaja grada (povezivanje sa Zagrebom brzom cestom, razvitak trgovine sa susjednim zemljama, iskorištavanje "vodenih" resursa i mogućnosti riječnog trgovačkog prometa, poticanje turizma u Lonjskom polju), pozivajući se pri tome na argument kako je "povijesno poznato da je grad oslanjajući se na trgovačko prometne djelatnosti u pravilu napredovao". U najmanju ruku, smatraju, trebalo bi pronaći što idealniju ravnotežu "industrijskog i trgovačko-prometnog potencijala". Svako promišljanje budućnosti, drže, treba biti s bitnim otklonom od "teške" industrije.

(v) Sisak na rijekama. Rijeke su, smatraju ugledni Sišćani, njihov najjači adut i stoga “treba oživjeti život uz rijeku kako u kulturnom tako i u turističkom i gospodarskom pogledu”. Odgovarajući na anketno pitanje o nekretninama i pokretninama koje posjeduju, ispitanike smo upitali i posjeduju li čamac (što nam nedvosmisleno svjedoči o životu “s rijekom i na rijeci”). Premda ih je tek 4,8% odgovorilo da posjeduje čamac, čak 42,6% ispitanika koji čamac nemaju izjavili su da bi ga “željeli imati” (što je 39,3% ukupnog broja ispitanika). Razdioba odgovora na ovo pitanje po prostornim cjelinama pokazala je da je udio onih koji posjeduju čamac najveći među ispitanicima iz Centra i gotovo je dvostruko veći od gradskog prosjeka (9,1%), a najmanji među anketiranimima iz naselja Galdovo (2,3). Najveći udio onih koji bi željeli imati čamac među stanovnicima je naselja Željezara, “E. Kvaternik” i Buićevo (43,8%) (tablica 3). To svakako govori o očekivanjima građana da rijeke u budućem razvoju grada zadobiju središnje mjesto kao nositelji gospodarskog razvitka, ali i urbane redefinicije i revitalizacije grada.

Tablica 3.
 Posjeduje li čamac (%)

	I	II	III	IV	V	VI
Ima čamac	5,7	5,1	9,1	3,8	2,3	4,3
Želio bi ga imati	39,0	35,9	28,1	43,8	38,6	41,1
Nema i ne želi ga imati	53,9	54,7	62,8	45,7	59,1	53,4
B.o.	1,4	4,3	-	6,7	-	1,2
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

U urbanističkom pogledu, gradski stručnjaci i uglednici istaknuli su potrebu za gradnjom novog mosta preko Kupe te obnovom stare gradske jezgre s uređenjem središnjega gradskog trga - “prostora susreta i događanja”.

Stambene aspiracije

Neovisno o razlozima i “odredištima”, čak 33,3% od ukupnog broja ispitanika izrazilo je namjeru promjene mjesta stanovanja. Bez obzira na to hoće li se te namjere ostvariti, ovakav postotak svakako svjedoči o nezadovoljstvu ispitanika sadašnjim mjestom stanovanja i spremnosti da se na tom planu krene u promjenu. Još jedna potvrda takvom zaključku jest i podatak da je među njima najveći udio (35,5%) onih koji još ni ne znaju kamo će se preseliti, a najmanji onih koji planiraju odseliti se u inozemstvo (7,6%). U drugi dio Siska preselilo bi se 17,2% ispitanika,

u neko drugo naselje u Županiji 14,8%, u drugi dio Hrvatske 14%, dok bi unatoč promjeni stana, u istom dijelu grada ostalo živjeti 11% anketiranih. Ispitanike koji su izrazili namjeru preseljenja upitali smo zatim bi li više voljeli živjeti u gradu ili na selu. Dvostruko više ih je odgovorilo da bi radije živjeli u gradu. Premda je zabrinjavajuće velik broj anketiranih apstinirao od odgovora na pitanje u kojem smo od njih tražili da u svakom pojedinom paru izaberu odgovor koji bolje odražava njihove želje, na temelju dobivenih odgovora možemo, na razini grada kao cjeline, skicirati model poželjnog stanovanja.

Rezultati odgovora na ovo pitanje bitno ne odstupaju od nekih stabilnih vrijednosti koje se ponavljaju u sličnim istraživanjima u drugim gradovima. To su: preferiranje života u obiteljskoj kući, na nižim katovima, u uređenom naselju i slične aspiracije koje su već općevažeće, ali koje uz neke specifične, valja zabilježiti i potvrditi.

Dakle, ako iz računice isključimo one koje nisu odgovorili, dobivamo sljedeće preferencije (tablica 4):

	%		%
Uz rijeku	67,5	Dalje od rijeke	32,5
Bliže gradskom središtu	54,9	Dalje od gradskog središta	45,1
U naselju s formiranim gradskim ulicama	66,8	U naselju bez tipičnih gradskih ulica	33,2
U starijem dijelu grada s klasičnom (tradicionalnom) arhitekturom	43,5	U novijem naselju, s modernom arhitekturom	56,5
U kući s okućnicom i dvorištem	85,6	U stambenoj zgradi ili obiteljskoj kući bez okućnice i dvorišta	14,4
U pješačkoj zoni	76,2	U zoni s gradskim prometom	23,8
Na nižim katovima	95,4	Na višim katovima	4,6
U velikom gradu	19,2	U manjem ili malom gradu	80,8
U seoskom ugođaju	36,1	U gradskom ugođaju	63,9

Tablica 4.
 Gdje biste radije živjeli?

Još jedno pitanje definitivno je potvrdilo da je za većinu ispitanika najprihvatljiviji model stanovanja obiteljska kuća. Takav objekt (samostojeći ili u nizu, s jednim ili dva do četiri stana) izabralo bi 86,7% ispitanika. Za manju stambenu zgradu (do četiri kata) odlučilo se 7,1% ispitanika, dok ostali prijedlozi nisu dobili niti 1% odgovora. Unatoč ovako općeprihvaćenom opredjeljenju za obiteljsku kuću, razdioba odgovora po prostornim cjelinama ipak otkriva neke razlike u stambenim aspiracijama. Stanovnici

gradskih četvrti Novi Sisak, Željezara, "E. Kvaternik", Buićevo i Centar najskloniji su životu u stambenim zgradama. Najmanje simpatija za takav oblik stanovanja pokazali su ispitanici iz Galdova, dok su samostojeće obiteljske kuće najrjeđe birali ispitanici iz Novog Siska, pretpostavljamo, naviknuti na standarde (i praktične prednosti) stambenih zgrada (tablica 5).

Tablica 5.
 U kakvom biste stambenom objektu najradije stanovali (%)

	I	II	III	IV	V	VI
U samostojećoj obiteljskoj kući s jednim stanom	56,0	76,9	75,2	59,7	70,5	66,4
U obiteljskoj kući u nizu s jednim stanom	6,4	5,1	3,3	9,6	4,5	5,1
U samostojećoj obiteljskoj kući s dva do četiri stana	16,3	5,1	0,8	11,2	15,9	13,8
U obiteljskoj kući u nizu s dva do četiri stana	4,3	1,7	5,0	4,5	1,1	4,0
U manjoj stambenoj zgradi (do četiri kata)	10,6	4,3	9,1	9,3	1,1	4,7
U većoj stambenoj zgradi (pet do osam katova)	0,7	0,9	0,8	1,0	1,1	0,4
U neboderu	1,4	-	-	0,3	-	-
Ostalo	-	0,9	-	-	1,1	1,2
Svejedno mi je	4,3	0,9	4,1	3,5	4,5	2,8
B.o.	-	4,3	1,7	1,0	-	1,6
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I - Novi Sisak, II - Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III - Centar, IV - Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V - Galdovo, VI - Rubne zone

Kada razmišljaju o odabiru obiteljske kuće, vidljivo je da prednost daju potpunoj samostalnosti i odvojenosti od drugih. Kuće u nizu, kuće s dva do četiri stana i slične "kombinacije" u rangu su s manjim stambenim zgradama. Neboderi i veće stambene zgrade najnepopularniji su stambeni objekti, uostalom i najneprimjereniji gradskoj tradiciji.

Poželjne i nepoželjne stambene lokacije

Prije interpretacije napominjemo da su ispitanici različito tretirali naselje Galdovo. Premda je u našoj podjeli Galdovo uvršteno među gradska naselja, najučestaliji odgovor na pitanje otvorenog tipa o najprivlačnijem naselju u okolici Siska bio je upravo: Galdovo. Zato ćemo u prikazu rezultata zanemariti "službeno" razgraničenje gradskih od okolnih naselja i voditi se logikom odgovora (tablice 59-61 u dodatku I).

Vrbina, Zibel i Zeleni brijeg, ali i uže gradsko područje općenito, najprivlačnije su sisačke gradske lokacije za stanovanje, po mišljenju ispitanika, dok su najneprivlačnija naselja Željezara i Caprag. U okolici Siska, drža, najugodnije bi bilo stanovati u Galdovu, Odri i Budaševu.

Od ovakvog izbora poželjnih lokacija ispitanici se značajno ne razlikuju s obzirom na prostorne cjeline u kojima žive. Valja tek primijetiti da stanovnici iz Centra više od drugih preferiraju život u središtu i općenito užem dijelu grada (na drugom mjestu u rangu), a stanovnici iz Galdova na drugo mjesto po poželjnosti za stanovanje stavljaju upravo svoje naselje. Po odgovorima ispitanika iz svih drugih naselja prva tri mjesta (najpoželjnije stambene lokacija) pripala su Zibelu, Vrbini i Zelenom brijegu.

Privlačni gradovi

Odmjeravajući privlačnost hrvatskih gradova, ispitanici su za najprivlačniji grad najčešće birali Zagreb, a potom Sisak. Na popisu gradova koje su odabirali kao najpoželjnije za stanovanje slijede dalje redom učestalosti: Split, Varaždin, Zadar, Rijeka, Dubrovnik, Opatija, V. Gorica, Čakovec, Samobor, Crikvenica, “bilo koji grad na moru”, Karlovac, Osijek, Pula, Poreč, Petrinja, Rovinj i Šibenik. Uz već spomenute gradove koji uvjerljivo “vode”: Zagreb i Sisak, od kojih je prvi privlačan kao metropola, glavni i najveći hrvatski grad, a drugi kao zavičajno mjesto, preferencije ispitanika možemo podijeliti u tri skupine. U prvoj skupini su makroregionalni centri čija se privlačna snaga, između ostaloga, temelji na njihovoj veličini i proporcionalnim joj mogućnostima i obećanjima. To su Split, Rijeka i Osijek. Percepciju većih šansi za uspjehe svih vrsta među kojima zasigurno prednjače oni egzistencijalne naravi (ali niti drugi nisu zanemarivi), potvrđuju i eseji sisačkih srednjoškolaca koji često započinju konstatacijom da je Sisak mali grad, iz koje se, zatim, razvija priča o “dosadnom, jednoličnom, besadržajnom” mjestu. Stoga ne čudi tolika privlačnost “velikih” gradova kojima već i veličina osigurava potrebne doze “novoga, uzbudljivoga i nepredvidljivoga”. U drugoj skupini su brojni primorski gradovi smješteni duž cijele jadranske obale kojima bi glavni adut mogla biti ambijentalna ugoda koju stanovnici Siska, pritisnuti rizicima gradske industrije, ne mogu doživjeti “kod kuće”. Uporišta za ovakav zaključak mogu se naći i u odgovorima na srodna anketna pitanja, a također i u razmišljanjima o gradu koje smo zabilježili u esejima uglednih sisačkih stručnjaka i srednjoškolaca (“prljav, neuređen grad”, “otpada ima posvuda”, “naglo se razvila teška i prljava industrija”, “zdravstveno nemogući uvjeti života u pojed-

nim četvrtima”, “naselja pod dimnjacima najvećih zagađivača” i sl.). Treću skupinu čine Sisku prostorno bliži srednji gradovi središnje Hrvatske. Na prvom mjestu to je Varaždin, a zatim slijede Čakovec i Karlovac. U optici Sišćana Varaždin je, najvjerojatnije, grad koji je uspješno izbalansirao industrijski razvitak i urbanu (i u socijalnom i u ekološkom smislu) kvalitetu življenja. Sličan veličinom, on bi mogao biti model za razvitak i život kakav priželjkuju stanovnici Siska. Karlovac je, pak, osim po veličini, blizak Sisku po još dvije značajne karakteristike: prvo, po značajnom geoprometnom položaju i drugo po blizini Zagreba. Oba “bonusa” Karlovac je bolje iskoristio. Autocesta prema Zagrebu dodatno je “ubrerala” razvitak Karlovca i osigurala mu značajno mjesto na cestovnim i željezničkim pravcima Zagreb-Hrvatsko primorje i Zagreb-hrvatski jug. Istodobno, zbog rata u BiH, zatvorena je željeznička pruga od Zagreba preko Siska do Splita i prekinuta je veza prema Bosni koja je općenito bila sisački geoprometni “adut”, te je Sisak ostao izvan glavnih prometnih tokova što je uvijek bivalo kobno za njegov razvitak.

Ekološke aspiracije

Neupitan je stav ispitanika na razini grada da je među najvažnijim razlozima za poticanje razvitka pojedinih djelatnosti i ekološka prihvatljivost i čistoća djelatnosti (68,2% – presudno važno, 21,7 – donekle važno, i samo 2,8% nevažno). Osim toga 81,1% anketiranih za daljnje uređenje grada drži važnim “isključiti velike zagađivače s teritorija i okolice grada”.

Premda sisačka ekološka problematika na prvi pogled izgleda rješiva obuzdavanjem velikih industrijskih zagađivača, ovaj problem je ipak višeslojan i treba ga promatrati na najmanje dvije razine. Na prvoj razini problema lako uočavamo svijest o životnoj ugrozi koja prijeti iz željezare i rafinerije. Stoga je među prvim uvjetima budućeg razvitka istaknuta “ekološka obzirnost”. No, to je ionako “opće mjesto”, koje zaklanja problem odnosa različitih razvojnih koncepcija prema gradskom prostoru i odnosa prema (gradskoj) prirodi. Iz pregleda odgovora na većinu pitanja može se nedvosmisleno zaključiti da je dosadašnji koncept “pošto-poto industrijskog razvitka” ugrozio već u temeljima “kvalitetu života” u gradu. Ipak, osim ove predvidljive potrebe da se osigura elementarna zaštita života i zdravlja, za budućnost Siska kao grada interesantno je i zagovaranje podizanja i drugih ekoloških kriterija urbanog razvitka: uređenje okoliša nasuprot slici grada kao zapuštenog industrijskog dvorišta, kultiviranje riječne obale kao rekreativne zone za građane nasuprot rijeci kao servisu industrije, či-

stoća i održavanje grada nasuprot gradu kao deponiju smeća, planska gradnja nasuprot divljoj i stihijskoj, stanovanje u obiteljskim kućama i manjim zgradama nasuprot velikim spavaonicama izgrađenim u radničkim naseljima i naposljetku, čuvanjem kulturne baštine.

Iz odgovora na više pitanja naziru se obrisi grada kakav bi Siščani željeli – idilična slika u čijoj se kompoziciji na središnjem mjestu pojavljuje rijeka. Podsjetimo, na prvom mjestu među štetama koje je dosadašnji razvitak grada proizročio ispitanici percipiraju onečišćenje rijeka i uništavanje života u njima. U najmanju ruku ovaj podatak svjedoči o osjetljivosti ispitanika za sudbinu rijeka, dok nam o privlačnosti rijeka za Siščane govore i podaci da bi 65,7% ispitanika radije živjelo “uz rijeku” nego “dalje od rijeke”, da ih “na rijeci ili uz rijeku” često ili ponekad boravi 59,3%, dok 33% najmanje jednom tjednom odlazi na rijeku, a još 17,4% barem jednom mjesečno. Osim toga, svaki drugi ispitanik nezadovoljan je trenutačnom mogućnošću korištenja rijeka u svakodnevnom životu stanovništva. Stoga se i u predodžbama “boljeg” Siska o kojem su pisali sisački stručnjaci i sisački srednjoškolci polazi od rijeke od koje se očekuje da bude okosnica “uređenog grada”, o čemu smo već pisali. Poželjnijem Sisku bi, osim toga, doprinijelo i uređenje tzv. “divljih naselja” (74,1% ispitanika drži da bi ih trebalo obnoviti na postojećoj lokaciji), ali i prikladnije razgraničenje gradskog od negradskog područja. Čini se da je sadašnje teritorijalno razgraničenje gradskih i negradskih naselja, koje podupire manje od polovice (46,5%) ispitanika, još jedan uzročnik ekologijskih konflikata. U manjini (13,4%) su ispitanici koji drže da je uzrok nevoljama preuska granica. Dapače, čak 30,5% ispitanika misli da je granica zbog pretjerane širine uključila u grad i mnogo naselja gdje se živi seoskim načinom života. Alarmanтно je da smo, kao posljedicu, dobili četvrtinu ispitanika (građana Siska) koji se slažu s mogućnošću držanja domaćih životinja u gradu, a još ih 28,1% misli da bi to dopuštenje trebalo donositi selektivno, za neke dijelove grada. Razdioba ovih odgovora po prostornim cjelinama pokazala je značajne razlike u stavu ispitanika, a posredno i o navikama i aspiracijama stanovnika iz pojedinih četvrti (tablica 6).

Ispitanici iz Centra su najpostojaniji u svom stavu da je držanje domaćih životinja u gradu neprihvatljivo. Bez obzira na to što u odobravanju takve mogućnosti prednjače ispitanici iz rubnih dijelova grada i naselja Galdovo, značajan je broj (oko 1/3) anketiranih iz svih ostalih gradskih četvrti (osim Centra) koji su spremni raspravljati o toj mogućnosti i na koncu je, uz neke uvjete, i prihvatiti. Znači li to da su i sami svjesni kako su neka gradska po-

dručja (koja nisu imenovali) neopravdano i neprirodno obuhvaćena područjem grada i sputana zabranama poput ove o držanju domaćih životinja? Vjerojatno: da. Uostalom, ovo je samo potvrda već spomenutog slaganja (30,5% ispitanika) s tvrdnjom da je u gradsko područje uključeno mnogo naselja gdje se živi seoskim životom.

Tablica 6.
 Stav o držanju domaćih životinja u gradu (%)

	I	II	III	IV	V	VI
To je neprihvatljivo	71,6	56,4	92,6	51,4	9,1	5,9
Slažem se s tom mogućnosti	3,5	10,3	0,8	16,6	55,7	58,1
Treba razdvojiti gradska naselja gdje je to nemoguće od onih gdje je to prihvatljivo	24,8	30,8	6,6	30,0	33,0	34,8
Ne mogu ocijeniti	-	2,6	-	1,9	2,3	0,8
B.o.	-	-	-	-	-	0,4
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I – Novi Sisak, II – Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III – Centar, IV – Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V – Galdovo, VI – Rubne zone

Suprotnosti grada i sela, gradskog i seoskog načina života koje se u Sisku stalno sukobljavaju i isprepleću dodatno opterećuju i razvojne aspiracije stanovnika Siska koje se, također, zbog toga nerijetko sukobljavaju stvarajući sliku podvojenoga grada. Uostalom, 58,5% ispitanika smatra da je izrazito ili barem donekle karakteristika života u Sisku “poseljačenje gradskog načina života”. Razlog tome svakako nije samo u ruralnim navikama “doseljenika”.

Sjetimo se da čak 66,8% građana često ili povremeno “radi u vrtu ili voćnjaku” te da je među Siščanima 60,5% vlasnika obradivog zemljišta (vrta, vinograda, oranica i sl.), a da bi ih još 16,3% željelo takvo zemljište posjedovati. U posjedu obradivog zemljišta najviše ih je, naravno, iz rubnih zona (92,1%), zatim iz naselja Galdovo (88,6%). Najmanje ih je iz Centra, premda je i njihov postotak (38,8%) značajan a dodatno ga “opterećuje” i podatak da je još 20,7% ispitanika iz tog dijela grada odgovorilo kako bi željeli imati obradivo zemljište (tablica 7).

Tablica 7.
 Posjeduju li obradivo zemljište (vrt, vinograd, oranica i sl) (%)

	I	II	III	IV	V	VI
Posjeduje	44,0	40,2	38,8	50,5	88,6	92,1
Ne posjeduje, ali bi želio imati	19,1	18,8	20,7	25,6	5,7	3,6
Ne posjeduje i ne bi želio imati	36,2	38,5	40,5	20,4	5,7	4,0
B.o.	0,7	2,6	-	3,5	-	0,4
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I – Novi Sisak, II – Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko, III – Centar, IV – Željezara, E. Kvaternik, Buićevo, V – Galdovo, VI – Rubne zone

Slijedeći razvojne aspiracije ispitanika iz Siska, nije teško utvrditi kako se one grupiraju oko dva različita razvojna modela. Prvi ima svoj oslonac u Sisku kao urbanoj sredini i županijskom središtu. Kroz njega se nastoje afirmirati, unaprijediti, pa i osmisliti tipično gradska obilježja kao što su kulturne priredbe, specifični sadržaji za različite društvene skupine, fakulteti, povijesna baština, uređenje grada, uređenje i pristupačnost rijeke Kupe i sl.

Drugi model opterećen je karakteristikama ruralnog života i posljedica je nepromišljenog i neosmišljenog razvitka grada koji je progutao vlastitu ruralnu okolicu, ali je ne može "preraditi". Zauzvrat, u kojem god smjeru razvitak krenuo, kao u poučnoj bajci, ona ga vuče natrag. Zato je i moguće u Sisku danas voditi rasprave o obrađivanju zemlje u gradu, o držanju domaćih životinja i sl. Štoviše, čini se, ako prema nekim naseljima koja su po teritorijalnom ustrojstvu ušla u obuhvat grada ne želimo biti nepravedni, takva rasprava je i logična. Ali ne jamči nikakvo rješenje za uspješan grad kakav bi Sisak htio biti.

Zaključak koji se ne da izbjeći već nakon prvog pregleda razvojnih aspiracija Siščana jest, prije svega, potreba za najprikladnijim razgraničenjem gradskog od negradskog područja, kao preduvjet planiranja razvitka i jednog i drugog sukladno njihovim, na sreću najčešće komplementarnim, različitostima.

1. Čaldarović, O., 1989., *Društvena dioba prostora*, Sociološko društvo Hrvatske, Zagreb
2. Čaldarović, O., 1995., *Socijalna teorija i hazardni život: rizici i suvremeno društvo*, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb
3. Čengić, D., Rogić, I., (ur.) 1999., *Privatizacija i javnost*, Institut Pilar, Zagreb
4. Maroević, I., 1998., *Sisak - grad i graditeljstvo*, Sisak
5. Marinović, A., Mikić M., 1989., *Prostorni razvoj Siska, posebno od 1945. godine do danas i planska predviđanja mogućeg razvoja do 2000. godine*, rukopis, Sisak
6. Rogić, I. i sur., 1996., *Rijeka - baština za budućnost*, Rijeka
7. Skupina autora, 1982., *Sisak - generalni urbanistički plan*, UIH, Zagreb
8. Skupina autora, 1985., *Prostorni plan zajednice općine Sisak*, UIH, Zagreb
9. Skupina autora, 2000., *Sociologijska studija grada Siska; preliminarno izvješće*, Institut Pilar, Zagreb
10. Skupina autora, 2000., *Sociologijski osvrt na urbane aspiracije građana Zagreba*, Institut Pilar, Zagreb

LITERATURA

Maja
ŠTAMBUK

GLAVNE RAZVOJNE
ASPIRACIJE SKUPINA NA
SISAČKOJ PERIFERIJ

Neka obilježja gradske periferije

Periferiju u kontekstu odnosa grada i predgrađa promatramo prije svega kao socijalno strukturalno različitu situaciju. Dakako da je taj odnos, njegov intenzitet i kvaliteta, određen, među ostalim, i obilježjima grada i obilježjima okolice. Iako grad srednje veličine najčešće ne narušava prirodnu okolinu, jer se uglavnom nastavlja na njezine zemljopisne i gospodarske kao i socijalne značajke, ipak svaki je grad, pa i onaj srednje veličine s funkcijama primjerenima veličini,¹ uvijek dinamičniji socijalno-gospodarski prostor, a to znači bogatiji, življi, inicijativniji, poduzetniji, s brojnijim resursima nego što je periferni prsten grada. Taj je uvijek na nižoj, "mekšoj" razvojnoj razini. Sisač je upravo srednji grad koji zadovoljava osnovne (i ne samo osnovne) potrebe svojih građana i stanovnika okolice, prihvaća migrante iz bližih i udaljenijih krajeva, privlači ih svojim neusporedivo većim šansama. Rubni dio atraktivnoga grada iznimno je zanimljiv doseljenicima, onima iz bliže okolice i onima izdaleka. Taj predio smanjuje "urbani šok" doseljeniku sa sela, omogućava mu da se koristi nekim prednostima grada (zapošljavanje, školovanje, dostupnije zdravstvene usluge, kulturni sadržaji itd), a i jeftinije je rješenje. Ostaje mu i mogućnost obrade zemlje.

Najčešći (konceptualno i stvarno) nesretan pratitelj razvitka hrvatskih gradova, s dalekosežnim posljedicama, jest da grad, a osobito srednji, ne pripomaže razvitku svoje cijele okolice, dakle okolice koja ne pripada nekom drugom gravitacijskom središtu. Podići na višu razinu svakodnevni život okolice i time onemogućiti djelovanje barem nekih razloga preseljenja iz okolice u središnje naselje ili njegove rubne zone, nije ni u strateškom smislu u nas osviješten razvojni cilj. Stječe se dojam da bi državna uprava bila najsretnija kad bi u Hrvatskoj postojala (postojeća) četiri najveća grada. Otpala bi golema briga o revitalizaciji demografski i gospodarski zapuštenih periferijskih prostora Hrvatske. Takvo se ponašanje susreće i na nižim upravnim jedinicama. Koncentracija radnih mjesta i pratećih

usluga kao i sastavnica društvenog standarda u jednom centru dovodi do velike neravnoteže u kvaliteti života između urbanih i ruralnih sredina. Selo ima sve manje izbora jer se sve više poljoprivredno getoizira, a grad se puni i često neracionalno prepunjava mogućnostima zaposlenja i drugim atraktivnim ponudama. Kad se tome pridoda loš položaj obiteljske poljoprivrede i konstantno marginaliziranje poljoprivrednog prihoda, onda se bijeg sa sela čini doista jedinim pametnim životnim izborom.

Selo na rubu grada lokacija je s prednostima i nedostacima. Funkcionalno i administrativno može se očekivati da će se ruralni rub Siska postupno integrirati u gradski *corpus*, što mu povećava značaj i vrijednost. Neki će rubovi pritom postati zanimljiviji u rezidencijalnom pogledu, neki u (specijalizirano) gospodarskom ili sportsko-rekreacijskom. A neki u planski nedosežno vrijeme ostat će seosko naselje sa svojim (razlikovnim) obilježjima. U skladu sa suvremenim društvenim i gospodarskim tijekovima, može se očekivati da će ta naselja heterogenizirati sve svoje strukture, pa će uz poljoprivredu rasti udjeli drugih djelatnosti. I to kako na razini obitelji s posjedom tako i na razini sela.

U industrijaliziranim regijama, kakva je sisačka, najčešće se sudaraju poljoprivreda i industrija. Ne planira se njihov paralelan i supotican razvoj. Rijetki su pokušaji, a uostalom nema ni podloge u temeljnom konceptu razvitka, da ih se učini komplementarnim. Ili se nameće (paleo)industrija (fizički teška, stručno-kvalifikacijski nezahvatljiva, glomazna, zagađujuća, s niskim plaćama) ili se cijeli kraj ostavlja u nepoticanjnim uvjetima koji generiraju dotadašnji sustav (paleo)poljoprivrede. Između tih dviju mogućnosti su seljaci-radnici u napornoj najtradicionalnijoj kombinaciji, najčešće bez izbora. Nova radna mjesta uglavnom zaobilaze ruralna područja, pa umjesto da se nastoji zadržati pučanstvo, ono se preseljava u grad ili ondje ostaje nakon završenog školovanja. Danak je to "fordističkom" načinu proizvodnje i glomaznim proizvodnim sustavima, okomito strogo organiziranim, koji su integrirali sve proizvodne i nužne servisne djelatnosti. U područjima oko jakih industrijskih središta (a Sisak je u hrvatskim uvjetima jače industrijsko središte) uvijek postoji po nekoliko devitaliziranih područja, sa slabim izgledima da se procesi preokrenu u suprotnom smjeru, naročito izostanu li projekti cjelovitog razvitka tih područja i ne osiguraju li se za njihovu realizaciju goleme i dugoročna ulaganja. Tome bi morala prethoditi opća restrukturacija gospodarstva i razvitak prema fleksibilnijim proizvodnim procesima. Tako bi se pojedine, nestrateške proizvodne faze mogle prostorno izdvojiti i približiti seoskom stanovništvu. Svakako,

oživljavanje izvangradskog prostora može se temeljiti na pojedinačnim manjim i srednjim poduzećima. Međutim, to se u nas još ne događa. Sela udaljenija od urbanih središta još se prazne i zaostaju u svakom pogledu.

Rubno područje Siska

Sisak s vanjske strane svoga ruba zastupljen je u ovom istraživanju sljedećim naseljima: Žabnim, Odrom Sisačkom i Starim Pračnom, sa zapadne strane, te Hrastelnicom, Novim Selom Palanječkim, Budaševom i Topolovcem, na istoku. Sve su to sela s elementima predgrađa. To što su predgradska naselja, čini ih ovisnima o Sisku i nekim njegovim društvenim, gospodarskim i kulturnim funkcijama. Potencijalno, to su prostori na koje će se postupno širiti grad. Stoga su ta naselja već danas od razvojne važnosti. Još uvijek su to predgrađa, zovemo ih "malima" jer su u neposrednoj okolini grada. Prema tipu stanovanja prevladavaju obiteljske kuće. Nisu to, dakle, predgrađa velikih kolektivnih zgrada. A prema dominantnoj djelatnosti to su poljoprivredna i poljoprivredno-nepoljoprivredna naselja.² Sve veće doseljavanje povećava broj nepoljoprivrednih kućanstava u njihovu sastavu. Opće informacije o tim naseljima datiraju iz popisa 1991. i mogu se smatrati donekle zastarjelima. Tomu je osobito pridonijelo u svakom pogledu iznimno turbulentno razdoblje Domovinskog rata i položaj grada i njegove okolice na samoj bojišnici.

Cijelo područje Grada Siska okuplja 31 naselje; sva su seoska, kad se izuzme Sisak. Najmanje naselje, Suvoj, imalo je 1991. svega 54 stanovnika, a najveće selo bilo je Budaševo s 1.769 stanovnika, iste godine. Sva seoska naselja koja pripadaju Gradu Sisku imala su 15.621 stanovnika. U "prosječnom" sisačkom selu živi, dakle, 521 stanovnik.³ Cijela ta računica služi prije svega tomu da pokaže kako su ona uz rub prema središnjem naselju znatno veća od ostalih, a to potvrđuje pravilo da gradovi privlače stanovništvo u sam grad ili u svoju neposrednu okolicu, a potiču demografsku degradaciju naselja koja su udaljenija od njih. Nije to (više) neminovnost, već je prije svega neugrađenost načela što ravnomjernijeg prostornog rasporeda stanovništva u razvojnim projektima i planovima od razine države do razine općine. Sela u neposrednoj blizini Siska (sedam naselja u uzorku) prosječno su gotovo dvostruko veća (915 stanovnika). Očigledno je da i unutar administrativnog prostora grada vrijede pravila koja vrijede na razini cijele naseljske mreže. Naravno, sam broj stanovnika ne znači ujedno i prosperitet ili poželjni tip razvitka. Ali gotovo da se može reći da nema razvitka bez stabilizirane populacije.

Tablica 1.
Kretanje stanovništva u
nekoliko rubnih naselja Grada
Siska 1900.–1991.

U svim spomenutim naseljima u proteklih pola stoljeća stanovništvo je raslo, osim u Topolovcu, gdje je stagniralo, ali u kojem je ipak zabilježen pozitivan pomak u posljednjem popisnom desetljeću.

Naselja	Godina popisa									
	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
1. Budaševo	633	739	668	743	974	1053	1238	1515	1689	1769
2. Hrastelnica	863	946	966	921	818	824	1020	1102	1172	1006
3. N. S. Palanječko	94	81	69	83	77	136	198	291	487	585
4. Odra Sisačka	510	529	501	549	462	557	826	992	1091	1006
5. Staro Pračno	144	159	156	176	178	187	228	586	759	906
6. Topolovac	709	975	1001	959	1153	1311	1514	1231	1065	1129
7. Žabno	270	242	217	213	153	173	275	308	394	455
Ukupno Grad Sisak	24277	26014	26184	28799	28893	34776	43382	55095	59772	61413

Izvor: Skupina autora: *Demografska studija Grada Siska*, Zagreb: Institut Pilar, 2000.

I prilike s prirodnim priraštajem bolje su u ovim rubnim naseljima nego u udaljenijim selima. Istina jest da je u razdoblju između 1981. i 1991. napor prirodne obnove stanovništva Grada Siska iznio Sisak. Od “naših” naselja pozitivni prirodni priraštaj imali su Budaševo, Staro Pračno i Žabno. Noviji podaci o kretanju prirodnog priraštaja pokazuju nagli zaokret prema negativnim tendencijama (1991.–1998.). Nesumnjivo je da su rat sa svim svojim posljedicama i neuspjeli projekt transformacije gospodarske strukture imali neposrednog utjecaja na pogoršanje demografskih prilika u Gradu Sisku. Gotovo da nema naselja u kojem nije veći broj umrlih nad živorođenima. Čak i gradsko naselje Sisak u “prirodnom” je minusu.

Migracijska kretanja i prirodni priraštaj u promatranim rubnim naseljima imaju kompenzacijski učinak. Naime, prirodno kretanje stanovništva u padu je, a migracijsko u porastu, pa u većini sela, osim u Hrastelnici i Odri Sisačkoj, ipak raste broj stanovnika. U tim naseljima je negativna i migracijska bilanca. Neka rubna naselja pokazuju izniman demografski vitalitet, bez obzira na to radilo se o rođenom ili doseljenom stanovništvu. Osobito to vrijedi za Novo Selo Palanječko i Staro Pračno.⁴

Koja su još demografska obilježja koja vanjske rubne naseljske aglomeracije čini rubnima, odnosno razlikuju ih od sela udaljenijih od Siska?

- Prosječno više od ostalih, sedam istraživanih rubnih naselja imaju svojih građana u inozemstvu (na radu).
- Prevlast ženske populacije karakteristika je hrvatskih ruralnih sredina.⁵ U istraživanim rubnim naseljima spolni

sastav stanovništva je uravnoteženiji. Štoviše, u nekima prevladava muško stanovništvo (Novo Selo Palanječko, Staro Pračno, Žabno). U demografski prosperitetnijim selima i starosna struktura ženskog stanovništva povoljnija je: više je žena u fertilnoj (i radno aktivnoj) dobi. U Starom Pračnom i Novom Selu Palanječkom iznimno je visok udio žena u fertilnoj dobi (50,9% i 54,4%).⁶ Nijedno selo u rubnoj zoni Siska ne pripada tipu dobnog sastava stanovništva koju demografi zovu *izrazito dubokom starosti* ili *dubokom starosti*. Tri analizirana naselja su *na pragu starosti* (Budaševo, Novo Selo Palanječko i Staro Pračno), a tri pripadaju “mlađem” tipu koji se naziva *starost* (Hrastelnica, Odra Sisačka, Topolovac i Žabno).

- Aktivnost seoskog stanovništva redovito je viša,⁷ pa podatak o nižem udjelu aktivne populacije u odnosu na uzdržavano stanovništvo i udio osoba s osobnim prihodima upućuje da aktivni rade pretežito u nepoljoprivrednoj djelatnosti. Udio aktivnih u ovim selima kreće se između 41 i 44%, a u udaljenijim selima doseže i do 72%. U spomenutim naseljima razmjerno su visoko zastupljene osobe s osobnim prihodima (najčešće su to umirovljenici), što govori o dugotrajnijoj tradiciji zapošljavanja u nepoljoprivrednim djelatnostima (seljaci su kasno stekli pravo na mirovinu, pa je njih u strukturi današnjih umirovljenika malo).
- Većina zaposlenih u analiziranim selima zaposlena je u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima, a najmanje je aktivnih (isključivo) u poljoprivredi. Najviše aktivnog poljoprivrednog stanovništva živi u Novom Selu Palanječkom (22,3%). U udaljenijim selima Grada Siska prevladavaju poljoprivrednici u aktivnom stanovništvu, pa ih ponegdje ima i više od 90%.
- I u odnosu na ukupno stanovništvo, poljoprivredno je minimalno zastupljeno u istraživanim naseljima. Čak i ondje gdje su zastupljeniji među aktivnima, na razini ukupne seoske populacije malo je poljoprivrednog stanovništva (koje živi od poljoprivrede i radi u poljoprivredi). Dakle, zabilježeni aktivni poljoprivrednici ne brinu o brojnijim obiteljima. Ili se radi o postarijim samcima, ili o obiteljima u kojima pored njih žive i aktivni u nepoljoprivrednim djelatnostima, pa uglavnom oni preuzimaju brigu o većini uzdržavanih članova domaćinstva.
- Obrazovni sastav stanovnika rubnih sisačkih naselja povoljniji je nego u udaljenijim selima.
- U svim istraživanim selima 90% i više zaposlenih dnevno putuje na posao. Integralni su dio sisačkog radnog korpusa. U samim naseljima malo je radnih mjesta, jer je sveukupna njihova funkcionalna ovisnost o Sisku visoka.

- Još je jedna značajka (istraživanih) rubnih naselja: sve veća integracija s gradom u neposrednoj blizini čini ih sve atraktivnijim prostorom za gospodarske investicije. Stoga nije neuobičajeno – dapače – da se u njima otvaraju radna mjesta za koja je potrebno zaposlenike dovesti izvana, ponajprije kao dnevne migrante. Tako u naselja na vanjskom rubu Siska dolazi sve veći broj radnika. Primjerice, dnevno u Topolovac dolazi na rad dvadeset troje, u Budaševo sedamnaest, u Odru Sisačku trinaest radnika sa strane.

Iz spomenutih podataka vidljiva je već na prvi pogled vitalnost rubnih gradskih naselja. Također, očigledno je da grad(sko naselje) veličine Siska nije u mogućnosti pokrenuti dinamičniji rast udaljenijih sela. Njihovi stanovnici preseljavaju se u Sisak i neposrednu sisačku okolicu, a mjesta demografski i gospodarski nazaduju. Neka od tih danas posve malih sela početkom stoljeća imala su dovoljno stanovnika da su mogla organizirati koliko toliko autonoman život. Takva su, primjerice, bila sva naselja uz Lonjsko polje. Danas ona nisu u stanju autonomnim snagama pokrenuti pozitivne razvojne procese.

Sociodemografski profil ispitanika u rubnim naseljima gradskog naselja Siska

U rubnim dijelovima gradskog naselja Siska pretežito žive zaposleni u izvanpoljoprivrednim djelatnostima, pa u profesionalnoj strukturi (tablica 2) ispitanika prevladavaju kvalificirani i visokokvalificirani radnici (21,3%), srednji stručni slojevi (17,8%), stručnjaci s višom i visokom naobrazbom (9,9%). Među ispitanicima koji su izvan aktivnosti, najviše je umirovljenika (21,3%) i domaćica (10,3%).

Tablica 2.
Zanimanje ispitanika u sisačkim
prigradskim seoskim naseljima

Zanimanje	Broj	%
NKV, PKV radnik	14	5,5
KV, VKV radnik	54	21,3
Samostalni obrtnik	3	1,2
Privatni poduzetnik	2	1,2
Administrativni djelatnik	16	6,3
Stručno zanimanje – SSS	45	17,8
Stručno zanimanje – viša i visoka sprema	25	9,9
Nezaposlen	8	3,2
Umirovljenik	52	20,6
Domaćice	26	10,3

Zanimanje	Broj	%
Učenici, studenti	3	1,2
Ostali	5	2,0
UKUPNO	253	100,0

Tablica 2. (nastavak)

Radno aktivnih je, u odnosu na neaktivne, 49%.

Najviše ih je zaposleno u naftnoj i kemijskoj industriji (10,7%), slijede državne službe, MORH i MUP (6,4%), trgovina (5,5%) i uslužne djelatnosti (5,1%), potom obrt i ostali oblici privatnog poduzetništva (4%) itd.

Poljoprivreda i šumarstvo zapošljavaju svega 2,4% ispitanika iz rubnih naselja u uzorku.

Međutim, njih 27,7% ima očeve poljoprivrednike. To govori o generaciji koja se vrlo brzo emancipirala od stoljetnog "obiteljskog" zanimanja i načina života. Uvjerljivo najčešće roditeljsko (očevo) zanimanje je radničko: 37,2% očeva je s KV i VKV, odnosno 19,8% s NKV i PKV. Očeva sa srednjom školom je 8,7%, a s višom ili visokom 2,8%. Majke ispitanika u istraživanih sedam rubnih naselja Siska najčešće su domaćice (58,5%), poljoprivrednice (17,4%), NKV i PKV radnice (8,7%), VKV radnice (4,7%). Sa srednjom školom ima ih 6,7%, a s višom i visokom 1,6%.

Naši ispitanici znatno su obrazovaniji od roditeljske generacije. Njih 58,5% ima završenu srednju školu, 8,7% višu i 4,3% visoku naobrazbu.

Obitelji su pretežito male, nuklearnog tipa. Najviše je četveročlanih (28,1%), potom tročlanih (20,6%) i dvočlanih (20,2%). Samačkih je u uzorku malo, jer smo ih, zbog istraživačkih ciljeva, izbjegavali (3,2%). Obitelji s pet i više članova ima 27,3%.

Neoženjenih ili neudanih među ispitanicima je 11,5%. Zaposlenih je 36%, a umirovljenika(-ca) 3,2%.

Ispitanika bez djece je 18,2%. Najčešće su obitelji s dva (47,8%) i s jednim djetetom (23,7%).

Periferni karakter istraživanih naselja obilježava i iznimno visok udio ispitanika koji žive u obiteljskim kućama (93,3%). Stanarsko pravo ima 2,8% ispitanika, a stan u vlasništvu ima svega njih 0,8%. Podstanara je 7,8%.

Pomalo je teško ovakvim istraživanjem utvrditi obiteljske prihode. Podaci koji se tako dobiju rijetko su posve pouzdani i više su orijentacijskog karaktera. Većina naših ispitanika je u obiteljima koje po članu ostvaruju prihod između 500,00 i 1.000,00 kuna (35,2%) i između 1.000,00 i 1.500,00 kuna (22,5%). S prihodom ispod 500,00 kn po članu je 12,7% obitelji, a s prihodom većim od 1.500,00 kn u uzorku je bilo 29,2% obitelji.

Stradanje u ratu

Zbog izložena položaja sisačkog kraja u Domovinskom ratu ondje su zabilježena velika osobna stradanja i velike ratne štete. U ratnim sukobima osobno je stradalo 6,7% naših ispitanika. U 12,3% njihovih obitelji netko nosi posljedice rata.

Manji dio svoga imanja u ratu je izgubilo 10,7% ispitanika, a bez većeg dijela imanja ostalo je njih 2,8%. Potpuno uništenu imovinu ima(lo je) 3,2% ispitanika.

Sam grad s okolicom teško je napadan i razaran tijekom rata. Prema sudu većine ispitanika njegovo stradanje može se mjeriti sa stradanjima drugih gradova na bojišnici (50,6%). Neki smatraju da je stradao manje od drugih gradova (37,2%), a manjina drži da je stradanje Siska znatno više od stradanja drugih gradova u sličnoj situaciji (7,1%).

Više od dvije trećine anketiranih drži da Sisak zbog razaranja u Domovinskom ratu zaslužuje veću pažnju i skrb države. Smatraju da je postojeća razina pomoći premala.

Odnos sela s urbanog ruba prema gradu

Većina ispitanika (72,7%) u rubnim naseljima rođena je ili ondje ili u Sisku, dakle, pripadnici su autohtonog stanovništva, a to nužno određuje njihov odnos prema prostoru u kojem žive, osjetljivost na zahvate u prostor, posebnu vezanost uza sve sastavnice prostora. Među novim stanovnicima najviše je doseljenih u šezdesetim godinama. Naglašavamo (opet) podatak da je najviše autohtonog stanovništva upravo u naseljima na rubu grada. Ondje je doseljavanje bilo ograničenog opsega u odnosu na sam grad. Međutim, doseljenika je, gotovo kao u svim ostalim ispitivanim dijelovima Grada Siska, najviše bilo zabilježeno upravo u spomenutom razdoblju.

Gledano tek malo sa strane, s ruba samoga grada, čini se da je grad razvojno dobivao više od naselja u okolici. Takva je procjena gotovo polovice ispitanika iz naselja u neposrednoj okolici (49%). U nemalom broju su i oni koji smatraju da su se grad i okolica ravnomjerno (ravnopravno) razvijali (28,1%). Malo ih je koji drže da je okolica u razvojnom smislu dobila više od grada (5,5%).

Bez obzira na uvjerenje da je grad u raspodjeli razvika prošao bolje od svoje okolice, ipak većina ispitanika iz rubnih sela (55,3%) smatra da grad ne treba širiti preko postojeće granice. Trećina intervjuiranih zalaže se, naprotiv, za širenje grada (32,0%). "Čvrsta" jezgra, koja se evidentno opredijelila za promociju kvalitetnih rješenja životnih i

radnih uvjeta izvan “gradskih zidina”, a njih je približno polovica među ispitanicima, smatra, nadalje, da je granica između gradskog i negradskog (izvangradskog) prostora dobro određena i da je za njih prihvatljiva. Njima možemo priključiti i one koji smatraju da je granica preširoka, pa se u (administrativnom) gradskom području nalaze i sela u kojima je život obilježen tipičnim seosko-seljačkim elementima (a kojima, prema njihovom mišljenju, nema mjesta u gradu).

Manji broj ispitanika misli suprotno. Oni smatraju da je gradsko područje preusko određeno i da je izvan nje ostalo nekoliko naselja u kojima se živi gradskim načinom života (17,8%).

Dodatnu podršku stanovnicima prigradskih sela zadržavanju izvangradskog statusa naselja daje raspodjela odgovora na pitanje o držanju domaćih životinja uz kuću. Naime, 58,1% ispitanika iz analiziranih rubnih naselja slaže se s tom mogućnošću. (Za razliku od ispitanika iz svih ostalih dijelova Siska.)

Posebnost Siska u očima stanovnika njegove okolice

Ima li Sisak svojih prepoznatljivih posebnosti? Uočavaju li ih njegovi stanovnici i koliki im značaj daju? Sudeći prema broju odgovora, dvije su osobitosti stanovnici izrazito podržali. Neupitna je privrženost Sišćana svom gradu (83,4%), ali je također neupitna ugroženost njihova zdravlja životom u sisačkoj zagađenoj okolini (82,2%). Mnogi ispitanici (60,1%) zamjećuju veliku ulogu lokalne tradicije u životu grada, iako čak četvrtina drži da lokalna tradicija uopće nema u tom smislu veliku ulogu. Promatrajući grad s distancije, ispitanici zamjećuju da se u njemu miješaju različiti životni stilovi i navike (75,9%), jer u grad je doselilo ljudi sa svih strana. Međutim, tek polovica ispitanika smatra da je Sisak socijalna sredina koja pruža mogućnost izbora načina života. Neizostavni pratitelji grada – utapanje pojedinaca u masu i otuđenost građana – prepoznaju se i u Sisku. Vjerojatno u usporedbi s načinom života koji još uvijek vlada u njihovim selima, ispitanici su prilično često zamijetili upravo tu gradsku osobitost. Međutim, u manjoj mjeri smatraju da su Sišćani skloni oponašanju načina života drugih gradova. (Doduše, pitanje je koliko dobro poznaju život u drugim gradovima.) Prema mnijenju dvije trećine ispitanika rubnih naselja, Sišćani su otvoreni prema novome i suvremenom. To se može interpretirati i kao sposobnost da se kritički odnose prema tuđim iskustvima i da odaberu ono što ocijene najpovoljnijim za sebe.

Da je gradski život poseljačen, zamjećuje 47% ispitanika s ruba grada. Trećini se ne čini da je tako.

Prema mišljenju 71% ispitanika iz analiziranih rubnih seoskih naselja, u Sisku je siguran svakodnevni život. Ali nije grad u kojem se može za kratko vrijeme steći dobar standard. No, to nije samo sisačka posebnost.

Zadovoljstvo rješavanjem problema u Sisku

Ispitanici su trebali ocijeniti (školskim ocjenama) rješavanje pojedinih problema u gradu. Počnimo pregled problema s onima čija su rješenja najlošije ocijenjena (navodimo prosječne ocjene).

1. Briga o mladima i njihovoj budućnosti	1,57
2. Rješavanje problema velikih industrijskih zagađivača	1,70
3. Gospodarenje riječnom obalom	2,22
4. Izgradnja gradskih prometnica	2,33
5. Zaštita okoliša	2,38
6. Mogućnost korištenja rijeka u svakodnevnom životu	2,40
7. Izgradnja stambenih naselja	2,47
8. Opremanje grada komunalnom opremom	2,48
9–10. Čuvanje kulturne baštine	2,50
9–10. Opremanje grada društvenim sadržajima	2,50
11. Očuvanje specifičnosti načina života	2,74
12. Obnova gradskog središta	2,79
13. Održavanje grada	2,93
14. Zaštita i sigurnost stanovništva	3,13
15. Arhitektonsko oblikovanje novih kuća	3,18

Osjetljivi na mlade i njihovu budućnost, a zbog loših gospodarskih prilika koje Sisak dijeli s cijelom Hrvatskom, ispitanici su najslabije ocijenili rješavanje problema mladih (1,57). Gradska uprava, prema njihovu mišljenju, najviše je zakazala upravo na rješavanju tih problema.

Struktura industrijskih pogona u Sisku je izrazito zagađujuća, i ako se sustavno ne nadgleda i ne rješava taj problem, grad doista postaje nezdrav i u tom pogledu nekvalitetan za život. Ispitanici su procijenili da je gradska uprava na tom planu morala napraviti više nego što jest i zato su joj dali nisku ocjenu. Ukupno uzevši, gradska uprava u ocjenama svojih građana nije osobito dobro prošla. Prije bi se moglo reći da je ocijenjena loše.

Najbolju ocjenu dobilo je arhitektonsko oblikovanje novih kuća (3,18) i zaštita i sigurnost građana (3,13). Unutar spomenutog raspona smjestile su se ocjene građana za sve ostale domete i zahvate gradske uprave. Razmjerno dobro ocijenjeno je održavanje grada i obnova gradskoga sre-

dišta. To su činjenice koje je teško ne zamijetiti, osobito jer se radi o prostoru koji češće posjećuju stanovnici okolnih naselja.

Prednosti i nedostaci života u Sisku

Opet se susrećemo s ocjenama stanovnika priljubljenih sisačkih naselja. Ovaj put radi se o procjeni koristi i šteta koje je razvitak, takav kakav je bio, donio svojim stanovnicima. Ocjene pojedinih ponuđenih tvrdnji kreću se u rasponu od 1,25 do 2,60. Najlošije je ocijenjena tvrdnja da je stvoreno gradsko gospodarstvo s obilnom ponudom radnih mjesta i dobrim mogućnostima zarade. Ovakva tvrdnja nesumnjivo bi posvuda u Hrvatskoj prošla loše. Gotovo identično ocijenjena je tvrdnja da je dosadašnji razvitak stvorio uvjete za bolju budućnost mladih (1,27). Tek malo bolje ocijenjena je povezanost Siska s razvijenim svijetom (1,48). Također, stanovnici nisu zadovoljni s mogućnostima da svatko odabere način života koji mu se najviše sviđa (1,66).

Očigledno su veća očekivanja građana da Sisak postane značajno kulturno i intelektualno središte ovog dijela zemlje. S onim što je dosad postignuto u tom smjeru, nisu zadovoljni i ocjena je prilično niska (1,91). Najvišu ocjenu dobio je grad za svoja nastojanja da bude siguran i ugodan za život (2,60). Riječju, građani nisu visoko ocijenili dosadašnji razvitak grada.

Kako ocjenjuju štete koje je razvitak grada izazvao? Odmah kažimo da su prosječne ocjene šteta mnogo više od ocjena korisnosti od dosadašnjeg razvitka. Najveća šteta, prema procjeni stanovnika okolnih naselja, dogodila se rijekama: onečišćene su i u njima je uništen život (3,85). Visoko je ocijenjena šteta koju je, kao posljedicu razvitka, doživio tradicionalni način života (3,44). Cijena razvitka plaća se i prometnim kaosom u gradu, osobito u javnom gradskom prijevozu (3,41). Razvitak je Sisku "donio" i industrijske grane koje objektivno štete željenom razvitku i prosperitetu (3,09). Građani zamjeraju tipu dosadašnjeg razvitka što se zapustilo gradsko zelenilo i gradski okoliš (3,00). Najmanje štete ispitanici vide u narušavanju izgleda grada i urbanističkim i građevinskim zahvatima (2,91) te u stvaranju previše opasnosti i rizika za život građana (2,81).

S razvitkom dolaze i proturječnosti. Mnoge se mogu iščitati i u odgovorima na prethodna dva pitanja. Svakako je jedna od loših posljedica razvitka i oblikovanje "divljih" naselja unutar grada ili na njegovu rubu. Osobito je to čest slučaj u gradovima koji brzo podižu (masovnu) industriju, koja pak privlači mnogobrojno stanovništvo. Ni Sisak nije iznimka. I ondje su nastala problematična neurbanizirana

naselja, koja degradiraju sam grad, a osobito one koji žive u tim naseljima. Kakav je stav stanovnika prigradskih sela prema tim naseljima i kako bi, prema njihovu mišljenju, valjalo rješavati taj problem?

Većina smatra da ih treba urediti na postojećoj lokaciji (70,8%). Mnogo manji broj zalaže se da se njihove stanovnike preseli na susjedno područje (8,7%) ili da ih se raseli (7,9%).

Procjenjujući koristi i štete dosadašnjeg razvitka na osobnom ili obiteljskom planu, većina ispitanika nije pronašla neposrednije veze (59,3%). Neki smatraju da je utjecao pozitivno, povoljno (12,3%), a neki utjecaj razvitka ocjenjuju nepovoljnim (16,6%).

Sisak sa svim svojim prednostima i nedostacima, razvojnim kontroverzama i budućnošću koja je pred njim jest sredina koja u očima svojih građana, bez obzira na njihovu kritičnost, pruža, prema mišljenju najvećeg broja ispitanika, slične mogućnosti za život kao i ostali gradovi njegove veličine u Hrvatskoj (43,5%). Blizu trećine ispitanika misli da su u Sisku lošiji uvjeti za život (32%). Međutim, nemali je broj i onih koji smatraju da Sisak može pružiti bolje i više od drugih (17,0%).

Povijesne sastavnice identiteta i oblikovanje središta

Sisak je povijesni grad, s naslagama koje snažno određuju njegov identitet. Osobito se to odnosi na neka bolje istražena povijesna vremena i neka u novije vrijeme u razvojnem smislu uspješnija razdoblja.

Koliko je rimsko razdoblje važno u oblikovanju identiteta, pokazuju i odgovori ispitanika iz gradske okolice o važnosti te stare baštine u današnjoj identifikaciji grada. Prosječna ocjena smještena je između ocjene "jako je važna" i "uglavnom je važna".

Sisak, smješten na obalama dviju rijeka koje su u socijalnom i gospodarskom smislu bile središnji prostori gradskog života, (još) traži prostor kojem bi namijenio ulogu glavnog gradskog trga. Provedeno istraživanje može se djelom shvatiti i kao izjašnjavanje stanovnika grada i okolice o tome koji bi od postojećih trgolikih prostora u gradu trebalo urediti i funkcionalno obogatiti kao središnji gradski prostor. U konkurenciji su tri trga. Najviše "glasova" stanovnika okolnih seoskih naselja dobio je Trg Josipa Jelačića (38,7%), slijedi neimenovani prostor kod glavne tržnice (23,3%) te Trg Ljudevita Posavskog (19,4%). Za zamijetiti je da su upravo ispitanici iz tih naselja, vjerojatno manje zainteresirani od drugih, glasovali najtješnje. Razlike u prilog Trga J. Jelačića kao glavnog gradskog trga znatno su izraženije u ispitanika iz drugih dijelova.

Ispitanici su vrlo motivirano odgovarali na pitanje o tome što smatraju osobito važnim, prioritetnim u uređenju grada. Ponuđen izbor posložili su sljedećim redom:

1. Poštivati potrebe posebnih skupina stanovništva (djeca, stariji, invalidi) (4,80)
2. Obnoviti staru gradsku jezgru i zaštititi graditeljsku baštinu (4,38)
3. Omogućiti što efikasnije povezivanje sa Zagrebom (4,37)
4. Isključiti velike zagađivače s teritorija i okolice grada (4,12)
- 5-6. Izgraditi privlačne ulice i trgove u novim naseljima (4,00)
- 5-6. Poštivati karakteristike lokalnog načina gradnje (4,00)
7. Omogućiti brži razvitak trgovine i usluga (3,97)
8. Omogućiti građanima što bolje korištenje riječne obale (3,95)
9. Proširiti gradsku samoupravu u odnosu prema Županiji (3,53)

Na prvom mjestu stanovnici se zalažu za grad koji bi svim svojim stanovnicima, dakle i onima s posebnim potrebama, kao što su djeca, stariji ljudi i invalidi, omogućio što kvalitetniji i samostalniji život. S obzirom na to da je taj zahtjev poduprt ocjenom "osobito važno", držimo da ga gradski planeri ne mogu (uostalom, smiju li?) zaobići.

Građani također veliku važnost daju još nekim potrebama. Tako se na drugom mjestu nalazi prioritet obnove stare gradske jezgre i graditeljske baštine po gradu, što nesumnjivo govori o osviještenosti važnosti uloge povijesnih naslaga Siska u općoj identitetskoj slici grada.

Na trećem je mjestu potreba što boljeg povezivanja grada sa Zagrebom, što je pretpostavka masovnijeg korištenja bogate zagrebačke ponude, ali i izravan poziv Sišćana da zajedno sa Zagrebom razmotre razvitak zajednički zanimljivih projekata. Uostalom, Sisak ima plovnu rijeku, visokoškolsku tradiciju, neiskorištene poljoprivredne površine, visokovrijedne prirodne zanimljivosti itd. Izvrsni su resursi za planiranje obostrano korisnih zajedničkih ulaganja.

Visoko je rangiran i zahtjev za uklanjanje ili neki drugi način rješavanja velikih sisačkih zagađivača.

Prednosti i nedostaci vlastita naselja

Budući da žive izvan grada, doduše uza sam rub, stanovnici analiziranih naselja najveću brigu muče zbog komunal-

nih problema (138 odgovora). Sve ostalo je, u odnosu na to, zanemarivo: i problem loših cesta i prometa (18 odgovora) i gospodarski problemi s nezaposlenošću (12 odgovora) i manjak sadržaja općeg standarda (8 odgovora) i zagađenost okoliša (7 odgovora).

Ispitanici su, ocjenjujući pojedine sadržaje i usluge u samom naselju, posložili ih ovim redoslijedom:

1. Dnevna opskrba	(4,10)
2. Održavanje čistoće i odvoz smeća	(3,68)
3. Opremljenost električnim instalacijama	(3,24)
4. Zdravstvena služba	(3,15)
5-6. Javni prijevoz	(3,10)
5-6. Opći uvjeti života	(3,10)
7. Osnovna škola	(3,80)
8. Asfaltne ceste	(2,97)
9. Sportski objekti i oprema	(2,76)
10. Vrtići	(2,74)
11. Zanatske usluge	(2,71)
12. Zelenilo i parkovi	(2,63)
13. Kulturne ustanove	(2,22)
14. Sastajalište za starije ljude	(1,95)
15. Sastajalište za mlade	(1,94)
16. Odvodnja i kanalizacija	(1,91)

Ispitanici su najzadovoljniji dnevnom opskrbom, a najviše nezadovoljstva iskazali su “stanjem” kanalizacije i odvodnje, dakle onim čega nemaju. Neke službe elementarnog društvenog standarda djeluju dobro i na području rubnih naselja. Međutim, obilježja višeg standarda, poput sastajališta za mlade i starije osobe, kulturne ustanove, uređenost parkova i održavanje zelenila, ne zadovoljavaju aspiracije stanovnika i oni traže više od ovog što (i kakvo) sada imaju.

Uza status samostalnog naselja (koji su sačuvali) stanovnici smatraju da im treba i određena samostalnost na razini zadovoljavanja temeljnih životnih potreba.

Važnost Siska u životu okolice

Za mnoge stanovnike odlazak u središte Siska nešto je vrlo uobičajeno. Ima ih koji tamo odlaze više puta dnevno (15,0%), najviše je onih koji odlaze jednom dnevno (22,1%) ili nekoliko puta tjedno (19,8%). Nemali broj odlazi ih jednom tjedno u središte Siska (17,4%).

Koji ih razlozi dovode u Sisak tako često? Naravno, na prvom mjestu je trgovina, očigledno najmoćniji pokretački motiv (83%). Slijedi zaposlenje, odnosno odlazak na radno mjesto (30,8%). Razmjerno čest razlog je posjet rodbini ili prijateljima (41,1%), ili izlazak u kavane, kafiće, re-

storane (19,0%). Ponekad ih pokrene tek želja za šetnjom (17,0%). Ostali razlozi navode se rjeđe (sastanci s mladicom ili djevojkom, klapom, posjete kulturnim priredbama, vjerski obredi, ples, škola, fakultet itd.).

Neki razlozi za odlazak u središte Siska sigurno bi nestali ili bi se barem manje isticali kad bi opskrbljenost i opremljenost okolnih naselja bila kvalitetnija i bogatija nego što je danas. Pritom mislimo na većinu već spominjanih razloga: od većeg broja radnih mjesta u okolici pa sve do nekih manjih kulturnih sadržaja, dakle, kad bi se podigla razina društvenog standarda ili se poboljšali neki njegovi osnovni elementi.

Sljedećim pitanjem pokušali smo ustanoviti što od svojih osnovnih potreba stanovnici mogu zadovoljiti u svom naselju, a zbog kojih sve moraju potegnuti do središta Siska.

Što se tiče dnevne opskrbe, ona je zadovoljavajuća i većina ispitanika (79,4%) obavlja je u naselju. S ostalim trgovinama već je posve drukčije. Zbog kupovine u njima 75,9% ispitanika odlazi u Sisak. Zanatske usluge također su slabo razvijene u okolici. Vjerojatno je izbor tih usluga sužen, pa svega 7,1% ispitanika zadovoljava potrebe za zanatskim uslugama u selu.

Zdravstvene usluge, a mogu biti vrlo različite, stanovnici prigradskih naselja zadovoljavaju ponajviše u središtu Siska (54,9%), potom u vlastitom naselju (22,9%) i nekom drugom dijelu grada (20,2%). Slično je i s apotekom. Oni koji sudjeluju u crkvenim obredima, najčešće to obavljaju u vlastitom naselju (70%).

Neka prigradska naselja imaju poštanske urede, ali bankovne poslovnice uopće nemaju. To su poslovi koje stanovnici uglavnom ili isključivo obavljaju u središtu Siska.

Mnogi ne posjećuju kavane, kafiće ili restorane (53%), a još su brojniji oni koji se ne koriste sportskim i rekreacijskim terenima i objektima (62,%). Posjetitelji kavana i restorana češće se odlučuju za odlazak u središte Siska. Sportaši i rekreativci nešto češće te svoje potrebe zadovoljavaju u selu.

Zbog specifičnog tipa usluga - frizerskih i brijačkih - najviše stanovnika odlazi u Sisak (37,2%), ali ih nemali broj povjeruje poklanja i domaćim majstorima (28,9%).

Zadovoljstvo životom

Boreći se s mnoštvom egzistencijalnih problema, prosječna hrvatska obitelj teško da je ičim osobito zadovoljna. Tako je i u obitelji stanovnika prigradskog sisačkog naselja. Stoga nije čudo da u prvi plan, prema vlastitoj procjeni, is-

koči zadovoljstvo ugledom koji ispitanik uživa u svojoj bližoj okolini i među kolegama s posla (ocjena=3,94). Na idućem mjestu je ocjena za prehranu. Vjerujemo da je ovo zadovoljstvo podržano i proizvodima s vlastita zemljišnog posjeda (3,87). Ispitanici relativno visoko ocjenjuju i uvjete stanovanja (većina ih živi u obiteljskim kućama) (3,69) te zdravlje članova obitelji (3,51) i svoje osobno zdravlje (3,40).

Nadu u bolju sutrašnjicu pokazuju (relativno) dobrom ocjenom životne perspektive mlađih članova obitelji (3,38). Za njom odmah slijedi osobna životna perspektiva (3,29).

Manju ocjenu od 3 dobili su materijalno stanje obitelji (2,94), radno mjesto (2,89), mogućnost da izaberu željeni način života (2,75). U ovom ocjenjivanju najlošije su prošle opće životne prilike u naselju (2,60).

Uspoređujući životni standard svoje obitelji s prosječnim standardom sisačkog kućanstva, većina svoj proglašava prosječnim (57,7%). Malo je ispitanika standard svoga domaćinstva ocijenila višim od prosjeka (5,9%). Mnogo više je onih koji smatraju da je njihov životni standard niži (nešto ili znatno) od prosječnog (34,3%).

Slična je slika i kad ispitanici uspoređuju svoj standard sa standardom stanovništva u ostalim dijelovima Hrvatske.

Stambeni uvjeti

Vlastiti stambeni uvjeti razmjerno su dobro ocijenjeni. Većina (52,2%) odgovara da je njihovo stambeno pitanje dobro riješeno. Gotovo trećina (32%) ga smatra vrlo dobrim. Vrlo loše riješeno stambeno pitanje, prema vlastitoj procjeni, ima 13,4% ispitanika.

Što je to dobro u uvjetima njihova stanovanja? Ponajprije, gotovo 70% ih je zadovoljno količinom prostora, koji je, usto, i prikladno raspoređen (67,2%). Stambeni prostor je dobro opremljen u 60% ispitanika. Većina (70,8%) ima suh i ušćuvan stan, koji je lako dostupan (89,7%). S obzirom da žive u selu i u vlastitoj kući, većina ispitanika se ne tuži na velike izdatke za stanovanje (61%). Malobrojni imaju neugodne susjede (14,3%).

Međutim, 81,4% ispitanika je nezadovoljno opremljenošću naselja trgovinama, bankama, školama, vrtićima, zdravstvenim ustanovama.

Mnogi smatraju (63,7%) da naselje izgleda ružno i da se slabo održava. Tuže se (70,7%) i na zagađenost zraka i okolice. Čak ima onih koji smatraju da je njihov stan/kuća loše lociran (28,8%) i da su loši uvjeti za život djece u naselju (53,8%). Za starije ljude, procjenjuju, prilike su tek nešto bolje.

U skorijoj budućnosti 78% ispitanika ne namjerava se preseliti. Najviše onih koji planiraju selidbu, u trenutku anketiranja još nisu znali kamo.

Opremljenost kućanstava nekim trajnijim dobrima, koji podižu razinu kvalitete života i mogu se smatrati važnim pokazateljima obiteljskog, pa čak i općeg standarda, nije loša. Drugo je pitanje u kakvu je stanju pojedini stroj ili objekt i koliko je star, jer podatka o vremenu nabave nemamo.

Neke već standardne elemente hrvatskog kućanstva nalazimo gotovo u svim kućama. To su televizor, stroj za pranje rublja, sanduk za smrzavanje (osobito u seosko-seljačkim obiteljima), a u posljednje vrijeme i telefon. Sve te predmete nalazimo u više od 90% kućanstava, pa oni i ne mogu predstavljati osnovicu za njihovu usporedbu.

Blizu dvije trećine kućanstava posjeduje automobil i videouređaj. Oni koji ga nemaju, redovito ga žele nabaviti. Nešto manje je HI FI linija, ali i to planira nabaviti većina obitelji koja ih nema.

Računalo postupno postaje sve prisutniji i sve željeniji predmet u kući. Danas ga ima 15,0% ispitanika u ovim prigradskim selima, a planira ga nabaviti još 50% anketiranih. Slična je namjera i s videokamerom.

Stroj za pranje posuđa nalazimo u 12,3% kućanstava, a planira ga nabaviti još 50% ispitanika. Još donedavno taj se aparat nalazio čvrsto na listi bespotrebnih troškova.

Na kraju spomenimo skupe predmete želja: vikendicu i čamac ili jahtu. Kuću(icu) za odmor posjeduje 11,9% ispitanika, a čamac ili jahtu 4,3%. Međutim, velik je broj obitelji koji ih priželjkuju: brod 41%, a vikendicu 52,2% naših ispitanika.

Obradivo zemljište nalazimo u vlasništvu 92% anketiranih obitelji. Lako je pretpostaviti da ga je većina naslijedila.

Život u prigradskom selu

Tradicionalno, ondje su živjeli (gotovo isključivo) seljaci, kojih je danas mnogo manje, jer njihovi su nasljednici sve brojniji u izvanpoljoprivrednim djelatnostima. Međutim, imanje je ostalo, rijetke su obitelji koje ga prodaju⁸, neki se posjedi obrađuju bolje, neki lošije. Kako je malo obitelji s isključivim poljoprivrednikom, u poljoprivredne poslove uključeni su (najčešće) svi članovi domaćinstva: zaposleni i nezaposleni, domaćice, djeca, stariji.

Poljoprivreda i dalje obilježava seoski život, bez obzira na to što je izgubila položaj dominantne seoske aktivnosti. Ispitanici iz rubnih sisačkih sela u 92,5% slučajeva

rade u vrtu, na njivi, u voćnjaku. To je mnogo više od stanovnika središnjih gradskih zona. (Zato se seoski stanovnici manje šetaju.) Također više od ostalih sami izrađuju neke potrepštine ili popravljaju nešto, šivaju, vezu i sl. Mnogo je manje rada "na crno" ili honorarnog rada.

Sudjelovanje u ostalim "mjerenim" aktivnostima malo se razlikuje od jednog do drugog ispitivanog dijela Grada. Televizija se masovno gleda (96,8%), mnogi čitaju novine (89,3%), svi se družu s rođacima i prijateljima (96,4%). Malo se odlazi u kino (18,6%) i na kazališne predstave (19%). Priličan broj ispitanika često ili povremeno čita knjige (53,7%), neki se i dopunski školuju ili usavršavaju (14,7%).

Blizu trećine često ili povremeno odlaze na sportska natjecanja, a nešto manje (23,3%) rekreativno se bavi sportom.

Na rijeci ili uz rijeku povremeno ili često boravi više od polovice ispitanika (56,6%).

U kafiće i kavane odlazi (neki često, a neki povremeno) 33,1% ispitanika iz seoskog dijela Grada Siska, u restorane 24,5%, a u diskoklubove 15,1%.

Prostorne i stambene aspiracije

Bez obzira na to što se mnogi – ni među ispitanicima okolnih naselja ni među ispitanicima iz samoga Siska – nemaju namjeru seliti, ipak su se odazvali pozivu da odgovore na pitanje o najprivlačnijem dijelu Siska, dakako, radi se o stanovanju.

Najprivlačnijim im se čini Vrbina (72 puta spomenuta). Slijedi Zibel (31), pa Zeleni brijeg (26), Viktorovac (14) itd. (tablica 59 u dodatku I.).

Od sela i gradića u blizini, najprivlačnije za stanovanje je Budaševo, dakle jedno od prigradskih sela u uzorku (48 odgovora). Slijedi Galdovo (33) koje je već dio grada, ali je u svijesti okolnih stanovnika još zadržalo samosvojnost. Potom Odra (26), Topolovac (22), Pračno (14), sve naselja iz uzorka koja su, može se pretpostaviti, imala i neobjektivnih navijača. (tablica 61 u dodatku I.).

Na prvom mjestu na popisu posebno privlačnih gradova u Hrvatskoj je Zagreb (39 puta spomenut). Nakon toga slijedi Split (28), Varaždin (19), Sisak (13), Zadar (11), Opatija (10), Velika Gorica (9), Čakovec (8) itd. Zanimljivo je bilo utvrditi da su veći i manji gradovi uz more iznimno privlačni stanovnicima prigradskih sisačkih sela. Dijelom se to može objasniti već postojećim iskustvom vode, ali nesumnjivo i nekim drugim razlozima, prije svega (razumljivom) željom da se udalje od lokalnih zagađivača⁹ (tablica 62 u dodatku I.).

Najveći broj stanovnika je autohton, osjeća se dobro, domaći je u svom mjestu (84,6%), pa migracijske aspiracije pokazuje vrlo mali broj ispitanika. Mnogi od njih vjeruju da će i njihova djeca ostati živjeti ondje (41,5%). Neki ne znaju što će odlučiti njihova djeca (28,5%). Iz 7,9% obitelji već se neko dijete odselilo, a u 6,3% misle da će se djeca odseliti.

Što se stambenih aspiracija tiče, većina (66,4%) želi živjeti u obiteljskoj kući s jednim stanom. Uostalom, većina upravo tako i živi oduvijek, pa je njihovo iskustvo s drugim stambenim rješenjima samo "teoretsko". Ovima možemo priključiti i 13,8% ispitanika koji preferiraju samostojeću obiteljsku kuću s dva do četiri stana. Sve ostale ponuđene opcije nisu imale veći odjek. Najgore je prošao neboder: nitko nije poželio živjeti u njemu (tablica 63 u dodatku I.).

BILJEŠKE

- ¹ O srednjim gradovima vidjeti: A. Marinović-Uzelac: Srednji gradovi – mit ili stvarnost. *Društvena istraživanja*, Zagreb, br. 1(39)/1999., str. 3–20, kao i ostale tekstove o problemu srednjih gradova u tom broju.
- ² Heterogenizirana društvena i gospodarska struktura u seoskom socijalnom prostoru dakle, kombinacija poljoprivrede i neke nepoljoprivredne djelatnosti, najčešće nastaje kao oblik preživljavanja, potom postaje oblik zadovoljavanja različitih profesionalnih aspiracija članova obitelji, na razvijenijem stupnju omogućuje samorealizaciju na vlastitom posjedu, osobito u slučaju nemogućnosti samorealizacije na drugom radnom mjestu.
- ³ To je znatno više nego u "prosječnom" hrvatskom selu 1991. Međutim, usporedba nije korektna jer se ovdje radi o selima na samom rubu uvijek dinamičnije urbane sredine koja potiče promjene i razvitak.
- ⁴ Sve demografske podatke za ovih šest rubnih naselja preračunali smo prema studiji skupine autora: *Demografska studija Grada Siska*, Zagreb: Institut Pilar, 2000.
- ⁵ Migracije su uvijek selektivne, pa, osim u slučaju ženidbene migracije koja obuhvaća pretežito žene, više migriraju muškarci. Oni lakše nalaze posao i lakše se odlučuju napustiti selo i obiteljski poljoprivredni posjed, osobito kad ovaj ne omogućava opstanak ili prosperitet obitelji. Ponuda selu dostupnih radnih mjesta obično je vrlo slaba, pa je odlazak često neminovan.
- ⁶ Radi usporedbe, navedimo dva najdeprimantnija podatka: u Čigoču je u strukturi žena 29,6% žena u fertilnoj dobi i u Suvoju svega 18,5%.
- ⁷ Među ostalim i zato što ne postoji "statistička" granica iznad koje je "nemoguć" aktivni status seljačkog stanovništva.
- ⁸ Između ostalog i zato što je slaba potražnja za zemljom.
- ⁹ Kad se ne bi u obzir uzeli glasovi za Zagreb, koji privlači ponajviše zato što je glavni grad, onda bi mjesta uz more brojem spominjanja nadmašila gradove na kopnu. Može se reći da je na razini "običnog" stanovništva vrlo živa jadranska orijentacija.

LITERATURA

1. Čaldarović, O., 1999., *Razvojni ciljevi i naslijeđena razvojna ograničenja hrvatskih srednjih gradova*, Društvena istraživanja 1(39), Zagreb
2. Marinović, A., Mikić M., 1989., *Prostorni razvoj Siska, posebno od 1945. godine do danas i planska predviđanja mogućeg razvoja do 2000. godine*, rukopis, Sisak
3. Marinović-Uzelac, A., 1999., *Srednji gradovi - mit ili stvarnost*, Društvena istraživanja 1(39), Zagreb
4. Maroević, I., 1998., *Sisak - grad i graditeljstvo*, Sisak
5. Rogić, I., Štambuk, M., (ur.) 1998., *Duge sjene periferije: Prinos revitalizaciji hrvatskoga ruba*, Istitut Pilar, Zagreb
6. Skupina autora, 2000., *Demografska studija grada Siska*, Insitut Pilar, Zagreb
7. Štambuk, M., 1995., *Žumberak: primjer propadanja ruralnog područja u okolici glavnog grada*, Sociologija sela 1-4, Zagreb

---

Ivan
ROGIĆ

UPORIŠTA ZA
BUDUĆNOST SISKA

I.

Iznesene analize ukazuju na **tradicionalni manjak solidarnosti građana Siska s gradskom zbiljom**. U razdoblju prve hrvatske modernizacije nagoviješteni je odnos osnažen jasnom nadmoći onih građanskih skupina u gradu koje sebe drže u Sisku privremenim sudionicima/stanovnicima. Njihovi ciljevi **ne obuhvaćaju nužno** i ciljeve izvedene iz obveze da se u Sisku oblikuje posebna gradska zbilja i mjerodavna gradska zajednica. Ograničeni su, ponajviše, na užu skupinu poduzetničkih ciljeva kojima je Sisak samo pogodnim mjestom ostvarivanja.

Ni u razdoblju druge modernizacije, kada je središnja adresa gradske preobrazbe u sekundarnom sektoru, urbanizacija se ne temelji na obvezujućoj solidarnosti (novih) građana s gradom. Temelji se, naprotiv, na obvezujućoj solidarnosti novodoseljenih stanovnika s industrijskim radnim organizacijama koje nadziru urbanizacijski proces. Zato je većinski odnos novodoseljenih spram Siska učinkom posve pragmatičnih nauma. Oni se u cjelovit predložak sintetiziraju zaštićeni legitimacijom **sektorskih** (razvojnih) ciljeva industrije. Na toj podlozi s velikim se teškoćama osnažuju i osamostaljuju posebni označitelji gradskog identiteta. Za njih je najmanje netočno ustvrditi kako su **nepostojeći**. Drukčije rečeno, u kolektivnom iskustvu Siščana Sisak nije grad s jasnom hijerarhijom razlika koje ga određuju: iznutra kao zavičajni grad, a izvana kao grad različit od drugih.

No u zaključnom razdoblju druge modernizacije (pretežno osamdesetih godina) ipak se oblikovala **statistička većina** sisačkog stanovništva koja svoj kolektivni obris nedvosmisleno određuje naslovom: Siščanin. (Podsjetimo, po anketnim analizama, 85,2% anketiranih sebe drže "domaćima" u gradu premda ih je u njemu rođeno uvjerljivo manje: 45,9%). Također, većina anketiranih namjerava **trajno** živjeti u Sisku. Unatoč činjenici da je odluka o trajnom nastanjivanju, osim privlačnošću odabranog mjesta, izazvana i manjkom mogućnosti da se zauzme bolje, izneseni na-

laz pokazuje da u sisačkom kolektivnom iskustvu djeluje autonomna potreba za kontinuitetom svakodnevnog života u samom Sisku. No **ona ne proizvodi dugoročnu odlučnost**. Po anketnim nalazima “samo” manjina anketiranih vjeruje da će i njihovi potomci (djeca) ostati trajno živjeti u Sisku. Drukčije rečeno, u predodžbi anketiranih grad nije dostatno moćan i uvjerljiv za konkurentno natjecanje za naklonost mlađeg stanovništva; ni “vlastitog”, rođenog u Sisku, a ni onoga s drugih područja koje bi Sisak mogao privući. Analiza eseja sisačkih srednjoškolaca nedvosmisleno potvrđuje iznesenu ocjenu anketiranih. U iskustvu mlađih sisačkih skupina Sisak je “mali grad” ili bez posebnih označitelja (dakle kao množina anonimnih drugih gradova), ili “s velikim teškoćama”. Premda ga mnogi zavičajno vole, očitovanu naklonost ne drže dostatnom za odluku o trajnom ostanku u Sisku. Jer Sisak, po njihovoj ocjeni, nije gradom sklonim mlađim skupinama stanovništva. Manjak sklonosti vidljiv je, kako upozoruju mladi, na više razina, u rasponu od fizičke (zapuštenost, zagađenost) do institucionalne (manjak potrebnih ustanova, “lijene” postojeće ustanove) ili razvojne (iscrpljenost dosadašnjeg razvojnog predloška, manjak novih inicijativa, manjak skrbi za perspektivu).

U takvu kontekstu, vidljivo je, spomenuta statistička većina sisačkog stanovništva, identificirana s gradom s pomoću naslova Siščanin, **nije dostatnim uvjetom** za potrebnu solidarnost građana s gradom. Ona se mora, nizom posebnih programa, razvijati, oblikovati i dugoročno stabilizirati. U tom je pogledu posebno korisno mobilizirati **raznorodne mreže civilnog sektora**, u rasponu od mreže nositelja i tvoraca sisačke javnosti do mreža neprofitnih udruga ili poduzeća kojima je cilj mobilizirati sisačko stanovništvo na rad na gradskoj dobrobiti. Nalazi pokazuju da je pripravnost sisačkog stanovništva na takvo djelovanje znatna. Napose mlađih skupina Siščana.

2.

Upravljanje gradom, po ocjeni anketiranih, zatvoreno je u ekskluzivni trokut: gradsko poglavarstvo – političke stranke – velika industrijska poduzeća; u osnovi, **ono je politokratsko**. U takvu modelu upravljanja gradom vrlo se teško afirmiraju glavni razvojni ciljevi grada i središnje aspiracije Siščana. Zato je, po ocjeni anketiranih, najmanje netočno postojećem modelu upravljanja gradom dopisati pridjev: **zastarjelo**.

Prvi trag zastarjelosti je podređenost gradskih ciljeva neposrednim ciljevima zastarjelih industrijskih poduzeća.

Ovisnost građana o političkoj i razvojnoj moći tih poduzeća oblikovala se u razdoblju druge modernizacije. No devedesetih godina nije se osnažila gradska autonomija do razine gdje bi, na temelju autonomna uvida u dugoročne gradske mogućnosti razvitka, bila jasnija razvojna politika **manje podređena unutrašnjim teškoćama tih poduzeća**. Po ocjeni anketiranih u politokratskom modelu upravljanja gradom devedesetih godina ovisnost grada o spomenutim unutrašnjim teškoćama tih poduzeća u osnovi se samo nastavila.

Drugi trag zastarjelosti je jasna odvojenost mlađih skupina sisačkog stanovništva od gradske perspektive. Premda uvidi mladih Siščana nisu, po svim pojedinostima, “tehnički” mjerodavni, nije zasnovano reći da je na djelu solipsistički tip javnog govora, koji se ne obazire na činjenice. Najvažnija je među njima **odsutnost sustavnih pokušaja gradskih upravljača da oblikuju, u odnosu na postojeće razvojno posustajanje, nove razvojne mogućnosti i tendencije**. Ili, drukčije rečeno, posve je **jasna odsutnost sustavnih pokušaja gradskih upravljača da oblikuju dugoročni razvojni savez s mladim sisačkim stanovništvom**. Zbog toga se **mehanizmi odlučivanja iscrpljuju u popravcima postojeće zastarjelosti**. Ocjene anketiranih pokazuju da je njihov domašaj vrlo ograničen.

Treći trag zastarjelosti je odsutnost sustavnih pokušaja gradskih upravljača da osnaže grad kao **specifično poduzeće**. Koliko je važan taj smjer upravljanja gradom, pokazuje suvremena evolucija upravljanja u europskim gradovima. Djelovanje tamošnjih gradova kao posebnih poduzeća neodvojivo je od jačanja autoriteta grada na svim važnijim područjima svakodnevnog života. Priznati je da se slična evolucija nije osnažila devedesetih godina ni u drugim hrvatskim gradovima (ne računamo li djelomično Zagreb zbog posebna položaja metropolskog središta s ovlastima županije). Pa se spomenuta odsutnost ne može opisati kao ekskluzivni lik sisačke zastarjelosti. No, na drugoj strani, drže anketirani, ni u Sisku **nisu vidljivi** pokušaji modernizacije gradskog upravljanja kojima je cilj jačanje razvojnog autoriteta samoga grada. Zahvaljujući tomu, odsutni su i dugoročni sustavni pokušaji izgrađivanja saveza grada s hrvatskim razvojnim elitama te s viševrsnim poticajima gradskom razvitku u europskim urbanim mrežama i savezima.

Četvrti trag zastarjelosti je odsutnost sistematskih pokušaja da se u hrvatskoj i europskoj javnosti **planirano oblikuje sisački ekološki i simbolični identitet**. Brojne analize pokazuju da je skup komunikacijskih uvjeta, koji određuje takav identitet, vrlo važnim razvojnim pomagalom (dobrom) u usmjerivanju postojećih tijekova ka-

pitala, kompetentnih stručnih skupina ili oblika potpore. Uvidi mladih skupina stanovništva nedvosmisleno pokazuju da Sisak ni u hrvatskom ni u srednjoeuropskom okviru nema posebno identitetno mjesto, koje bi učvrstio primjerenom gradskom strategijom. Već i u usporedbi s hrvatskim gradovima na petom prometnom koridoru gubi razvojnu uvjerljivost. Sukladno tomu, odsutni su i sustavni pokušaji da se privlačnost grada izvanjskim sudionicima odredi s pomoću niza primjerenih olakšica ili gradskih poticaja. Na toj je podlozi gotovo nemoguće oblikovati novu razvojnu gradsku osnovu. Po ocjeni anketiranih, dakle, zastarjeli model upravljanja gradom samo je posebnom odrednicom razvojne zastarjelosti gradskih sudionika.

3.

Po ocjeni anketiranih Siščana, a njih podupire i iskustvo mladih skupina u gradu, dosadašnji razvitak grada određen je s tri osnovne skupine odrednica. Preglednosti radi korisno ih je dodatno precizirati razdiobom po posebnim podskupinama.

(i) **Prva skupina odrednica proizvedena je pod pritiskom strukturne napetosti (paleo)industrija – grad.** Analize pokazuju da se industrijski sektor u Sisku ustalio u ulozima sektora s posebnim ovlastima. Po ocjeni anketiranih četiri su skupine posljedica takva položaja važnije od drugih.

Prva je vidljiva u činjenici da skupine iz industrijskog sektora nadziru ili presudno utječu na prakse gradskog upravljanja. (Ta je činjenica već komentirana pa na ovom mjestu nije potrebno ponavljati što je rečeno.)

Druga je skupina posljedica vidljiva u praksi proizvodnje i množenja ekologijskih rizika u gradu. I anketirani Siščani i sisačka mladež slažu se da je sisačka industrija na popisu najvažnijih proizvođača ekologijskih šteta u gradu. Na drugoj strani, zacijelo ponajviše zbog položaja industrijskog sektora u upravljanju gradom, vidljiv je manjak sustavnih gradskih pokušaja da grad **svojim autoritetom** učvrsti nova mjerila ekologijske prihvatljivosti i gospodarenja.

Treća je vidljiva u praksama industrijskog sektora koje sektor nameću (gradu) kao tvorca usporednog/neželjnog grada. Te su prakse posebno vidljive, ocjenjuju anketirani, na sisačkom (industrijskom) jugu.

Napokon, četvrta je skupina posljedica vidljiva u težnjama industrijskog sektora da bude, **ovakav kakav jest**, monopolnim jamcem gradske gospodarske perspektive.

(ii) **Druga skupina odrednica ustalila se kao posljedica vrlo ograničene diverzifikacije gospodarskih djelat-**

nosti izvan granica (paleo)industrijskog sektora. Po ocjeni anketiranih, potrebno je razlikovati barem četiri osnovne podskupine djelatnosti koje su u naznačenom okviru neopravdano ostale **bez razvojne potpore.**

U prvu podskupinu najveći broj anketiranih ubraja **turizam.** Po ocjeni većine anketiranih, mogućnosti turističkog razvoja u Sisku i u njegovoj subregionalnoj okolici radikalno su podcijenjene. Premda takvu ocjenu ne osnažuje i ukupna bilanca hrvatskog “kontinentalnog” turizma (hrvatski je turizam sve do kraja dvadesetog stoljeća ostao ovisnikom o jadranskom turističkom pročelju), anketirani opravdano ukazuju na činjenicu da se spomenute mogućnosti u Sisku nisu ozbiljno istraživale, a još manje sustavnom razvojnom politikom podupirale ili, pače, favorizirale.

U drugoj su podskupini djelatnosti s **već ustaljenim, tradicionalnim položajem u Sisku.** To su **obrt, riječni prijevoz i poljodjelstvo u gradskoj okolici.** Analize su pokazale da industrijska strategija Siska nije autonomnim proizvodom gradskih sudionika. Zato se i slabija razvojna potpora tradicionalnim sisačkim djelatnostima ne može upisati na listu isključivo sisačkih razvojnih odluka. No anketirani upozoruju da su one, napose u završnim razdobljima druge modernizacije, ostale i bez ozbiljnije gradske potpore.

U trećoj su podskupini **djelatnosti iz tercijarnog i kvartarnog sektora kakve su zdravstvo, naobrazba (posebno sveučilišna), prometne usluge, znanstvena istraživanja, kultura.** Ukazujući na njihovu nerazvijenost, anketirani, u osnovi, ukazuju da sisačka razvojna politika nije s većim uspjesima oblikovala **alternativne** sektore razvojne dinamike. Zahvaljujući tomu, u gradu se nisu ustalile ni veće skupine eksperata sposobnih za originalne odgovore na nove teškoće.

U četvtoj su podskupini **novе industrijske djelatnosti.** Analiza je pokazala da anketirani ocjenjuju kako ni sama industrija, kao cjelovit sektor, **nije imala potrebnu potporu.** Ta je ocjena, u osnovi, trag činjenice da se izvan sektora kemijske i metalne industrije te, rezidualno, brodogradnje, u Sisku nisu učvrstile komplementarne razvojne aspiracije. Zbog toga je, paradoksalno, Sisak pogođen i manjkom **industrijskih** inicijativa kojima je cilj oblikovanje nove tehničke zbilje i novih tehničkih sposobnosti.

(iii) **U trećoj su skupini odrednice zajednički korijen kojih je grad bez razvojne perspektive.** Koliko je vidljivo, i one se mogu razdijeliti na nekoliko osnovnih podskupina.

Posebna su podskupina odrednice **grada koji stagnira**. Po ocjeni anketiranih, njegovu zbilju određuju brojni anomijski oblici ponašanja te višestruka nesposobnost grada da bude institucionalnim i razvojnim jamcem potrebnih/poželjnih promjena. Zahvaljujući tomu, po ocjeni anketiranih, grad postupno “kliže” prema položaju **nesigurna/neugodna grada**. Na tu činjenicu s višekratno ponovljenim polemičnim gestama ukazuju i mlađe skupine sisačkog stanovništva.

U idućoj su podskupini odrednice kojima je zajednički korijen u porastu **nezaposlenosti**. One, predvidljivo, najviše pogađaju radno sposobno stanovništvo. Ali, analiza pokazuje, pogađaju i mlađe skupine sisačkog stanovništva koje završavaju redovito školovanje pa moraju radna mjesta tražiti izvan Siska. Ta činjenica posebno pogoduje ojačavanju tendencije da se rubne društvene skupine, kakve su i skupine mlađeg ili starijeg gradskog stanovništva, **dugoročno isključe** iz skupine mjerodavnih gradskih sudionika. Na taj se način i mjerila kakvoće i uspješnosti gradske preobrazbe paradoksalno “fosiliziraju”.

U trećoj su podskupini odrednice kojima je korijen u postojanju **manjku gradske sposobnosti za množenje poticaja** na inovativno djelovanje u različitim sektorima djelatnosti. Zahvaljujući tomu, sisački gradski identitet, kako je već naznačeno, nema potrebnu konkurentsku kakvoću u natjecanjima za nove sociokulturne ili gospodarske pogodnosti ili za nove investitore. Naznačenu činjenicu posebno dramatiziraju mladi (pisci eseja). Premda su njihovi uvidi, naznačeno je, bez nužne argumentacijske osnove, očitovana potreba za dramatizacijom sisačke nemoći u natjecanju za bolji/veći gradski ugled u hrvatskom društvu i na europskom tržištu posve je sukladna općoj ocjeni anketiranih da Sisak nije poticajnim/privlačnim gradom; te da je, pače, nejasno na koji način smjera poticajnost/privlačnost povećati/poboljšati u budućnosti.

4.

Anketirani drže da je u **oblikovanju nove razvojne strukture Siska korisno orijentirati se s nekoliko osnovnih kriterija**. Oni su izvedeni iz uvida u prilike i odnose proizvedene dosadašnjim modelom razvitka (opisanim u pret-hodećem odjeljku).

(i) Po ocjenama najvećeg broja anketiranih osnovni i polazni kriterij za poticaj i potporu razvitka pojedine djelatnosti jest **broj novih radnih mjesta** koji tom prilikom nastaje. Izneseni je stav, nedvojbeno, izravnim otiskom prilika u sisačkom gospodarstvu, ali i predodžbe o prilika-

ma u hrvatskom gospodarstvu u cijelosti na kraju dvadesetog stoljeća. No, unatoč toj “paničnoj” podlozi, korisno je upozoriti da je isti kriterij na popisu središnjih i u praksama upravljanja gradskim razvitkom u većim europskim gradskim središtima. To, drukčije rečeno, znači da tamošnje gradske uprave prihvatljivost/neprihvatljivost pojedine djelatnosti ne određuju samo na temelju neposredne proračunske dobiti koje grad ima od te djelatnosti. Nego i na temelju viševrsnih **posrednih učinaka** i posljedica koje takva djelatnost izazivlje u ukupnoj razvojnoj dinamici grada. Ističući taj, s obzirom na njihovo iskustvo, svakako “panični” kriterij, anketirani posredno ukazuju i na obvezu gradske razvojne politike da sudjeluje u oblikovanju viševrsnih poticaja kojima je zajednički cilj ne samo proračunska dobit nego **kakvoća socijalnih uvjeta** nužnih za primjerenu reprodukciju grada. Na drugoj strani, isti kriterij može osnažiti zahtjeve da se Sisak u oblikovanju buduće razvojne osnove ponaša neselektivno (dakle, da bude pragmatično sabiralište djelatnosti neprihvatljivih drugim gradovima). No stavovi anketiranih pokazuju da nije dopuštena naznačena redukcija. Selektivno i poticajno djelovanje predodžbe o gradskom identitetu nedvojbeno je nužnim uvjetom/okvirom gradske razvojne politike. Drukčije rečeno, obveza novih djelatnosti da pružaju radnu šansu radno sposobnom stanovništvu **ne implicira** da je grad Sisak pripravan baš na sve tipove djelatnosti.

(ii) Drugi kriterij s većinskom potporom anketiranih jest **ekologijska prihvatljivost** djelatnosti. U prijašnjim ulomcima vidljivo je koliko anketirani ekologijsku rizičnost gradske zbilje vežu za zastarjelost dosadašnjeg modela razvitka. Sukladno tomu, svaki posebni primjer prekoračenja njegovih granica implicira **obvezu uspostave novih ekoloških mjerila**. Njihova primjena ne pogađa toliko naslijeđenu sektorsku razdiobu gradskog gospodarstva. Ali pogađa zastarjelu tehničku, institucionalnu i razvojnu osnovicu na kojoj se ona održava/održavala.

(iii) Treći kriterij Siščanima važan mogućnost je zapošljavanja **mlađih skupina stanovništva** te **domaćeg radnog kontingenta**. Reći da je kriterij učinak potrebâ za monopolnim lokalnim nadzorom tržišta rada, nije neopravdano. Budući da je u Sisku strah od nezaposlenosti poduprt jasnim posustajanjem gradskog gospodarstva, samorazumljiva je i potreba anketiranih da Siščani imaju prednost na lokalnom tržištu rada. No teško je prihvatiti tumačenje da je stav otiskom strukturne potrebe za lokalnom ekskluzivnošću. U Sisku, vidjelo se, gradska je subjektivnost oblikovana s mnoštvom teškoća. Zato i nema jas-

nih aspiracija da grad bude jamcem ekskluzivnih sisačkih prava, za razliku od prava onih izvan Siska.

U istu skupinu kriterija treba ubrojiti i **interes investitora/poduzetnika**. Premda anketirani, vidljivo je, važnijima drže kriterije socijalne i ekolozijske uspješnosti pojedine djelatnosti, ne isključuju i poduzetnički interes. No on je, očito je, uklupljen u širi okvir predodžbe o dobitima **kakva je oblikovana u razdoblju druge modernizacije**.

(iv) Četvrti kriterij Siščanima važan najmanje je netočno nazvati **urbanotvorbenost**. Njegova primjena premješta učinke u gradskoj zbilji na položaj važnog indikatora razvojne kakvoće pojedine djelatnosti. Povećava, k tomu, poželjnost djelatnosti kakve su kultura, znanost, turizam, nove industrije, usluge i srodne, prije spomenute.

5.

Proces prostorne preobrazbe Siska ponajviše je određen sustavnim uvjetima i obilježjima društvenih sudionika važnih u razdoblju druge modernizacije. Anketirani češće i odlučnije ukazuju na nekoliko njegovih važnih obilježja.

(i) Grad je na više mjesta (na sjeveru i jugu) nepotrebno proširen i **razlomljen prisutnošću većih (zastarjelih) industrijskih pogona**. Ta činjenica, osim više ekolozijskih teškoća, izazivlje i brojne organizacijske i funkcionalne poremećaje u gradskoj zbilji. Dugoročni je interes grada jasno definirati granice grada, ukloniti industrijske pogone i rekonstruirati ih ili na vanjskom gradskom rubu ili u mreži subregionalnih naselja i prometnica, sukladno već oblikovanoj praksi poticanja novih industrijskih alternativa u tehnički zrelijim društvima i razvojnim strategijama. Razvojno posustajanje grada svakako takve zahtjeve ostavlja bez dostatnog provedbenog autoriteta. Ali, na drugoj strani, pravila razvojnog posustajanja ne mogu/ne smiju biti i pravilima dugoročnog orijentiranja gradskog upravljanja.

(ii) U gradskoj zbilji **nije učvršćen** autoritet gradskog središta. Jasnije su i očitije silnice koje teže jednoj vrsti **egalitarnosti** u odnosu između središta i ostalih gradskih dijelova. Egalitarnost nije toliko očita odmjerava li se veličinom koncentracije upravnih i poslovnih ustanova u središnjem dijelu. Ali je i više nego očita po razdiobi **paraurbanih** označitelja i oblika uporabe središnjeg područja. Na to ukazuju i uvidi mlađeg stanovništva i anketni odgovori. Gradsko središte **nije evoluiralo u autonomni izvor doživljajnih i komunikacijskih poticaja**, nužnih u praksama socijalne integracije u gradu. Iz dobivenih anketnih odgovora zasnovano je izvesti prijedlog da se razvije **dosljedna reurbanizacija** gradskog središnjeg dijela. Njezin

cilj imao bi biti oblikovanje središnjeg područja kao “gradskog dnevnog boravka”; dakle, područja “podređena” socijalnoj komunikaciji i praksama slobodna vremena. Konvencionalne sastavnice takvih programa su obnova pješačkih režima u središnjem dijelu; isticanje autoriteta, simboličnog i oblikovnog, središnjih trgova ili ulica; sustavna selekcija djelatnosti koje ohrabruju komunikacijska umijeća; množenje atrakcija različite trajnosti; potpora aspiracijama “rubnih” skupina kakve su djeca, mladi, stariji i srodne. Dolazak i boravak na takvu području potaknut je autonomnom privlačnošću samog područja; u njega se odlazi, kako višekratna istraživanja pokazuju, “ni radi čega”. Ali se zato tamo rado i često (“ni zbog čega”) boravi.

(iii) Anketirani su ocijenili **da grad nije primjereno integrirao rijeke**, napose rijeku Kupu, u gradsku svakodnevicu. I aspiracije i oblikovane životne navike ukazuju na (potencijalnu) veliku važnost rijeka, navlastito Kupe, u oblikovanju sisačkog životnog stila. (Na to, posredno, ukazuje i anketna potpora prijedlogu izgradnje kupališta na Pogorelcu). Nedvojbeno je da takav program nadmašuje investicijske sposobnosti sadašnjih gradskih sudionika. Ali je, također, izvan rasprave da se programom mogu diferencirati ciljevi i intervencije različite razine, cijene i domašaja (u rasponu od malih komunalnih akcija na obalama Kupe ili kulturnih intervencija do izgrađivanja novih mostova, uređivanja vodotoka i plovnog režima ili posebnih obalnih gatova). Bez takva programa – uvidi mlađih skupina Siščana u tom su pogledu nedvosmisleni – Sisak neće dosegnuti onu poželjnost/privlačnost kakva mu je nužna za buduće oblike socijalne integracije u gradu.

(iv) U gradskom kolektivnom iskustvu **nije učvršćen autoritet označitelja gradskog identiteta i cjelovitosti**. Analitički podaci pokazuju da su oni i malobrojni (svode se uglavnom na stari grad i kupsku obalu) i bez snažnijeg utjecaja na gradske procese. Na drugoj strani anketirani su Siščani, napose mlađe skupine, jasno upozorili da je grad oskudno označen pa zapravo nije ni Siščanima, a još manje stranim posjetiteljima, čitljiv i privlačan. U razdoblju druge modernizacije Sisak je uspio naznačiti glavne obrise praksa koje zahtijevaju anketirani. “Obranjen” je, primjerice, položaj Staroga grada kao neprijepornog kulturnog dobra; ohrabrene su aspiracije da grad izađe na kupske obale; potaknuti su djelomično revitalizacijski programi u gradskom središtu. No razvijeni program na koji anketirani ukazuju i širi je i sadržajno bogatiji. U zaključnom liku on implicira zahtjev da pojedini označitelji gradskog identiteta i cjelovitosti (kulturna dobra, rekreacijska dobra, simboli, crkve itd.) djeluju u gradskoj zbilji kao posebni komu-

nikacijski orijentiri i uporišta obvezujuće hijerarhije u odnosima između pojedinih gradskih mjesta.

(v) Većinska skupina anketiranih, a njihov uvid potvrđuju i mladi Siščani – pisci eseja, tvrdi da je gradsko područje **doživljajna pustinja**. Osim pragmatičnih sklopova (kuća/ulica/parkiralište, i sličnih) na gradskom **javnom** prostoru oskudni su primjeri oblikovanja kojima je cilj pobuditi posebne doživljajne silnice na određenom području. Nedostatak je odredljiv u rasponu od nedostatka **uređenih** parkova ili zelenih tratina do nedostataka spomenika različita podrijetla, atrakcija ili nedostataka tragova posebnih oblikovanih aspiracija na pročeljima kuća ili na pojedinim uličnim potezima. Ta je činjenica zabilježena i u urbanoj praksi u drugim industrijskim središtima po Hrvatskoj u razdoblju druge modernizacije. Javno je područje takvih gradova praktično funkcioniralo kao jedna **vrsta sabirališta deliričnih oblika praktične grubosti i neobzirnosti**. Ta tendencija devedesetih godina izgubila je legitimaciju pod pritiskom novih urbanih aspiracija. Ali je, **na praktičnoj razini**, njezina ustrajnost ostala, uglavnom, neumanjena. Sisački primjer u tom pogledu nije iznimkom. Drukčije rečeno, anketirani nedvosmisleno upućuju na obvezu grada da oblikuje **urbanotvorbenu** zbiljnost i ambijent. I ta činjenica dramatičira pitanje o jasnijim odnosima grad/negrad.

(vi) **Ekologijska dosljednost i sigurnost** u iskustvu anketiranih posebnom je vrijednošću. Na drugoj strani, većina se slaže da grad Sisak nije ni ekološki siguran niti je njegova gradska politika ekološki dosljedna. Na tu smo činjenicu već upozorili u prethodnim ulomcima ovog poglavlja. U dosadašnjem modelu razvitka, strukturno ovisnim o samo nekolikim (paleo)industrijskim adresama, praktična je ekološka politika bila, predvidljivo, reducirana i bez strateške uvjerljivosti. Anketirani, pak, drže da bi takvo ponašanje grada u budućnosti **bilo neprihvatljivo**. Zato su i ustvrdili kako je ekološka prihvatljivost novih razvojnih djelatnosti na vrhu popisa ključnih mjerila prihvatljivosti novih inicijativa. Na drugoj strani, pak, grad Sisak **nije privlačan** novim investitorima kao druga veća središta u susjedstvu. Manjak razvijene gradske politike kojoj je cilj povisak opće privlačnosti grada u tom je pogledu teško nadoknadiv. Zbog toga je vjerojatnije očekivati da će na područje Siska češće svraćati investitori zainteresirani za manje ekološke troškove. Dio njih svakako grad neće moći odbiti. Ali bi razvojna strategija naslonjena na njih imala posve ograničene učinke.

(vii) **Paraurbanost komunalne politike.** U više su navrata anketirani Sišćani, a i srednjoškolski pisci eseja, upozorili na komunalnu neurednost, gradsku prljavštinu, nepouzdanost u javnom prijevozu, neredovit odvoz smeća i na srodne paraurbane činjenice u dnevnoj komunalnoj praksi. Premda su one **tipične** za množinu hrvatskih gradova, one **nisu nužni** rezultat upravljanja gradom čak ni u modelu upravljanja oblikovanom u razdoblju druge modernizacije, kada se u gradu “planirano”, radi lakše integracije novih paraindustrijskih skupina, reduciraju mjerila urbane kakvoće. Već i ograničena lokalna mobilizacija stanovništva na javnim programima “povratka gradu” pokazivala se korisnim protusredstvom. I u Sisku, kako je naznačeno, osim poboljšanja kakvoće komunalnih poslova tvrtaka kojih je to posao, potrebno je, kako smo već upozorili, oblikovati **autonomnu civilnu sferu zainteresiranu za gradski dobrobitak.**

(viii) Razdioba sastavnica komunalne opreme i društvene infrastrukture, po ocjeni anketiranih, **nije teritorijalno pravedna.** Koliko su pojedina gradska naselja (grubo promatrano) bliža perifernom rubu, toliko su vidljiviji pojedini oblici komunalnog manjka. Upozoriti je, međutim, da je Sisak u cijelosti, **kao grad,** bez potrebne komunalne kakvoće. Pa komunalni manjkovi po naseljima bližim perifernom rubu nisu samo učinkom sheme središte – rub, nego su i učinkom opće gradske supstandardnosti. U takvu kontekstu posebnu uvjerljivost imaju ocjene anketiranih da im, kao lokalnim sudionicima, najviše nedostaju dobre **lokalne prometnice,** organizacija javnog prijevoza te **specifične institucije za mlade i starije ljude.** S takvim je nedostacima već tipično svezan i opći manjak uslužnih djelatnosti različite vrste te zdravstvene, rekreacijske i kulturne infrastrukture.

Na drugoj strani, lokalna se integracija naslanja na ograničeni broj institucija. Najvažnije su: lokalna crkva (župa), lokalna osnovna škola, trgovina za svakodnevnu potrošnju, ambulanta, pošta te pokoja obrtnička usluga.

Uzmu li se u obzir procesi općeg jačanja potreba za individualizacijom životnih stilova i navika, lako je uočiti da je **povišak opće gradske pokretljivosti** (teritorijalne) činjenica koja znatno pojačava razlike između načina dnevnog funkcioniranja grada u “klasičnim” desetljećima druge modernizacije (šezdesete i sedamdesete godine dvadesetog stoljeća) i grada s kraja istog razdoblja. U takvu kontekstu **prometna pristupačnost gradskih dobara** postaje **posebnom vrijednošću pojedinog gradskog dijela** (prometno polje povezanog). Upozorenja anketiranih, dakle, da im

opću kakvoću životnih uvjeta na lokalnoj razini određuju ograničenja u organizaciji i mreži lokalnog prometa te tipičnost/oskudnost društvene infrastrukture izravno zrcale trag onih istih aspiracija koje su anketirani očitovali ocjenjujući grad kao cjelinu. Zato brisanje tih dvaju ograničenja treba promatrati **i kao opće prioritete programa lokalnih gradskih modernizacija.**

6.

Stambeni sklop u Sisku pretežno je proizveden u razdoblju druge modernizacije. Ta činjenica određuje i njegova glavna obilježja. U njemu su **većinski mali i mali/srednji stanovi**. Na drugoj strani, pokazatelji stambene gustoće ne dopuštaju zaključak da su prosječne gustoće kritične ili neprihvatljive. No analiza pokazuje da je razdioba vrijednosti pokazatelja stambene gustoće u prihvatljivim rasponima ponajviše posljedicom činjenice da je glavni stambeni korisnik **mala obitelj**, pretežno bez djece ili s malim brojem djece (jedno ili dvoje). Zbog toga u malim ili u malim/srednjim stanovima, karakterističnim za sisački stambeni sklop, samo iznimno živi veći broj stanara po jedinici. Naznačeni odnos svakako je povoljan promatra li se isključivo u obzoru sadašnjosti. **No posve je problematičan promatra li se u razvojnom obzoru.** Dvije činjenice izravno narušavaju njegovu razvojnu kakvoću. Prva je, prije spomenuta, opća individualizacija životnih stilova. To znači da su mali i mali/srednji stanovi s brojnim razvojnim ograničenjima, čak i pod pretpostavkom da se broj stanara u njima neće dramatično povećati. Druga je starenje stanovništva kao razvojno ograničenje. (Starije stanovništvo, poznato je, teže se prilagođuje promjenama, a još ih teže/rjeđe autorizira.) Na drugoj strani, sisačka je razvojna perspektiva neodvojiva od obvezujućih promjena na brojnim sektorima. Radi toga je **i učvršćivanje razvojnog autoriteta mlađeg stanovništva nužno**. On se ne može, poznato je, dosljedno oblikovati bez primjerene stambene perspektive. Nju pak jedva da podupire stambeni sklop s malim i malim/srednjim stanovima s vrlo ograničenim rasponom praktične obitavališne autonomije. Drukčije rečeno, Sisku je potrebna drukčija stambena politika.

Usporedno promatranje pokazatelja o veličini stanova i opremljenosti dopušta stambeni sklop razdijeliti na nekoliko posebnih stambenih cjelina.

(i) U prvoj su cjelini stanovi u središnjem dijelu Siska. U njoj su većinski stanovi prosječne veličine ili manji, a opremanje stanova električnim i vodovodnim uređajima

je, uglavnom, dovršeno. Opremanje pak stanova centralnim grijanjem ograničeno je na manjinski broj stanova.

(ii) U drugoj su cjelini **gradska** naselja kakva su, primjere, Zeleni brijeg ili Viktorovac. U njima su većinski stanovi s nešto većim prosječnim veličinama od gradskog prosjeka. Opremanje stanova električnim i vodovodnim uređajima je, uglavnom, dovršeno, osim po vanjskim rubovima naselja. Udio stanova opremljenih centralnim grijanjem približna je onomu u središnjem gradskom dijelu.

(iii) U trećoj su cjelini naselja dosljedno oblikovana po korporacijskom predlošku investitora – većih industrijskih poduzeća. Tipični je primjer naselje Caprag. U njemu su većinski stanovi s prosječnim veličinama manjim od gradskog prosjeka. Opremanje pak električnim i vodovodnim uređajima dovršeno je. **Dovršeno je** i opremanje stanova centralnim grijanjem.

(iv) U četvrtoj su cjelini naselja s pretežnim izrazito većim stanovima od gradskog prosjeka. U njima je opremanje električnim i vodovodnim uređajima u zaključnoj fazi. Ali je zaostatak u opremanju kanalizacijom i centralnim grijanjem toliki da se naselja i ne mogu označiti pridjevom 'gradska'. Tipični je primjer naselje Galdovo. U njemu su privatni stambeni investitori odigrali presudnu ulogu.

(v) U petoj su skupini naselja po gradskom rubu s više paraurbanih obilježja. U njima su većinski i mali stanovi te stanovi bez prihvatljive opreme (čak, nerijetko, i električnom energijom). Primjer takva naselja statistika je zabilježila pod imenom "Ivan Buić". No više je takvih naselja po gradskim rubovima.

Posve je očito da naznačena shema implicira obvezu da se gradska stambena politika i politika infrastrukturnog opremanja moraju oblikovati sukladno nagoviještenim razlikama. Na to, posredno, ukazuju i uvidi u stambene aspiracije anketiranih. U srcu je aspiracijske predodžbe obiteljska kuća s okućnim područjem. Ona je smještena u **urbani okvir manjeg grada**, s obvezujućom socijalnom i ekolojskom preglednošću te s dobrim položajem u prometnoj mreži. U predodžbi je primjerena kakvoća tehničkog opremanja samorazumljiva. Uzme li se u obzir činjenica da je Sisak uglavnom **prizemnim/jednokatnim gradom**, gdje se, osim u središnjem dijelu, nije zatrla uloga okućnog područja, orijentiranje nagoviještenom predodžbom nije bez praktičnih izgleda. Ocjena implicira i stav da Sisak mora dovršiti na gradskom području opremanje komunalnom infrastrukturom u idućem razvojnom razdoblju. Implicira, međutim, i upozorenje da će naselja oblikovana na spomenutom, korporacijskom, predlošku biti po-

trebno sustavno rekonstruirati kako bi se dobio stambeni sklop pogodniji za obitavanje s više djece. Svim pak spomenutim skupinama naselja potrebna je, razlikama dosljedno orijentirana, **reurbanizacija**. Njezin je cilj poboljšanje/pojačavanje kakvoće **urbanih** odrednica i vrijednosti. Među njima je, poznato je, kakvoća **javnih područja** na vrhu popisa. Višekratno ponovljene ocjene anketiranih, napose mlađih skupina, pokazuju da je, u osnovi, dosljedno oblikovanje javnog područja u naseljima vidljivo samo u ulomcima. Po tomu se, upozoreno je, malo razlikuju središnje gradsko područje i gradski rub. **Opći ton paraurbanizacije i više je nego očit**. Njegovo brisanje nije moguće bez dosljedne gradske politike (što je notorno); ali **ni bez nužnog saveza** između nositelja gradske politike i lokalnih skupina pripravnih na "lokalnu obranu". Premda su u razdoblju druge modernizacije mnoge lokalne skupine, kao "agenti" industrijskog nadzora grada, zbog lokalnih dobiti nerijetko djelovale na štetu grada kao cjeline, one su nezamjenjivim sudionicima procesa reurbanizacije. Njezin "proizvod", **gradska** kakvoća životnih uvjeta i odnosa, zajedničkim je interesom.

7.

U strukturi Siska jasno se razlikuje **vanjski, prigradski**, krug naselja. U skupni su važniji primjeri Budaševo, Hraстelnica, Novo Selo, Palanječko, Odra Sisačka, Staro Pračno, Topolovac, Žabno. Analiza pokazuje da je u njima većinsko autoktono stanovništvo, s još živim predlošcima lokalne životne tradicije. Već i ta činjenica posredno podupire stav da spomenuta, i srodna, naselja treba u budućnosti oblikovati i razvijati **na temeljima lokalnog identiteta**.

U spomenutoj skupini naselja **nije** dominantno poljoprivredno stanovništvo. Sektorska razdioba glavnih djelatnosti pokazuje da je rad na zemlji **glavna komplementarna** (pomoćna) djelatnost; djelatnost pak o kojoj presudno ovisi gospodarski položaj tamošnje obitelji i profesionalna perspektiva ili je u industrijskom sektoru ili u kojem drugom sektoru djelatnosti s adresom u gradu Sisku. U osnovi, stanovništvo spominjanih i srodnih naselja teži ustaliti životni predložak crpeći sinkrono **dvije skupine** prednosti. U prvoj su skupini prednosti što ih oblikuje grad i njegova proizvodna struktura te brojne institucije i usluge. U drugoj su skupini prednosti što ih oblikuje obitavanje u negradskom ambijentu (ekologijski uvjeti, tradicijska preglednost, obitavanje u obiteljskoj kući na okućnici, dodatni rad na zemlji, mogućnosti rada "u fušu" itd.). Zato su i glavne aspiracije lokalnog stanovništva uglavnom sabrane

na obnovi/poboljšanju lokalnih životnih prilika i veza s gradom; rijetke su aspiracije na selidbu u grad.

Naznačene činjenice osnova su specifična životnog stila. Stanovnici tamošnjih naselja ne žele izgubiti prednosti što ih imaju **crpeći i grad i negrad kao specifične resurse**. Tipološki govoreći, oni teže načinu života koji je najmanje netočno zvati načinom života **urbaniziranog sela**. U takvoj shemi individualizacija života i mjerila tehničkog opremanja prebivališta sastavnica je gradskog iskustva. Ustrajnost pak seoskih odrednica, navlastito onih izvedenih iz rada na zemlji, sastavnicom je seoske arheologije. Drukčije rečeno, na naznačenom području dominantna je specifična aspiracijska osnova koja se ne može/ne smije promatrati kao mehanički nastavak gradskih aspiracija.

Iznesena činjenica implicira obvezu razvojnih sudionika u gradu **da jasno razlikuju gradsko i negradsko područje**. Razlikovanje nije izvedeno iz potrebe za segregacijom, nego iz potrebe da se jasnije i primjerenije odrede **parametri kakvoće** životnih uvjeta u gradu i životnih uvjeta na području **koje ne teži/ne želi postati gradskim**. Zaključni je učinak razlikovanja učvršćivanje **kooperacijskog odnosa** između grada i njegova negradskog područja.

Četiri su okolnosti koje posebno podupiru takvu orijentaciju. (i) Gradska poljoprivreda, na gradskom izvanjskom prstenu, važnom je sastavnicom gradskoga gospodarstva u većini velikih gradskih središta. Nema razloga da drukčije bude i u Sisku. (ii) Tehnička obnova industrijskog sektora i industrijskih usluga, brojni europski primjeri pokazuju, “prirodno se locira” u naseljske mreže na izvanjskim gradskim područjima u subregionalnom gradskom okviru. Važno je da je opća prometna i komunikacijska povezanost naselja međusobno te naselja i većih središta u susjedstvu, primjerena. (iii) Ekologijska obnova grada ne može se primjereno dovršiti bez oslonca na rubno i izvangradsko područje (upravljanje vodotokovima, nadzor emisija itd.) (iv) Vanjsko, prigradsko područje pričuvnim je područjem razvitka samoga grada. Budući da je paleoindustrijski/korporacijski predložak oblikovanja novih naselja bez aspiracijske potpore socijalnih skupina, oblikovanje novih naselja na identitetnim i teritorijalnim predlošcima tradicionalnih naselja ruba mogućnost je s brojnim prednostima.

Iznesene činjenice impliciraju da grad na svom području u okolici mora razviti dosljednu, i razvojnim interesima primjerenu, revitalizacijsku i **zemljišnu politiku**. Ona ne implicira nikakvo mehaničko širenje grada “bez pokrića”. Dobri primjeri oblikovanja i primjene i jedne i

druge vidljivi su u praksama nekih europskih gradskih središta. Nije ih nekorisno uporabiti kao osnovne orijentire.

8.

Osnovni podaci o socijalnoj strukturi i razvojnoj kompetenciji sisačkog stanovništva pokazuju da izložene razvojne zadatke na više područja (upravljanje gradom, tehničke alternative, urbana disciplina, poduzetničko iskustvo, čvrstoća gradske tradicije itd.) nadmašuju raspoložive mogućnosti. Drukčije rečeno, opći normativni predlošci i kompetencije sisačkog stanovništva **nisu prednosti** s kojima upravljanje sisačkim razvitkom može neprijeporno računati. Četiri su činjenice vidljivije od drugih. (i) U Sisku je relativno mali udio stanovništva s visokom naobrazbom; mali je i udio stanovništva s potrebnim umijećima i znanjima nastalim u praksama građanske modernizacije u zaključnim desetljećima dvadesetog stoljeća. Taj će manjak skupine zadužene za nadzor sisačkog razvitka morati aktivno, **aktivnom politikom** spram stručnih i profesionalnih elita po Hrvatskoj i u inozemstvu, uklanjati/smanjivati. (ii) U sisačkom kolektivnom iskustvu vrlo je snažno iskustvo ovisnosti o “industrijskoj radnoj organizaciji” (nastaloj u razdoblju druge modernizacije). Ta ovisnost, paradoksalno, učvršćuje solidarnost s radnom organizacijom redovito **protiv/na štetu grada**. Na taj način “industrijska radna organizacija” s lakoćom svoje unutrašnje poslovne teškoće pretvara u gradske rabeći unutrašnje ovisnike kao moćne skupine za pritisak. Grad se, dakle, ne doživljuje kao javno dobro. Zahvaljujući tomu, brojni oblici zapuštenosti, koji se mogu ukloniti bez većih troškova, **već i zgoljnom promjenom svakodnevnih navika**, postaju tipičnim činjenicama koje se “nikoga ne tiču”. Nije takvo ponašanje sisačkom posebnost. Ali jest, sve je jasnije, važnom zaprekom u oblikovanju novih razvojnih alternativa u gradu. (iii) U industrijskoj tradiciji druge modernizacije u Hrvatskoj djeluje snažan motivacijski predložak koji je najmanje netočno zvati “egzistencijalnom panikom”. Predložak osnažuje /ohrabruje “na se/u se/poda se” ponašanje stvarajući, nerijetko, ekstremno karikaturalne oblike egotizma. Koliko je vidljivo, predložak je čvrstom sastavnicom vrijednosnog naslijeđa i u industrijskom zaposleničkom sloju i u (tanom) srednjem sloju. Oblikovan u totalitarnom okružju, on je mnoge dobiti stekao kao rentijerske nagrade za sistemsku odanost (poretku); one pak koje je stekao na temelju samostalne poduzetničke sposobnosti i napora **morao je** posredovati brojnim oblicima klijentske ovisnosti o nadzornicima političke i društvene moći. Na toj se podlo-

zi oblikovala jedna vrsta hitnje da se “osigura egzistencija” na duže vrijeme, dakle da se i idućim naraštajima u obitelji **isposluje rentijerska prednost**. Predložak **nije dekonstruiran** devedesetih godina, nego je, naprotiv, s novim političkim legitimacijama, uporabljen i jasnije, a mjestimično i – uspješnije (zahvaljujući i novom zakonskom okviru u kojemu je poduzetničko ponašanje steklo položaj poželjnog društvenog ponašanja). U takvu predložku **rentiranje/“raubanje” javnih dobara sintaktičko je pravilo djelovanja**. Autentično stvaranje novih dobara drži se rizičnim i – manje inteligentnim oblikom ponašanja budući da, u obzoru egzistencijalne panike, ne jamči hitno/trajno “osiguranje egzistencije” novom rentijerskom naraštaju. (iv) Opće razvojno posustajanje u Hrvatskoj, gdje je opasnost od nezaposlenosti izvorom brojnih dalekosežnih poremećaja u razvojnom djelovanju i ponašanju socijalnih skupina, osnažuje egzistencijalnu paniku. To, posredno, znači da i one industrijske skupine koje bi inače bile “prirodnim” saveznicima na poslu razvojne mobilizacije grada, gube mnoga integrirajuća i poticajna svojstva. Sisak u tom pogledu nije iznimkom.

Iznesene činjenice ukazuju na potrebu oblikovanja posebnog sektora aktivne gradske politike. Najgrublje rečeno, to je sektor gdje se oblikuje novi **socijalni savez za grad**. On, predvidljivo, ne može obuhvatiti sve sisačke stanovnike. Ali se, zato, može/treba protegnuti i na socijalne sudionike ukorijenjene u gradskoj zbilji u hrvatskom društvu; i u europskim urbanim mrežama. Ni mogućnosti iseljenih Hrvata u tom pogledu ne treba podcijeniti.

9.

Analiza položaja Siska u prometnim mrežama i strategijama nadlokalnog reda pokazuje da je grad suočen s više dugoročnih ograničenja. Njihovo je zajedničko obilježje **odvojenost** Siska od glavnih prometnih pravaca (cestovnih, željezničkih). Tvrdnja se ne može primijeniti i na položaj Siska u riječnom prometu. Ali je opća kakvoća sisačkog položaja u riječnom prometu dalekosežno umanjena spomenutom činjenicom da je Sisak u cestovnim i željezničkim mrežama odvojen od glavnih (infrastrukturno opremljenih) pravaca. Zbog toga Sisak mora oblikovati **dugoročnu i aktivnu prometnu politiku**. Koliko je vidljivo, tri su njezina glavna uporišta.

(i) Sisački položaj zaglavne riječne luke zacijelo će ostati neugrožen. Zamisli da Zagreb izgradi svoju gradsku luku (u Rugvici) nemaju potrebnu kakvoću. Iznesena činjenica izravno upućuje na nužnu kooperaciju Zagreba i Siska.

(ii) Deseti koridor u paneuropskoj prometnoj mreži (skup prometnica za istok) **ne isključuje** važnu ulogu Siska kao jednog od posebnih/specijaliziranih središta koridora. Premda su glavne trase cestovne i željezničke mreže tog koridora smještene suboptimalno za sam Sisak, **ograničenja nisu nenadoknativa**. No njihovo uklanjanje, svakako, obvezuje nositelje gradske razvojne politike na djelovanje na nacionalnoj razini.

(iii) U skupu gradova na petom koridoru paneuropske mreže potrebna je primjerena specijalizacija (razdioba uloga između gradova Rijeke, Zagreba, Karlovca, Varaždina i - Siska). Premda Sisak nije primjereno povezan s gradovima na tom koridoru, ograničenja što ih manjak izazivlje **također nisu nenadoknativa**. Ali i u ovom slučaju potrebno je oblikovati nacionalno uvjerljivu gradsku razvojnu politiku.

Upućivanje na spomenuta uporišta **ne implicira** da Sisku nisu važne prometne veze s južnim regionalnim područjem (u sastavu Bosne i Hercegovine). No, koliko je vidljivo, njihova je važnost **izravno ovisna** o prije naznačenim činjenicama.

SAŽECI

U tekstu autor teži tipološki razdijeliti glavne skupine razvojnih čimbenika i mobilizacijskih sredstava koje se mogu uočiti u razvojnoj arheologiji grada Siska. Zaključuje kako je najtočnije razlikovati četiri takve skupine. U prvoj su skupini čimbenici kojima je korijen u nedovršenoj/nepostojanoj gradskoj subjektivnosti. Nedovršenost je strukturno svezana sa zakašnjelom urbanom evolucijom Siska. U drugoj su skupini čimbenici kojima je korijen u ulozi Siska kao pogranična mjesta/tvrđave. Ta je uloga nametala Sisku, nerijetko, zadaće pogranične postaje, a nije dopuštala autonomnu preobrazbu. U trećoj su skupini čimbenici i mobilizacijska sredstva oblikovana u razdoblju prve hrvatske modernizacije. Po autorovoj ocjeni, to je razdoblje u Sisku prisutno od sticanja položaja slobodnog kraljevskog grada (1874.) do 1940., kada se okončava prvojugoslaven-sko razdoblje. Tada je Sisak oblikovan kao mali/industrijski grad, s nužnim urbanim okvirom i koncentracijom potrebnih djelatnosti i institucija. U četvrtoj su skupini čimbenici kojima je korijen u drugoj hrvatskoj modernizaciji koja se zbiva u socijalističkom razdoblju (1946.-1990.). Tada je Sisak prerastao u srednji grad s ekstremnom industrijskom strukturom i tipičnim strukturnim konfliktima grada zasnovana na (paleo)industriji. Autor, u zaključnom odjeljku, ukazuje da bi bilo potrebno razlikovati i treću hrvatsku modernizaciju (nakon 1990. godine); ali, po ocjeni autorovoj, njezini su obrisi još nestabilni, pa je opravdano držati kako treći predložak modernizacije u hrvatskom društvu još nije oblikovan. Bez njega, ocjenjuje autor, i sisačka je perspektiva teško odredljiva.

Mladen Klemenčić
Prometno-geografski položaj Siska

Autor u radu daje sažet ali cjelovit pregled prometno-geografskog razvitka i položaja grada Siska. Nakon historio-geografskog osvrta u kojem se prati utjecaj geostrateškog položaja na razvitak grada od razdoblja predrimske Segestice do danas, pristupilo se definiranju temeljnih odrednica današnjeg položaja s posebnim naglaskom na položaj Siska u prometnoj mreži Hrvatske, ali i u odnosu spram paneuropskih prometnih koridora.

Unatoč konstataciji o trenutačnoj prometnoj marginalizaciji Siska, autor izražava nadu da će prednosti geografskog smještaja i trajne mogućnosti koje slijede iz prometnogeografskog položaja biti oživotvorene u skoroj bu-

dućnosti. Posebnu pažnju, pri tomu zaslužuju plovni putovi za koje Sisak već dijelom i ima infrastrukturu i tradiciju. Drugo, potencijalno značajno mjesto Siska jest ono u mreži paneuropskih koridora pri čemu je konstatirano da se Sisak u postojećoj željezničkoj mreži nalazi na južnom ogranku X. koridora, ali i to da je glavna cesta na X. koridoru već zaobišla ovaj grad. Treće, kao važan čimbenik prometnog razvitka, autor pretpostavlja otvaranje Bosne i Hercegovine i uključivanje tog prostora u prometne tokove pri čemu bi Sisak mogao biti značajna poveznica.

Nenad Pokos, Dražen Živić
Demografska obilježja Siska

U prvom su dijelu rada prikazana osnovna demografska obilježja Grada Siska, odnosno svakog pojedinog naselja koje sačinjava navedenu upravno-teritorijalnu jedinicu. Svako naselje u promatranom prostoru analizirano je na istovjetan način. Prikazano je popisno kretanje stanovništva tijekom 20. stoljeća (1900.-1991), njegovo prirodno kretanje u najnovijem razdoblju (1981.-1998), tip općeg kretanja 1981.-1991. te osnovna obilježja stanovništva u tim naseljima 1991. godine prema spolu, dobi, aktivnosti, djelatnosti, naobrazbi i etničkoj pripadnosti. Za istu su godinu prikazane i dnevne migracije radne snage dok se na kraju ovog dijela nalazi procijenjen broj stanovnika Grada Siska 2001. godine. Po dobivenim pokazateljima naselje Sisak ima znatno povoljnija obilježja od ostalog područja koje sačinjava Grad Sisak. Drugi dio rada odnosi se na analizu demografskih obilježja naselja Sisak koji je ovdje raščlanjen na devet popisnih cjelina. Jedino je prirodno kretanje prikazano na razini čitavog naselja Sisak dok su analiziranim strukturama stanovništva iz prvog dijela rada dodate još kvalifikacijska struktura radnog kontingenta te stanovništvo prema migracijskim obilježjima. Po prikazanim obilježjima naselje Sisak pokazuje izrazitu diferencijaciju na najstarije i najnovije gradske dijelove dok ostale popisne cjeline imaju prijelazne karakteristike.

Ivan Rogić, Anka Mišetić
Osnovna obilježja stambenog sklopa Siska

Podaci o stanovima u gradu Sisku na kojima se članak temelji dobiveni su popisom stanovništva i stanova 1991. godine, no unatoč promjenama koje su se u proteklom desetljeću događale one nisu bitnije promijenile stambenu zbilju Siska, pa autori drže da su dobiveni podaci još uvijek mjerodavni za analizu gradskog stambenog sklopa.

Nakon općih konstatacija o ukupnoj površini stanova u Sisku (962.832m²) i stambenoj gustoći (prosječna stambena površina po stanovniku je 21,82m² a prosječni broj stanara po stanu je 3), autori analiziraju stambeni sklop s obzirom na ukupnu razdiobu stanova po gradskim dijelovima, veličinu stana i broj soba, razdiobu stanova po katovima, starost stanova, opremljenost stanova (zahodom, kupaonicom, vodovodom, kanalizacijom, električnom strujom i centralnim grijanjem). Za grad u cjelini karakteristično je da je najviše stanova u veličinskoj skupini 51-60 m², najveći udio u ukupnom broju stanova imaju dvosobni stanovi, a u gradu dominiraju prizemnice. Većinski dio stambenog sklopa u Sisku izgrađen je u razdoblju 1946.-1990. Ipak, ovi se podaci uspoređivani po gradskim dijelovima znatno razlikuju i daju mnogo precizniju sliku sisačkog stambenog sklopa.

Anka Mišetić
Glavna socijalna obilježja Siska

Socijalna obilježja Siščana analizirana su na razini grada kao cjeline, ali i na razini pojedinih prostornih cjelina. Za tu svrhu kao relevantni pokazatelji uzeti su socijalni status i životni stil ispitanika mjereni kroz obrazovanje, socijalno podrijetlo, profesionalni, obiteljski, materijalni i stambeni status, ratno stradalištvo, te učestalost obavljanja pojedinih aktivnosti (u slobodno vrijeme). Uz ove indikatore, uključeni su i podaci Državnog zavoda za statistiku o veličini i opremljenosti stanova koji su uspoređivani po dva kriterija: nacionalnost vlasnika stana i stupanj stručnog obrazovanja vlasnika. Osim ovih statističkih pokazatelja, posebno su analizirani subjektivna procjena i zadovoljstvo stambenim uvjetima što je uglavnom pozitivno ocijenjeno. Mnogo više nego vlastitim stanovima, ispitanici su nezadovoljni opremljenošću naselja ali i ponudom sadržaja za specifične grupe građana (mladi, stariji, djeca, invalidi), pa se na kraju članka zaključuje kako grad ipak nije u stanju ponuditi svojim stanovnicima raznovrsnu mrežu usluga koja bi značajno podigla kvalitetu života i pozitivno utjecala na cjelokupnu socijalnu sliku grada.

Ivan Rogić, Anka Mišetić
Sisak u građanskom iskustvu

Članak je temeljen na rezultatima anketnog istraživanja građana Siska, ali i na specifičnim kvalitativnim analizama eseja sisačkih srednjoškolaca. Radi preglednosti nalaza rad je koncipiran u četiri poglavlja: (I.) Glavna obilježja pro-

stornog modela grada u iskustvu anketiranih; (II.) Stavovi građana prema dosadašnjem razvitku grada; (III.) Iskustvo mladih: Sisak u tipološkom atlasu; i (IV.) Glavne razvojne aspiracije građana Siska. U prvom dijelu razmatran je odnos građana prema kulturnoj i povijesnoj baštini, te gradskom središtu, ali i prema monopolnom položaju sisačke industrije koja je u razdoblju druge modernizacije bila središnjim sudionikom u oblikovanju gradskih funkcionalnih mreža. Industrija se tako bez sumnje pojavljuje kao gradski upravljač – u sjeni, ali i kao bezobzirni proizvođač ekologijskih rizika. U ovom dijelu raspravlja se i još uvijek nejasno pitanje gradskog ruba tj. razgraničenja između gradskog i negradskog područja, problem gradskog prometa, odnosa prema rijekama itd. U drugom dijelu analizirani su stavovi građana o dosadašnjem razvitku grada, o koristima i štetama “sisačkog modela razvitka” za grad: o utjecaju takvog razvitka osobni život ispitanika i njihovih obitelji u kreiranju životnih stilova, kakvoće svakodnevnice, ali i u množenju ekologijskih rizika. Napose je razmatran i odnos Siska s okolicom, s drugim hrvatskim gradovima i naposljetku – odnos sa Zagrebom. Treći dio donosi stavove i mišljenja mladih Siščana o njihovom gradu pri čemu se isti problemi još jednom ponavljaju izraženi kroz slobodnu formu kratkih eseja. Na kraju, u četvrtom poglavlju autori analiziraju glavne razvojne aspiracije građana Siska: uporišta budućeg razvitka (razvojne kriterije, poželjne djelatnosti i sl.), stambene i ekologijske aspiracije. Već uočena dvojnost Siska opterećenog istodobno i gradskim i seoskim načinom života ostavila je trag i na projekcijama za budućnost kakvu bi željeli ispitanici. Stoga se i razvojne aspiracije Siščana grupiraju oko dva modela od kojih je jedan opterećen karakteristikama ruralnog života i širenja grada na ruralnu okolicu, a drugi nastoji potvrditi Sisak kao urbanu sredinu i, na koncu županijsko središte – naglašavajući potrebu za afirmacijom, unaprjeđivanjem pa i osmišljavanjem tipično gradskih institucija, ustanova i načina života.

Maja Štambuk
Glavne razvojne aspiracije skupina na sisačkoj periferiji

Žabno, Odra Sisačka i Staro Pračno, sa zapadne strane, te Hrastelnica, Novo Selo Palanječko, Budaševo i Topolovac, na istoku, naselja su koja predstavljaju u istraživanju vanjski rub urbanog dijela Siska. Sve su to sela s obilježjima predgrađa. To što su predgradska naselja čini ih ovisnima o Sisku i nekim njegovim društvenim, gospodarskim i kulturnim funkcijama. Većinu tih funkcija selo na gradskim

rubovima ili nije razvilo ili ih je ugasilo. Potencijalno, to su prostori na koje će se postupno širiti grad, što im daje specifičnu težinu u promišljanju budućeg razvitka grada. Još uvijek su to predgrađa, zovemo ih "malima" jer su u neposrednoj okolini grada.

U svakom naselju na rubu grada mogu se uočiti i prednosti i nedostaci. Funkcionalno i administrativno može se očekivati da će se ruralni rub Siska postupno integrirati u gradski *corpus*, što mu već sada povećava značaj i vrijednost.

Prema tipu stanovanja u sisačkim predgradskim naseljima prevladavaju obiteljske kuće. Nisu to, dakle, predgrađa velikih kolektivnih zgrada. A prema dominantnoj djelatnosti to su poljoprivredna i poljoprivredno-nepoljoprivredna naselja. Sve veće doseljavanje povećava broj nepoljoprivrednih kućanstava u njihovu sastavu.

S razvitkom dolaze i proturječnosti. Mnoge se mogu iščitati i u odgovorima na prethodna dva pitanja. Svakako je jedna od loših posljedica razvitka i oblikovanje "divljih" naselja unutar grada ili na njegovu rubu. Osobito je to čest slučaj u gradovima koji brzo podižu (masovnu) industriju, koja pak privlači mnogobrojno stanovništvo. Ni Sisak nije izuzetak. I ondje su nastala problematična neurbanizirana naselja, koja degradiraju sam grad, a osobito one koji žive u tim naseljima. Kakav je stav stanovnika prigradskih sela prema tim naseljima i kako bi, prema njihovu mišljenju, valjalo rješavati taj problem?

Većina smatra da ih treba urediti na postojećoj lokaciji (70,8%). Mnogo manji broj zalaže se da se njihove stanovnike preseli na susjedno područje (8,7%) ili da ih se raseli (7,9%).

BILJEŠKE
O
AUTORIMA

Mr. Mladen Klemenčić (1958.), urednik u Leksikografskom zavodu "Miroslav Krleža". Predaje političku geografiju na Geografskom odsjeku PMF-a i Hrvatskim studijima. Objavio sedamdesetak znanstvenih i stručnih radova, pretežito iz političke geografije.

Mile Mikić, d. i. a. (1946.), urbanistički planer, radi u Gradu Sisku u Službi gospodarenja prostorom, razvoja, zaštite okoliša i geodetskih poslova. Posebno polje interesa su mu prostorno uređenje i zaštita okoliša. Iz tih područja objavio je i više stručnih radova, te vodio izradu nekoliko urbanističkih dokumenata.

Mr. Anka Mišetić (1964.) radi kao asistent u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Posebno područje interesa joj je urbana sociologija. Sudjelovala ili samostalno radila u više istraživačkih projekata Instituta. Objavila desetak znanstvenih i stručnih radova.

Dr. Nenad Pokos (1965.) radi kao viši asistent u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Demograf. Sudjelovao je ili samostalno radio u više istraživačkih projekata Instituta.

Dr. Ivan Rogić (1943.) radi na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Posebno se bavi urbanom sociologijom i sociologijom okoliša, sociologijom razvoja i kulture, te sociologijom tehnike. Objavio niz znanstvenih i stručnih radova i više knjiga.

Dr. Maja Štambuk (1947.) zaposlena je u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Bavi se sociologijom sela, te je objavila pedesetak znanstvenih i stručnih članaka. Vodila je ili bila suradnik više domaćih i međunarodnih znanstveno-stručnih projekata, a od 1987.-1997. godine uređivala časopis Sociologija sela.

Dr. Dražen Živić (1968.) radi kao viši asistent u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Uže znanstveno područje interesa mu je demografija. Sudjelovao je u više istraživačkih projekata Instituta. Objavio je dvadesetak znanstvenih i stručnih radova.

DODACI

Dodatak I.

PREGLED
REZULTATA
ANKETNOG
ISTRAŽIVANJA
ZA GRAD SISAK
KAO CJELINU

Tablica 1.

U proteklih nekoliko desetljeća razvitak Siska bitno je promijenio i grad i njegovu okolicu. Možete li ocijeniti čemu je pritom dana prednost – gradu Sisku ili naseljima u okolici?

	f	%
Prednost je dana gradu Sisku koji se razvijao na račun naselja u okolici	425	41,1
Prednost je dana razvitku naselja u okolici	145	14,0
Grad Sisak i njegova okolica razvijali su se ravnopravno	244	23,6
Ne znam, ne mogu ocijeniti	206	19,9
B.o.	13	1,3
Ukupno	1033	100

Tablica 2.

Poznato vam je da je Sisak u području utjecaja Grada Zagreba. Kako ocjenjujete taj utjecaj na razvitak Siska?

	f	%
Izrazito pozitivan utjecaj na razvitak Siska	36	3,5
Uglavnom pozitivan utjecaj na razvitak Siska	114	11,0
Blizina Zagreba nije imala značajnijeg utjecaja na razvitak Siska	418	40,5
Uglavnom negativan utjecaj na razvitak Siska	244	23,6
Izrazito negativan utjecaj na razvitak Siska	141	13,6
Ne znam, nemam mišljenje	71	6,9
B.o.	9	0,9
Ukupno	1033	100

Tablica 3.

Koje su, po vašemu mišljenju, najveće koristi koje Sisak ima zbog blizine Zagreba? /pitanje otvorenog tipa, moguća su dva odgovora po ispitaniku, a % su računani za svaki odgovor posebno u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Mogućnost zapošljavanja	133	12,9
Mogućnost školovanja	268	25,9
Bolja prometna povezanost	79	7,6
Blizina velikog trgovačkog centra	95	9,2
Blizina zdravstvenih ustanova	105	10,2
Blizina velegrada općenito	76	7,4
Mogućnost bržeg gospodarskog razvitka	11	1,1
Blizina kulturnih sadržaja	31	3,0
Nikakve koristi	179	17,3

Tablica 4.

Koje su, po vašemu mišljenju, najveće štete koje Sisak ima zbog blizine Zagreba?
/pitanje otvorenog tipa, moguća su dva odgovora po ispitaniku, a % su računani za svaki odgovor posebno u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Sporije se razvija	97	9,4
Odljev sredstava (novac, materijalna dobra...) u Zagreb	155	15,0
Odlazak stručnog osoblja	54	5,2
Zagadenost zbog razvitka industrije	28	2,7
Gospodarske štete općenito	63	6,0
Centralizacija vlasti u Zagrebu	90	8,7
Slabo razvijane prometne veze	23	2,2
Odlazak stanovništva	54	5,2
Nema nikakve štete	117	11,3

Tablica 5.

Što mislite o tome kako bi se trebao urediti odnos Siska i Petrinje u budućnosti?

	f	%
Petrinja i Sisak su odvojeni gradovi koji se trebaju razvijati samostalno	431	41,7
Petrinja i Sisak su gradovi koji su upućeni jedan na drugoga. Zato se trebaju razvijati kao dva ravnopravna grada u zajedničkoj regiji	480	46,5
Petrinja se treba razvijati kao vrijedno stambeno naselje koje je dio gradskog područja grada Siska	113	10,9
Nešto drugo	3	0,3
B.o.	6	0,6
Ukupno	1033	100

Tablica 6.

Je li, po vašoj ocjeni, dobro određena granica između gradskog i negradskog područja u vašem naselju?

	f	%
Granica je prihvatljiva	480	46,5
Granica je preširoka. U gradsko područje uključeno je mnogo naselja gdje se živi seoskim životom	315	30,5
Granica je preuska. Gradsko je područje odviše malo pa je izvan grada ostao velik broj naselja gdje se živi gradskim načinom života	138	13,4
Ne mogu ocijeniti	98	9,5
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 7.

Treba li, po vašemu mišljenju, grad i dalje širiti ili je za razvoj dostatno postojeće područje?

	f	%
Grad se treba dalje širiti	317	30,7
Grad ne treba širiti izvan postojeće urbane strukture	567	54,9
Ne znam, ne mogu ocijeniti	146	14,1
B.o.	3	0,3
Ukupno	1033	100

Tablica 7a.

Prijedlog ispitanika o područjima na koja bi se grad trebao širiti
/otvoreno pitanje, % u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Prema Zagrebu	52	5,0
Prema Petrinji	19	1,8
Svugdje po malo	76	7,4
Zeleni brijeg	15	1,5
Pogorelac	14	1,4
Galdovo	15	1,5

Tablica 8.

Koliko ste, kao građanin Siska, zadovoljni rješavanjem sljedećih pitanja i problema grada?
/prosječna ocjena (M) izračunana je prema skali: vrlo zadovoljan (5), uglavnom zadovoljan (4),
nemam stava (3), uglavnom nezadovoljan (2), vrlo nezadovoljan (1)/

	Vrlo zadovoljan		Uglavnom zadovoljan		Uglavnom nezadovoljan		Vrlo nezadovoljan		Nemam stava		B.o.		M	s
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Zaštita okoliša	17	1,6	253	24,5	445	43,1	282	27,3	32	3,1	4	0,4	2,30	1,16
Gospodarenje riječnom obalom	14	1,4	225	21,8	401	38,8	259	25,1	126	12,2	8	0,8	2,35	1,12
Čuvanje kulturne baštine	21	2,0	322	31,2	359	34,8	323	22,5	79	7,6	20	1,9	2,55	1,21
Rješavanje problema velikih industrijskih zagađivača	12	1,2	103	10,0	334	32,3	520	50,3	54	5,2	10	1,0	1,78	1,01
Izgradnja gradskih prometnica	13	1,3	309	29,9	365	35,3	298	28,8	37	3,6	11	1,1	2,39	1,23
Opremanje grada komunalnom opremom (vodovod, kanalizacija, plin, asfalt i sl.)	19	1,8	316	30,6	329	31,8	334	32,3	22	2,1	13	1,3	2,37	1,27
Opremanje grada društvenim sadržajima (kulturnim i zdravstvenim objektima, školama, vrtićima i sl.)	18	1,7	341	33,0	341	33,0	282	27,3	50	4,8	1	0,1	2,49	1,25
Arhitektonsko oblikovanje novih kuća	27	2,6	390	37,8	277	26,8	131	12,7	204	19,7	4	0,4	2,91	1,12
Obnova gradskog središta	17	1,6	374	36,2	384	37,2	176	17,0	77	7,5	5	0,5	2,68	1,18
Izgradnja stambenih naselja	10	1,0	217	21,0	416	40,3	271	26,2	104	10,1	15	1,5	2,29	1,11
Održavanje grada (čistoća, fasade, zelenilo itd.)	24	2,3	427	41,3	347	33,6	217	21,0	15	1,5	3	0,3	2,70	1,27

Tablica 8. (nastavak)

	Vrlo zadovoljan		Uglavnom zadovoljan		Uglavnom nezadovoljan		Vrlo nezadovoljan		Nemam stava		B.o.		M	s
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Zaštita i sigurnost stanovništva (zaštita od kriminala, terorizma i sl.)	45	4,4	536	51,9	239	23,1	165	16,0	47	4,5	1	0,1	3,06	1,25
Briga o mladima i njihovoj budućnosti	8	0,8	66	6,4	310	30,0	614	59,4	32	3,1	3	0,3	1,59	0,88
Očuvanje specifičnosti lokalnog načina života	11	1,1	303	29,3	341	33,0	158	15,3	214	20,7	6	0,6	2,68	1,09
Mogućnost korištenja rijeka u svakodnevnom životu stanovništva	23	2,2	282	27,3	328	31,8	256	24,8	140	13,6	4	0,4	2,50	1,20

Tablica 9.

Koliko se pozornosti dosad u Sisku pridavalo razvitku sljedećih djelatnosti?

	Nedovoljno		Dovoljno (koliko je bilo potrebno)		Previše (i više nego što je bilo potrebno)		Ne mogu ocijeniti		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Industrija	653	63,2	231	22,4	92	8,9	53	5,1	4	0,4
Turizam	866	83,8	95	9,2	11	1,1	60	5,8	1	0,1
Ugostiteljstvo	321	22,4	371	35,9	373	36,1	51	4,9	7	0,7
Poljoprivreda u gradskoj okolini	727	70,4	186	18,0	14	1,4	104	10,1	2	0,2
Ribarstvo	642	62,1	202	19,6	8	0,8	179	17,3	2	0,2
Riječni prijevoz	720	69,7	139	13,5	6	0,6	165	16,0	3	0,3
Promet	429	41,5	521	50,4	23	2,2	53	5,1	7	0,7
Zanatstvo	607	58,8	304	29,4	15	1,5	95	9,2	12	1,2
Uslužne djelatnosti	411	39,8	478	46,3	60	5,8	73	7,1	11	1,1
Trgovina	113	10,9	523	50,6	371	35,9	25	2,4	1	0,1
Obrazovanje	511	49,5	419	40,6	14	1,4	74	7,2	15	1,5
Kultura i znanost	633	61,3	267	25,8	14	1,4	111	10,7	8	0,8
Sport	474	45,9	401	38,8	64	6,2	90	8,7	4	0,4
Zdravstvo	745	72,1	245	23,7	10	1,0	31	3,0	2	0,2

Tablica 10.

Koji bi, prema vašemu mišljenju, trebali biti presudni, a koji manje važni razlozi za poticanje razvoja pojedinih gospodarskih djelatnosti u gradu?

	Presudno važno		Donekle važno		Nevažno		Ne mogu ocijeniti		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tradicionalna sklonost stanovnika prema određenim djelatnostima	305	29,5	440	42,6	130	12,6	156	15,1	2	0,2
Mogući uspjeh na tržištu, profit	670	64,9	207	20,0	30	2,9	123	11,9	3	0,3
Ekološka prihvatljivost i čistoća djelatnosti	705	68,2	224	21,7	29	2,8	69	6,7	6	0,6
Zainteresiranost poduzetnika i mogućih ulagača za djelatnost	707	68,4	213	20,6	23	2,2	84	8,1	6	0,6
Zainteresiranost mladih za dotičnu djelatnost	747	72,3	187	18,1	30	2,9	64	6,2	5	0,5
Mogućnost korištenja domaće radne snage, bez veće potrebe zapošljavanja ljudi iz drugih krajeva Hrvatske ili inozemstva	830	80,3	145	14,0	30	2,9	27	2,6	1	0,1
Mogućnost zapošljavanja što većeg broja nezaposlenih	953	92,3	59	5,7	8	0,8	10	1,0	3	0,3

Tablica 11.

Koje je koristi, prema vašemu mišljenju, dosadašnji razvitak Siska donio stanovnicima grada? Označite stupanj slaganja sa svakom od sljedećih tvrdnji:

/prosječna ocjena (M) izračunana je prema skali: u potpunosti se slažem (5), uglavnom se slažem (4), ne mogu ocijeniti (3), uglavnom se ne slažem (2), nimalo se ne slažem (1)/

	U potpunosti se slažem		Uglavnom se slažem		Uglavnom se ne slažem		Nimalo se ne slažem		Ne mogu ocijeniti		B.o.		M	s
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Sisak se razvio u grad siguran i ugodan za život	24	2,3	356	34,5	381	63,9	251	24,3	20	1,9	1	0,1	2,54	1,25
Stvoreno je gradsko gospodarstvo s obilnom ponudom radnih mjesta i dobrim mogućnostima zarade	12	1,2	24	2,3	180	17,4	800	77,4	17	1,6	-	-	1,32	0,73
Stvoreni su uvjeti za bolju budućnost mladih ljudi	6	0,6	24	2,3	206	19,9	781	75,6	16	1,5	-	-	1,32	0,68
Sisak se povezao s razvijenim svijetom i postao njegov dio	6	0,6	52	5,0	256	24,8	657	63,6	60	5,8	2	0,2	1,54	0,86
Sisak je postao značajno pokrajinsko kulturno i intelektualno središte	16	1,5	157	15,2	308	29,8	477	46,2	74	7,2	1	0,1	1,96	1,13
Stvorene su mogućnosti da svatko odabere način života koji mu najviše odgovara	14	1,4	92	8,9	287	27,8	597	57,8	43	4,2	-	-	1,68	1,00

Tablica 12.

A koje je štete dosadašnji razvitak Siska donio svojim stanovnicima? Označite stupanj slaganja sa sljedećim tvrdnjama /prosječna ocjena (M) izračunana je prema skali: u potpunosti se slažem (5), uglavnom se slažem (4), ne mogu ocijeniti (3), uglavnom se ne slažem (2), nimalo se ne slažem (1)

	U potpunosti se slažem		Uglavnom se slažem		Uglavnom se ne slažem		Nimalo se ne slažem		Ne mogu ocijeniti		B.o.		M	s
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Zapušteno je gradsko zelenilo i gradski okoliš	220	21,3	372	36,0	384	37,2	33	3,2	24	2,3	-	-	3,35	1,26
Onečišćene su rijeke i uništen život u rijekama	347	33,6	458	44,3	174	16,8	18	1,7	35	3,4	1	0,1	3,91	1,09
Razvile su se grane industrije koje štete razvitku i prosperitetu grada	226	21,9	274	26,5	324	31,4	113	10,9	96	9,3	-	-	3,17	1,37
Stvoren je prometni kaos, otežano je odvijanje gradskog prometa	231	22,4	315	30,5	350	33,9	77	7,5	59	5,7	1	0,1	3,26	1,33
Uništen je tradicionalni način života	206	19,9	340	32,9	270	26,1	51	4,9	164	15,9	2	0,2	3,37	1,21
Narušen je izgled grada lošim urbanističkim i građevinskim zahvatima	176	17,0	254	24,6	370	35,8	68	6,6	165	16,0	-	-	3,10	1,24
Stvoreno je previše opasnosti i rizika po život građana	128	12,4	247	23,9	425	41,1	111	10,7	119	11,5	3	0,3	2,86	1,25

Tablica 13.

Što bi, po vašemu mišljenju, bilo najbolje učiniti s tzv. "divljim naseljima" u okolini grada (kakvo je npr. naselje Capraške Poljane)?

	f	%
Preseliti stanovnike na susjedno područje	77	7,5
Urediti/obnoviti ih na postojećoj lokaciji	765	74,1
Raseliti ih	72	7,0
Nešto drugo	26	2,5
Ne znam, ne mogu ocijeniti	91	8,8
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 14.

Kakve ste koristi i štete vi osobno imali od dosadašnjeg razvitka grada? Razvitak grada je:

	f	%
Povoljno utjecao na uvjete mog života i života moje obitelji	110	10,6
Nepovoljno utjecao na uvjete mog života i života moje obitelji	211	20,4
Otežao uvjete mog života ali je osigurao dobru perspektivu mladima	32	3,1
Nije imao značajnijeg utjecaja na moj život kao ni na život moje obitelji	591	57,2
Ne znam, ne mogu ocijeniti	87	8,4
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 15.

Mislite li da vam Sisak može osigurati bolje ili lošije uvjete za život nego drugi hrvatski gradovi?

	f	%
Može pružiti bolje mogućnosti za život nego većina drugih hrvatskih gradova	181	17,5
Pružila slične mogućnosti za život kao i drugi veći hrvatski gradovi	418	40,5
Pružila lošije uvjete za život nego većina drugih hrvatskih gradova	356	34,5
Ne znam, ne mogu ocijeniti	55	5,3
B.o.	23	2,2
Ukupno	1033	100

Tablica 16.

Koliko su, prema vašemu mišljenju, pojedina od ovih obilježja karakteristična za način života u Sisku?

	Izrazito		Donekle		Uopće ne		Ne mogu ocijeniti		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Privrženost Sišćana svom gradu	342	33,1	534	51,7	102	9,9	52	5,0	3	0,3
Velika uloga lokalne tradicije u životu grada	112	10,8	477	46,2	288	27,9	147	14,2	9	0,9
Miješanje različitih životnih stilova i navika	294	28,5	500	48,4	106	10,3	125	12,1	8	0,8
Otvorenost Sišćana prema novom i suvremenom	200	19,4	508	49,2	201	19,5	119	11,5	5	0,5
Izrazita sklonost oponašanju načina života drugih gradova	132	12,8	368	35,6	357	34,6	168	16,3	8	0,8
“Utapanje” pojedinca u masu, gubitak posebnosti	263	25,5	385	37,3	191	18,5	182	17,6	12	1,2
Međusobna “otuđenost” građana	432	41,8	402	38,9	122	11,8	68	6,6	9	0,9
Ugroženost života zagađenim okolišem	382	37,0	482	46,7	122	11,8	39	3,8	8	0,8
Mogućnost da čovjek za kratko vrijeme stekne dobar standard	51	4,9	107	10,4	819	79,3	51	4,9	5	0,5
Siguran svakodnevni život	97	9,4	603	58,4	286	27,7	42	4,1	5	0,5
Poseljačenje gradskog načina života	176	17,0	429	41,5	266	25,8	153	14,8	9	0,9
Mogućnost da se živi po vlastitom izboru	83	8,0	414	40,1	480	46,5	45	4,4	11	1,1

Tablica 17.

Koliko, prema vašemu mišljenju, na razvitak i organizaciju života Siska danas utječu sljedeće osobe i institucije?

	Znatno		Donekle		Uopće ne		Ne znam		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Gradsko poglavarstvo	501	48,5	287	27,8	173	16,7	68	6,6	4	0,4
Stručnjaci	153	14,8	430	41,6	356	34,5	88	8,5	6	0,6
“Obični” građani	80	7,7	286	27,7	612	59,2	46	4,5	9	0,9
Željezara	212	20,5	409	39,6	338	32,7	65	6,3	9	0,9
Rafinerija	300	29,0	453	43,9	209	20,2	62	6,0	9	0,9
Veća industrijska poduzeća	199	19,3	414	40,1	300	29,0	106	10,3	14	1,4
Političke stranke	447	43,3	283	27,4	207	20,0	87	8,4	9	0,9

Tablica 18.

Navedite nekoliko (najviše tri) osobito karakterističnih sisačkih ulica, trgova ili predjela grada:
/pitanje otvorenog tipa, moguća su tri odgovora po ispitaniku, a % su računani za svaki odgovor posebno u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Ulica S. i A. Radića (II ul.)	507	49,1
Rimska ul. (I ul.)	653	63,2
Vrbina	56	5,4
Trg J. Jelačića	192	18,6
Predio gradske tržnice Kontroba	108	10,5
Viktorovac	32	3,1
Zibel	38	3,7
Kranjčevićeva	26	2,5
Starčevićeva (III ul.)	97	9,4
Šetalište V. Nazora	22	2,1
Stari grad	25	2,4

Tablica 19.

Navedite nekoliko (najviše tri) osobito karakteristična ili značajna objekta ili zgrade koji, prema vašemu mišljenju, čine Sisak specifičnim i prepoznatljivim:
/pitanje otvorenog tipa, moguća su tri odgovora po ispitaniku, a % su računani za svaki odgovor posebno u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Gimnazija	71	6,9
Stari grad	658	63,7
Stari most na Kupu	388	37,6
Mali Kaptol	224	21,7
Veliki Kaptol	133	12,9
Rafinerija	48	4,6
Željezara	30	2,9
“Karingtonka”	21	2,0
Gradska vijećnica	47	4,5
Crkva sv. Križa	63	6,1
Glazbena škola	28	2,7
Željeznički kolodvor	21	2,0
Hotel “Panonija”	51	4,9
Bazen	40	3,9
Dom umirovljenika	27	2,6

Tablica 20.

Koji od trgova, po vašemu mišljenju, treba urediti kao glavni gradski trg?

	f	%
Trg Ljudevita Posavskog	125	12,1
Prostor kod glavne tržnice	202	19,6
Trg Josipa Jelačića	519	50,2
Neki drugi prostor	30	2,9
Glavni gradski trg Sisku uopće nije potreban	33	3,2
Ne znam, ne mogu ocijeniti	118	11,4
B.o.	6	0,6
Ukupno	1033	100

Tablica 21.

Koliko je, po vašemu mišljenju, u gradskom identitetu grada Siska važna rimska baština?

	f	%
Jako je važna	568	55,0
Uglavnom je važna	340	32,9
Uglavnom je nevažna	37	3,6
Uopće nije važna	16	1,5
Ne znam, ne mogu ocijeniti	70	6,8
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 22.

Navedite nekoliko (najviše tri) osoba koje smatrate osobito značajnim za Sisak:

/pitanje otvorenog tipa, moguća su tri odgovora po ispitaniku, a % su računani za svaki odgovor posebno u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Stjepan Radić	76	7,4
Josip Maderić	126	12,2
Slavko Striegl	76	7,4
Ljudevit Posavski	36	3,5
Tomo Bakač	41	4,0
Dr. Pedišić	32	3,1
Janko Bobetko	23	2,2
Đuro Brodarac	35	3,4
N. Weber	38	3,7
Biskup Kvirin	39	3,8
D. Pavlak	29	2,8

Tablica 23.

Ocijenite od 1 do 5 (kao u školi) zamisao da se u Sisku podigne spomenik:

	M	s
Ljudevitu Posavskom	3,20	1,48
Biskupu Kvirinu	3,30	1,54
Stjepanu Radiću	3,63	1,53
Milanu Štajneru	2,08	1,23
Franji Lovriću	2,39	1,32
Ivanu Fistroviću	2,17	1,24
Tomi Bakaću	2,79	1,48

Tablica 23a.

Prijedlog ispitanika za gradnju spomenika.

/otvoreno pitanje, % u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Poginulim braniteljima	32	3,1
Dr. Franji Tuđmanu	10	1,0

Tablica 24.

Što biste, osobi koja prvi put posjećuje Sisak, posebno preporučili da posjeti ili upozna?

/otvoreno pitanje, % u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Stari grad	574	55,6
Gradski muzej	24	2,3
Sisačka industrija	41	4,0
Lonjsko polje	10	1,0
Rimska ulica	11	1,1
Tržnica	11	1,1

Tablica 25.

Koji objekti, ustanove ili javni sadržaji najviše nedostaju gradu Sisku?

/otvoreno pitanje, mogućnost dva odgovora, % za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Kinodvorana	88	8,5
Sportska dvorana	147	14,2
Objekti i sadržaji za mlade	161	15,6
Muzej	21	2,0
Kulturni objekti i sadržaji	117	11,3
Zdravstvene ustanove	79	7,6
Fakulteti	30	2,9
Kazalište	161	15,6
Sadržaji za društveni život i zabavu	65	6,3
Trgovački centar	16	1,5
Prostor i objekti za djecu	42	4,1

Pitanje 26.

Za područje grada Siska dosad je učinjeno više urbanističkih i prostornih planova. Jeste li upoznati s tim planovima?

	f	%
Prilično sam dobro s njima upoznat	52	5,0
Ponešto sam o njima pročitao ili čuo	319	30,9
Nisam upoznat s tim planovima	632	61,2
B.o.	30	2,9
Ukupno	1033	100

Pitanje 27.

(Samo za ispitanike koji su u tablici 26. dali odgovor 1. ili 2.) Gdje ste se informirali o tim planovima?

/mogućnost više odgovora po ispitaniku, % za svaki odgovor posebno u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
U novinama	213	20,6
Na radiju	113	10,9
Na televiziji	40	3,9
U javnoj raspravi	58	5,6
Na stručnim predavanjima ili tribinama	21	2,0

Tablica 28.

(Samo za ispitanike koji su na pitanju 26. dali odgovor 1. ili 2.) Što mislite o dosadašnjim urbanističkim i prostornim planovima?

	f	%
Planovi su bili dobri, bez njih bi situacija u Sisku bila lošija nego sada	43	4,2
Planovi su bili dobri ali nisu dovoljno ostvareni pa je njihov utjecaj gotovo beznačajan	233	22,6
Planovi su bili loši i donijeli su gradu više štete nego koristi	38	3,7
Ostala mišljenja	6	0,6
Ne znam, ne mogu ocijeniti	46	4,5
B.o.	667	64,6
Ukupno	1033	100

Tablica 29.

Što smatrate važnim a što manje važnim za daljnje uređenje grada?

/prosjечna ocjena (M) izraчunana je prema skali: osobito važno (5), uglavnom važno (4), nemam određeno mišljenje (3), uglavnom nevažno (2), sasvim nevažno (1)/

	Osobito važno		Uglavnom važno		Uglavnom nevažno		Sasvim nevažno		Nemam određeno mišljenje		B.o.		M	s
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Omogućiti građanima što bolje korištenje riječne obale	380	36,8	468	45,3	91	8,8	29	2,8	58	5,6	7	0,7	4,05	1,02
Isključiti velike zagađivače s teritorija i okolice grada	526	50,9	312	30,2	114	11,0	32	3,1	42	4,1	7	0,7	4,16	1,12
Omogućiti brži razvoj trgovine i usluga	412	39,9	415	40,2	150	14,5	27	2,6	20	1,9	9	0,9	4,01	1,12
Omogućiti što efikasnije povezivanje sa Zagrebom	600	58,1	317	30,7	72	7,0	19	1,8	16	1,5	9	0,9	4,37	0,95
Obnoviti staru gradsku jezgru i zaštititi graditeljsku baštinu	579	56,1	364	35,2	49	4,7	8	0,8	27	2,6	6	0,6	4,42	0,82
Izgraditi privlačne ulice i trgove u novim naseljima	476	46,1	407	39,4	94	9,1	13	1,3	32	3,1	11	1,1	4,21	0,97
Poštivati karakteristike lokalnog načina izgradnje	331	32,0	481	46,6	102	9,9	29	2,8	80	7,7	10	1,0	3,96	1,03
Poštivati potrebe posebnih skupina stanovništva (djece, starijih osoba, invalida i sl.)	805	77,9	207	20,0	4	0,4	2	0,2	7	0,7	8	0,8	4,76	0,49
Proširiti gradsku samoupravu u odnosu prema Županiji	306	29,6	357	34,6	121	11,7	83	8,0	157	15,2	9	0,9	3,63	1,28

Tablica 30.

Molimo vas da ocjenama od 1 do 5 (kao u školi) ocijenite rad sljedećih javnih poduzeća u Sisku:

	M	s
Komunalac	2,96	1,04
Sisački vodovod	3,13	1,03
Saubermacher	3,45	1,12
Autopromet Sisak	2,75	1,08
Gradsko groblje	3,44	1,00
Gradska tržnica	4,00	0,84
Regionalni vodovod	3,14	0,99

Tablica 31.

Navedite tri, po vašemu mišljenju, najveća zagađivača u Sisku.

/otvoreno pitanje, mogućnost više odgovora, % za svaki odgovor posebno u odnosu na broj ispitanika/

	f	%
INA rafinerija	925	89,5
Termoelektrana	290	28,1
Herbos	752	72,8
Željezara	550	53,2
Segestica	77	7,5

Tablica 32.

U neposrednoj blizini središta grada smještena je kemijska industrija (Herbos). Kamo bi je, po vama, trebalo premjestiti?

	f	%
Ostaviti je gdje već jest	353	34,2
Preseliti je u južnu industrijsku zonu	263	25,5
Preseliti je drugdje	182	17,6
Ne znam, ne mogu ocijeniti	231	22,4
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 32a.

Kamo bi je, po vama, trebalo premjestiti?

/otvoreno pitanje, % u odnosu prema ukupnom broju ispitanika/

	f	%
Što dalje od grada	110	10,6

Tablica 33.

Koliko je, po vašemu mišljenju Sisak stradao u Domovinskom ratu u odnosu na druge gradove u Hrvatskoj koji su bili uz prvu crtu bojišnice?

	f	%
Stradao je znatno više nego drugi gradovi koji su bili uz prvu crtu bojišnice	114	11,0
Stradao je podjednako kao i drugi gradovi koji su bili uz prvu crtu bojišnice	527	51,0
Stradao je znatno manje nego drugi gradovi koji su bili uz prvu crtu bojišnice	345	33,4
Ne znam, ne mogu ocijeniti	42	4,1
B.o.	5	0,5
Ukupno	1033	100

Tablica 34.

Zaslužuje li Sisak, po vašemu mišljenju, zbog pretrpljenih ratnih razaranja, veću pažnju i skrb države od one koju dobiva?

	f	%
Da	773	74,8
Ne	105	10,2
Ne znam, ne mogu ocijeniti	153	14,8
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 35.

Smatrate li da je rat promijenio život u Sisku?

	f	%
Znatno ga je promijenio	685	66,3
Djelomično ga je promijenio	229	22,2
Nije ga značajno promijenio	77	7,5
Ne znam, ne mogu ocijeniti	40	3,9
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 36.(Ako je odgovor u tablici 35. 1. ili 2.) Navedite neke najočitije/najvažnije promjene:
/otvoreno pitanje, moguća tri odgovora, % za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Uništena industrija	222	21,5
Zapostavljen cjelokupni razvitak	168	16,3
Promijenjena struktura stanovništva	35	3,4
Smanjenje standarda, osiromašenje	164	15,9
Nezaposlenost	331	32,0
Kriminal, nepravilnosti, pljačka	63	6,1
Promijena nacionalne strukture stanovništva	89	8,6
Problemi u međuljudskim odnosima, otuđenost	246	23,8
Migracije stanovništva	109	10,6
Promjena načina života	45	4,4

Tablica 37.

Koliko vam je, kao građaninu Siska, važan Stari grad?

	f	%
To je najvažniji dio grada Siska; bez njega Sisak ne bi bio kao specifičan grad prepoznatljiv	709	68,6
To je samo jedno od gradskih mjesta koje Sisak razlikuje od drugih gradova	272	26,3
Nije mi važan	25	2,4
Ne mogu ocijeniti	21	2,0
Drugo	2	0,2
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 38.Što vam posebno smeta u gospodarenju/upravljanju Starim gradom?
/otvoreno pitanje, % za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Nebriga, nepažnja, loše održavanje	588	56,9
Nije turistički iskorišten	35	3,4
Nestručno gospodarenje	89	8,6
Neriješenost vlasničkih odnosa	14	1,4
Nedustupan	34	3,3
Bez sadržaja	80	7,7

Tablica 39.

Ocijenite od 1 do 5 (kao u školi) ideju da na Pogorelcu prednost treba dati razvoju rekreacijskih sadržaja:

	M	s
Rekreacijski sadržaji na Pogorelcu	4,07	1,13

Tablica 40.

Izaberite između dviju ponuđenih lokacija onu za koju smatrate da je prikladnija za gradnju novoga mosta na Kupi.

	f	%
Južno od željeznice, ispod sv. Marije	394	38,1
Kroz park šumu Viktorovac	228	22,1
Ne mogu ocijeniti	406	39,3
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 41.

Kuda je, po vašemu mišljenju, prikladnije izvesti trasu za novu željezničku prugu prema Kutini?

	f	%
Na postojećoj trasi – kroz grad	247	23,9
Sjevernije od postojeće trase – po rubu grada	362	35,0
Ne mogu ocijeniti	415	40,2
B.o.	9	0,9
Ukupno	1033	100

Tablica 42.

Po ocjeni stručnjaka sisačko je groblje premalo za potrebe grada. Koja bi lokacija, po vama, bila najprihvatljivija za novo groblje?

	f	%
Drenčina	161	15,6
Komarevo	237	22,9
Neka druga	163	15,8
Ne mogu ocijeniti	470	45,5
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 42a.

Koja druga lokacija?

/otvoreno pitanje, % za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Marić brdo	18	1,7
Sela	12	1,2
Proširiti postojeće	53	5,1
Napraviti krematorij	11	1,1

Tablica 43.

U planovima uređenja grada zapisano je da je gradu potrebna sportska dvorana. Gdje bi, po vašemu mišljenju, ona bila najprikladnija?

	f	%
Južno od vatrogasnog centra (uz HAK)	296	28,7
Na Zelenom brijegu	185	17,9
Pogorelac	193	18,7
Južno od Tomčeva puta (stari deponij Komunalca)	137	13,3
Neki drugi prostor	94	9,1
Ne mogu ocijeniti	125	12,1
B.o.	3	0,3
Ukupno	1033	100

Tablica 43a.

Na kojem (drugom) prostoru?

/otvoreno pitanje, % za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Kod bazena	36	3,5
Fulina graba	10	1,0

Tablica 44.

Je li postojeći željeznički kolodvor u Sisku prihvatljiv kakav jest ili ga treba poboljšati?

	f	%
Postojeći željeznički kolodvor je zadovoljavajući	233	22,6
Treba ga poboljšati	716	69,3
Ne mogu ocijeniti	82	7,9
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 45.

Je li za izgradnju novog autobusnog kolodvora u Sisku prihvatljiva lokacija u Ulici kralja Zvonimira (postojeće parkiralište kamiona)?

	f	%
Prihvatljiva je	731	70,8
Nije prihvatljiva	97	9,4
Ne mogu ocijeniti	203	19,7
B.o.	2	0,2
Ukupno	1033	100

Tablica 45a.

Koja je najbolja lokacija za autobusni kolodvor?

/otvoreno pitanje, % u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Tu gdje jest.	70	6,8

Tablica 46.

Što mislite o ideji da se u vašem naselju dopusti držanje domaćih životinja (kokoši, svinje, krave i dr.)?

	f	%
To je neprihvatljivo	463	44,8
Slažem se s tom mogućnosti	266	25,8
Treba razdvojiti gradska naselja gdje je to nemoguće od onih gdje je to prihvatljivo	290	28,1
Ne mogu ocijeniti	13	1,3
B.o.	1	0,1
Ukupno	1033	100

Tablica 47.

Sisak je imao tradicionalno kupalište na Pogorelcu. Što mislite o prijedlogu da se to kupalište obnovi kao glavno gradsko kupalište?

	f	%
Mislim da je to dobra ideja	894	86,5
Mislim da bi kupalište bilo bolje na nekoj drugoj lokaciji	66	6,4
Ne mogu ocijeniti	69	6,7
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 47a.

Koja je lokacija najbolja za gradsko kupalište?
/otvoreno pitanje, % u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Zibel	50	4,8

Tablica 48.

Što smatrate najvažnijim problemima dijela grada u kojemu vi živite?
/otvoreno pitanje, % u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Gospodarski problemi, nezaposlenost	52	5,0
Zagađenost okoliša	70	6,8
Problem loših cesta i prometa	134	13,0
Nedostatak parkirališta	28	2,7
Nedostatak igrališta za djecu	20	1,9
Rasvjeta	23	2,2
Opća zapuštenost	60	5,8
Komunalni problemi (kanalizacija, odvodnja...)	266	25,8
Okupljalište za mlade	17	1,6
Manjak sadržaja (pošte, banke, trgovine...)	38	3,7
Nesigurnost, kriminal	13	1,3
Plinifikacija	28	2,7

Tablica 49.

Koliko ste zadovoljni sljedećim pojedinostima u dijelu grada u kojemu živite?

	Vrlo zadovoljan		Uglavnom zadovoljan		Uglavnom nezadovoljan		Vrlo nezadovoljan		Nemam stava		Ne postoji u mom naselju		B.o.		M	s
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Dnevna opskrba	298	28,8	636	61,6	50	4,8	12	1,2	7	0,7	25	2,4	5	0,5	4,15	0,77
Vrtići	115	11,1	404	39,1	98	9,5	45	4,4	86	8,3	278	26,9	7	0,7	3,60	1,08
Osnovna škola	178	17,2	581	56,2	100	9,7	62	6,0	60	5,8	44	4,3	8	0,8	3,73	1,07
Zdravstvena služba	103	10,0	470	45,5	178	17,2	115	11,1	9	0,9	151	14,6	7	0,7	3,31	1,28
Zanatske usluge	26	2,5	309	29,9	271	26,2	112	10,8	47	4,5	261	25,3	7	0,7	2,82	1,20
Asfaltne ceste	54	5,2	398	38,5	295	28,6	244	23,6	9	0,9	28	2,7	5	0,5	2,72	1,35
Zelenilo, parkovi	57	5,5	382	37,0	278	26,9	176	17,0	6	0,6	128	12,4	6	0,6	2,85	1,32
Održavanje čistoće i odvoz smeća	86	8,3	598	57,9	220	21,3	118	11,4	2	0,2	3	0,3	6	0,6	3,31	1,23
Kulturne ustanove (biblioteka, kino, galerije itd.)	16	1,5	138	13,4	193	18,7	185	17,9	36	3,5	459	44,4	6	0,6	2,31	1,23
Sastajališta za mlade	8	0,8	55	5,3	187	18,1	299	28,9	40	3,9	439	42,5	5	0,5	1,79	1,01
Sastajališta za starije ljude	8	0,8	60	5,8	192	18,6	258	25,0	51	4,9	457	44,2	7	0,7	1,89	1,04
Sportski objekti i oprema	21	2,0	273	26,4	239	23,1	180	17,4	60	5,8	249	24,1	11	1,1	2,63	1,25
Javni prijevoz	42	4,1	520	50,3	199	19,3	164	15,9	47	4,5	58	5,6	3	0,3	3,08	1,26
Odvodnja i kanalizacija	44	4,3	378	36,6	151	14,6	172	16,7	29	2,8	255	24,7	4	0,4	2,96	1,34
Opremljenost električnim instalacijama	69	6,7	613	59,3	157	15,2	134	13,0	24	2,3	29	2,8	7	0,7	3,33	1,22
Opći uvjeti života	22	2,1	507	49,1	315	30,5	113	10,9	28	2,7	6	0,6	42	4,1	3,01	1,18

Tablica 50.

Koliko često odlazite u središte grada?

	f	%
Živim u središtu grada	125	12,1
Svaki dan po nekoliko puta	128	12,4
Jednom dnevno	163	15,8
Nekoliko puta tjedno	219	21,2
Jednom tjedno	168	16,3
Jednom u dva do tri tjedna	82	7,9
Jednom na mjesec	78	7,6
Jednom u nekoliko mjeseci	40	3,9
Jednom na godinu ili rjeđe	7	0,7
Uopće ne odlazim u središte grada	5	0,5
B.o.	18	1,7
Ukupno	1033	100

Tablica 51.

(Ako ne živi u središtu grada)

Zbog čega obično odlazite u središte grada?

/Moguće više odgovora, % za svaki odgovor posebno u odnosu prema ukupnom broju ispitanika)

	f	%
Radno mjesto	188	18,2
Škola, fakultet, stručni tečajevi	36	3,5
Kupovina	739	71,5
Šetnje	236	22,8
Posjeti kulturnim priredbama (kino, kazalište, izložbe i sl.)	135	13,1
Odlazak u kavane, kafiće, restorane	201	19,5
Ples, diskoklubovi	67	6,5
Vjerski obredi	75	7,3
Posjete rodbini ili prijateljima	317	30,7
Sastanci s mlađićem ili djevojkom, prijateljima, "klapom"	118	11,4
Bez osobitog razloga	66	6,4

Tablica 52.

(Ako ne živi u središtu grada)

Što od sljedećeg pretežno koristite ili posjećujete u središtu Siska, a što u dijelu grada u kojemu živite?

	Pretežno u središtu grada		Pretežno u mom naselju		U nekom drugom dijelu grada		Uglavnom ne koristim		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Trgovine za dnevnu opskrbu	107	10,4	736	71,2	43	4,2	8	0,8	139	13,5
Ostale trgovine	658	63,7	114	11,0	86	8,3	38	3,7	137	13,3
Zanatske usluge	586	56,7	78	7,6	88	8,5	139	13,5	142	13,7
Kafići, kavane, restorani	327	31,7	98	9,5	39	3,8	419	40,6	150	14,5
Crkva	118	11,4	402	38,9	65	6,3	288	27,9	160	15,5
Tereni i objekti za sport i rekreaciju	133	12,9	163	15,8	60	5,8	523	50,6	154	14,9
Zdravstvene usluge	370	35,8	373	36,1	139	13,5	17	1,6	134	13,0
Apoteka	346	33,5	450	43,6	100	9,7	6	0,6	131	12,7
Banka	517	50,0	279	27,0	69	6,7	34	3,3	134	13,0
Pošta	384	37,2	435	42,1	72	7,0	10	1,0	132	12,8
Frizeri, brijači	288	27,9	381	36,9	82	7,9	143	13,8	139	13,5

Tablica 53.

Molimo vas da ocjenama od 1 do 5 (kao u školi) ocijenite sljedeće pojedinosti u vašem životu:

	M	s
Prehrana	3,75	0,94
Uvjeti stanovanja	3,55	1,06
Radno mjesto	2,82	1,40
Vaše osobno zdravlje	3,40	1,07
Zdravlje članova obitelji	3,60	0,98
Materijalno stanje kućanstva	2,83	0,97
Ugled među osobama iz bliže okolice (susjedima, kolegama s posla i sl.)	3,82	0,81
Vaša osobna životna perspektiva	3,09	1,03
Životna perspektiva mlađih članova obitelji	3,11	1,16
Mogućnost da birate način života prema vlastitim željama i mjerilima	2,50	1,11
Opće životne prilike u vašem gradu	2,56	0,81

Tablica 54.

Kako je, prema vašoj vlastitoj ocjeni, riješeno vaše stambeno pitanje?

	f	%
Vrlo dobro	259	25,1
Dobro	542	52,5
Loše	141	13,6
Vrlo loše, uopće nije riješeno	87	8,4
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 55.

Na što biste se mogli požaliti u vezi s vašim sadašnjim uvjetima stanovanja?

	Izrazito		Donekle		Ne		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Premalen stambeni prostor	142	13,7	265	25,7	617	59,7	9	0,9
Neprikladan stambeni raspored	122	11,8	274	26,5	630	61,0	7	0,7
Slaba opremljenost stana (neriješeno grijanje, nedostatak vode, plina, telefona i sl.)	103	10,0	344	33,3	576	55,8	10	1,0
Vlažnost ili oronulost stana	93	9,0	198	19,2	730	70,7	12	1,2
Teška pristupačnost stana (nezgodna lokacija, previsok kat i sl.)	60	5,8	127	12,3	829	80,3	17	1,6
Ružna ili zapuštena stambena zgrada	86	8,3	241	23,3	692	67,0	14	1,4
Veliki izdaci za stan (visoka stanarina, najam, režije i sl.)	278	26,9	355	34,4	384	37,2	16	1,5
Neugodni susjedi	69	6,7	165	16,0	783	75,8	16	1,5
Slaba opremljenost naselja potrebnim objektima (trgovine, škole, vrtići, pošta, banka, zdravstvena stanica itd.)	211	20,4	360	34,8	454	43,9	8	0,8

	Izrazito	Donekle	Ne	B.o.				
Ružan izgled i slabo održavanje naselja	202	19,6	434	42,0	382	37,0	15	1,5
Zagađenost zraka i okolice	353	34,2	454	43,9	217	21,0	9	0,9
Neodgovarajuća lokacija	106	10,3	237	22,9	676	65,4	14	1,4
Loši uvjeti za život djece u naselju	214	20,7	353	34,2	457	44,2	9	0,9
Loši uvjeti za život starijih osoba	194	18,8	370	35,8	455	44,0	14	1,4
Loš sastav stanovnika naselja	92	8,9	237	22,9	685	66,3	19	1,8

Tablica 55.
(nastavak)

Tablica 56.

Planirate li u skorijoj budućnosti promijeniti mjesto stanovanja? Ako da, kamo namjeravate preseliti?

	f	%
U isti dio grada u kojemu i sada živim	38	3,7
U drugi dio Siska	59	5,7
U drugo naselje na području Županije	51	4,9
U neki drugi dio Hrvatske	48	4,6
U inozemstvo	26	2,5
Namjeravam se preseliti, ali još ne znam kamo	122	11,8
Ne namjeravam se seliti	685	66,3
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 57.

Biste li u budućnosti više volje živjeti u gradu ili na selu?

	f	%
U gradu	202	19,6
Na selu	111	10,7
Bez odgovora	720	69,7
Ukupno	1033	100

Tablica 58.

A sada vas molimo da nam i pobliže kažete gdje biste voljeli stanovati? Izaberite u svakom ponuđenom paru onaj odgovor koji bolje odražava vaše želje:

	f	%		f	%	B.o. f	B.o. %
Uz rijeku	187	18,1	Dalje od rijeke	90	8,7	756	73,2
Bliže gradskom središtu	157	15,2	Dalje od gradskog središta	129	12,5	747	72,3
U naselju s formiranim gradskim ulicama	181	17,5	U naselju bez tipičnih gradskih ulica	90	8,7	762	73,8
U starijem dijelu grada s klasičnom (tradicionalnom) arhitekturom	117	11,3	U novijem naselju, s modernom arhitekturom	152	14,7	764	74,0
U kući s okućnicom i dvorištem	267	25,8	U stambenoj zgradi ili obiteljskoj kući bez okućnice i dvorišta	45	4,4	721	69,8
U pješačkoj zoni	199	19,3	U zoni s gradskim prometom	62	6,0	772	74,7
Na nižim katovima	251	24,3	Na višim katovima	12	1,2	770	74,5
U velikom gradu	50	4,8	U manjem ili malom gradu	211	20,4	772	74,7
U seoskom ugodaju	100	9,7	U gradskom ugodaju	177	17,1	756	73,2

Tablica 59.

Koji predio Siska smatrate najprivlačnijim za stanovanje?

/otvoreno pitanje, moguća dva odgovora, % za svaki odgovor posebno u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Vrbina	241	23,3
Uže područje grada	79	7,6
Zibel	187	18,1
Viktorovac	56	5,4
Zeleni brijeg	125	12,1
Centar	44	4,3
Galdovo	31	3,0
Željezara	21	2,0
Caprag	10	1,0
Pogorelac	20	1,9
Doktorsko naselje	18	1,7
Naselje	13	1,3

Tablica 60.

A koji je dio Siska, prema vašemu mišljenju, najmanje privlačan za stanovanje?

/otvoreno pitanje, moguća dva odgovora, % za svaki odgovor posebno u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Centar	50	4,8
Željezara	336	32,5
Zeleni brijeg	54	5,2
II sektor	50	4,8
Caprag	117	11,3
Capraške Poljane	44	4,3
Brzaj	16	1,5
Tomićev put	41	4,0
Galdovo	16	1,5
Južna industrijska zona	68	6,6
Predgrađe	15	1,5
Naselje	17	1,6

Tablica 61.

Koje naselje u blizini Siska smatrate posebno privlačnim za stanovanje?

/otvoreno pitanje, % za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Odra	65	6,3
Sela oko Siska	10	1,0
Žabno	12	1,2
Galdovo	144	13,9
Drenčina	10	1,0
Hrastelnica	12	1,2
Mošćenica	11	1,1

	f	%
Petrinja	12	1,2
Lekenik	11	1,1
Pračno	29	2,8
Zibel	21	2,0
Zeleni brijeg	35	3,4
Vrbina	10	1,0
Budaševo	58	5,6
Topolovac	28	2,7
Naselje	11	1,1

Tablica 61.
(nastavak)

Tablica 62.

Koji grad u Hrvatskoj smatrate posebno privlačnim za stanovanje?
/otvoreno pitanje, % za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Zagreb	159	15,4
Bilo koji grad na moru	20	1,9
Split	69	6,7
Opatija	35	3,4
Zadar	48	4,6
Rijeka	36	3,5
Dubrovnik	35	3,4
Varaždin	58	5,6
Samobor	26	2,5
Sisak	117	11,3
Velika Gorica	29	2,8
Karlovac	16	1,5
Pula	15	1,5
Petrinja	12	1,2
Poreč	13	1,3
Rovinj	12	1,2
Čakovec	27	2,6
Crikvenica	24	2,3
Osijek	16	1,5
Šibenik	11	1,1

Tablica 63.

Kad biste mogli birati, u kakvom biste stambenom objektu najradije stanovali?

	f	%
U samostojećoj obiteljskoj kući s jednim stanom	677	65,5
U obiteljskoj kući u nizu s jednim stanom	66	6,4
U samostojećoj obiteljskoj kući s dva do četiri stana	114	11,0
U obiteljskoj kući u nizu s dva do četiri stana	39	3,8
U manjoj stambenoj zgradi (do četiri kata)	73	7,1
U većoj stambenoj zgradi (pet do osam katova)	8	0,8
U neborderu	3	0,3

Tablica 63.
(nastavak)

	f	%
Ostalo	5	0,5
Svejedno mi je	34	3,3
B.o.	14	1,4
Ukupno	1033	100

Tablica 64.

Spol

	f	%
Muški	543	52,6
Ženski	486	47,0
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 65.

Dob

	f	%
do 20 g.	25	2,4
21 - 30 g.	147	14,2
31 - 40 g.	218	21,1
41 - 50 g.	214	20,7
51 - 60 g.	170	16,5
više od 60 g.	255	24,7
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 66.

Mjesto rođenja

	f	%
Grad Sisak	474	45,9
U okolici Siska	141	13,6
Neko od ostalih mjesta u Županiji	109	10,6
U Zagrebu	31	3,0
U nekoj od ostalih županija Hrvatske	131	12,7
U drugoj državi	138	13,4
B.o.	9	0,9
Ukupno	1033	100

Tablica 67.

Ako niste rođeni u Sisku, kad ste se u njega doselili?

	f	%
Prije 2. svj. rata	13	1,3
1940.-50.	49	4,7
1951.-60.	119	11,5
1961.-70.	151	14,6

	f	%
1971.–80.	76	7,4
1981.–90.	57	5,5
1991.–1995.	19	1,8
Nakon 1995.	17	1,6
B.o.	532	51,5
Ukupno	1033	100

Tablica 67.
(nastavak)

Tablica 68.

U kojem mjestu ili području imate najviše rodbine?

	f	%
Grad Sisak	450	43,6
U okolici Siska	166	16,1
Neko od ostalih mjesta u Županiji	79	7,6
U Zagrebu	65	6,3
U nekoj od ostalih županija Hrvatske	142	13,7
U drugoj državi	67	6,5
B.o.	64	6,2
Ukupno	1033	100

Tablica 69.

Kako biste odredili svoje regionalno podrijetlo?

	f	%
Sišćanin	662	64,1
Banijac	79	7,6
Kordunaš	12	1,2
Moslavac	17	1,6
Turopoljac	15	1,5
Primorac	3	0,3
Istranin	-	-
Ličanin	49	4,7
Dalminac	15	1,5
Slavonac	31	3,0
Bosanac	62	6,0
Ostalo	85	8,2
B.o.	3	0,3
Ukupno	1033	100

Tablica 70.

Koju ste školu završili?

	f	%
Bez škole	8	0,8
1–4 razreda osnovne škole	76	7,4
5–8 razreda osnovne škole	125	12,1
Škola učenika u privredi, zanat	191	18,5

Tablica 70.
(nastavak)

	f	%
Srednja škola (četverogodišnja)	445	43,1
Viša škola	98	9,5
Visoka škola ili fakultet	86	8,3
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 71.

Jeste li zaposleni (radno aktivni):

	f	%
Da	462	44,7
Ne	565	54,7
B.o.	6	0,6
Ukupno	1033	100

Tablica 72.

Što ste po zanimanju?

	f	%
NKV, PKV radnik	43	4,2
KV, VKV radnik	196	19,0
Samostalni obrtnik	16	1,5
Privatni poduzetnik	6	0,6
Administrativni djelatnik (službenik) sa srednjom spremom	59	5,7
Stručno zanimanje sa srednjom spremom (tehničar i sl.)	145	14,0
Stručno zanimanje s višom ili visokom spremom	97	9,4
Učenik	9	0,9
Student	29	2,8
Domaćica	67	6,5
Umirovljenik	281	27,2
Nezaposlen (u očekivanju zaposlenja)	65	6,3
Ostalo	17	1,6
B.o.	3	0,3
Ukupno	1033	100

Tablica 73.

U kojoj ste grani djelatnosti zaposleni?

/otvoreno pitanje, % za svaki odgovor u odnosu prema ukupnom broju ispitanika

	f	%
Prosvjeta	26	2,5
Trgovina	45	4,4
Naftna, kemijska industrija	87	8,4
Zdravstvo	21	2,0
Uslužna djelatnost	45	4,4
MORH/ HV/ MUP	16	1,5
Državni službenici	36	3,5
Metalurgija	55	5,3

	f	%
Elektroprivreda	12	1,2
Promet	23	2,2
Obrt, privatno poduzetništvo	89	8,6
Građevina	22	2,1
Nezaposleni i ostali	535	51,8
B.o.	21	2,0
Ukupno	1033	100

Tablica 73.
(nastavak)

Tablica 74.

Imate li neku rukovodeću funkciju?

	f	%
Nisam radno aktivan, samostalni obrtnik, privatni poduzetnik bez zaposlenih i sl.	486	47,0
U radnom odnosu, bez rukovodeće funkcije	324	31,4
Niži rukovoditelj (odjela, službe, poslovođa i sl.)	80	7,7
Viši rukovoditelj (sektora, poduzeća, ustanove i sl.)	23	2,2
B.o.	120	11,6
Ukupno	1033	100

Tablica 75.

Što su (bili) po zanimanju vaši roditelji?

	Otac		Majka	
	f	%	f	%
1. Poljoprivrednik	244	23,6	154	14,9
2. Ribar	4	0,4	6	0,6
3. Pomorac	3	0,3	-	-
4. NKV, PKV radnik	172	16,7	81	7,8
5. KV, VKV radnik ili zanatlija	401	38,8	100	9,7
6. Službenik (sa srednjom spremom)	113	10,9	96	9,7
7. Stručnjak (s višom ili visokom spremom)	63	6,1	29	2,8
8. Domaćica	2	0,2	545	52,8
9. Ostalo: _____	9	0,9	6	0,6
B.o.	22	2,1	16	1,5
Ukupno	1033	100	1033	100

Tablica 76.

Bračno stanje

	f	%
Neoženjen, neudata	269	26,0
Oženjen, udata	709	68,6
Udovac, udovica	43	4,2
B.o.	12	1,2
Ukupno	1033	100

Tablica 77.

Je li vaš bračni partner zaposlen?

	f	%
Neoženjen / neudata	205	19,8
Zaposlen je	353	34,2
Nije zaposlen	345	33,4
Umirovljenik	17	1,6
B.o.	113	10,9
Ukupno	1033	100

Tablica 78.

Koje ste narodnosti?

	f	%
Hrvati	857	83,0
Srbi	70	6,8
Muslimani	65	6,3
Ostali	14	1,4
B.o.	27	2,6
Ukupno	1033	100

Tablica 79.

Koliko članova ima vaše kućanstvo?

	f	%
1 član	83	8,0
2 člana	225	21,8
3 člana	239	23,1
4 člana	293	28,4
5 članova	108	10,5
6 i više članova	74	7,2
B.o.	11	1,1
Ukupno	1033	100

Tablica 80.

Koliko imate djece (bez obzira na dob)?

	f	%
1 dijete	263	25,5
2 djeteta	457	44,2
3 djeteta	72	7,0
4 i više djece	24	2,4
B.o.	217	21,0
Ukupno	1033	100

Tablica 81.

(Za mlade od 40 godina koji već imaju djecu):

Kad biste živjeli u odgovarajućim životnim prilikama, biste li voljeli imati više od dvoje djece?

	f	%
Da	172	16,7
Ne	109	10,6
Već imam više od dvoje djece	74	7,2
Ne znam	-	-
B.o.	678	65,6
Ukupno	1033	100

Tablica 82.

Kakav je vaš stambeni status?

	f	%
Podstanar	82	7,9
Stanarsko pravo (osobno ili netko od članova kućanstva)	106	10,3
Vlasnik stana, uključujući i otkupljene stanove (osobno ili netko od članova kućanstva)	298	28,8
Vlasnik kuće (osobno ili netko od članova kućanstva)	512	49,6
Nešto drugo	27	2,6
B.o.	8	0,8
Ukupno	1033	100

Tablica 83.

Koliki je približno mjesečni prihod po članu vašega kućanstva (približni prosjek za zadnja tri mjeseca)? Molimo vas da uzmete u obzir ukupni prihod koji pritiče u vaše kućanstvo (plaće, mirovine, honorarni rad i sl) te da ga ne umanjujete za iznos eventualnih kredita.

	f	%
Manje od 200,00 kuna po članu	24	2,3
Više od 200,00 manje od 500,00 kuna po članu	94	9,1
Više od 500,00 manje od 1000,00 kuna po članu	279	27,0
Više od 1000,00 manje od 1500,00 kuna po članu	263	25,5
Više od 1500,00 manje od 2000,00 kuna po članu	163	15,8
Više od 2000,00 manje od 3000,00 kuna po članu	109	10,6
Više od 3000,00 manje od 5000,00 kuna po članu	44	4,3
Više od 5000,00 kuna po članu	8	0,8
Ne znam, nisu mi poznati prihodi svih članova domaćinstva	46	4,5
B.o.	3	0,3
Ukupno	1033	100

Tablica 84.

Kako biste, u općim uvjetima života u Sisku, procijenili životni standard svoga kućanstva?

	f	%
Znatno višim od prosjeka	11	1,1
Nešto višim od prosjeka	77	7,5
Prosječnim	502	48,2
Nešto nižim od prosjeka	227	22,0
Znatno nižim od prosjeka	193	18,7
Ne mogu ocijeniti	18	1,7
B.o.	5	0,5
Ukupno	1033	100

Tablica 85.

A kako procjenjujete svoj životni standard u odnosu na standard stanovništva u ostalim dijelovima Hrvatske?

	f	%
Znatno višim od prosjeka	11	1,1
Nešto višim od prosjeka	49	4,7
Prosječnim	470	45,5
Nešto nižim od prosjeka	248	24,0
Znatno nižim od prosjeka	190	18,4
Ne mogu ocijeniti	59	5,7
B.o.	6	0,6
Ukupno	1033	100

Tablica 86.

Što od navedenoga posjeduje vaše kućanstvo, a što biste željeli imati?

	Imam		Želio bih imati		Nemam i ne želim imati		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1. Telefon	969	93,8	47	4,5	8	0,8	9	0,9
2. Televizor u boji	1002	97,0	18	1,7	4	0,4	9	0,9
3. Stroj za pranje rublja	964	93,3	54	5,2	7	0,7	8	0,8
4. Stroj za pranje posuđa	84	8,1	426	41,2	488	47,2	35	3,4
5. Sanduk za zamrzavanje (frizer)	947	91,7	41	4,0	34	3,3	11	1,1
6. Videouređaj	646	62,5	180	17,4	191	18,5	16	1,5
7. HI-fi uređaj, glazbena linija	530	51,3	258	25,0	222	21,5	23	2,2
8. Osobno računalo	150	14,5	496	48,0	366	35,4	21	2,0
9. Videokamera	74	7,2	531	51,4	400	38,7	28	2,7
10. Automobil	622	60,2	242	23,4	153	14,8	16	1,5
11. Čamac, jahta	50	4,8	406	39,3	546	52,9	31	3,0
12. Vikendica	169	16,4	525	50,8	313	30,3	26	2,5
13. Obradivo zemljište (vrt, vinograd, oranica i sl.)	625	60,5	168	16,3	224	21,7	16	1,5

Tablica 87.

Je ste li vi ili netko iz vaše uže obitelji stradali u ratnim sukobima?

	f	%
Stradao sam ja osobno	68	6,6
Stradao je netko iz moje uže obitelji	199	19,3
Niti ja niti itko iz moje uže obitelji nije stradao u ratnim sukobima	759	73,5
B.o.	7	0,7
Ukupno	1033	100

Tablica 88.

(Ako je odgovor u tablici 87 1. ili 2.) Na koji je način stradao?

	f	%
Lakše tjelesne povrede	78	7,6
Teže tjelesne povrede	73	7,1
Zarobljen	9	0,9
Nestao	7	0,7
Smrtno stradao	95	9,2
B.o.	771	74,6
Ukupno	1033	100

Tablica 89.

Je li vaša obiteljska imovina stradala u Domovinskom ratu?

	f	%
Ne	683	66,1
Manji dio	184	17,8
Veći dio	94	9,1
Potpuno	64	6,2
B.o.	8	0,8
Ukupno	1033	100

Tablica 90.

Kako često obavljate pojedine od ovih aktivnosti?

	Često		Ponekad		Rijetko ili nikad		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Gledanje televizije	653	63,2	337	32,6	42	4,1	1	0,1
Gledanje videokazeta	81	7,8	391	37,9	552	53,4	9	0,9
Čitanje novina	464	44,9	431	41,7	136	13,2	2	0,2
Čitanje knjiga	217	21,0	403	39,0	407	39,4	6	0,6
Aktivnosti "uradi sam" (izrada i popravci predmeta, šivanje, pletenje, vezenje i sl.)	419	40,6	333	32,2	271	26,2	10	1,0
Rad u vrtu, voćnjaku itd.	417	40,4	273	26,4	337	32,6	6	0,6
Honorarni rad, rad u "fušu"	58	5,6	160	15,5	800	77,4	15	1,5
Dopunsko školovanje ili usavršavanje	55	5,3	109	10,6	847	82,0	22	2,1

Tablica 90.
(nastavak)

	Često		Ponekad		Rijetko ili nikad		B.o.	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Posjete i druženje s rođacima i prijateljima	498	48,2	495	47,9	31	3,0	9	0,9
Šetnje	314	30,4	515	49,9	194	18,8	10	1,0
Boravak na rijeci ili uz rijeku	172	16,7	440	42,6	409	39,6	12	1,2
Odlazak na sportska natjecanja	76	7,4	238	23,0	707	68,4	12	1,2
Rekreativno bavljenje sportom	88	8,5	184	17,8	747	72,3	14	1,4
Odlazak u restorane	34	3,3	255	24,7	729	70,6	15	1,5
Odlazak u kafiće, buffete, kavane	133	12,9	316	30,6	575	55,7	9	0,9
Odlazak u diskotekove, plesnjake	41	4,0	107	10,4	874	84,6	11	1,1
Odlasci u kino	28	2,7	218	21,1	777	75,2	10	1,0
Odlasci u kazalište, koncerte, izložbe	26	2,5	241	23,3	754	73,0	12	1,2

Tablica 91.

Kako često odlazite na rijeku?

	f	%
Živim na samoj obali rijeke	97	9,4
Svaki dan po nekoliko puta	24	2,3
Jednom dnevno	39	3,8
Nekoliko puta tjedno	102	9,9
Jednom tjedno	78	7,6
Jednom u dva do tri tjedna	91	8,8
Jednom na mjesec	89	8,6
Jednom u nekoliko mjeseci	183	17,7
Jednom na godinu ili rjeđe	105	10,2
Uopće ne odlazim na rijeku	221	21,4
B.o.	4	0,4
Ukupno	1033	100

Tablica 92.

Smatrate li sebe u Sisku:

	f	%
Domaćim	880	85,2
Došljakom	101	9,8
Ne mogu ocijeniti	41	4,0
B.o.	11	1,1
Ukupno	1033	100

Tablica 93.

Ako ste doseljeni u Sisak, održavate li vezu sa starim krajem (iz kojeg ste se doselili ili u kojem ste odrasli)?

/moguće više odgovora, % za svaki odgovor u odnosu na ukupan broj ispitanika/

	f	%
Obradujem tamo zemlju	66	6,4
Imam ili gradim vikendicu	14	1,4
Gradim ili uređujem kuću za trajno stanovanje	24	2,3
Posjećujem rođake i prijatelje	304	29,4
Nešto drugo	15	1,5
Održavam slabe ili nikakve veze sa starim krajem	169	16,4
Nisam doseljen	409	39,6

Tablica 94.

Ako ste doseljeni u Sisak, kako često odlazite u stari kraj?

	f	%
Uopće ili gotovo uopće ne odlazim	109	10,6
Jednom u nekoliko godina	59	5,7
Približno jednom na godinu	98	9,5
Više puta godišnje	136	13,2
Približno jednom mjesečno	44	4,3
Više puta mjesečno	33	3,2
Približno jednom tjedno	29	2,8
Više puta na tjedan	13	1,3
Nisam doseljen	437	42,3
B.o.	75	7,3
Ukupno	1033	100

Tablica 95.

Namjeravate li i dalje živjeti u Sisku?

	f	%
Da, namjeravam trajno živjeti u Sisku	847	82,0
Ne, tu sam samo privremeno i nastojat ću se odseliti čim to bude moguće	101	9,8
Odselit ću se kad ostarim ili odem u mirovinu	45	4,4
Nešto drugo	32	3,1
B.o.	8	0,8
Ukupno	1033	100

Tablica 96.

Mislite li da će vaša djeca ostati živjeti u Sisku ili će se odseliti?

	f	%
Vjerujem da će ostati	400	38,7
Mislim da će se odseliti	107	10,4
Već se jedno ili više djece odselilo	86	8,3
Ne znam, ne mogu ocijeniti	271	26,2
Nemam djece	159	15,4
B.o.	10	1,0
Ukupno	1033	100

Tablica 97.

Komunikacija s ispitanikom

	f	%
Vrlo dobra	375	36,3
Dobra, uobičajena	528	51,1
Teškoće u razumijevanju pitanja	77	7,5
Slaba motiviranost ispitanika	47	4,5
B.o.	6	0,6
Ukupno	1033	100

Dodatak II.

PREGLED
REZULTATA
ANKETNOG
ISTRAŽIVANJA
PO PROSTORNIM
CJELINAMA

<i>Redni broj cjeline</i>	<i>Zone unutar prostorne cjeline</i>	<i>Broj ispitanika</i>
I	Novi Sisak	141
II	Zeleni brijeg, Galdovo Kaptolsko	117
III	Centar	121
IV	Željezara, "Eugen Kvaternik", Buićevo	313
V	Galdovo	88
VI	Rubne zone (Žabno, Odra Sisačka, Staro Pračno, Novo Selo Palanječko, Topolovac, Budaševo, Hrastelnica)	253

Tablica 1.

U proteklih nekoliko desetljeća razvitak Siska bitno je promijenio i grad i njegovu okolicu. Možete li ocijeniti čemu je pritom data prednost – gradu Sisku ili naseljima u okolici?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Prednost je data gradu Sisku koji se razvijao na račun naselja u okolici	55	39,0	27	23,1	19	15,7	146	46,6	54	61,4	124	49,0
Prednost je data razvitku naselja u okolici	30	21,3	27	23,1	29	24,0	43	13,7	2	2,3	14	5,5
Grad Sisak i njegova okolica razvijali su se ravnopravno	22	15,6	34	29,1	38	31,4	65	20,8	14	15,9	71	28,1
Ne znam, ne mogu ocijeniti	34	24,1	26	22,2	34	28,1	55	17,6	17	19,3	40	15,8
B.o.	-	-	3	2,6	1	0,8	4	1,3	1	1,1	4	1,6
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 111,85 \quad df = 20 \quad p < 0,01$$

Tablica 2.

Je li, po vašoj ocjeni, dobro određena granica između gradskog i negradskog područja u vašem naselju?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Granica je prihvatljiva	48	34,0	64	54,7	74	61,2	105	33,5	58	65,9	131	51,8
Granica je preširoka – u gradsko područje uključeno je mnogo naselja gdje se živi seoskim životom	57	40,4	29	24,8	21	17,4	126	40,3	19	21,6	63	24,9
Granica je preuska – gradsko je područje odviše malo pa je izvan grada ostao velik broj naselja gdje se živi gradskim načinom života	22	15,6	15	12,8	6	5,0	43	13,7	7	0,8	45	17,8
Ne mogu ocijeniti	14	9,9	8	6,8	20	16,5	38	12,1	4	4,5	14	5,5
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	1	0,3	-	-	-	-
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 91,93 \quad df = 20 \quad p < 0,01$$

Tablica 3.

Treba li, po vašemu mišljenju, grad i dalje širiti ili je za razvoj dostatno postojeće područje?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Grad se treba dalje širiti	49	34,8	23	19,7	21	17,4	120	38,3	23	26,1	81	32,0
Grad ne treba širiti izvan postojeće urbane strukture	74	52,5	75	64,1	80	66,1	149	47,6	49	55,7	140	55,3
Ne znam, ne mogu ocijeniti	17	12,1	19	16,2	20	16,5	42	13,4	16	18,2	32	12,6
B.o.	1	0,7	-	-	-	-	2	0,6	-	-	-	-
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 33,56 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 4.

Koliko ste, kao građanin Siska, zadovoljni rješavanjem sljedećih pitanja i problema grada?

/prosječna ocjena (M) izračunana je prema skali: vrlo zadovoljan (5), uglavnom zadovoljan (4), nemam stava (3), uglavnom nezadovoljan (2), vrlo nezadovoljan (1)/

	I		II		III		IV		V		VI		F(p)
	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	
Zaštita okoliša	2,32	1,24	2,21	1,24	2,73	1,22	2,11	1,04	2,22	1,14	2,38	1,15	F=5,58 p<0,01
Gospodarenje riječnom obalom	2,29	1,12	2,39	1,25	2,75	1,13	2,37	1,09	2,14	1,06	2,22	1,06	F=4,62 p<0,01
Čuvanje kulturne baštine	2,49	1,28	2,48	1,28	2,61	1,20	2,66	1,21	2,40	1,08	2,50	1,19	F=1,02 p>0,05
Rješavanje problema velikih industrijskih zagadivača	1,79	1,10	1,86	1,14	2,35	1,07	1,60	0,86	1,74	1,00	1,70	0,95	F=10,54 p<0,01
Izgradnja gradskih prometnica	2,34	1,21	2,38	1,32	2,74	1,26	2,34	1,20	2,33	1,13	2,33	1,22	F=2,31 p<0,05
Opremanje grada komunalnom opremom (vodovod, kanalizacija, plin, asfalt i sl.)	2,60	1,30	2,29	1,32	2,69	1,25	2,38	1,27	1,34	0,71	2,48	1,24	F=15,39 p<0,01
Opremanje grada društvenim sadržajima (kulturnim i zdravstvenim objektima, školama, vrtićima i sl.)	2,55	1,28	2,48	1,30	2,68	1,28	2,50	1,27	2,05	1,16	2,50	1,18	F=2,90 p<0,05
Arhitektonsko oblikovanje novih kuća	2,71	1,23	2,79	1,21	3,01	1,10	2,80	1,08	2,86	1,07	3,18	1,04	F=5,03 p<0,01
Obnova gradskog središta	2,50	1,24	2,51	1,21	2,54	1,19	2,87	1,16	2,41	1,10	2,79	1,13	F=4,67 p<0,01
Izgradnja stambenih naselja	2,01	1,13	2,36	1,10	2,42	1,17	2,26	1,09	2,08	0,95	2,47	1,10	F=4,15 p<0,01
Održavanje grada (čistoća, fasade, zelenilo itd.)	2,65	1,33	2,50	1,27	2,84	1,27	2,64	1,26	2,45	1,22	2,93	1,22	F=3,43 p<0,01
Zaštita i sigurnost stanovništva (zaštita od kriminala, terorizma i sl.)	3,18	1,27	3,01	1,31	3,38	1,11	2,87	1,28	2,92	1,25	3,13	1,21	F=3,70 p<0,01
Briga o mladima i njihovoj budućnosti	1,57	0,90	1,48	0,81	1,69	0,98	1,60	0,86	1,64	0,80	1,57	0,91	F=0,75 p>0,05
Očuvanje specifičnosti lokalnog načina života	2,72	1,10	2,60	1,11	2,61	1,08	2,64	1,11	2,74	0,97	2,74	1,09	F=0,53 p>0,05
Mogućnost korištenja rijeka u svakodnevnom životu stanovništva	2,54	1,28	2,31	1,26	2,92	1,11	2,57	1,16	2,19	1,20	2,40	1,14	F=5,39 p<0,01

Tablica 5.

Koje je koristi, prema vašemu mišljenju, dosadašnji razvitak Siska donio stanovnicima grada? Označite stupanj slaganja sa svakom od sljedećih tvrdnji:

/prosječna ocjena (M) izračunana je prema skali: u potpunosti se slažem (5), uglavnom se slažem (4), ne mogu ocijeniti (3), uglavnom se ne slažem (2), nimalo se ne slažem (1)/

	I		II		III		IV		V		VI		F(p)
	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	
Sisak se razvio u grad siguran i ugodan za život	2,76	1,30	2,50	1,39	2,69	1,23	2,50	1,18	1,97	1,15	2,60	1,23	F=5,20 p<0,01
Stvoreno je gradsko gospodarstvo s obilnom ponudom radnih mjesta i dobrim mogućnostima zarade	1,32	0,66	1,29	0,81	1,41	0,89	1,43	0,81	1,11	0,41	1,25	0,59	F=3,74 p<0,01
Stvoreni su uvjeti za bolju budućnost mladih ljudi	1,27	0,52	1,29	0,70	1,39	0,87	1,42	0,73	1,18	0,42	1,27	0,63	F=2,68 p<0,05
Sisak se povezao s razvijenim svijetom i postao njegov dio	1,51	0,83	1,44	0,76	1,83	1,20	1,60	0,89	1,24	0,50	1,48	0,73	F=5,86 p<0,01

Tablica 5. (nastavak)

	I		II		III		IV		V		VI		F(p)
	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	
Sisak je postao značajno pokrajinsko kulturno i intelektualno središte	2,15	1,24	1,97	1,20	2,10	1,23	1,99	1,11	1,49	0,84	1,91	1,06	F=4,43 p<0,01
Stvorene su mogućnosti da svatko odabere način života koji mu najviše odgovara	1,93	1,14	1,63	0,99	1,86	1,20	1,65	0,93	1,31	0,72	1,66	0,94	F=5,24 p<0,01

Tablica 6.

A koje je štete dosadašnji razvitak Siska donio svojim stanovnicima? Označite stupanj slaganja sa sljedećim tvrdnjama /prosječna ocjena (M) izračunana je prema skali: u potpunosti se slažem (5), uglavnom se slažem (4), ne mogu ocijeniti (3), uglavnom se ne slažem (2), nimalo se ne slažem (1)/

	I		II		III		IV		V		VI		F(p)
	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	
Zapušteno je gradsko zelenilo i gradski okoliš	3,21	1,33	3,45	1,36	3,17	1,22	3,65	1,20	3,64	1,23	3,00	1,18	F=9,71 p<0,01
Onečišćene su rijeke i uništen život u rijekama	3,82	1,14	3,96	1,18	3,63	1,10	3,98	1,06	4,32	0,89	3,85	1,08	F=4,77 p<0,01
Razvile su se grane industrije koje štete razvitku i prosperitetu grada	2,92	1,39	3,22	1,44	3,17	1,22	3,20	1,38	3,61	1,31	3,09	1,36	F=3,06 p<0,01
Stvoren je prometni kaos, otežano je odvijanje gradskog prometa	3,08	1,43	3,43	1,40	2,90	1,31	3,32	1,29	3,24	1,31	3,41	1,27	F=3,45 p<0,01
Uništen je tradicionalni način života	3,14	1,29	3,50	1,19	3,09	1,15	3,43	1,24	3,51	1,08	3,44	1,16	F=3,19 p<0,01
Narušen je izgled grada lošim urbanističkim i građevinskim zahvatima	30,2	1,34	3,15	1,39	3,27	1,11	3,14	1,25	3,30	1,12	2,91	1,19	F=2,33 p<0,05
Stvoreno je previše opasnosti i rizika za život građana	2,65	1,26	2,86	1,30	2,69	1,11	3,05	1,33	2,90	1,20	2,81	1,18	F=2,73 p<0,05

Tablica 7.

Što bi, po vašemu mišljenju, bilo najbolje učiniti s tzv. "divljim naseljima" u okolici grada (kakvo je npr. naselje Capraške poljane)?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Preseliti stanovnike na susjedno područje	12	8,5	4	3,4	13	10,7	21	6,7	5	5,7	22	8,7
Urediti/obnoviti ih na postojećoj lokaciji	103	73,0	93	79,5	89	73,6	230	73,5	71	80,7	179	70,8
Raseliti ih	11	7,8	6	5,1	6	5,0	24	7,7	5	5,7	20	7,9
Nešto drugo	3	2,1	4	3,4	-	-	14	4,5	1	1,1	4	1,6
Ne znam, ne mogu ocijeniti	12	8,5	10	8,5	13	10,7	23	7,3	6	6,8	27	10,7
B.o.	-	-	-	-	-	-	1	0,3	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 23,40 \quad df = 25 \quad p > 0,05$$

Tablica 8.

Kakve ste koristi i štete vi osobno imali od dosadašnjeg razvitka grada? Razvitak grada je:

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Povoljno utjecao na uvjete mog života i života moje obitelji	20	14,2	10	8,5	14	11,6	32	10,2	3	3,4	31	12,3
Nepovoljno utjecao na uvjete mog života i života moje obitelji	21	14,9	23	19,7	23	19,0	76	24,3	26	29,5	42	16,6
Otežao uvjete mog života ali je osigurao dobru perspektivu mladima	1	0,7	8	6,8	7	5,8	9	2,9	1	1,1	6	2,4
Nije imao značajnijeg utjecaja na moj život kao ni na život moje obitelji	89	63,1	66	56,4	66	54,5	167	53,4	53	60,2	150	59,3
Ne znam, ne mogu ocijeniti	10	7,1	9	7,7	11	9,1	29	9,3	5	5,7	23	9,1
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	-	-	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 37,69 \quad df = 25 \quad p < 0,05$$

Tablica 9.

Mislite li da vam Sisak može osigurati bolje ili lošije uvjete za život nego drugi hrvatski gradovi?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Može pružiti bolje mogućnosti za život nego većina drugih hrvatskih gradova	3	2,1	19	16,2	22	18,2	67	21,4	5	5,7	43	17,0
Pružila slične mogućnosti za život kao i drugi veći hrvatski gradovi	25	17,7	48	41,0	62	51,2	105	33,5	31	35,2	110	43,5
Pružila lošije uvjete za život nego većina drugih hrvatskih gradova	62	44,0	45	38,5	24	19,8	111	35,5	49	55,7	81	32,0
Ne znam, ne mogu ocijeniti	46	32,6	5	4,3	10	8,3	21	6,7	2	2,3	12	4,7
B.o.	3	2,1	-	-	3	2,5	9	2,9	1	1,1	7	2,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 48,83 \quad df = 20 \quad p < 0,01$$

Tablica 10.1. – 10.12.

Koliko su pojedina obilježja karakteristična za život u Sisku?

Tablica 10.1.

Privrženost Sišćana svom gradu

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	50	35,5	47	40,2	37	30,6	108	34,5	28	31,8	72	28,5
Donekle	72	51,1	56	47,9	54	44,6	166	53,0	47	53,4	139	54,9
Uopće ne	12	8,5	9	7,7	25	20,7	21	6,7	7	8,0	28	11,1
Ne mogu ocijeniti	7	5,0	5	4,3	5	4,1	16	5,1	6	6,8	13	5,1
B.o.	-	-	-	-	-	-	2	0,6	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 28,91 \quad df = 20 \quad p > 0,05$$

Tablica 10.2.

Velika uloga lokalne tradicije u životu grada

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	14	9,9	17	14,5	10	8,3	32	10,2	8	9,1	31	12,3
Donekle	65	46,1	52	44,4	35	28,9	168	53,7	36	40,9	121	47,8
Uopće ne	45	31,9	32	27,4	57	47,1	71	22,7	19	21,6	64	25,3
Ne mogu ocijeniti	17	12,1	15	12,8	19	15,7	36	11,5	24	27,3	36	14,2
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	6	1,9	1	1,1	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 57,18 \quad df = 20 \quad p < 0,01$$

Tablica 10.3.

Miješanje različitih životnih stilova i navika

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	41	29,1	38	32,5	41	33,9	90	28,8	15	17,0	69	27,3
Donekle	66	46,8	50	42,7	58	47,9	159	50,8	44	50,0	123	48,6
Uopće ne	19	13,5	12	10,3	14	11,6	24	7,7	8	9,1	29	11,5
Ne mogu ocijeniti	14	9,9	14	12,0	8	6,6	37	11,8	21	23,9	31	12,3
B.o.	1	0,7	3	2,6	-	-	3	1,0	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 32,24 \quad df = 20 \quad p < 0,05$$

Tablica 10.4.

Otvorenost Sišćana prema novom i suvremenom

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	28	19,9	25	21,4	22	18,2	72	23,0	15	17,0	38	15,0
Donekle	80	56,7	53	45,3	44	36,4	158	50,5	47	53,4	126	49,8
Uopće ne	24	17,0	28	23,9	41	33,9	43	13,7	12	13,6	53	20,9
Ne mogu ocijeniti	9	6,4	11	9,4	14	11,6	36	11,5	14	15,9	35	13,8
B.o.	-	-	-	-	-	-	4	1,3	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 46,06 \quad df = 20 \quad p < 0,01$$

Tablica 10.5.

Izrazita sklonost oponašanju načina života drugih gradova

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	22	15,6	11	9,4	10	8,3	44	14,1	8	9,1	37	14,6
Donekle	56	39,7	28	23,9	25	20,7	140	44,7	33	37,5	86	34,0
Uopće ne	46	32,6	59	50,4	63	52,1	79	25,2	28	31,8	82	32,4
Ne mogu ocijeniti	17	12,1	18	15,4	23	19,0	45	14,4	19	21,6	46	18,2

Tablica 10.5. (nastavak)

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	5	1,6	-	-	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$\chi^2 = 64,39$ df = 20 **p<0.01**

Tablica 10.6.

"Utapanje" pojedinaca u masu, gubitak posebnosti

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	39	27,7	24	20,5	19	15,7	93	29,7	16	18,2	72	28,5
Donekle	56	39,7	46	39,3	45	37,2	122	39,0	34	38,6	82	32,4
Uopće ne	31	22,0	25	21,4	40	33,1	43	13,7	15	17,0	37	14,6
Ne mogu ocijeniti	15	10,6	21	17,9	46	14,7	46	14,7	22	25,0	61	24,1
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	9	2,9	1	1,1	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$\chi^2 = 61,83$ df = 20 **p<0.01**

Tablica 10.7.

Međusobna "otuđenost" građana

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	59	41,8	64	54,7	48	39,7	134	42,8	44	50,0	83	32,8
Donekle	60	42,6	41	35,0	50	41,3	109	34,8	33	37,5	109	43,1
Uopće ne	16	11,3	9	7,7	20	16,5	40	12,8	7	8,0	30	11,9
Ne mogu ocijeniti	6	4,3	3	2,6	3	2,5	24	7,7	2	2,3	30	11,9
B.o.	-	-	-	-	-	-	6	1,9	2	2,3	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$\chi^2 = 50,88$ df = 20 **p<0.01**

Tablica 10.8.

Ugroženost života zagađenim okolišem

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	53	37,6	45	38,5	27	22,3	129	41,2	42	47,7	86	34,0
Donekle	62	44,0	56	47,9	69	57,0	138	44,1	35	39,8	122	48,2
Uopće ne	23	16,3	14	12,0	24	19,8	25	8,0	3	3,4	33	13,0
Ne mogu ocijeniti	2	1,4	-	-	1	0,8	18	5,8	7	8,0	11	4,3
B.o.	1	0,7	2	1,7	-	-	3	1,0	1	1,1	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$\chi^2 = 54,81$ df = 20 **p<0.01**

Tablica 10.9.

Mogućnost da čovjek za kratko vrijeme stekne dobar standard

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	2	1,4	15	12,8	5	4,1	10	3,2	5	5,7	14	5,5
Donekle	16	11,3	15	12,8	14	11,6	33	10,5	6	6,8	23	9,1
Uopće ne	118	83,7	80	68,4	93	76,9	252	80,5	68	77,3	208	82,2
Ne mogu ocijeniti	5	3,5	7	6,0	9	7,4	15	4,8	9	10,2	6	2,4
B.o.	-	-	-	-	-	-	3	1,0	-	-	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 40,58 \quad df = 20 \quad p < 0,01$$

Tablica 10.10.

Siguran svakodnevni život

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	15	10,6	13	11,1	18	14,9	25	8,0	7	8,0	19	7,5
Donekle	86	61,0	69	59,0	73	60,3	168	53,7	46	52,3	161	63,6
Uopće ne	38	27,0	32	27,4	25	20,7	101	32,3	27	30,7	63	24,9
Ne mogu ocijeniti	2	1,4	3	2,6	5	4,1	16	5,1	8	9,1	8	3,2
B.o.	-	-	-	-	-	-	3	1,0	-	-	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 29,14 \quad df = 20 \quad p > 0,05$$

Tablica 10.11.

Poseljačenje gradskog načina života

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	23	16,3	18	15,4	31	25,6	72	23,0	14	15,9	18	7,1
Donekle	63	44,7	46	39,3	51	42,1	135	43,1	33	37,5	101	39,9
Uopće ne	39	27,7	38	32,5	21	17,4	68	21,7	21	23,9	79	31,2
Ne mogu ocijeniti	16	11,3	14	12,0	18	14,9	34	10,9	18	20,5	53	20,9
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	4	1,3	2	2,3	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 56,76 \quad df = 20 \quad p < 0,01$$

Tablica 10.12.

Mogućnost da se živi po vlastitu izboru

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	12	8,5	17	14,5	13	10,7	19	6,1	4	4,5	18	7,1
Donekle	64	45,4	40	34,2	48	39,7	127	40,6	23	26,1	112	44,3
Uopće ne	60	42,6	56	47,9	53	43,8	145	46,3	55	62,5	111	43,9
Ne mogu ocijeniti	5	3,5	4	3,4	7	5,8	16	5,1	5	5,7	8	3,2

Tablica 10.12. (nastavak)

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
B.o.	-	-	-	-	-	-	6	1,9	1	1,1	4	1,6
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 33,15 \quad df = 20 \quad p < 0,05$$

Tablica 11.

Koji od trgova, po vašemu mišljenju, treba urediti kao glavni gradski trg?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Trg Ljudevita Posavskog	20	14,2	10	8,5	15	12,4	26	8,3	5	5,7	49	19,4
Prostor kod glavne tržnice	25	17,7	20	17,1	19	15,7	63	20,1	16	18,2	59	23,3
Trg Josipa Jelačića	75	53,2	69	59,0	74	61,2	154	49,2	49	55,7	98	38,7
Neki drugi prostor	5	3,5	7	6,0	5	4,1	7	2,2	1	1,1	5	2,0
Glavni gradski trg uopće nije Sisku potreban	6	4,3	2	1,7	2	1,7	12	3,8	3	3,4	8	3,2
Ne znam, ne mogu ocijeniti	10	7,1	8	6,8	6	5,0	50	16,0	13	14,8	31	12,3
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	1	0,3	1	1,1	3	1,2
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 64,27 \quad df = 30 \quad p < 0,01$$

Tablica 12.

Koliko je, po vašemu mišljenju, u gradskom identitetu grada Siska važna rimska baština?

/prosječna ocjena (M) izračunana je prema skali: jako je važna (5), uglavnom je važna (4), ne mogu ocijeniti (3), uglavnom je nevažna (2), uopće nije važna (1)/

	M	s
I	4,32	0,92
II	4,64	0,89
III	4,59	0,59
IV	4,20	0,92
V	4,42	0,80
VI	4,34	0,89
F(p)	F = 6,38	p < 0,01

Tablica 13.

Što smatrate važnim, a što manje važnim za daljnje uređenje grada?

/prosječna ocjena (M) izračunana je prema skali: osobito važno (5), uglavnom važno (4), nemam određeno mišljenje (3), uglavnom nevažno (2), sasvim nevažno (1)/

	I		II		III		IV		V		VI		F(p)
	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	
Omogućiti građanima što bolje korištenje riječne obale	4,16	0,70	4,21	1,11	3,79	1,31	4,08	0,97	4,20	0,97	3,95	1,00	F=3,57 p<0,01
Isključiti velike zagađivače s teritorija i okolice grada	3,94	1,34	4,43	0,94	4,11	1,09	4,13	1,11	4,41	1,00	4,12	1,10	F=3,47 p<0,01

Tablica 13. (nastavak)

	I		II		III		IV		V		VI		F(p)
	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	
Omogućiti brži razvoj trgovine i usluga	3,65	1,32	4,21	0,95	3,82	1,07	4,12	1,11	4,32	0,85	3,97	1,11	F=6,69 p<0,01
Omogućiti što efikasnije povezivanje sa Zagrebom	4,31	0,98	4,38	0,96	4,25	0,96	4,35	0,96	4,71	0,75	4,37	0,97	F=2,77 p<0,05
Obnoviti staru gradsku jezgru i zaštititi graditeljsku baštinu	4,50	0,77	4,58	0,71	4,22	0,94	4,41	0,83	4,48	0,83	4,38	0,82	F=2,77 p<0,05
Izgraditi privlačne ulice i trgove u novim naseljima	4,28	0,91	4,50	0,82	3,82	1,14	4,34	0,86	4,44	0,83	4,00	1,04	F=11,03 p<0,01
Poštivati karakteristike lokalnog načina izgradnje	3,83	1,18	4,16	0,93	3,92	1,02	3,94	1,04	3,93	1,04	4,00	0,95	F=1,43 p>0,05
Poštivati potrebe posebnih skupina stanovništva (djece, starijih osoba, invalida i sl.)	4,72	0,53	4,84	0,37	4,71	0,47	4,75	0,53	4,76	0,57	4,80	0,45	F=1,34 p>0,05
Proširiti gradsku samoupravu u odnosu prema Županiji	3,45	1,34	3,75	1,29	3,69	1,21	3,84	1,24	3,28	1,44	3,53	1,24	F=4,19 p<0,01

Tablica 14.

Što mislite o ideji da se u vašem naselju dopusti držanje domaćih životinja (kokoši, svinje, krave i dr.)?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
To je neprihvatljivo	101	71,6	66	56,4	112	92,6	161	51,4	8	9,1	15	5,9
Slazem se s tom mogućnosti	5	3,5	12	10,3	1	0,8	52	16,6	49	55,7	147	58,1
Treba razdvojiti gradska naselja gdje je to nemoguće od onih gdje je to prihvatljivo	35	24,8	36	30,8	8	6,6	94	30,0	29	33,0	88	34,8
Ne mogu ocijeniti	-	-	3	2,6	-	-	6	1,9	2	2,3	2	0,8
B.o.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 447,97 \quad df = 20 \quad p < 0,01$$

Tablica 15.

Što smatrate najvažnijim problemima dijela grada u kojemu živite?

/otvoreno pitanje, samo frekvencije za odgovore koje je navelo više od 1% od ukupnog broja ispitanika/

	I	II	III	IV	V	VI
Gospodarski problemi, nezaposlenost	6	5	8	21	-	12
Zagađenost okoliša	9	2	4	48	-	7
Problem loših cesta i prometa	13	34	16	50	3	18
Nedostatak parkirališta	12	1	12	3	-	-
Nedostatak igrališta za djecu	4	5	5	4	1	1
Rasvjeta	3	5	5	8	-	2
Opća zapuštenost	9	15	12	20	1	3
Komunalni problemi (kanalizacija, odvodnja...)	15	7	4	28	74	138
Okupljalište za mlade	2	-	-	12	1	2
Manjak sadržaja (pošte, banke, trgovine...)	9	7	4	10	-	8
Nesigurnost, kriminal	2	1	1	9	-	-
Plinifikacija	-	9	10	4	1	4

Tablica 16.

Koliko ste zadovoljni sljedećim pojedinostima u dijelu grada u kojemu živite?

	I		II		III		IV		V		VI		F(p)
	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	
Dnevna opskrba	4,27	0,79	4,05	0,92	4,41	0,50	4,11	0,83	4,05	0,63	4,10	0,71	F=4,71 p<0,01
Vrtići	3,86	1,02	3,55	1,06	3,86	0,76	3,69	1,01	2,64	1,29	2,74	1,27	F=19,02 p<0,01
Osnovna škola	4,06	0,92	3,92	0,81	4,03	0,69	3,81	1,02	3,92	0,84	3,08	1,29	F=25,24 p<0,01
Zdravstvena služba	3,56	1,25	3,42	1,26	3,56	1,21	3,03	1,31	3,58	1,04	3,15	1,37	F=6,27 p<0,01
Zanatske usluge	2,74	1,32	2,93	1,13	3,31	1,17	2,64	1,18	2,88	1,20	2,71	1,15	F=5,63 p<0,01
Asfaltne ceste	2,71	1,39	2,67	1,37	3,04	1,33	2,40	1,31	2,74	1,29	2,97	1,31	F=6,70 p<0,01
Zelenilo, parkovi	3,06	1,37	2,52	1,35	3,24	1,27	2,87	1,31	2,76	1,26	2,63	1,26	F=5,40 p<0,01
Održavanje čistoće i odvoz smeća	3,27	1,29	3,01	1,29	3,02	1,33	3,20	1,23	3,47	1,00	3,68	1,08	F=8,47 p<0,01
Kulturne ustanove (biblioteka, kino, galerije itd.)	2,17	1,28	2,15	1,22	2,97	1,17	2,14	1,22	2,13	1,08	2,22	1,08	F=8,06 p<0,01
Sastajališta za mlade	1,85	1,02	1,65	0,91	1,93	1,13	1,69	1,00	1,81	1,00	1,94	0,98	F=1,56 p>0,05
Sastajališta za starije ljude	1,79	0,84	1,71	1,01	2,16	1,14	1,81	1,03	2,22	1,35	1,95	0,99	F=2,65 p<0,05
Sportski objekti i oprema	2,61	1,21	1,96	1,11	2,56	1,13	2,82	1,28	2,18	1,17	2,76	1,26	F=7,53 p<0,01
Javni prijevoz	3,28	1,22	2,39	1,36	3,18	1,08	3,26	1,23	2,71	1,19	3,10	1,27	F=9,68 p<0,01
Odvodnja i kanalizacija	3,44	1,15	3,04	1,26	3,24	1,19	2,98	1,36	2,00	1,31	1,91	1,21	F=19,88 p<0,01
Opremljenost električnim instalacijama	3,51	1,14	3,38	1,16	3,46	1,13	3,27	1,25	3,19	1,28	3,24	1,26	F=1,54 p>0,05
Opći uvjeti života	3,35	1,09	2,78	1,17	3,55	0,95	2,74	1,25	2,72	1,08	3,10	1,13	F=13,14 p<0,01

Tablica 17.

Molimo vas da ocjenama od 1 do 5 (kao u školi) ocijenite sljedeće pojedinosti u vašemu životu:

	I		II		III		IV		V		VI		F(p)
	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	M	s	
Prehrana	3,85	0,92	3,83	0,96	3,73	0,85	3,68	0,99	3,49	0,95	3,87	0,89	F=3,03 p<0,05
Uvjeti stanovanja	3,72	0,99	3,79	0,99	3,72	0,99	3,28	1,21	3,31	0,96	3,69	0,93	F=8,76 p<0,01
Radno mjesto	2,68	1,51	2,91	1,33	3,23	1,54	2,69	1,41	2,74	1,05	2,89	1,41	F=2,30 p<0,05
Vaše osobno zdravlje	3,36	1,05	3,54	1,23	3,42	0,98	3,43	1,12	3,15	0,95	3,40	1,03	F=1,45 p>0,05
Zdravlje članova obitelji	3,76	0,96	3,83	0,99	3,64	0,85	3,62	1,03	3,15	0,93	3,51	0,96	F=6,35 p<0,01
Materijalno stanje kućanstva	2,89	1,03	2,94	1,00	3,07	0,83	2,63	1,06	2,68	0,87	2,94	0,86	F=5,54 p<0,01
Ugled među osobama iz bliže okolice (susjedima, kolegama s posla i sl.)	3,85	0,74	4,01	0,88	3,77	0,64	3,75	0,87	3,52	0,73	3,94	0,82	F=5,30 p<0,01
Vaša osobna životna perspektiva	2,97	1,12	3,29	0,99	2,98	0,92	3,04	1,13	2,76	0,83	3,29	0,94	F=5,46 p<0,01
Životna perspektiva mladih članova obitelji	3,08	1,28	3,09	1,12	3,16	0,96	2,97	1,24	2,78	1,04	3,38	1,07	F=5,01 p<0,01
Mogućnost da birate način života prema vlastitim željama i mjerilima	2,34	1,17	2,64	1,20	2,68	0,93	2,30	1,16	2,28	0,98	2,75	1,02	F=6,96 p<0,01
Opće životne prilike u vašem gradu	2,48	0,78	2,59	0,88	2,94	0,66	2,42	0,84	2,46	0,76	2,60	0,79	F=7,82 p<0,01

Tablica 18.

Kako je, prema vašoj vlastitoj ocjeni, riješeno vaše stambeno pitanje?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Vrlo dobro	44	31,2	24	20,5	33	27,3	68	21,7	11	12,5	79	31,2
Dobro	76	53,9	74	63,2	69	57,0	133	42,5	58	65,9	132	52,2
Loše	14	9,9	12	10,3	14	11,6	60	19,2	7	8,0	34	13,4
Vrlo loše, uopće nije riješeno	7	5,0	6	5,1	4	3,3	52	16,6	12	13,6	6	2,4
B.o.	-	-	1	0,9	1	0,8	-	-	-	-	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 88,54 \quad df = 20 \quad p < 0.01$$

Tablica 19.1–19.15.

Na što biste se mogli požaliti u vezi s vašim sadašnjim uvjetima stanovanja?

Tablica 19.1.

Premalen stambeni prostor

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	19	13,5	19	16,2	16	13,2	61	19,5	9	10,2	18	7,1
Donekle	43	30,5	22	20,7	25	20,7	91	29,1	26	29,5	58	22,9
Ne	79	56,0	76	65,0	80	66,1	156	49,8	52	59,1	174	68,8
B.o.	-	-	-	-	-	-	5	1,6	1	1,1	3	1,2
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 40,08 \quad df = 15 \quad p < 0.01$$

Tablica 19.2.

Neprikladan stambeni raspored

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	14	9,9	16	13,7	16	13,2	52	16,6	11	12,5	13	5,1
Donekle	40	28,4	22	18,8	17	14,0	104	33,2	22	25,0	69	27,3
Ne	87	61,7	79	67,5	88	72,7	153	48,9	53	60,2	170	67,2
B.o.	-	-	-	-	-	-	4	1,3	2	2,3	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 52,53 \quad df = 15 \quad p < 0.01$$

Tablica 19.3.

Slaba opremljenost stana (neriješeno grijanje, nedostatak vode, plina, telefona i sl.)

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	15	10,6	7	6,0	16	13,2	39	12,5	7	8,0	19	7,5
Donekle	39	27,7	42	35,9	44	36,4	88	28,1	49	55,7	82	32,4
Ne	87	61,7	67	57,3	61	50,4	180	57,5	30	34,1	151	59,7
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	6	1,9	2	2,3	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 42,51 \quad df = 15 \quad p < 0.01$$

Tablica 19.4.

Vlažnost ili oronulost stana

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	11	7,8	8	6,8	13	10,7	38	12,1	7	8,0	16	6,3
Donekle	23	16,3	18	15,4	7	5,8	73	23,3	21	23,9	56	22,1
Ne	107	75,9	90	76,9	101	83,5	195	62,3	58	65,9	179	70,8
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	7	2,2	2	2,3	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 39,43 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 19.5.

Teška pristupačnost stana (nezgodna lokacija, previsok kat i sl.)

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	3	2,1	8	6,8	8	6,6	33	10,5	3	3,4	5	2,0
Donekle	25	17,7	15	12,8	16	13,2	51	16,3	2	2,3	18	7,1
Ne	113	80,1	92	78,6	96	79,3	220	70,3	81	92,0	227	89,7
B.o.	-	-	2	1,7	1	0,8	9	2,9	2	2,3	3	1,2
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 57,77 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 19.6.

Ružna ili zapuštena stambena zgrada

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	9	6,4	6	5,1	18	14,9	48	15,3	3	3,4	2	0,8
Donekle	46	32,6	24	20,5	28	23,1	89	28,4	8	9,1	46	18,2
Ne	86	61,0	85	72,6	75	62,0	169	54,0	75	85,2	202	79,8
B.o.	-	-	2	1,7	-	-	7	2,2	2	2,3	3	1,2
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 92,55 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 19.7.

Veliki izdaci za stan

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	44	31,2	34	29,1	21	17,4	115	36,7	37	42,0	27	10,7
Donekle	61	43,3	44	37,6	47	38,8	111	35,5	22	25,0	70	27,7
Ne	36	25,5	38	32,5	53	43,8	77	24,6	26	29,5	154	60,9
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	10	3,2	3	3,4	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 131,73 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 19.8.
Neugodni susjedi

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	12	8,5	8	6,8	6	5,0	22	7,0	11	12,5	10	4,0
Donekle	28	19,9	27	23,1	14	11,6	61	19,5	9	10,2	26	10,3
Ne	101	71,6	81	69,2	101	83,5	224	71,6	65	73,9	211	83,4
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	6	1,9	3	3,4	6	2,6
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$\chi^2 = 36,87$ df = 15 p<0.01

Tablica 19.9.
Slaba opremljenost naselja (trgovine, škole, banke, pošte, zdravstvene ustanove, vrtići i sl.)

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	13	9,2	19	16,2	1	0,8	62	19,8	21	23,9	95	37,5
Donekle	48	34,0	35	29,9	13	10,7	103	32,9	50	56,8	111	43,9
Ne	79	56,0	63	53,8	106	87,6	144	46,0	16	18,2	46	18,2
B.o.	1	0,7	-	-	1	0,8	4	1,3	1	1,1	-	-
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$\chi^2 = 222,90$ df = 15 p<0.01

Tablica 19.10.
Ružan izgled i slabo održavanje naselja

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	17	12,1	18	15,4	11	9,1	95	30,4	15	17,0	46	18,2
Donekle	76	53,9	74	40,2	40	33,1	124	39,6	32	36,4	115	45,5
Ne	48	34,0	50	42,7	69	57,0	88	28,1	38	43,2	89	35,2
B.o.	-	-	2	1,7	1	0,8	6	1,9	3	3,4	3	1,2
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$\chi^2 = 67,66$ df = 15 p<0.01

Tablica 19.11.
Zagađenost zraka i okolice

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	46	32,6	23	19,7	17	14,0	160	51,1	45	51,1	62	24,5
Donekle	70	49,6	50	42,7	62	51,2	124	39,6	31	35,2	117	46,2
Ne	25	17,7	43	36,8	42	34,7	24	7,7	10	11,4	73	28,9
B.o.	-	-	1	0,9	-	-	5	1,6	2	2,3	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$\chi^2 = 137,96$ df = 15 p<0.01

Tablica 19.12.

Neodgovarajuća lokacija

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	8	5,7	8	6,8	-	-	69	22,0	8	9,1	13	5,1
Donekle	39	27,7	25	21,4	-	-	100	31,9	13	14,8	60	23,7
Ne	94	66,7	82	70,1	121	100	138	44,1	64	72,7	177	70,0
B.o.	-	-	2	1,7	-	-	6	1,9	3	3,4	3	1,2
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 161,52 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 19.13.

Loši uvjeti za život djece u naselju

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	18	12,8	21	17,9	10	8,3	100	31,9	13	14,8	52	20,6
Donekle	51	36,2	30	25,6	33	27,3	114	36,4	41	46,6	84	33,2
Ne	72	51,1	66	56,4	77	63,6	94	30,0	32	36,4	116	45,8
B.o.	-	-	-	-	1	0,8	5	1,6	2	2,3	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 81,35 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 19.14.

Loši uvjeti za život starijih osoba

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	20	14,2	15	12,8	5	4,1	96	30,7	11	12,5	47	18,6
Donekle	56	39,7	40	34,2	27	22,3	126	40,3	44	50,0	77	30,4
Ne	64	45,4	61	52,1	89	73,6	84	26,8	30	34,1	127	50,2
B.o.	1	0,7	1	0,9	-	-	7	2,2	3	3,4	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 116,93 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 19.15.

Loš sastav stanovnika naselja

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Izrazito	10	7,1	7	6,0	7	5,8	52	16,6	7	8,0	9	3,6
Donekle	44	31,2	34	29,1	13	10,7	93	29,7	16	18,2	37	14,6
Ne	87	61,7	74	63,2	99	81,8	160	51,1	62	70,5	203	80,2
B.o.	-	-	2	1,7	2	1,7	8	2,6	3	3,4	4	1,6
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 89,06 \quad df = 15 \quad p < 0,01$$

Tablica 20.

Planirate li u skorijoj budućnosti promijeniti mjesto stanovanja? Ako da, kamo se namjeravate preseliti?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
U isti dio grada u kojemu i sada živim	4	2,8	9	7,7	5	4,1	15	4,8	2	2,3	3	1,2
U drugi dio Siska	10	7,1	6	5,1	1	0,8	34	10,9	4	4,5	4	1,6
U drugo naselje na području Županije	12	8,5	6	5,1	4	3,3	15	4,8	6	6,8	8	3,2
U neki drugi dio Hrvatske	13	9,2	5	4,3	5	4,1	15	4,8	4	4,5	6	2,4
U inozemstvo	4	2,8	1	0,9	1	0,8	16	5,1	-	-	4	1,6
Namjeravam se preseliti, ali još ne znam kamo	21	14,9	9	7,7	6	5,0	43	13,7	14	15,9	29	11,5
Ne namjeravam se seliti	76	53,9	81	69,2	99	81,8	174	55,6	58	65,9	197	77,9
B.o.	1	0,7	-	-	-	-	1	0,3	-	-	2	0,8
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 100,16 \quad df = 35 \quad p < 0,01$$

Tablica 21.

Kako biste, u općim uvjetima života u Sisku, procijenili životni standard svoga kućanstva?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Znatno višim od prosjeka	2	1,4	-	-	3	2,5	3	1,0	2	2,3	1	0,4
Nešto višim od prosjeka	13	9,2	11	9,4	20	16,5	16	5,1	3	3,4	14	5,5
Prosječnim	65	46,1	47	40,2	69	57,0	140	44,7	35	39,8	146	57,7
Nešto nižim od prosjeka	34	24,1	27	23,1	17	14,0	69	22,0	25	28,4	55	21,7
Znatno nižim od prosjeka	24	17,0	28	23,9	11	9,1	79	25,2	19	21,6	32	12,6
Ne mogu ocijeniti	3	2,1	2	1,7	-1	0,8	4	1,3	4	4,5	4	1,6
B.o.	-	-	2	1,7	-	-	2	0,6	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 72,91 \quad df = 30 \quad p < 0,01$$

Tablica 22.

A kako procjenjujete svoj životni standard u odnosu na standard stanovništva u ostalim dijelovima Hrvatske?

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Znatno višim od prosjeka	2	1,4	1	0,9	3	2,5	2	0,6	2	2,3	1	0,4
Nešto višim od prosjeka	7	5,0	5	4,3	18	14,9	10	3,2	2	2,3	7	2,8
Prosječnim	66	46,8	53	45,3	68	56,2	114	36,4	35	39,8	134	53,0
Nešto nižim od prosjeka	32	22,7	25	21,4	17	14,0	87	27,8	24	27,3	63	24,9
Znatno nižim od prosjeka	23	16,3	29	24,8	9	7,4	80	25,6	19	21,6	30	11,9
Ne mogu ocijeniti	11	7,8	2	1,7	5	4,1	18	5,8	6	6,8	17	6,7
B.o.	-	-	2	1,7	1	0,8	2	0,6	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100	117	100	121	100	313	100	88	100	253	100

$$\chi^2 = 92,28 \quad df = 30 \quad p < 0,01$$

Tablica 23.1.

Kako često odlazite u središte grada?

	I		II		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Živim u središtu grada	-	-	7	6,0	1	0,3	1	1,1	-	-
Svaki dan po nekoliko puta	14	9,9	36	30,8	22	7,0	15	17,0	38	15,0
Jednom dnevno	36	25,5	21	17,9	39	12,5	11	12,5	56	22,1
Nekoliko puta tjedno	46	32,6	22	18,8	78	24,9	23	26,1	50	19,8
Jednom tjedno	22	15,6	13	11,1	74	23,6	15	17,0	44	17,4
Jednom u dva do tri tjedna	11	7,8	3	2,6	43	13,7	4	4,5	21	8,3
Jednom na mjesec	6	4,3	8	6,8	28	8,9	13	14,8	23	9,1
Jednom u nekoliko mjeseci	3	2,1	4	3,4	14	4,5	6	6,8	13	5,1
Jednom na godinu ili rjeđe	-	-	1	0,9	4	1,3	-	-	2	0,8
Uopće ne odlazim u središte grada	1	0,7	1	0,9	2	0,6	-	-	1	0,4
B. o.	2	1,4	1	0,9	8	2,6	-	-	5	2,0
Ukupno	141	100,0	117	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

$$\chi^2 = 1023,25 \text{ df} = 50 \text{ p} < 0.01$$

Tablica 23.2.

Zbog čega obično odlazite u središte grada? (ako ne živi u središtu grada)

Računan je postotak za svaki od 11 razloga u odnosu na broj ispitanika u pojedinoj prostornoj cjelini (jedan ispitanik mogao je dati više odgovora)

	I		II		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Radno mjesto	15	10,6	25	21,4	42	13,4	25	28,4	78	30,8
Škola, fakultet, stručni tečajevi	8	5,7	2	1,7	12	3,8	2	2,3	12	4,7
Kupovina	117	83,0	91	77,8	243	77,6	76	86,4	210	83,0
Šetnje	58	41,1	54	46,2	68	21,7	12	13,6	43	17,0
Posjeti kulturnim priredbama (kino, kazalište, izložbe)	42	29,8	12	10,3	52	16,6	4	4,5	24	9,5
Odlazak u kavane, kafiće, restorane	40	28,4	19	16,2	78	24,9	16	18,2	48	19,0
Ples, diskoklubovi	12	8,5	6	5,1	26	8,3	6	6,8	17	6,7
Vjerski obredi	16	11,3	13	11,1	22	7,0	2	2,3	22	8,7
Posjete rodbini ili prijateljima	58	41,1	30	25,6	109	34,8	15	17,0	104	41,1
Sastanci s mladićem ili djevojkom, "klapom"	31	22,0	10	8,5	38	12,1	9	10,2	30	11,9
Bez osobitog razloga	22	15,6	12	10,3	19	6,1	7	8,0	6	2,4

Tablice 24.1–24.8.

Učestalost obavljanja aktivnosti po prostornim cjelinama

Tablica 24.1.

Gledanje televizije

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	89	63,1	70	59,8	80	66,1	203	64,9	49	55,7	162	64,0
Ponekad	47	33,3	40	34,2	38	31,4	95	30,4	34	38,6	83	32,8
Rijetko	5	3,5	7	6,0	3	2,5	15	4,8	5	5,7	7	2,8
B.o.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p>0.05

Tablica 24.2.

Gledanje videokazeta

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	12	8,5	9	7,7	11	9,1	29	9,3	8	9,1	12	4,7
Ponekad	52	36,9	35	29,9	33	27,3	131	41,9	29	33,0	111	43,9
Rijetko	77	54,6	73	62,4	73	60,3	150	47,9	50	56,8	129	51,0
B.o.	-	-	-	-	4	3,3	3	1,0	1	1,1	1	0,4
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.3.

Čitanje novina

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	77	54,6	55	47,0	59	48,8	129	41,2	34	38,6	110	43,5
Ponekad	55	39,0	41	35,0	41	33,9	139	44,4	39	44,3	116	45,8
Rijetko	9	6,4	21	17,9	21	17,4	44	14,1	15	17,0	26	10,3
B.o.	-	-	-	-	-	-	1	0,3	-	-	1	0,4
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p>0.05

Tablica 24.4.

Čitanje knjiga

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	44	31,2	21	17,9	33	27,3	76	24,3	8	9,1	35	13,8
Ponekad	54	38,3	43	36,8	43	35,5	130	41,5	32	36,4	101	39,9
Rijetko	43	30,5	53	45,3	45	37,2	104	33,2	46	52,3	116	45,8
B.o.	-	-	-	-	-	-	3	1,0	2	2,3	1	0,4
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.5.
Aktivnosti "uradi sam"

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	55	39,0	51	43,6	47	38,8	100	31,9	42	47,7	124	49,0
Ponekad	51	36,2	33	28,2	36	29,8	110	35,1	24	27,3	79	31,2
Rijetko	35	24,8	33	28,2	38	31,4	98	31,3	20	22,7	47	18,6
B.o.	-	-	-	-	-	-	5	1,6	2	2,3	3	1,2
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.6.
Rad u vrtu, voćnjaku

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	38	27,0	35	29,9	25	20,7	101	32,3	60	68,2	158	62,5
Ponekad	31	22,0	37	31,6	13	10,7	96	30,7	20	22,7	76	30,0
Rijetko	72	51,1	45	38,5	81	66,9	114	36,4	7	8,0	18	7,1
B.o.	-	-	-	-	2	1,7	2	0,6	1	1,1	1	0,4
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.7.
Honorarni rad, rad u "fušu"

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	6	4,3	5	4,3	7	5,8	23	7,3	2	2,3	15	5,9
Ponekad	24	17,0	15	12,8	15	12,4	53	16,9	12	13,6	41	16,2
Rijetko	111	78,7	97	82,9	98	81,0	225	71,9	73	83,0	196	77,5
B.o.	-	-	-	-	1	0,8	12	3,8	1	1,1	1	0,4
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.05

Tablica 24.8.
Dopunsko školovanje ili usavršavanje

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	15	10,6	3	2,6	12	9,9	13	4,2	2	2,3	10	4,0
Ponekad	15	10,6	11	9,4	3	2,5	45	14,4	8	9,1	27	10,7
Rijetko	111	78,7	100	85,5	105	86,8	245	78,3	73	83,0	213	84,2
B.o.	-	-	3	2,6	1	0,8	10	3,2	5	5,7	3	1,2
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.9.

Posjete i druženje s rođacima i prijateljima

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	64	45,4	51	43,6	78	64,5	160	51,1	48	54,5	97	38,3
Ponekad	74	52,5	63	53,8	34	28,1	143	45,7	34	38,6	147	58,1
Rijetko	3	2,1	3	2,6	8	6,6	7	2,2	5	5,7	5	2,0
B.o.	-	-	-	-	1	0,8	3	1,0	1	1,1	4	1,6
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.10.

Šetnje

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	60	42,6	40	34,2	65	53,7	91	29,1	13	14,8	45	17,8
Ponekad	65	46,1	52	44,4	45	37,2	169	54,0	57	64,8	127	50,2
Rijetko	16	11,3	25	21,4	10	8,3	49	15,7	17	19,3	77	30,4
B.o.	-	-	-	-	1	0,8	4	1,3	1	1,1	4	1,6
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.11.

Boravak na rijeci ili uz rijeku

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	24	17,0	20	17,1	38	31,4	53	16,9	6	6,8	31	12,3
Ponekad	64	45,4	58	49,6	42	34,7	140	44,7	24	27,3	112	44,3
Rijetko	53	37,6	37	31,6	40	33,1	114	36,4	57	64,8	108	42,7
B.o.	-	-	2	1,7	1	0,8	6	1,9	1	1,1	2	0,8
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.12.

Odlazak na sportska natjecanja

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	7	5,0	7	6,0	15	12,4	24	7,7	4	4,5	19	7,5
Ponekad	38	27,0	28	23,9	11	9,1	87	27,8	12	13,6	62	24,5
Rijetko	96	68,1	81	69,2	94	77,7	196	62,6	71	80,7	169	66,8
B.o.	-	-	1	0,9	1	0,8	6	1,9	1	1,1	3	1,2
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p<0.01

Tablica 24.13.

Rekreativno bavljenje sportom

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	11	7,8	10	8,5	11	9,1	32	10,2	3	3,4	21	8,3
Ponekad	40	28,4	17	14,5	12	9,9	62	19,8	15	17,0	38	15,0
Rijetko	90	63,8	88	75,2	97	80,2	211	67,4	69	78,4	192	75,9
B.o.	-	-	2	1,7	1	0,8	8	2,6	1	1,1	2	0,8
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

$p < 0,05$

Tablica 24.14.

Odlazak u restorane

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	4	2,8	2	1,7	5	4,1	13	4,2	2	2,3	8	3,2
Ponekad	49	34,8	24	20,5	21	17,4	92	29,4	15	17,0	54	21,3
Rijetko	88	62,4	89	76,1	94	77,7	199	63,6	70	79,5	189	74,7
B.o.	-	-	2	1,7	1	0,8	9	2,9	1	1,1	2	0,8
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

$p < 0,01$

Tablica 24.15.

Odlazak u kafiće i kavane

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	23	16,3	10	8,5	17	14,0	44	14,1	8	9,1	31	12,3
Ponekad	45	31,9	36	30,8	25	20,7	105	33,5	27	30,7	78	30,8
Rijetko	73	51,8	71	60,7	78	64,5	159	50,8	52	59,1	142	56,1
B.o.	-	-	-	-	1	0,8	5	1,6	1	1,1	2	0,8
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

$p > 0,05$

Tablica 24.16.

Odlazak u disko klubove, plesnjake i sl.

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	5	3,5	4	3,4	5	4,1	12	3,8	3	3,4	12	4,7
Ponekad	15	10,6	11	9,4	8	6,6	35	11,2	11	12,5	27	10,7
Rijetko	121	85,8	102	87,2	107	88,4	260	83,1	73	83,0	211	83,4
B.o.	-	-	-	-	1	0,8	6	1,1	1	1,1	3	1,2
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

$p > 0,05$

Tablica 24.17.

Odlazak u kino

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	1	0,7	2	1,7	5	4,1	13	4,2	2	2,3	5	2,0
Ponekad	51	36,2	26	22,2	22	18,2	67	21,4	10	11,4	42	16,6
Rijetko	89	63,1	88	75,2	93	76,9	228	72,8	75	85,2	204	80,6
B.o.	-	-	1	0,9	1	0,8	5	1,6	1	1,1	2	0,8
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p < 0.01

Tablica 24.18.

Odlasci u kazalište, na koncerte, izložbe

	I		II		III		IV		V		VI	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Često	5	3,5	1	0,9	7	5,8	11	3,5	1	1,1	1	0,4
Ponekad	48	34,0	29	24,8	28	23,1	73	23,3	16	18,2	47	18,6
Rijetko	88	62,4	85	72,6	85	70,2	223	71,2	70	79,5	203	80,2
B.o.	-	-	2	1,7	1	0,8	6	1,9	1	1,1	2	0,8
Ukupno	141	100,0	117	100,0	121	100,0	313	100,0	88	100,0	253	100,0

p < 0.01

Tablica 25.

Koliko je Sisak stradao u Domovinskom ratu? (%)

	I	II	III	IV	V	VI
Stradao je znatno više od drugih gradova na prvoj crti	9,9	16,2	18,2	10,2	10,2	7,1
Stradao je podjednako kao i drugi gradovi na prvoj crti	50,4	53,0	49,6	49,5	58,0	50,6
Stradao je znatno manje od drugih gradova na prvoj crti	36,2	29,9	26,4	34,2	29,5	37,2
Ne znam	3,5	-	5,8	5,4	1,1	4,7
B.o.	-	0,9	-	0,6	1,1	0,4
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

p > 0.05

Tablica 26.

Zaslužuje li Sisak zbog pretrpljenih razaranja veću pažnju i skrb države? (%)

	I	II	III	IV	V	VI
Da	75,9	75,2	66,1	79,2	84,1	69,6
Ne	15,6	11,1	9,9	7,3	3,4	12,6
Ne znam, ne mogu ocijeniti	8,5	13,7	23,1	13,4	12,5	17,4
B.o.	-	-	0,8	-	-	0,4
Ukupno	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

p < 0.01

Dodatak III.

ANKETNI UPITNIK

ANKETNI UPITNIK ZA SOCIOLOŠKU STUDIJU O GRADU SISKU
siječanj, 2000.

Poštovani,

Služba za gospodarenje prostorom i zaštite okoliša Grada Siska i Institut društvenih znanosti "Ivo Pilar" provode anketu kojom žele doznati kako Sišćani doživljavaju svoj grad, kako gledaju na njegov dosadašnji i budući razvitak te što bi u njemu željeli promijeniti ili poboljšati.

U anketu je uključeno oko 1.000 osoba a Vi ste u naš uzorak izabrani sasvim slučajno. Anketa je anonimna a to znači da je ne potpisujete i da nitko neće provjeravati Vaše odgovore. Sve što ćete reći ostaje povjerljivo i koristit će se isključivo za potrebe planiranja razvitka grada.

Ljubazno Vas molim da nam izidete u susret i uz pomoć našeg anketara odgovorite na pitanja.

Unaprijed zahvaljujemo!

1. U proteklih nekoliko desetljeća razvitak Siska bitno je promijenio i grad i njegovu okolicu. Možete li ocijeniti čemu je pritom data prednost – gradu Sisku ili naseljima u okolici?
  1. Prednost je data gradu Sisku koji se razvijao na račun naselja u okolici
  2. Prednost je data razvitku naselja u okolici
  3. Grad Sisak i njegova okolica razvijali su se ravnopravno
  4. Ne znam, ne mogu ocijeniti
2. Poznato Vam je da je Sisak u području utjecaja Grada Zagreba. Kako ocjenjujete taj utjecaj na razvitak Siska?
  1. Izrazito pozitivan utjecaj na razvitak Siska.
  2. Uglavnom pozitivan utjecaj na razvitak Siska.
  3. Blizina Zagreba nije imala značajnijeg utjecaja na razvitak Siska.

Pitanje 2.
(nastavak)

4. Uglavnom negativan utjecaj na razvitak Siska.
  5. Izrazito negativan utjecaj na razvitak Siska.
  6. Ne znam, nemam mišljenje.
3. Koje su, po Vašem mišljenju, najveće koristi koje Sisak ima zbog blizine Zagreba?
-
4. Koje su, po Vašem mišljenju, najveće štete koje Sisak ima zbog blizine Zagreba?
-
5. Što mislite o tome kako bi se trebao urediti odnos Siska i Petrinje u budućnosti?
1. Petrinja i Sisak su odvojeni gradovi koji se trebaju razvijati samostalno.
  2. Petrinja i Sisak su gradovi koji su upućeni jedan na drugoga. Zato se trebaju razvijati kao dva ravnopravna grada u zajedničkoj regiji.
  3. Petrinja se treba razvijati kao vrijedno stambeno naselje koje je dio gradskog područja grada Siska.
  4. Nešto drugo. Što? _____
6. Je li, po Vašoj ocjeni, dobro određena granica između gradskog i negradskog područja u Vašem naselju?
1. Granica je prihvatljiva.
  2. Granica je preširoka. U gradsko područje uključeno je mnogo naselja gdje se živi seoskim životom.
  3. Granica je preuska. Gradsko je područje odviše malo pa je izvan grada ostao velik broj naselja gdje se živi gradskim načinom života.
  4. Ne mogu ocijeniti.
7. Treba li, po Vašem mišljenju, grad i dalje širiti ili se je za razvoj dostatno postojeće područje?
1. Grad se treba dalje širiti. Na koja područja?
_____
  2. Grad ne treba širiti izvan postojeće urbane strukture.
  3. Ne znam, ne mogu ocijeniti.
8. Koliko ste, kao građanin Siska, zadovoljni rješavanjem sljedećih pitanja i problema grada:

	Vrlo zadovoljan	Uglavnom zadovoljan	Uglavnom nezadovoljan	Vrlo nezadovoljan	Nemam stava
1. Zaštita okoliša	1	2	3	4	5
2. Gospodarenje riječnom obalom	1	2	3	4	5
3. Čuvanje kulturne baštine	1	2	3	4	5

4. Rješavanje problema velikih industrijskih zagađivača	1	2	3	4	5
5. Izgradnja gradskih prometnica	1	2	3	4	5
6. Opremanje grada komunalnom opremom (vodovod, kanalizacija, plin, asfalt i sl.)	1	2	3	4	5
7. Opremanje grada društvenim sadržajima (kulturalnim i zdravstvenim objektima, školama, vrtićima i sl.)	1	2	3	4	5
8. Arhitektonsko oblikovanje novih kuća	1	2	3	4	5
9. Obnova gradskog središta	1	2	3	4	5
10. Izgradnja stambenih naselja	1	2	3	4	5
11. Održavanje grada (čistoća, fasade, zelenilo itd.)	1	2	3	4	5
12. Zaštita i sigurnost stanovništva (zaštita od kriminala, terorizma i sl.)	1	2	3	4	5
13. Briga o mladima i njihovoj budućnosti	1	2	3	4	5
14. Očuvanje specifičnosti lokalnog načina života	1	2	3	4	5
15. Mogućnost korištenja rijeka u svakodnevnom životu stanovništva	1	2	3	4	5

Pitanje 8.
(nastavak)

9. Koliko se pozornosti dosad u Sisku pridavalo razvitku sljedećih djelatnosti:

	Nedovoljno	Dovoljno (koliko je bilo potrebno)	Previše (i više nego je bilo potrebno)	Ne mogu ocijeniti
1. Industrija	1	2	3	4
2. Turizam	1	2	3	4
3. Ugostiteljstvo	1	2	3	4
4. Poljoprivreda u gradskoj okolici	1	2	3	4
5. Ribarstvo	1	2	3	4
6. Riječni prijevoz	1	2	3	4
7. Promet	1	2	3	4
8. Zanatstvo	1	2	3	4
9. Uslužne djelatnosti	1	2	3	4
10. Trgovina	1	2	3	4
11. Obrazovanje	1	2	3	4
12. Kultura i znanost	1	2	3	4
13. Sport	1	2	3	4
14. Zdravstvo	1	2	3	4

10. Koji bi, prema Vašem mišljenju, trebali biti presudni, a koji manje važni razlozi za poticanje razvoja pojedinih gospodarskih djelatnosti u gradu?

	Presudno važno	Donekle važno	Nevažno	Ne mogu ocijeniti
1. Tradicionalna sklonost stanovnika prema određenim djelatnostima	1	2	3	4
2. Mogući uspjeh na tržištu, profit	1	2	3	4

Pitanje 10.
(nastavak)

3. Ekološka prihvatljivost i čistoća djelatnosti	1	2	3	4
4. Zainteresiranost poduzetnika i mogućih ulagača za djelatnost	1	2	3	4
5. Zainteresiranost mladih za dotičnu djelatnost	1	2	3	4
6. Mogućnost korištenja domaće radne snage, bez veće potrebe zapošljavanja ljudi iz drugih krajeva Hrvatske ili inozemstva	1	2	3	4
7. Mogućnost zapošljavanja što većeg broja nezaposlenih	1	2	3	4
8. Nešto drugo: _____	1	2	3	4

11. Koje je koristi, prema Vašem mišljenju, dosadašnji razvitak Siska donio stanovnicima grada? Označite stupanj slaganja sa svakom od sljedećih tvrdnji:

	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Uglavnom se ne slažem	Nimalo se ne slažem	Ne mogu ocijeniti
1. Sisak se razvio u grad siguran i ugodan za život	1	2	3	4	5
2. Stvoreno je gradsko gospodarstvo s obilnom ponudom radnih mjesta i dobrim mogućnostima zarade	1	2	3	4	5
3. Stvoreni su uvjeti za bolju budućnost mladih ljudi	1	2	3	4	5
4. Sisak se povezao s razvijenim svijetom i postao njegov dio	1	2	3	4	5
5. Sisak je postao značajno pokrajinsko kulturno i intelektualno središte	1	2	3	4	5
6. Stvorene su mogućnosti da svatko odabere način života koji mu najviše odgovara	1	2	3	4	5

12. A koje je štete dosadašnji razvitak Siska donio svojim stanovnicima? Označite stupanj slaganja sa sljedećim tvrdnjama:

	U potpunosti se slažem	Uglavnom se slažem	Uglavnom se ne slažem	Nimalo se ne slažem	Ne mogu ocijeniti
1. Zapušteno je gradsko zelenilo i gradski okoliš	1	2	3	4	5
2. Onečišćene su rijeke i uništen život u rijekama	1	2	3	4	5
3. Razvile su se grane industrije koje štete razvitku i prosperitetu grada	1	2	3	4	5
4. Stvoren je prometni kaos, otežano je odvijanje gradskog prometa	1	2	3	4	5
5. Uništen je tradicionalni način života	1	2	3	4	5

6. Narušen je izgled grada lošim urbanističkim i građevinskim zahvatima	1	2	3	4	5
7. Stvoreno je previše opasnosti i rizika po život građana	1	2	3	4	5

Pitanje 12.
(nastavak)

13. Što bi, po Vašem mišljenju, bilo najbolje učiniti s tzv. "divljim naseljima" u okolini grada (kakvo je naselje npr. Capraške poljane)?

1. Preseliti stanovnike na susjedno područje.
2. Urediti/obnoviti ih na postojećoj lokaciji.
3. Raseliti ih.
4. Nešto drugo: _____
5. Ne znam, ne mogu ocijeniti.

14. Kakve ste koristi i štete vi osobno imali od dosadašnjeg razvitka grada? Razvitak grada je:

1. Povoljno utjecao na uvjete mog života i života moje obitelji
2. Nepovoljno utjecao na uvjete mog života i života moje obitelji
3. Otežao uvjete mog života ali je osigurao dobru perspektivu mladima
4. Nije imao značajnijeg utjecaja na moj život kao ni na život moje obitelji
5. Ne znam, ne mogu ocijeniti

15. Mislite li da Vam Sisak može osigurati bolje ili lošije uvjete za život nego drugi hrvatski gradovi?

1. Može pružiti bolje mogućnosti za život nego većina drugih hrvatskih gradova
2. Pruža slične mogućnosti za život kao i drugi veći hrvatski gradovi
3. Pruža lošije uvjete za život nego većina drugih hrvatskih gradova.
4. Ne znam, ne mogu ocijeniti

16. Koliko su, prema Vašem mišljenju, pojedina od ovih obilježja karakteristična za način života u Sisku?

	Izrazito	Donekle	Uopće ne	Ne mogu ocijeniti
1. Privrženost Sisčana svom gradu	1	2	3	4
2. Velika uloga lokalne tradicije u životu grada	1	2	3	4
3. Miješanje različitih životnih stilova i navika	1	2	3	4
4. Otvorenost Sisčana prema novom i suvremenom	1	2	3	4
5. Izrazita sklonost oponašanju načina života drugih gradova	1	2	3	4
6. "Utapanje" pojedinca u masu, gubitak posebnosti	1	2	3	4

Pitanje 16.
(nastavak)

7. Međusobna "otuđenost" građana	1	2	3	4
8. Ugroženost života zagađenim okolišem	1	2	3	4
9. Mogućnost da čovjek za kratko vrijeme stekne dobar standard	1	2	3	4
10. Siguran svakodnevni život	1	2	3	4
11. Poseljačenje gradskog načina života	1	2	3	4
12. Mogućnost da se živi po vlastitom izboru	1	2	3	4
13. Ostalo: _____	1	2	3	4

17. Koliko, prema Vašem mišljenju, na razvitak i organizaciju života Siska danas utječu sljedeće osobe i institucije:

	Znatno	Donekle	Uopće ne	Ne znam
1. Gradsko poglavarstvo	1	2	3	4
2. Stručnjaci	1	2	3	4
3. "Obični" građani	1	2	3	4
4. Željezara	1	2	3	4
5. Rafinerija	1	2	3	4
6. Veća industrijska poduzeća	1	2	3	4
7. Političke stranke	1	2	3	4
8. Ostalo: _____	1	2	3	4

18. Navedite nekoliko (najviše tri) osobito karakteristične sisačke ulice, trga ili predjela grada:

1. _____
2. _____
3. _____
4. Ne mogu ništa posebno izdvojiti

19. Navedite nekoliko (najviše tri) osobito karakteristična ili značajna objekta ili zgrade koji, prema Vašem mišljenju, čine Sisak specifičnim i prepoznatljivim:

1. _____
2. _____
3. _____
4. Ne mogu ništa posebno izdvojiti

20. Koji od trgova, po Vašem mišljenju, treba urediti kao glavni gradski trg?

1. Trg Ljudevita Posavskog
2. Prostor kod glavne tržnice.
3. Trg Josipa Jelačića
4. Neki drugi prostor. Koji?: _____
5. Glavni gradski trg uopće nije Sisku potreban.
6. Ne znam, ne mogu ocijeniti.

21. Koliko je, po Vašem mišljenju, u gradskom identitetu grada Siska važna rimska baština?
1. Jako je važna.
  2. Uglavnom je važna.
  3. Uglavnom je nevažna.
  4. Uopće nije važna.
  5. Ne znam, ne mogu ocijeniti.
22. Navedite nekoliko (najviše tri) osobe koje smatrate osobito značajnima za Sisak:
1. _____
  2. _____
  3. _____
  4. Ne mogu nikoga posebno izdvojiti
23. Ocijenite od 1 do 5 (kao u školi) zamisao da se u Sisku podigne spomenik:
1. Ljudevitu Posavskom _____
  2. Biskupu Kvirinu _____
  3. Stjepanu Radiću _____
  4. Milanu Štajneru _____
  5. Franji Lovriću _____
  6. Ivanu Fistroviću _____
  7. Tomi Bakaču _____
  8. Nekome drugom. Kome? _____
24. Što biste, osobi koja prvi put posjećuje Sisak, posebno preporučili da posjeti ili upozna?
1. _____
  2. Ne znam, ne mogu odlučiti
25. Koji objekti, ustanove ili javni sadržaji najviše nedostaju gradu Sisku?
1. _____
  2. Ne mogu ocijeniti
26. Za područje grada Siska dosad je učinjeno više urbanističkih i prostornih planova. Jeste li upoznati s tim planovima?
1. Prilično sam dobro s njima upoznat
  2. Ponešto sam o njima pročitao ili čuo
  3. Nisam upoznat s tim planovima
27. (Samo za ispitanike koji su na pitanju 19. dali odgovor 1 ili 2)
Gdje ste se informirali o tim planovima? (Moguće više odgovora)
1. U novinama
  2. Na radiju
  3. Na televiziji
  4. U javnoj raspravi
  5. Na stručnim predavanjima ili tribinama
  6. Negdje drugdje: _____

28. (Samo za ispitanike koji su na pitanju 19. dali odgovor 1 ili 2)

Što mislite o dosadašnjim urbanističkim i prostornim planovima?

1. Planovi su bili dobri, bez njih bi situacija u Sisku bila lošija nego sada
2. Planovi su bili dobri ali nisu dovoljno ostvareni pa je njihov utjecaj gotovo beznačajan
3. Planovi su bili loši i donijeli su gradu više štete nego koristi
4. Ostala mišljenja: _____
5. Ne znam, ne mogu ocijeniti

29. Što smatrate važnim a što manje važnim za daljnje uređenje grada?

	Osobito važno	Uglavnom važno	Uglavnom nevažno	Sasvim nevažno	Nemam određeno mišljenje
1. Omogućiti građanima što bolje korištenje riječne obale	1	2	3	4	5
2. Isključiti velike zagađivače s teritorija i okolice grada	1	2	3	4	5
3. Omogućiti brži razvoj trgovine i usluga	1	2	3	4	5
4. Omogućiti što efikasnije povezivanje sa Zagrebom	1	2	3	4	5
5. Obnoviti staru gradsku jezgru i zaštititi graditeljsku baštinu	1	2	3	4	5
6. Izgraditi privlačne ulice i trgove u novim naseljima	1	2	3	4	5
7. Poštivati karakteristike lokalnog načina izgradnje	1	2	3	4	5
8. Poštivati potrebe posebnih skupina stanovništva (djece, starijih osoba, invalida i sl.)	1	2	3	4	5
9. Proširiti gradsku samoupravu u odnosu prema Županiji	1	2	3	4	5
10. Ostalo: _____	1	2	3	4	5

30. Molimo Vas da ocjenama od 1 do 5 (kao u školi) ocijenite rad sljedećih javnih poduzeća u Sisku:

1. Komunalac	1	2	3	4	5
2. Sisački vodovod	1	2	3	4	5
3. Saubermacher	1	2	3	4	5
4. Autopromet Sisak	1	2	3	4	5
5. Gradsko groblje	1	2	3	4	5
6. Gradska tržnica	1	2	3	4	5
7. Regionalni vodovod	1	2	3	4	5

31. Navedite tri, po Vašem mišljenju, najveća zagađivača u Sisku.
1. _____
  2. _____
  3. _____
32. U neposrednoj blizini središta grada smještena je kemijska industrija (Herbos). Kamo bi je, po Vama, trebalo premjestiti?
1. Ostaviti je gdje već jest
  2. Preseliti je u južnu industrijsku zonu
  3. Preseliti je drugdje: _____
  4. Ne znam, ne mogu ocijeniti.
33. Koliko je, po Vašem mišljenju Sisak stradao u Domovinskom ratu u odnosu na druge gradove u Hrvatskoj koji su bili uz prvu crtu bojišnice?
1. Stradao je znatno više nego drugi gradovi koji su bili uz prvu crtu bojišnice
  2. Stradao je podjednako kao i drugi gradovi koji su bili uz prvu crtu bojišnice
  3. Stradao je znatno manje nego drugi gradovi koji su bili uz prvu crtu bojišnice
  4. Ne znam, ne mogu ocijeniti.
34. Zasluguje li Sisak, po Vašem mišljenju, zbog pretrpljenih ratnih razaranja, veću pažnju i skrb države od one koju dobiva?
1. Da
  2. Ne
  3. Ne znam, ne mogu ocijeniti.
35. Smatrate li da je rat promijenio život u Sisku?
1. Znatno ga je promijenio.
  2. Djelomično ga je promijenio.
  3. Nije ga značajno promijenio.
  4. Ne znam, ne mogu ocijeniti.
36. (Ako je odgovor 1 ili 2.)
Navedite neke najočitije/najvažnije promjene:
- _____
- _____
- _____
37. Koliko Vam je, kao građaninu Siska, važan Stari grad?
1. To je najvažniji dio grada Siska; bez njega Sisak ne bi bio kao specifični grad prepoznatljiv.
  2. To je samo jedno od gradskih mjesta koje Sisak razlikuje od drugih gradova.
  3. Nije mi važan.
  4. Ne mogu ocijeniti.
  5. Drugo: _____

38. Što Vam posebno smeta u gospodarenju/upravljanju Starim gradom?

---

39. Ocijenite od 1 do 5 (kao u školi) ideju da na Pogorelcu treba prednost dati razvoju rekreacijskih sadržaja:

---

40. Izaberite između 2 ponuđene lokacije onu za koju smatrate da je prikladnija za gradnju novog mosta na Kupu.

1. Južno od željeznice, ispod sv. Marije.
2. Kroz park šumu Viktorovac.
3. Ne mogu ocijeniti.

41. Kuda je, po Vašem mišljenju, prikladnije izvesti trasu za novu željezničku prugu prema Kutini?

1. Na postojećoj trasi - kroz grad.
2. Sjevernije od postojeće trase - po rubu grada.
3. Ne mogu ocijeniti.

42. Po ocjeni stručnjaka sisačko je groblje premalo za potrebe grada. Koja bi lokacija, po Vama, bila najprihvatljivija za novo groblje?

1. Drenčina
2. Komarevo
3. Neka druga. Koja? _____
4. Ne mogu ocijeniti.

43. U planovima uređenja grada zapisano je da je gradu potrebna sportska dvorana. Gdje bi, po Vašem mišljenju ona bila najprikladnija?

1. Južno od vatrogasnog centra (uz HAK).
2. Na Zelenom brijegu.
3. Pogorelac
4. Južno od Tomčeva puta (stari deponij Komunalca).
5. Neki drugi prostor. Koji? _____
6. Ne mogu ocijeniti.

44. Je li postojeći željeznički kolodvor u Sisku prihvatljiv kakav jest ili ga treba poboljšati?

1. Postojeći željeznički kolodvor je zadovoljavajući.
2. Treba ga poboljšati. Kako? _____
3. Ne mogu ocijeniti.

45. Je li za izgradnju novog autobusnog kolodvora u Sisku prihvatljiva lokacija u Ulici kralja Zvonimira (postojeće parkiralište kamiona)?

1. Prihvatljiva je.
  2. Nije prihvatljiva. Umjesto nje bila bi bolja:
-

3. Ne mogu ocijeniti.

46. Što mislite o ideji da se u Vašem naselju dopusti držanje domaćih životinja (kokoši, svinje, krave i dr.)?
1. To je neprihvatljivo.
  2. Slažem se.
  3. Treba razdvojiti gradska naselja gdje je to nemoguće od onih gdje je to prihvatljivo.
  4. Ne mogu ocijeniti.
47. Sisak je imao tradicionalno kupalište na Pogorelcu. Što mislite o prijedlogu da se to kupalište obnovi kao glavno gradsko kupalište?
1. Mislim da je to dobra ideja.
  2. Mislim da bi kupalište bilo bolje na nekoj drugoj lokaciji. Kojoj? _____
  3. Ne mogu ocijeniti.
48. Što smatrate najvažnijim problemima dijela grada u kojemu Vi živite?
1. _____
  2. Ne mogu ništa posebno izdvojiti
49. Koliko ste zadovoljni sljedećim pojedinostima u dijelu grada u kojemu živite?

	Vrlo zadovoljan	Uglavnom zadovoljan	Uglavnom nezadovoljan	Vrlo nezadovoljan	Nemam stava	Ne postoji u mom naselju
1. Dnevna opskrba	1	2	3	4	5	6
2. Vrtići	1	2	3	4	5	6
3. Osnovna škola	1	2	3	4	5	6
4. Zdravstvena služba	1	2	3	4	5	6
5. Zanatske usluge	1	2	3	4	5	6
6. Asfaltne ceste	1	2	3	4	5	6
7. Zelenilo, parkovi	1	2	3	4	5	6
8. Održavanje čistoće i odvoz smeća	1	2	3	4	5	6
9. Kulturne ustanove (biblioteka, kino, galerije itd)	1	2	3	4	5	6
10. Sastajališta za mlade	1	2	3	4	5	6
11. Sastajališta za starije ljude	1	2	3	4	5	6
12. Sportski objekti i oprema	1	2	3	4	5	6
13. Javni prijevoz	1	2	3	4	5	6
14. Odvodnja i kanalizacija	1	2	3	4	5	6
15. Opremljenost električnim instalacijama	1	2	3	4	5	6
16. Opći uvjeti života	1	2	3	4	5	6

50. Koliko često odlazite u središte grada?

1. Živim u središtu grada
2. Svaki dan po nekoliko puta
3. Jednom dnevno
4. Nekoliko puta tjedno
5. Jednom tjedno
6. Jednom u dva do tri tjedna
7. Jednom na mjesec
8. Jednom u nekoliko mjeseci
9. Jednom na godinu ili rjeđe
10. Uopće ne odlazim u središte grada

51. (Ako ne živi u središtu grada)

Zbog čega obično odlazite u središte grada (Moguće više odgovora)?

1. Radno mjesto
2. Škola, fakultet, stručni tečajevi
3. Kupovina
4. Šetnje
5. Posjeti kulturnim priredbama (kino, kazalište, izložbe isl)
6. Odlazak u kavane, kafiće, restorane
7. Ples, disko-klubovi
8. Vjerski obredi
9. Posjete rodbini ili prijateljima
10. Sastanci s mladićem ili djevojkom, prijateljima, "klapom"
11. Bez osobitog razloga
12. Ostalo: _____

52. (Ako ne živi u središtu grada)

Što od sljedećeg pretežno koristite ili posjećujete u središtu Siska, a što u dijelu grada u kojemu živite?

	Pretežno u središtu grada	Pretežno u mom naselju	U nekom drugom dijelu grada	Uglavnom ne koristim
1. Trgovine za dnevnu opskrbu	1	2	3	4
2. Ostale trgovine	1	2	3	4
3. Zanatske usluge	1	2	3	4
4. Kafići, kavane, restorani	1	2	3	4
5. Crkva	1	2	3	4
6. Tereni i objekti za sport i rekreaciju	1	2	3	4
7. Zdravstvene usluge	1	2	3	4
8. Apoteka	1	2	3	4
9. Banka	1	2	3	4
10. Pošta	1	2	3	4
11. Frizeri, brijači	1	2	3	4

53. Molimo Vas da ocjenama od 1 do 5 (kao u školi) ocijenite sljedeće pojedinosti u Vašem životu:

1. Prehrana	1	2	3	4	5
2. Uvjeti stanovanja	1	2	3	4	5
3. Radno mjesto	1	2	3	4	5
4. Vaše osobno zdravlje	1	2	3	4	5
5. Zdravlje članova obitelji	1	2	3	4	5
6. Materijalno stanje kućanstva	1	2	3	4	5
7. Ugled među osobama iz bliže okolice (susjedima, kolegama s posla i sl.)	1	2	3	4	5
8. Vaša osobna životna perspektiva	1	2	3	4	5
9. Životna perspektiva mlađih članova obitelji	1	2	3	4	5
10. Mogućnost da birate način života prema vlastitim željama i mjerilima	1	2	3	4	5
11. Opće životne prilike u vašem gradu	1	2	3	4	5

54. Kako je, prema Vašoj vlastitoj ocjeni, riješeno Vaše stambeno pitanje?

1. Vrlo dobro
2. Dobro
3. Loše
4. Vrlo loše, uopće nije riješeno

55. Na što biste se mogli požaliti u vezi s Vašim sadašnjim uvjetima stanovanja?

	Izrazito	Donekle	Ne
1. Premalen stambeni prostor	1	2	3
2. Neprikladan stambeni raspored	1	2	3
3. Slaba opremljenost stana (neriješeno grijanje, nedostatak vode, plina, telefona i sl.)	1	2	3
4. Vlažnost ili oronulost stana	1	2	3
5. Teška pristupačnost stana (nezgodna lokacija, previsok kat i sl.)	1	2	3
6. Ružna ili zapuštena stambena zgrada	1	2	3
7. Veliki izdaci za stan (visoka stanarina, najam, režije i sl.)	1	2	3
8. Neugodni susjedi	1	2	3
9. Slaba opremljenost naselja potrebnim objektima (trgovine, škole, vrtići, pošta, banka, zdravstvena stanica itd.)	1	2	3
10. Ružan izgled i slabo održavanje naselja	1	2	3
11. Zagađenost zraka i okolice	1	2	3
12. Neodgovarajuća lokacija	1	2	3
13. Loši uvjeti za život djece u naselju	1	2	3
14. Loši uvjeti za život starijih osoba	1	2	3
15. Loš sastav stanovnika naselja	1	2	3
16. Ostalo: _____	1	2	3

56. Planirate li u skorijoj budućnosti promijeniti mjesto stanovanja? Ako da, kamo namjeravate preseliti?

1. U isti dio grada u kojemu i sada živim
2. U drugi dio Siska
3. U drugo naselje na području Županije
4. U neki drugi dio Hrvatske
5. U inozemstvo
6. Namjeravam preseliti ali još ne znam kamo
7. Ne namjeravam seliti

57. (Ako je odgovor 3, 4, 5 ili 6)

Biste li u budućnosti voljeli više živjeti u gradu ili na selu?

1. U gradu
2. Na selu

58. (Ako želi živjeti u gradu)

A sad Vas molimo da nam i pobliže kažete gdje biste voljeli stanovati? Izaberite u svakom ponuđenom paru onaj odgovor koji bolje odražava vaše želje:

---

1. Uz rijeku	2. Dalje od rijeke
1. Bliže gradskom središtu	2. Dalje od gradskog središta
1. U naselju s formiranim gradskim ulicama	2. U naselju bez tipičnih gradskih ulica
1. U starijem dijelu grada s klasičnom (tradicionalnom) arhitekturom	2. U novijem naselju, s modernom arhitekturom
1. U kući s okućnicom i dvorištem	2. U stambenoj zgradi ili obiteljskoj kući bez okućnice i dvorišta
1. U pješačkoj zoni	2. U zoni s gradskim prometom
1. Na nižim katovima	2. Na višim katovima
1. U velikom gradu	2. U manjem ili malom gradu
1. U seoskom ugodaju	2. U gradskom ugodaju

---

59. Koji predio Siska smatrate najprivlačnijim za stanovanje? (Najviše dva odgovora.)

1. _____
2. Ne mogu ocijeniti

60. A koji je dio Siska, prema Vašem mišljenju, najmanje privlačan za stanovanje? (Najviše dva odgovora.)

1. _____
2. Ne mogu ocijeniti

61. Koje naselje u blizini Siska smatrate posebno privlačnim za stanovanje?

1. _____
2. Ne mogu ocijeniti

62. Koji grad u Hrvatskoj smatrate posebno privlačnim za stanovanje?

_____

63. Kad biste mogli birati, u kakvom biste stambenom objektu najradije stanovali?

1. U samostojećoj obiteljskoj kući s jednim stanom
2. U obiteljskoj kući u nizu s jednim stanom
3. U samostojećoj obiteljskoj kući s dva do četiri stana
4. U obiteljskoj kući u nizu s dva do četiri stana
5. U manoj stambenoj zgradi (do četiri kata)
6. U većoj stambenoj zgradi (pet do osam katova)
7. U neboderu
8. Ostalo: _____
9. Svejedno mi je

MOLIMO VAS JOŠ NEKOLIKO PODATAKA O VAMA OSOBNO. TI SU NAM POTREBNI ZBOG BOLJEG RAZUMIJEVANJA VAŠIH ODGOVORA.

64. Spol:

1. Muški
2. Ženski

65. Godina rođenja: _____

66. Gdje ste rođeni? Naziv mjesta: _____

67. Vaše mjesto rođenja je:

1. Grad Sisak
2. U okolici Siska
3. Neko od ostalih mjesta u Županiji
4. U Zagrebu
5. U nekoj od ostalih županija Hrvatske, kojoj:
_____
10. U drugoj državi, kojoj: _____

68. Ako niste rođeni u Sisku, kad ste u njega doselili?

1. Rođen sam u Sisku
2. Doselio sam godine: _____

69. U kojem mjestu ili području imate najviše rodbine?

1. _____
2. Nemam rodbine

70. Kako biste odredili svoje regionalno podrijetlo?

1. Sišćanin
2. Banijac
3. Kordunaš
4. Moslavac
5. Turopoljac
6. Primorac
7. Istranin
8. Ličanin
9. Dalmatinac
10. Slavonac

Pitanje 70.
(nastavak)

11. Bosanac
12. Ostalo: _____

71. Koju ste školu završili?

1. Bez škole
2. 1-4 razreda osnovne škole
3. 5-8 razreda osnovne škole
4. Škola učenika u privredi, zanat
5. Srednja škola (četverogodišnja)
6. Viša škola
7. Visoka škola ili fakultet

72. Jeste li zaposleni (radno aktivni):

1. Da
2. Ne

73. Što ste po zanimanju?

1. NKV, PKV radnik
2. KV, VKV radnik
3. Samostalni obrtnik
4. Privatni poduzetnik
5. Administrativni djelatnik (službenik) sa srednjom spremom
6. Stručno zanimanje sa srednjom spremom (tehničar i sl)
7. Stručno zanimanje s višom ili visokom spremom
8. Učenik
9. Student
10. Domaćica
11. Umirovljenik
12. Nezaposlen (u očekivanju zaposlenja)
13. Ostalo, što: _____

74. U kojoj ste grani djelatnosti zaposleni?

1. _____
2. Nisam zaposlen

75. Imate li neku rukovodeću funkciju?

1. Nisam radno aktivan, samostalni obrtnik, privatni poduzetnik bez zaposlenih i sl.
2. U radnom odnosu, bez rukovodeće funkcije
3. Niži rukovoditelj (odjela, službe, poslovođa i sl.)
4. Viši rukovoditelj (sektora, poduzeća, ustanove isl).

76. Što su (bili) po zanimanju Vaši roditelji?

	Otac	Majka
1. Poljoprivrednik	1	2
2. Ribar	1	2
3. Pomorac	1	2
4. NKV, PKV radnik	1	2
5. KV, VKV radnik ili zanatlija	1	2

6. Službenik (sa srednjom spremom)	1	2
7. Stručnjak (s višom ili visokom spremom)	1	2
8. Domaćica	1	2
9. Ostalo: _____	1	2

Pitanje 76.
(nastavak)

77. Vaše bračno stanje:

1. Neoženjen, neudata
2. Oženjen, udata

78. Je li Vaš bračni partner zaposlen?

1. Neoženjen / neudata
2. Zaposlen je
3. Nije zaposlen

79. Koje ste narodnosti? _____

80. Koliko članova ima Vaše kućanstvo: _____

81. Koliko imate djece (bez obzira na dob): _____

**82. (Za mlade od 40 godina koji već imaju djecu):
Kad biste živjeli u odgovarajućim životnim prilika-
ma, biste li voljeli imati više od dvoje djece?**

1. Da
2. Ne
3. Već imam više od dvoje djece
4. Ne znam

83. Kakav je Vaš stambeni status?

1. Podstanar
2. Stanarsko pravo (osobno ili neko od članova kućanstva)
3. Vlasnik stana, uključujući i otkupljene stanove (osobno ili netko od članova kućanstva)
4. Vlasnik kuće (osobno ili netko od članova kućanstva)
5. Nešto drugo: _____

84. Koliki je približno mjesečni prihod po članu vašeg kućanstva (približni prosjek za zadnja tri mjeseca). Molimo Vas da uzmete u obzir ukupni prihod koji pritiče u vaše kućanstvo (plaće, mirovine, honorarni rad i sl.) te da ga ne umanjujete za iznos eventualnih kredita.

1. Manje od 200 kuna po članu
2. Više od 200, manje od 500 kuna po članu
3. Više od 500, manje od 1000 kuna po članu
4. Više od 1000, manje od 1500 kuna po članu
5. Više od 1500, manje od 2000 kuna po članu
6. Više od 2000, manje od 3000 kuna po članu
7. Više od 3000, manje od 5000 kuna po članu
8. Više od 5000 kuna po članu
9. Ne znam, nisu mi poznati prihodi svih članova domaćinstva

85. Kako biste, u općim uvjetima života u Sisku, procijenili životni standard svog kućanstva?

1. Znatno višim od prosjeka
2. Nešto višim od prosjeka
3. Prosječnim
4. Nešto nižim od prosjeka
5. Znatno nižim od prosjeka
6. Ne mogu ocijeniti

86. A kako procjenjujete svoj životni standard u odnosu na standard stanovništva u ostalim dijelovima Hrvatske?

1. Znatno višim od prosjeka
2. Nešto višim od prosjeka
3. Prosječnim
4. Nešto nižim od prosjeka
5. Znatno nižim od prosjeka
6. Ne mogu ocijeniti

87. Što od navedenog posjeduje Vaše kućanstvo a što biste željeli imati?

	Imam	Želio bih imati	Nemam i ne želim imati
1. Telefon	1	2	3
2. Televizor u boji	1	2	3
3. Stroj za pranje rublja	1	2	3
4. Stroj za pranje suđa	1	2	3
5. Sanduk za zamrzavanje (frizer)	1	2	3
6. Video uređaj	1	2	3
7. HI-fi uređaj, glazbena linija	1	2	3
8. Osobni kompjutor	1	2	3
9. Video kamera	1	2	3
10. Automobil	1	2	3
11. Čamac, jahta	1	2	3
12. Vikendica	1	2	3
13. Obradivo zemljište (vrt, vinograd, oranica i sl.)	1	2	3

88. Jeste li Vi ili netko iz vaše uže obitelji stradali u ratnim sukobima?

1. Stradao sam ja osobno.
2. Stradao je netko iz moje uže obitelji.
3. Ni ja niti itko iz moje uže obitelji nismo stradali u ratnim sukobima.

89. (Ako je odgovor 1 ili 2)

Na koji je način stradao?

1. Lakše tjelesne povrede.
2. Teže tjelesne povrede.
3. Zarobljen
4. Nestao
5. Smrtno stradao

90. Je li Vaša obiteljska imovina stradala u Domovinskom ratu?

1. Ne
2. Manji dio
3. Veći dio
4. Potpuno

91. Kako često obavljate pojedine od ovih aktivnosti?

	Često	Ponekad	Rijetko ili nikad
1. Gledanje televizije	1	2	3
2. Gledanje video-kazeta	1	2	3
3. Čitanje novina	1	2	3
4. Čitanje knjiga	1	2	3
5. Aktivnosti "uradi sam" (izrada i popravci predmeta, šivanje, pletenje, vezenje i sl.)	1	2	3
6. Rad u vrtu, voćnjaku itd.	1	2	3
7. Honorarni rad, rad u "fušu"	1	2	3
8. Dopunsko školovanje ili usavršavanje	1	2	3
9. Posjete i druženje s rođacima i prijateljima	1	2	3
10. Šetnje	1	2	3
11. Boravak na rijeci ili uz rijeku	1	2	3
12. Odlazak na sportska natjecanja	1	2	3
13. Rekreativno bavljenje sportom	1	2	3
14. Odlazak u restorane	1	2	3
15. Odlazak u kafiće, buffete, kavane	1	2	3
16. Odlazak u disko-klubove, plesnjake	1	2	3
17. Odlasci u kino	1	2	3
18. Odlasci u kazalište, koncerte, izložbe	1	2	3

92. Kako često odlazite na rijeku?

1. Živim na samoj obali rijeke
2. Svaki dan po nekoliko puta
3. Jednom dnevno
4. Nekoliko puta tjedno
5. Jednom tjedno
6. Jednom u dva do tri tjedna
7. Jednom na mjesec
8. Jednom u nekoliko mjeseci
9. Jednom na godinu ili rjeđe
10. Uopće ne odlazim na rijeku

93. Smatrate li sebe u Sisku:

1. Domaćim
2. Došljakom
3. Ne mogu ocijeniti

94. Ako ste dosljeni u Sisak, održavate li vezu sa starim krajem (iz kojeg ste doselili ili u kojem ste odrasli)? (Moguće više odgovora)?

1. Obrađujem tamo zemlju
2. Imam ili gradim vikendicu
3. Gradim ili uređujem kuću za trajno stanovanje
4. Posjećujem rođake i prijatelje
5. Nešto drugo: _____
6. Održavam slabe ili nikakve veze sa starim krajem
7. Nisam doseljen

95. Ako ste doseljeni u Sisak, kako često odlazite u stari kraj?

1. Uopće ili gotovo uopće ne odlazim
2. Jednom u nekoliko godina
3. Približno jednom na godinu
4. Više puta godišnje
5. Približno jednom mjesečno
6. Više puta mjesečno
7. Približno jednom tjedno
8. Više puta na tjedan
9. Nisam doseljen

96. Namjeravate li i dalje živjeti u Sisku?

1. Da, namjeravam trajno živjeti u Sisku
2. Ne, tu sam samo privremeno i nastojat ću odseliti čim to bude moguće
3. Odselit ću kad ostarim ili odem u mirovinu
4. Nešto drugo. _____

97. Mislite li da će Vaša djeca ostati živjeti u Sisku ili će odseliti?

1. Vjerujem da će ostati
2. Mislim da će odseliti
3. Već je jedno ili više djece odselilo
4. Ne znam, ne mogu ocijeniti
5. Nemam djece

HVALA NA SURADNJI!

BILJEŠKA ANKETARA

98. Prostorna cjelina br. _____
99. Naselje: _____
100. Ulica: _____
101. Datum anketiranja: _____
102. Trajanje anketiranja: _____
103. Komunikacija s ispitanikom (moguća do dva odgovora):
1. Vrlo dobra
  2. Dobra, uobičajena
  3. Teškoće u razumijevanju pitanja
  4. Slaba motiviranost ispitanika
104. Anketar: _____

Dodatak IV.

TABLICE S PODACIMA
O STANOVNIŠTVU I
STANOVIMA PO
GRADSKIM DIJELOVIMA
(POPISNIM CJELINAMA)

Izvor: Državni zavod za statistiku
(Popis stanovništva 1991.)

Tablica 1.

Nacionalni sastav po cjelinama 1991. godine

	Ukupno	Hrvati	Srbi	Muži-mani	Ostali	Neopredijeljeni	Jugoslaveni	Regional.prip.	Nepoznato
SISAK	44053	25958	10291	2252	762	1279	2721	43	747
PC 1 ZELENI BRIJEG	8656	5278	1996	394	150	265	448	3	122
PC 2 VIKTOROVAC	11396	6631	2852	365	197	415	758	14	164
PC 3 22. LIPANJ	6301	3942	1251	127	172	182	430	10	187
PC 4 VRBINA	921	746	86	4	14	18	44	2	7
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	2072	1203	580	61	50	40	105	2	31
PC 6 GALDOVO	4825	4181	287	33	48	61	126	0	89
PC 7 EUGEN KVATERNIK	1850	982	466	165	21	62	129	2	23
PC 8 CAPRAG	7440	2882	2521	962	102	219	641	9	104
PC 9 IVAN BUIĆ	592	113	252	141	8	17	40	1	20

Tablica 2.

Dobna i spolna razdioba po cjelinama | 1991. godine

	Spol	Ukupno	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75 i više	Nepozn.
SISAK		44053	2269	2824	3142	2979	2931	3297	3626	3967	3502	2621	3111	3208	2525	1577	770	1070	634
SISAK	M	21398	1177	1454	1596	1538	1436	1610	1789	1952	1754	1264	1499	1677	1178	565	271	298	340
SISAK	Ž	22655	1092	1370	1546	1441	1495	1687	1837	2015	1748	1357	1612	1531	1347	1012	499	772	294
PC 1 ZELENI BRIJEG		8656	476	533	638	588	605	653	693	828	673	510	571	557	458	334	162	191	186
PC 1 ZELENI BRIJEG	M	4179	249	279	350	312	285	312	336	403	358	232	284	276	197	109	52	57	88
PC 1 ZELENI BRIJEG	Ž	4477	227	254	288	276	320	341	357	425	315	278	287	281	261	225	110	134	98
PC 2 VIKTOROVAC		11396	553	863	947	796	641	721	1007	1231	990	668	729	751	607	373	171	245	103
PC 2 VIKTOROVAC	M	5492	287	434	478	410	329	307	457	593	522	332	336	390	288	140	76	67	46
PC 2 VIKTOROVAC	Ž	5904	266	429	469	386	312	414	550	638	468	336	393	361	319	233	95	178	57
PC 3 22. LIPANJ		6301	249	360	437	395	401	444	460	515	497	399	423	459	399	303	180	276	104
PC 3 22. LIPANJ	M	2915	122	193	208	199	196	226	230	234	228	183	194	222	181	99	60	74	66
PC 3 22. LIPANJ	Ž	3386	127	167	229	196	205	218	230	281	269	216	229	237	218	204	120	202	38
PC 4 VRBINA		921	43	40	56	59	55	71	69	56	73	69	62	71	73	40	28	45	11
PC 4 VRBINA	M	451	28	22	32	27	30	36	34	36	30	30	28	40	34	13	9	15	7
PC 4 VRBINA	Ž	470	15	18	24	32	25	35	35	20	43	39	34	31	39	27	19	30	4
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO		2072	124	134	127	140	149	168	181	179	148	108	137	115	130	87	52	63	30
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	M	984	61	65	65	82	57	89	86	89	73	58	66	62	57	29	16	15	14
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	Ž	1088	63	69	62	58	92	79	95	90	75	50	71	53	73	58	36	48	16
PC 6 GALDOVO		4825	251	295	325	301	320	378	377	400	320	268	357	402	302	204	88	140	97
PC 6 GALDOVO	M	2339	124	160	145	160	153	190	200	221	151	140	163	200	135	85	26	39	47
PC 6 GALDOVO	Ž	2486	127	135	180	141	167	188	177	179	169	128	194	202	167	119	62	101	50
PC 7 EUGEN KVATERNIK		1850	128	137	98	89	132	181	179	140	103	86	128	164	127	64	38	46	10
PC 7 EUGEN KVATERNIK	M	913	72	72	44	45	59	89	100	79	47	37	60	86	58	25	18	16	6
PC 7 EUGEN KVATERNIK	Ž	937	56	65	54	44	73	92	79	61	56	49	68	78	69	39	20	30	4
PC 8 CAPRAG		7440	391	431	485	565	558	622	618	583	654	473	652	651	415	154	46	54	88

Tablica 2. (nastavak)

	Spol	Ukupno	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75 i više	Nepozn.
PC 8 CAPRAG	M	3851	209	216	263	281	294	329	323	280	325	234	341	380	226	59	14	13	64
PC 8 CAPRAG	Ž	3589	182	215	222	284	264	293	295	303	329	239	311	271	189	95	32	41	24
PC 9 IVAN BUIĆ		592	54	31	29	46	70	59	42	35	44	40	52	38	14	18	5	10	5
PC 9 IVAN BUIĆ	M	274	25	13	11	22	33	32	23	17	20	18	27	21	2	6	0	2	2
PC 9 IVAN BUIĆ	Ž	318	29	18	18	24	37	27	19	18	24	22	25	17	12	12	5	8	3

Tablica 3.

Školska naobrazba stanovništva starog 15 i više godina po cjelinama 1991. godine

	Spol	Bez škole	1-3 razr. OŠ	4-7 razr. OŠ	Osnovna škola	Srednja škola	Viša škola	Visoka škola	Nepoznato	Ukupno
SISAK		1233	653	4408	7612	16962	1978	2530	442	35818
SISAK	M	206	131	1384	3279	9469	995	1470	237	17171
SISAK	Ž	1027	522	3024	4333	7493	983	1060	205	18647
PC 1 ZELENI BRIJEG		319	146	974	1511	3318	327	296	118	7009
PC 1 ZELENI BRIJEG	M	58	32	303	658	1863	162	172	53	3301
PC 1 ZELENI BRIJEG	Ž	261	114	671	853	1455	165	124	65	3708
PC 2 VIKTOROVAC		189	104	787	1743	4485	680	977	68	9033
PC 2 VIKTOROVAC	M	37	16	210	711	2411	313	562	33	4293
PC 2 VIKTOROVAC	Ž	152	88	577	1032	2074	367	415	35	4740
PC 3 22. LIPANJ		130	80	516	980	2487	372	623	67	5255
PC 3 22. LIPANJ	M	21	14	107	395	1256	183	377	39	2392
PC 3 22. LIPANJ	Ž	109	66	409	585	1231	189	246	28	2863
PC 4 VRBINA		10	5	69	152	374	61	106	5	782
PC 4 VRBINA	M	3	1	13	54	206	28	60	4	369
PC 4 VRBINA	Ž	7	4	56	98	168	33	46	1	413
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO		58	46	299	407	758	49	38	32	1687
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	M	14	6	103	172	435	25	25	13	793
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	Ž	44	40	196	235	323	24	13	19	894
PC 6 GALDOVO		176	149	764	957	1665	84	86	73	3954
PC 6 GALDOVO	M	27	33	269	452	1006	43	48	32	1910
PC 6 GALDOVO	Ž	149	116	495	505	659	41	38	41	2044
PC 7 EUGEN KVATERNIK		66	29	220	310	749	53	50	10	1487
PC 7 EUGEN KVATERNIK	M	7	6	66	126	457	34	23	6	725
PC 7 EUGEN KVATERNIK	Ž	59	23	154	184	292	19	27	4	762
PC 8 CAPRAG		225	81	700	1414	2950	346	348	69	6133
PC 8 CAPRAG	M	29	18	278	644	1733	204	200	57	3163
PC 8 CAPRAG	Ž	196	63	422	770	1217	142	148	12	2970
PC 9 IVAN BUIĆ		60	13	79	138	176	6	6	0	478
PC 9 IVAN BUIĆ	M	10	5	35	67	102	3	3	0	225
PC 9 IVAN BUIĆ	Ž	50	8	44	71	74	3	3	0	253

Tablica 4.

Stanovništvo po aktivnosti i zanimanju po cjelinama 1991. godine

	Spol	Aktivni	Obavljaju zanimanje	Prekinuli zanimanje zbog kazne, vojske i sl.	Traže prvo zaposlenje
SISAK		20537	18262	902	1373
SISAK	M	11533	10512	433	588
SISAK	Ž	9004	7750	469	785
PC 1 ZELENI BRIJEG		3958	3492	159	307
PC 1 ZELENI BRIJEG	M	2204	1957	98	149

Tablica 4. (nastavak)

	Spol	Aktivni	Obavljaju zanimanje	Prekinuli zanimanje zbog kazne, vojske i sl.	Traže prvo zaposlenje
PC 1 ZELENI BRIJEG	Ž	1754	1535	61	158
PC 2 VIKTOROVAC		5511	4991	224	296
PC 2 VIKTOROVAC	M	2955	2740	92	123
PC 2 VIKTOROVAC	Ž	2556	2251	132	173
PC 3 22.LIPANJ		2822	2522	165	135
PC 3 22. LIPANJ	M	1503	1377	75	51
PC 3 22. LIPANJ	Ž	1319	1145	90	84
PC 4 VRBINA		418	365	24	29
PC 4 VRBINA	M	229	201	15	13
PC 4 VRBINA	Ž	189	164	9	16
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO		907	770	61	76
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	M	521	461	27	33
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	Ž	386	309	34	43
PC 6 GALDOVO		1978	1710	86	182
PC 6 GALDOVO	M	1205	1087	44	74
PC 6 GALDOVO	Ž	773	623	42	108
PC 7 EUGEN KVATERNIK		815	719	53	43
PC 7 EUGEN KVATERNIK	M	477	440	25	12
PC 7 EUGEN KVATERNIK	Ž	338	279	28	31
PC 8 CAPRAG		3850	3455	127	268
PC 8 CAPRAG	M	2266	2092	55	119
PC 8 CAPRAG	Ž	1584	1363	72	149
PC 9 IVAN BUIĆ		278	238	3	37
PC 9 IVAN BUIĆ	M	173	157	2	14
PC 9 IVAN BUIĆ	Ž	105	81	1	23

Tablica 5.

Stanovništvo po aktivnosti po cjelinama 1991. godine

	Aktivno stanovništvo	Žene	Osobe s osobnim prihodima	Žene	Udržavane osobe	Žene	Ukupno stanovništvo u zemlji	Žene
SISAK	20537	9004	7159	3892	15095	9138	42791	22034
PC 1 ZELENI BRIJEG	3958	1754	1373	752	3019	1813	8350	4319
PC 2 VIKTOROVAC	5511	2556	1685	937	3979	2306	11175	5799
PC 3 22. LIPANJ	2822	1319	1368	819	1959	1170	6149	3308
PC 4 VRBINA	418	189	201	119	267	148	886	456
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	907	386	382	223	709	438	1998	1047
PC 6 GALDOVO	1978	773	750	364	1759	1183	4487	2320
PC 7 EUGEN KVATERNIK	815	338	312	154	650	411	1777	903
PC 8 CAPRAG	3850	1584	1014	477	2524	1509	7388	3570
PC 9 IVAN BUIĆ	278	105	74	47	229	160	581	312

Tablica 6.

Stanovništvo po sektorima zaposlenosti po cjelinama 1991. godine

	Primarni sek- tor	Sekundarni sektor	Tercijarni sektor	Kvartarni sektor	Nepoznato	Ukupno
SISAK	293	8875	5090	3625	379	18262
PC 1 ZELENI BRIJEG	74	1458	1184	685	91	3492
PC 2 VIKTOROVAC	62	2449	1226	1175	79	4991
PC 3 22. LIPANJ	43	961	746	703	69	2522
PC 4 VRBINA	6	124	113	112	10	365
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	10	374	246	123	17	770
PC 6 GALDOVO	64	837	536	222	51	1710
PC 7 EUGEN KVATERNIK	6	416	156	135	6	719
PC 8 CAPRAG	26	2098	826	453	52	3455
PC 9 IVAN BUIĆ	2	158	57	17	4	238

Tablica 7.

Kvalifikacijski sustav radnog kontingenta po cjelinama 1991. godine

	NKV	PKV	KV	VKV	NSS	SSS	VŠS	VSS	Mr.	Dr.	Ukupno
SISAK	1524	1184	3933	1059	523	5921	1436	1890	106	24	17600
PC 1 ZELENI BRIJEG	385	190	767	232	126	1141	248	232	6	1	3328
PC 2 VIKTOROVAC	295	212	856	279	115	1781	494	748	39	10	4829
PC 3 22. LIPANJ	163	85	362	125	88	900	242	428	24	9	2426
PC 4 VRBINA	15	11	51	29	8	105	35	75	5	0	334
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	73	52	196	53	47	235	35	32	2	0	725
PC 6 GALDOVO	211	153	476	103	49	488	62	63	4	0	1609
PC 7 EUGEN KVATERNIK	71	53	225	39	20	220	39	34	3	0	704
PC 8 CAPRAG	273	376	917	191	63	1009	279	274	23	4	3409
PC 9 IVAN BUIĆ	38	52	83	8	7	42	2	4	0	0	236

Tablica 8.

Stanovništvo u inozemstvu po cjelinama 1991. godine

	U diplo- maciji	Članovi obitelji	Kod stranog poslodavca	Članovi obitelji	Drugi razlozi	Ukupno
SISAK	14	11	828	434	15	1302
PC 1 ZELENI BRIJEG	2	5	204	102	2	315
PC 2 VIKTOROVAC	5	0	138	83	7	233
PC 3 22. LIPANJ	3	3	98	54	3	161
PC 4 VRBINA	1	1	22	13	2	39
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	0	1	45	29	0	75
PC 6 GALDOVO	1	0	222	116	1	340
PC 7 EUGEN KVATERNIK	1	0	52	21	0	74
PC 8 CAPRAG	1	1	39	13	0	54
PC 9 IVAN BUIĆ	0	0	8	3	0	11

Tablica 9.

Doseљeno stanovništvo po mjestu doseљjenja

	Ukupno	Iz drugog mjesta iste općine	Iz druge općine Hrvatske	Iz inozem- stva	Od toga iz druge repu- blike bivše SFRJ	Nepoznato
SISAK	24204	4279	13182	6550	6435	193
PC 1 ZELENI BRIJEG	4760	1062	2516	1129	1111	53
PC 2 VIKTOROVAC	5969	1077	3452	1418	1390	22
PC 3 22. LIPANJ	3540	556	2131	826	806	27
PC 4 VRBINA	416	91	247	77	75	1
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	1123	294	598	224	218	7
PC 6 GALDOVO	2507	649	1498	336	323	24
PC 7 EUGEN KVATERNIK	940	77	539	321	314	3
PC 8 CAPRAG	4595	462	2127	1951	1931	55
PC 9 IVAN BUIĆ	354	11	74	268	267	1

Tablica 10.

Stanovi po tipu i veličini stana

		Stanovi					
		svoga	za stalno stanovanje	koji se koriste povremeno	u kojima se isključivo obavlja djelatnost	Nastanjene poslov- ne prostorije	Prostorije nastanje- ne iz nužde
SISAK	Broj	14680	14638	35	7	42	19
SISAK	Površina	962832	960543	1755	534	1205	493
PC 1 ZELENI BRIJEG	Broj	2901	2894	5	2	5	0
PC 1 ZELENI BRIJEG	Površina	204657	204339	137	181	152	0
PC 2 VIKTOROVAC	Broj	3966	3961	4	1	4	5
PC 2 VIKTOROVAC	Površina	258665	258241	269	155	138	126
PC 3 22. LIPANJ	Broj	2251	2245	3	3	7	10
PC 3 22. LIPANJ	Površina	134194	133892	169	133	170	214
PC 4 VRBINA	Broj	343	343	0	0	3	0
PC 4 VRBINA	Površina	25798	25798	0	0	96	0
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	Broj	736	728	8	0	4	2
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	Površina	47116	46756	360	0	100	76
PC 6 GALDOVO	Broj	1517	1505	12	0	9	0
PC 6 GALDOVO	Površina	116775	116095	680	0	248	0
PC 7 EUGEN KVATERNIK	Broj	566	565	1	0	1	1
PC 7 EUGEN KVATERNIK	Površina	37052	37002	50	0	18	40
PC 8 CAPRAG	Broj	2198	2195	2	1	9	1
PC 8 CAPRAG	Površina	127830	127675	90	65	283	37
PC 9 IVAN BUIĆ	Broj	202	202	0	0	0	0
PC 9 IVAN BUIĆ	Površina	10745	10745	0	0	0	0

Tablica 11. (nastavak)

		Veličina po razredima, površina u m ²											
		Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 4	1-SOBNI	35	8	19	7	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 4	2-SOBNI	90	5	4	22	29	19	5	5	1	0	0	0
PC 4	3-SOBNI	130	0	1	3	26	46	19	17	11	4	1	2
PC 4	4-SOBNI	46	0	0	0	1	2	8	2	8	5	8	12
PC 4	5-SOBNI	23	0	0	0	0	0	0	0	3	1	4	15
PC 4	6-SOBNI	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8
PC 4	7-I VIŠESOBNI	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
PC 5	<i>GALDOVO KAPTOLSKO</i>	728	87	76	85	120	123	88	51	39	16	9	34
PC 5	POSEBNE SOBE	8	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 5	GARSONIJERE	7	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 5	1-SOBNI	117	62	44	10	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 5	2-SOBNI	258	12	28	60	72	45	29	11	1	0	0	0
PC 5	3-SOBNI	247	0	1	15	44	74	50	30	23	8	1	1
PC 5	4-SOBNI	55	0	1	0	3	3	8	7	12	5	5	11
PC 5	5-SOBNI	21	0	0	0	0	1	1	2	1	2	3	11
PC 5	6-SOBNI	12	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	9
PC 5	7-I VIŠESOBNI	3	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2
PC 6	<i>GALDOVO</i>	1505	88	97	113	182	216	268	175	128	51	50	137
PC 6	POSEBNE SOBE	9	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 6	GARSONIJERE	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 6	1-SOBNI	124	60	43	18	3	0	0	0	0	0	0	0
PC 6	2-SOBNI	456	15	46	75	107	102	82	23	5	1	0	0
PC 6	3-SOBNI	518	0	8	18	62	93	145	92	58	21	15	6
PC 6	4-SOBNI	217	0	0	1	9	19	31	45	42	18	22	30
PC 6	5-SOBNI	89	0	0	1	1	1	6	8	14	6	5	47
PC 6	6-SOBNI	51	0	0	0	0	0	4	4	5	2	6	30
PC 6	7-I VIŠESOBNI	37	0	0	0	0	1	0	3	4	3	2	24
PC 7	<i>EUGEN KVATERNIK</i>	565	23	71	52	125	80	100	46	28	11	13	16
PC 7	POSEBNE SOBE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7	GARSONIJERE	19	9	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7	1-SOBNI	56	11	35	9	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 7	2-SOBNI	228	3	26	37	101	35	19	7	0	0	0	0
PC 7	3-SOBNI	175	0	0	6	21	40	68	26	10	4	0	0
PC 7	4-SOBNI	53	0	0	0	1	4	10	11	14	5	8	0
PC 7	5-SOBNI	17	0	0	0	1	0	2	0	4	1	4	5
PC 7	6-SOBNI	8	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	4
PC 7	7-I VIŠESOBNI	9	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	7
PC 8	<i>CAPRAG</i>	2195	36	207	437	783	278	350	46	12	4	18	24
PC 8	POSEBNE SOBE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8	GARSONIJERE	31	24	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8	1-SOBNI	471	11	184	275	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 8	2-SOBNI	860	1	16	159	611	65	7	1	0	0	0	0

Tablica 11. (nastavak)

		Veličina po razredima, površina u m ²											
		Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 8	3-SOBNI	754	0	0	3	170	212	331	34	1	0	3	0
PC 8	4-SOBNI	50	0	0	0	1	1	12	9	10	2	11	4
PC 8	5-SOBNI	6	0	0	0	0	0	0	1	0	2	3	0
PC 8	6-SOBNI	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	2
PC 8	7-I VIŠESOBNI	20	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	18
PC 9	<i>IVAN BUIĆ</i>	202	39	25	30	44	18	29	8	5	1	2	1
PC 9	POSEBNE SOBE	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9	GARSONIJERE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9	1-SOBNI	39	26	8	5	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9	2-SOBNI	95	11	16	22	31	7	8	0	0	0	0	0
PC 9	3-SOBNI	43	0	0	3	11	8	14	5	2	0	0	0
PC 9	4-SOBNI	17	0	1	0	2	3	6	3	1	1	0	0
PC 9	5-SOBNI	4	0	0	0	0	0	1	0	2	0	1	0
PC 9	6-SOBNI	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
PC 9	7-I VIŠESOBNI	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1

Tablica 12.

Stanovi za stalno stanovanje prema starosti i veličini stana

		Veličina po razredima, površina u m ²											
		Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
<i>SISAK</i>		14741	851	1575	2160	3265	2108	1902	999	574	259	276	772
RAZDOBLJE IZGRADNJE													
	DO 1918.	1377	227	228	224	199	159	114	68	50	26	28	54
	1919.-1945.	632	53	76	99	105	89	84	39	34	14	14	25
	1946.-1954.	936	43	145	254	199	125	60	61	18	12	5	14
	1955.-1964.	3124	193	358	726	768	461	280	113	80	41	33	71
	1965.-1972.	3310	152	350	500	714	543	392	168	146	69	65	211
	1973.-1980.	3134	96	249	154	998	429	595	213	108	47	60	185
	1981.-1985.	1138	17	62	94	160	183	162	209	70	27	39	115
	1986.-1990.	983	34	80	103	120	115	209	118	65	22	30	87
	I.-III. 1991.	18	1	1	1	0	1	4	6	1	0	0	3
	NEZAVRŠEN	25	2	1	1	2	3	1	4	1	1	2	7
	NAST.POSLI IZ NUŽ.	61	33	25	3	0	0	0	0	0	0	0	0
	NEPOZNATO	3	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0
PC 1	<i>ZELENI BRIJEG</i>	2906	178	406	386	487	335	317	225	167	49	85	271
RAZDOBLJE IZGRADNJE													
PC 1	DO 1918.	237	38	60	36	35	27	9	8	6	5	7	6
PC 1	1919.-1945.	122	13	18	13	22	22	11	6	8	2	5	2
PC 1	1946.-1954.	115	6	16	21	15	16	12	15	5	3	1	5
PC 1	1955.-1964.	488	19	70	143	78	49	39	26	20	11	12	21
PC 1	1965.-1972.	748	48	93	110	116	100	100	48	43	10	18	62

Tablica 12. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 1 1973.-1980.	760	41	116	50	196	93	92	43	37	7	13	72
PC 1 1981.-1985.	230	4	24	6	20	15	38	20	21	3	19	60
PC 1 1986.-1990.	184	7	5	6	5	11	14	56	27	8	9	36
PC 1 I.-III. 1991.	3	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0
PC 1 NEZAVRŠEN	13	1	0	0	0	1	1	2	0	0	1	7
PC 1 NAST.POSLI IZ NUŽ.	5	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 NEPOZNATO	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 <i>VIKTOROVAC</i>	3975	202	420	662	883	568	442	305	126	100	65	202
PC 2 RAZDOBLJE IZGRADNJE												
PC 2 DO 1918.	274	48	38	56	35	23	27	10	14	9	3	11
PC 2 1919.-1945.	163	10	20	30	28	23	14	9	12	4	4	9
PC 2 1946.-1954.	311	9	32	138	67	49	5	5	1	2	1	2
PC 2 1955.-1964.	793	82	74	221	192	87	52	23	15	16	6	25
PC 2 1965.-1972.	754	28	92	66	176	99	82	54	39	33	24	61
PC 2 1973.-1980.	561	8	75	19	224	67	55	17	23	17	11	45
PC 2 1981.-1985.	571	2	32	62	71	134	66	152	13	11	3	25
PC 2 1986.-1990.	532	9	54	69	88	84	140	35	9	8	13	23
PC 2 I.-III. 1991.	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PC 2 NEZAVRŠEN	4	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0
PC 2 NAST.POSLI IZ NUŽ.	9	6	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 NEPOZNATO	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
PC 3 <i>22. LIPANJ</i>	2268	161	226	358	576	422	276	119	45	17	21	47
PC 3 RAZDOBLJE IZGRADNJE												
PC 3 DO 1918.	559	83	76	86	77	79	54	32	21	9	13	29
PC 3 1919.-1945.	104	7	9	18	13	17	14	4	8	2	4	8
PC 3 1946.-1954.	95	7	5	16	19	16	8	19	2	2	1	0
PC 3 1955.-1964.	571	33	46	109	209	116	42	8	4	1	1	2
PC 3 1965.-1972.	446	13	69	88	134	79	54	0	4	2	0	3
PC 3 1973.-1980.	394	1	18	23	111	101	92	47	1	0	0	0
PC 3 1981.-1985.	38	0	0	11	10	8	4	3	0	0	1	1
PC 3 1986.-1990.	43	3	0	6	3	6	8	6	5	1	1	4
PC 3 I.-III. 1991.	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 NEZAVRŠEN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 NAST.POSLI IZ NUŽ.	17	13	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 NEPOZNATO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 4 <i>VRBINA</i>	346	20	29	32	57	67	32	24	23	10	13	39
PC 4 RAZDOBLJE IZGRADNJE												
PC 4 DO 1918.	54	10	14	9	10	4	3	3	1	0	0	0
PC 4 1919.-1945.	33	2	0	7	10	4	5	2	0	1	0	2
PC 4 1946.-1954.	18	2	0	1	1	6	2	2	1	0	0	3
PC 4 1955.-1964.	109	1	7	7	23	39	8	4	6	2	4	8
PC 4 1965.-1972.	42	1	3	1	4	5	6	1	8	2	4	7

Tablica 12. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 4 1973.-1980.	44	3	1	5	4	5	5	8	2	5	1	5
PC 4 1981.-1985.	31	0	0	2	4	4	2	4	3	0	4	8
PC 4 1986.-1990.	10	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	6
PC 4 I.-III. 1991.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 4 NEZAVRŠEN	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 4 NAST.POSLI IZ NUŽ.	3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 4 NEPOZNATO	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
<i>PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO</i>	<i>742</i>	<i>93</i>	<i>78</i>	<i>88</i>	<i>123</i>	<i>123</i>	<i>88</i>	<i>51</i>	<i>39</i>	<i>16</i>	<i>9</i>	<i>34</i>
PC 5 RAZDOBLJE IZGRADNJE												
PC 5 DO 1918.	70	18	13	13	15	2	5	1	1	0	0	2
PC 5 1919.-1945.	77	12	11	18	14	11	4	2	2	2	0	1
PC 5 1946.-1954.	33	3	4	9	5	6	2	2	2	0	0	0
PC 5 1955.-1964.	166	14	11	11	38	35	26	12	12	2	2	3
PC 5 1965.-1972.	176	21	20	19	23	42	18	10	4	4	2	13
PC 5 1973.-1980.	137	12	13	8	19	20	21	16	9	5	4	10
PC 5 1981.-1985.	33	3	2	5	5	6	6	2	1	1	1	1
PC 5 1986.-1990.	35	6	2	2	4	1	5	3	7	1	0	4
PC 5 I.-III. 1991.	3	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0
PC 5 NEZAVRŠEN	6	0	1	1	0	0	0	2	1	1	0	0
PC 5 NAST.POSLI IZ NUŽ.	6	4	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 5 NEPOZNATO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 6 GALDOVO</i>	<i>1526</i>	<i>96</i>	<i>103</i>	<i>114</i>	<i>186</i>	<i>216</i>	<i>268</i>	<i>175</i>	<i>129</i>	<i>51</i>	<i>50</i>	<i>138</i>
PC 6 RAZDOBLJE IZGRADNJE												
PC 6 DO 1918.	106	20	14	13	10	17	8	7	6	2	4	5
PC 6 1919.-1945.	40	7	4	5	12	5	2	1	1	1	1	1
PC 6 1946.-1954.	73	3	12	6	8	12	17	4	2	3	2	4
PC 6 1955.-1964.	386	21	28	48	67	68	82	32	15	7	6	12
PC 6 1965.-1972.	387	16	22	23	47	62	77	42	35	13	8	42
PC 6 1973.-1980.	286	11	11	14	24	36	50	48	27	10	13	42
PC 6 1981.-1985.	149	6	4	5	10	11	19	26	31	11	10	16
PC 6 1986.-1990.	80	6	5	0	8	5	11	11	11	4	5	14
PC 6 I.-III. 1991.	9	0	0	0	0	0	2	4	1	0	0	2
PC 6 NEZAVRŠEN	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
PC 6 NAST.POSLI IZ NUŽ.	9	6	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 6 NEPOZNATO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 7 EUGEN KVATERNIK</i>	<i>568</i>	<i>24</i>	<i>72</i>	<i>53</i>	<i>125</i>	<i>80</i>	<i>100</i>	<i>46</i>	<i>28</i>	<i>11</i>	<i>13</i>	<i>16</i>
PC 7 RAZDOBLJE IZGRADNJE												
PC 7 DO 1918.	31	3	9	3	5	2	3	3	1	0	1	1
PC 7 1919.-1945.	85	1	13	6	3	7	33	15	3	2	0	2
PC 7 1946.-1954.	117	3	7	23	64	14	3	2	1	0	0	0
PC 7 1955.-1964.	122	9	22	13	28	21	16	5	4	2	2	0
PC 7 1965.-1972.	128	4	15	5	18	22	28	10	9	4	5	8

Tablica 12. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 7 1973.-1980.	45	1	2	1	2	8	12	5	5	2	4	3
PC 7 1981.-1985.	17	1	0	0	3	4	2	2	1	1	1	2
PC 7 1986.-1990.	21	1	3	2	2	2	3	4	4	0	0	0
PC 7 I.-III. 1991.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 NEZAVRŠEN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 NAST.POSLI IZ NUŽ.	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 NEPOZNATO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 8 CAPRAG</i>	<i>2208</i>	<i>38</i>	<i>216</i>	<i>437</i>	<i>784</i>	<i>279</i>	<i>350</i>	<i>46</i>	<i>12</i>	<i>4</i>	<i>18</i>	<i>24</i>
PC 8 RAZDOBLJE IZGRADNJE												
PC 8 DO 1918.	37	3	3	7	11	4	5	3	0	1	0	0
PC 8 1919.-1945.	6	1	1	1	2	0	1	0	0	0	0	0
PC 8 1946.-1954.	162	7	66	40	19	5	8	12	3	2	0	0
PC 8 1955.-1964.	459	9	95	172	125	42	11	1	4	0	0	0
PC 8 1965.-1972.	527	3	21	170	170	126	16	1	2	1	3	14
PC 8 1973.-1980.	877	12	12	29	414	96	262	27	3	0	14	8
PC 8 1981.-1985.	63	0	0	2	35	0	24	0	0	0	0	2
PC 8 1986.-1990.	67	1	10	16	8	6	23	2	0	0	1	0
PC 8 I.-III. 1991.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 NEZAVRŠEN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 NAST.POSLI IZ NUŽ.	10	2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 NEPOZNATO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 9 IVAN BUIĆ</i>	<i>202</i>	<i>39</i>	<i>25</i>	<i>30</i>	<i>44</i>	<i>18</i>	<i>29</i>	<i>8</i>	<i>5</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>1</i>
PC 9 RAZDOBLJE IZGRADNJE												
PC 9 DO 1918.	9	4	1	1	1	1	0	1	0	0	0	0
PC 9 1919.-1945.	2	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 1946.-1954.	12	3	3	0	1	1	3	0	1	0	0	0
PC 9 1955.-1964.	30	5	5	2	8	4	4	2	0	0	0	0
PC 9 1965.-1972.	102	18	15	18	26	8	11	2	2	0	1	1
PC 9 1973.-1980.	30	7	1	5	4	3	6	2	1	1	0	0
PC 9 1981.-1985.	6	1	0	1	2	1	1	0	0	0	0	0
PC 9 1986.-1990.	11	1	0	2	1	0	4	1	1	0	1	0
PC 9 I.-III. 1991.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 NEZAVRŠEN	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 NAST.POSLI IZ NUŽ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 NEPOZNATO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tablica 13.

Nastanjeni stanovi prema broju kućanstava i veličini stana

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
<i>SISAK - STANOVI UKUPNO</i>	13994	706	1442	2063	3154	2030	1846	962	556	246	257	732
STANOVI U KOJIMA STANUJE:												
1 KUĆANSTVO	13351	691	1417	1995	3050	1951	1738	897	514	229	225	644
2 KUĆANSTVA	594	11	20	65	99	77	101	62	39	16	30	74
3 KUĆANSTVA	32	0	0	1	4	2	5	3	3	1	1	12
4 KUĆANSTVA	3	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	1
5 I VIŠE KUĆANSTAVA	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	13	4	5	2	1	0	0	0	0	0	0	1
UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	29306	1426	2914	4256	6520	4222	3926	2060	1202	528	588	1664
<i>PC 1 ZELENI BRIJEG - STANOVI UKUPNO</i>	2777	160	384	378	475	321	303	219	163	47	75	252
PC 1 STANOVI U KOJIMA STANUJE:												
PC 1 1 KUĆANSTVO	2659	159	382	371	456	307	287	214	153	45	67	218
PC 1 2 KUĆANSTVA	105	0	2	7	18	13	15	5	9	2	7	27
PC 1 3 KUĆANSTVA	11	0	0	0	1	1	1	0	1	0	0	7
PC 1 4 KUĆANSTVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
PC 1 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	5816	318	772	770	990	672	640	448	348	98	174	586
<i>PC 2 VIKTOROVAC - STANOVI UKUPNO</i>	3769	164	389	633	850	546	423	293	122	95	61	193
PC 2 STANOVI U KOJIMA STANUJE:												
PC 2 1 KUĆANSTVO	3602	162	381	610	825	521	400	270	113	92	53	175
PC 2 2 KUĆANSTVA	152	0	4	22	24	24	20	23	9	2	8	16
PC 2 3 KUĆANSTVA	8	0	0	1	1	1	2	0	0	1	0	2
PC 2 4 KUĆANSTVA	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
PC 2 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	6	2	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	7868	324	778	314	1752	1144	900	632	262	198	138	426
<i>PC 3 22. LIPANJ - STANOVI UKUPNO</i>	2148	121	205	336	562	414	273	113	43	15	20	46
PC 3 STANOVI U KOJIMA STANUJE:												
PC 3 1 KUĆANSTVO	2060	119	196	321	544	405	260	105	40	11	17	42
PC 3 2 KUĆANSTVA	85	2	9	15	16	9	12	8	3	4	3	4
PC 3 3 KUĆANSTVA	3	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0

Tablica 13. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 3 4 KUĆANSTVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	4478	246	428	702	1164	846	574	242	92	38	46	100
PC 4 VRBINA - STANOVI UKUPNO	318	18	23	28	52	62	29	23	23	9	13	38
PC 4 STANOVI U KOJIMA STANUJE:												
PC 4 1 KUĆANSTVO	298	17	22	27	51	59	27	23	20	8	11	33
PC 4 2 KUĆANSTVA	18	1	0	1	1	3	2	0	3	1	2	4
PC 4 3 KUĆANSTVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 4 4 KUĆANSTVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 4 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 4 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	2	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PC 4 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	668	38	44	58	106	130	62	46	52	20	30	82
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO - STANOVI UKUPNO	691	81	70	78	115	120	83	50	38	16	8	32
PC 5 STANOVI U KOJIMA STANUJE:												
PC 5 1 KUĆANSTVO	661	76	69	76	110	117	78	47	36	14	7	31
PC 5 2 KUĆANSTVA	27	4	1	2	4	3	5	3	1	2	1	1
PC 5 3 KUĆANSTVA	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
PC 5 4 KUĆANSTVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 5 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 5 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	2	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 5 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	1436	168	142	160	236	246	176	106	82	36	18	66
PC 6 GALDOVO - STANOVI UKUPNO	1432	81	90	104	172	198	263	168	125	49	49	133
PC 6 STANOVI U KOJIMA STANUJE:												
PC 6 1 KUĆANSTVO	1346	79	89	101	165	192	246	153	120	44	44	113
PC 6 2 KUĆANSTVA	82	2	1	3	7	6	16	14	5	5	5	18
PC 6 3 KUĆANSTVA	4	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	2
PC 6 4 KUĆANSTVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 6 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 6 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 6 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	3044	166	182	214	358	408	562	368	260	108	108	310
PC 7 EUGEN KVATERNIK - STANOVI UKUPNO	532	20	63	49	121	75	98	43	26	10	12	15

Tablica 13. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 7 STANOVIMA U KOJIMA STANUJE:												
PC 7 1 KUĆANSTVO	468	20	60	46	112	67	82	34	18	10	8	11
PC 7 2 KUĆANSTVA	59	0	3	3	9	8	16	7	7	0	4	2
PC 7 3 KUĆANSTVA	4	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	1
PC 7 4 KUĆANSTVA	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PC 7 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	1204	40	132	104	260	166	228	108	70	20	32	44
PC 8 <i>CAPRAG - STANOVIMA UKUPNO</i>	2147	28	197	431	766	277	347	46	11	4	18	22
PC 8 STANOVIMA U KOJIMA STANUJE:												
PC 8 1 KUĆANSTVO	2084	27	197	417	747	267	333	45	10	4	17	20
PC 8 2 KUĆANSTVA	59	1	0	12	19	10	13	1	1	0	0	2
PC 8 3 KUĆANSTVA	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
PC 8 4 KUĆANSTVA	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
PC 8 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	2	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	4418	58	394	882	1570	574	726	94	24	8	40	48
PC 9 <i>IVAN BUIĆ - STANOVIMA UKUPNO</i>	180	33	21	26	41	17	27	7	5	1	1	1
PC 9 STANOVIMA U KOJIMA STANUJE:												
PC 9 1 KUĆANSTVO	173	32	21	26	40	16	25	6	4	1	1	1
PC 9 2 KUĆANSTVA	7	1	0	0	1	1	2	1	1	0	0	0
PC 9 3 KUĆANSTVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 4 KUĆANSTVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 5 I VIŠE KUĆANSTAVA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 SAMO OSOBE KOJE NISU KUĆANSTVO	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 UKUPNI BROJ KUĆANSTAVA U STANOVIMA	374	68	42	52	84	36	58	16	12	2	2	2

Tablica 14.

Stanovi grada Siska prema veličini stana i nacionalnosti stanara

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
<i>SISAK</i>	<i>12953</i>	<i>495</i>	<i>1274</i>	<i>1906</i>	<i>2954</i>	<i>1921</i>	<i>1754</i>	<i>925</i>	<i>528</i>	<i>236</i>	<i>250</i>	<i>710</i>
HRVATI	7880	285	743	1108	1662	1172	1059	632	372	170	173	504
TALIJANI	4	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	0
ALBANCI	23	2	2	4	7	3	2	0	0	1	0	2
SRBI	3174	113	319	448	844	475	458	197	94	38	50	138
MUSLIMANI	598	32	67	109	142	78	93	30	18	7	7	15
SLOVENC	67	3	8	15	12	12	4	4	2	2	0	5
OSTALI	158	10	12	31	35	19	23	8	4	3	4	9
NEOPREDIJELJENI	207	8	23	32	57	30	22	7	13	2	2	11
JUGOSLAVENI	607	24	65	116	143	98	72	37	17	11	10	14
REGIONALNA PRIPADNOST	13	0	4	0	2	4	1	0	0	0	0	2
NEPOZNATO	222	18	31	43	50	29	19	10	7	1	4	10
<i>PC 1 ZELENI BRIJEG</i>	<i>2557</i>	<i>106</i>	<i>344</i>	<i>344</i>	<i>446</i>	<i>299</i>	<i>281</i>	<i>215</i>	<i>154</i>	<i>47</i>	<i>71</i>	<i>250</i>
PC 1 HRVATI	1588	64	206	212	270	185	177	135	106	34	50	149
PC 1 TALIJANI	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
PC 1 ALBANCI	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 SRBI	613	26	73	90	119	69	73	46	25	9	16	67
PC 1 MUSLIMANI	106	6	23	17	15	14	7	12	3	1	0	8
PC 1 SLOVENC	8	2	0	1	2	0	0	1	0	0	0	2
PC 1 OSTALI	31	1	5	3	6	2	5	2	1	1	1	4
PC 1 NEOPREDIJELJENI	48	2	8	4	9	3	5	4	6	0	0	7
PC 1 JUGOSLAVENI	104	3	17	10	15	20	9	9	9	2	4	6
PC 1 REGIONALNA PRIPADNOST	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
PC 1 NEPOZNATO	56	2	12	7	9	5	5	6	3	0	0	7
<i>PC 2 VIKTOROVAC</i>	<i>3530</i>	<i>131</i>	<i>351</i>	<i>585</i>	<i>790</i>	<i>520</i>	<i>413</i>	<i>284</i>	<i>117</i>	<i>92</i>	<i>60</i>	<i>187</i>
PC 2 HRVATI	2089	65	187	349	460	306	244	173	81	61	39	124
PC 2 TALIJANI	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
PC 2 ALBANCI	5	0	0	0	1	1	2	0	0	0	0	1
PC 2 SRBI	944	38	102	147	213	137	123	80	24	17	14	49
PC 2 MUSLIMANI	102	10	12	13	18	14	11	12	4	3	1	4
PC 2 SLOVENC	22	0	3	7	2	3	1	2	0	2	0	2
PC 2 OSTALI	47	2	5	9	11	6	7	2	2	2	1	0
PC 2 NEOPREDIJELJENI	70	2	7	16	22	9	6	1	2	1	1	3
PC 2 JUGOSLAVENI	187	12	21	33	47	35	14	12	3	6	3	1
PC 2 REGIONALNA PRIPADNOST	6	0	2	0	2	0	1	0	0	0	0	1
PC 2 NEPOZNATO	57	2	12	11	14	8	4	2	1	0	1	2
<i>PC 3 22. LIPANJ</i>	<i>2010</i>	<i>98</i>	<i>185</i>	<i>325</i>	<i>532</i>	<i>398</i>	<i>255</i>	<i>106</i>	<i>37</i>	<i>12</i>	<i>19</i>	<i>43</i>
PC 3 HRVATI	1286	64	127	202	314	254	159	78	28	9	16	35
PC 3 TALIJANI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 ALBANCI	12	1	1	2	4	2	0	0	0	1	0	1
PC 3 SRBI	440	17	37	66	146	87	61	17	4	2	1	2

Tablica 14. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 6 NEPOZNATO	20	2	0	1	3	4	3	1	2	1	2	1
PC 7 EUGEN KVATERNIK	474	7	52	39	116	66	93	41	25	9	12	14
PC 7 HRVATI	269	4	31	20	73	30	54	28	11	4	5	9
PC 7 TALIJANI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 ALBANCI	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 SRBI	124	2	11	7	21	25	26	10	8	4	5	5
PC 7 MUSLIMANI	40	1	4	4	12	6	7	2	3	1	0	0
PC 7 SLOVENC	5	0	0	2	2	1	0	0	0	0	0	0
PC 7 OSTALI	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 NEOPREDIJELJENI	7	0	1	1	1	2	1	0	1	0	0	0
PC 7 JUGOSLAVENI	20	0	3	2	5	1	5	1	2	0	1	0
PC 7 REGIONALNA PRIPADNOST	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 NEPOZNATO	6	0	1	1	2	1	0	0	0	0	1	0
PC 8 CAPRAG	2044	24	188	409	721	269	334	45	11	4	18	21
PC 8 HRVATI	867	6	81	184	294	123	128	27	5	0	6	13
PC 8 TALIJANI	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
PC 8 ALBANCI	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 SRBI	709	7	67	108	281	95	122	13	4	2	7	3
PC 8 MUSLIMANI	247	1	22	55	77	26	55	2	2	0	5	2
PC 8 SLOVENC	6	0	0	0	3	2	1	0	0	0	0	0
PC 8 OSTALI	20	1	1	5	7	2	4	0	0	0	0	0
PC 8 NEOPREDIJELJENI	37	3	3	6	15	6	4	0	0	0	0	0
PC 8 JUGOSLAVENI	126	2	11	38	37	13	18	3	0	2	0	2
PC 8 REGIONALNA PRIPADNOST	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PC 8 NEPOZNATO	28	3	3	12	7	2	1	0	0	0	0	0
PC 9 IVAN BUIĆ	143	16	16	20	37	15	26	5	5	1	1	1
PC 9 HRVATI	24	4	2	0	6	6	6	0	0	0	0	0
PC 9 TALIJANI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 ALBANCI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 SRBI	59	3	10	8	17	3	13	4	1	0	0	0
PC 9 MUSLIMANI	43	7	4	8	9	3	6	1	2	1	1	1
PC 9 SLOVENC	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 OSTALI	3	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 NEOPREDIJELJENI	3	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0
PC 9 JUGOSLAVENI	4	0	0	1	0	2	1	0	0	0	0	0
PC 9 REGIONALNA PRIPADNOST	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 NEPOZNATO	6	1	0	1	2	1	0	0	1	0	0	0

Tablica 15.

Stanovi grada Siska prema veličini stana i stupnju sručnog obrazovanja stanara

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
<i>SISAK</i>	12953	495	1274	1906	2954	1921	1754	925	528	236	250	710
NKV	6501	304	775	1100	1416	933	764	392	259	106	121	331
PKV	491	21	62	100	117	62	70	28	11	9	5	6
KV	1644	58	145	219	386	224	250	139	86	28	28	81
VKV	699	15	34	71	174	125	105	47	32	17	28	51
NSS	168	7	28	27	44	24	17	7	4	2	2	6
SSS	1878	67	160	241	468	279	278	166	66	30	25	98
VŠS	621	7	32	71	148	97	98	55	30	20	16	47
VSS	873	15	34	69	190	162	161	83	40	21	23	75
MR. ZNANOSTI	60	0	4	7	9	11	8	6	0	1	2	12
DR. ZNANOSTI	18	1	0	1	2	4	3	2	0	2	0	3
<i>PC 1 ZELENi BRIJEG</i>	2557	106	344	344	446	299	281	215	154	47	71	250
PC 1 NKV	145	9	33	19	28	16	15	11	1	1	3	9
PC 1 PKV	83	2	16	18	13	10	10	10	2	1	0	1
PC 1 KV	346	10	29	30	51	44	50	49	31	6	9	37
PC 1 VKV	151	4	7	14	30	15	20	11	8	6	13	23
PC 1 NSS	51	2	9	9	16	7	2	2	2	0	0	2
PC 1 SSS	322	8	39	42	46	40	31	34	22	7	12	41
PC 1 VŠS	116	1	11	14	16	10	12	12	13	6	5	16
PC 1 VSS	96	1	5	10	20	7	15	7	8	2	3	18
PC 1 MR. ZNANOSTI	4	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1
PC 1 DR. ZNANOSTI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 2 VIKTOROVAC</i>	3530	131	351	585	790	520	413	284	117	92	60	187
PC 2 NKV	123	18	17	18	32	15	11	3	4	3	1	1
PC 2 PKV	102	7	14	21	21	13	12	7	2	3	1	1
PC 2 KV	397	15	51	65	109	54	50	25	5	5	4	14
PC 2 VKV	200	4	11	27	53	45	23	17	6	5	2	7
PC 2 NSS	43	2	7	6	15	5	6	2	0	0	0	0
PC 2 SSS	703	31	63	102	156	103	104	72	20	17	7	28
PC 2 VŠS	207	4	11	29	47	30	33	22	8	6	3	14
PC 2 VSS	364	5	18	37	71	58	55	42	18	15	11	34
PC 2 MR. ZNANOSTI	21	0	1	5	1	3	0	4	0	1	1	5
PC 2 DR. ZNANOSTI	8	0	0	0	1	1	1	1	0	2	0	2
<i>PC 3 22. LIPANJ</i>	2010	98	185	325	532	398	255	106	37	12	19	43
PC 3 NKV	49	5	10	4	16	11	2	1	0	0	0	0
PC 3 PKV	34	3	5	6	12	3	4	0	1	0	0	0
PC 3 KV	143	12	9	25	43	24	13	12	1	2	1	1
PC 3 VKV	79	2	6	9	21	16	15	4	3	1	1	1
PC 3 NSS	23	0	3	5	4	7	3	0	0	0	0	1
PC 3 SSS	311	24	17	48	94	63	41	17	3	1	0	3
PC 3 VŠS	96	2	4	13	29	21	18	6	0	0	1	2

Tablica 15. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											više od 120
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	
PC 3 VSS	213	8	8	17	58	53	38	15	6	2	0	8
PC 3 MR. ZNANOSTI	15	0	0	0	4	5	5	1	0	0	0	0
PC 3 DR. ZNANOSTI	6	1	0	1	0	2	0	1	0	0	0	1
<i>PC 4 VRBINA</i>	<i>274</i>	<i>7</i>	<i>17</i>	<i>23</i>	<i>48</i>	<i>56</i>	<i>27</i>	<i>18</i>	<i>22</i>	<i>8</i>	<i>13</i>	<i>35</i>
PC 4 NKV	7	1	2	2	0	1	0	0	1	0	0	0
PC 4 PKV	4	1	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0
PC 4 KV	18	2	1	4	4	2	1	3	1	0	0	0
PC 4 VKV	20	0	1	0	3	3	2	1	4	1	1	4
PC 4 NSS	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
PC 4 SSS	24	0	2	1	6	3	4	1	2	0	0	5
PC 4 VŠS	13	0	1	0	1	2	3	2	1	2	0	1
PC 4 VSS	31	0	0	0	4	8	2	4	2	0	5	6
PC 4 MR. ZNANOSTI	4	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	3
PC 4 DR. ZNANOSTI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO</i>	<i>565</i>	<i>41</i>	<i>42</i>	<i>65</i>	<i>101</i>	<i>109</i>	<i>70</i>	<i>49</i>	<i>34</i>	<i>16</i>	<i>8</i>	<i>30</i>
PC 5 NKV	24	4	3	4	4	5	1	0	1	0	1	1
PC 5 PKV	15	1	0	1	8	4	1	0	0	0	0	0
PC 5 KV	84	1	5	4	13	18	14	13	8	3	0	5
PC 5 VKV	36	1	0	1	9	9	7	3	2	1	1	2
PC 5 NSS	10	2	2	0	2	1	2	1	0	0	0	0
PC 5 SSS	51	1	6	3	10	5	10	5	4	1	0	6
PC 5 VŠS	15	0	0	0	1	3	2	1	2	2	0	4
PC 5 VSS	11	0	0	1	2	0	1	2	2	0	1	2
PC 5 MR. ZNANOSTI	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
PC 5 DR. ZNANOSTI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 6 GALDOVO</i>	<i>1356</i>	<i>65</i>	<i>79</i>	<i>96</i>	<i>163</i>	<i>189</i>	<i>255</i>	<i>162</i>	<i>123</i>	<i>47</i>	<i>48</i>	<i>129</i>
PC 6 NKV	100	7	12	8	18	16	20	13	3	1	0	2
PC 6 PKV	68	6	3	4	10	10	12	8	4	5	2	4
PC 6 KV	206	5	4	9	23	34	42	22	31	9	7	20
PC 6 VKV	63	0	0	1	4	10	13	8	6	2	6	13
PC 6 NSS	18	1	1	3	1	2	3	1	2	2	0	2
PC 6 SSS	107	3	2	0	10	20	21	25	8	3	5	10
PC 6 VŠS	22	0	0	2	1	0	3	4	4	1	3	4
PC 6 VSS	26	0	0	0	0	5	6	4	2	1	3	5
PC 6 MR. ZNANOSTI	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PC 6 DR. ZNANOSTI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 7 EUGEN KVATERNIK</i>	<i>474</i>	<i>7</i>	<i>52</i>	<i>39</i>	<i>116</i>	<i>66</i>	<i>93</i>	<i>41</i>	<i>25</i>	<i>9</i>	<i>12</i>	<i>14</i>
PC 7 NKV	22	2	5	1	3	2	8	1	0	0	0	0
PC 7 PKV	18	0	2	1	5	2	7	1	0	0	0	0
PC 7 KV	83	1	7	5	13	13	20	10	6	3	2	3
PC 7 VKV	24	1	0	2	3	5	7	0	3	0	2	1
PC 7 NSS	3	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0

Tablica 15. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 7 SSS	50	0	6	1	10	7	15	5	4	1	1	0
PC 7 VŠS	13	0	0	0	0	3	2	2	1	1	2	2
PC 7 VSS	5	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	1
PC 7 MR. ZNANOSTI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 DR. ZNANOSTI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 8 CAPRAG</i>	<i>2044</i>	<i>24</i>	<i>188</i>	<i>409</i>	<i>721</i>	<i>269</i>	<i>334</i>	<i>45</i>	<i>11</i>	<i>4</i>	<i>18</i>	<i>21</i>
PC 8 NKV	72	2	14	21	23	6	5	0	0	0	0	1
PC 8 PKV	146	1	21	45	42	15	19	2	0	0	1	0
PC 8 KV	336	10	35	74	123	31	52	4	2	0	5	0
PC 8 VKV	122	2	9	17	51	21	18	2	0	0	2	0
PC 8 NSS	18	0	4	4	5	2	1	0	0	0	1	1
PC 8 SSS	305	0	25	44	134	38	49	7	3	0	0	5
PC 8 VŠS	138	0	5	12	53	28	25	6	1	2	2	4
PC 8 VSS	127	0	2	4	35	31	44	8	1	1	0	1
PC 8 MR. ZNANOSTI	13	0	3	1	2	3	2	1	0	0	0	1
PC 8 DR. ZNANOSTI	4	0	0	0	1	1	2	0	0	0	0	0
<i>PC 9 IVAN BUIĆ</i>	<i>143</i>	<i>16</i>	<i>16</i>	<i>20</i>	<i>37</i>	<i>15</i>	<i>26</i>	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
PC 9 NKV	19	1	3	4	5	2	4	0	0	0	0	0
PC 9 PKV	21	0	1	4	5	4	5	0	2	0	0	0
PC 9 KV	31	2	4	3	7	4	8	1	1	0	0	1
PC 9 VKV	4	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0
PC 9 NSS	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 SSS	5	0	0	0	2	0	3	0	0	0	0	0
PC 9 VŠS	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 VSS	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 MR. ZNANOSTI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 DR. ZNANOSTI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tablica 16.

Stanovi grada Siska prema veličini stana i broju djece u stanu

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
<i>SISAK</i>	<i>12953</i>	<i>495</i>	<i>1274</i>	<i>1906</i>	<i>2954</i>	<i>1921</i>	<i>1754</i>	<i>925</i>	<i>528</i>	<i>236</i>	<i>250</i>	<i>710</i>
BEZ DJECE	7263	334	865	1198	1677	1066	892	432	262	110	124	303
1 DIJETE	2853	87	210	384	657	429	430	239	126	56	57	178
2 DJETETA	2621	70	174	289	585	391	405	235	131	61	68	212
3 DJETETA	184	2	21	30	28	30	24	18	8	7	1	15
4 DJETETA	23	1	2	3	5	5	3	1	0	2	0	1

Tablica 16. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
5 DJECE	5	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0
6 DJECE	3	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
7 DJECE	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
VIŠE OD 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
UKUPAN BROJ DJECE	17578	484	1280	2150	3884	2642	2648	1534	834	414	392	1316
<i>PC 1 ZELENI BRIJEG</i>	<i>2557</i>	<i>106</i>	<i>344</i>	<i>344</i>	<i>446</i>	<i>299</i>	<i>281</i>	<i>215</i>	<i>154</i>	<i>47</i>	<i>71</i>	<i>250</i>
PC 1 BEZ DJECE	1391	78	232	226	258	157	142	95	72	21	25	85
PC 1 1 DIJETE	581	11	63	73	108	72	68	55	39	7	21	64
PC 1 2 DJETETA	534	16	42	41	76	61	68	58	40	16	24	92
PC 1 3 DJETETA	40	0	5	3	2	7	3	7	3	2	1	7
PC 1 4 DJETETA	7	1	1	0	1	2	0	0	0	1	0	1
PC 1 5 DJECE	3	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 6 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 7 DJECE	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PC 1 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 VIŠE OD 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 UKUPAN BROJ DJECE	3638	94	342	338	550	446	426	384	256	98	144	560
<i>PC 2 VIKTOROVAC</i>	<i>3530</i>	<i>131</i>	<i>351</i>	<i>585</i>	<i>790</i>	<i>520</i>	<i>413</i>	<i>284</i>	<i>117</i>	<i>92</i>	<i>60</i>	<i>187</i>
PC 2 BEZ DJECE	1841	69	238	356	398	260	165	119	63	47	34	92
PC 2 1 DIJETE	799	33	63	122	184	111	112	71	27	22	10	44
PC 2 2 DJETETA	841	29	48	98	204	139	127	87	26	18	16	49
PC 2 3 DJETETA	45	0	1	9	3	10	8	7	1	4	0	2
PC 2 4 DJETETA	4	0	1	0	1	0	1	0	0	1	0	0
PC 2 5 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 6 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 7 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 VIŠE OD 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 UKUPAN BROJ DJECE	5264	182	332	690	1210	838	788	532	164	148	84	296
<i>PC 3 22. LIPANJ</i>	<i>2010</i>	<i>98</i>	<i>185</i>	<i>325</i>	<i>532</i>	<i>398</i>	<i>255</i>	<i>106</i>	<i>37</i>	<i>12</i>	<i>19</i>	<i>43</i>
PC 3 BEZ DJECE	1249	65	141	211	317	232	155	64	24	7	12	21
PC 3 1 DIJETE	442	20	27	70	105	107	57	27	6	4	4	15
PC 3 2 DJETETA	298	11	14	40	105	56	43	12	6	1	3	7
PC 3 3 DJETETA	15	2	2	2	4	1	0	3	1	0	0	0
PC 3 4 DJETETA	5	0	0	2	1	2	0	0	0	0	0	0
PC 3 5 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 6 DJECE	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 7 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 VIŠE OD 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 UKUPAN BROJ DJECE	2218	96	134	328	662	460	286	120	42	12	20	58

Tablica 16. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²											
	Svega	do 30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-110	111-120	više od 120
PC 7 5 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 6 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 7 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 VIŠE OD 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 UKUPAN BROJ DJECE	592	8	58	48	130	62	136	58	36	20	12	24
<i>PC 8 CAPRAG</i>	<i>2044</i>	<i>24</i>	<i>188</i>	<i>409</i>	<i>721</i>	<i>269</i>	<i>334</i>	<i>45</i>	<i>11</i>	<i>4</i>	<i>18</i>	<i>21</i>
PC 8 BEZ DJECE	1105	20	104	233	392	140	164	24	4	0	12	12
PC 8 1 DIJETE	483	3	34	82	178	62	89	16	5	4	3	7
PC 8 2 DJETETA	408	1	43	83	135	59	75	5	2	0	3	2
PC 8 3 DJETETA	44	0	7	10	14	8	5	0	0	0	0	0
PC 8 4 DJETETA	3	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0
PC 8 5 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 6 DJECE	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 7 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 VIŠE OD 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 UKUPAN BROJ DJECE	2898	10	282	564	1000	408	516	52	18	8	18	22
<i>PC 9 IVAN BUIĆ</i>	<i>143</i>	<i>16</i>	<i>16</i>	<i>20</i>	<i>37</i>	<i>15</i>	<i>26</i>	<i>5</i>	<i>5</i>	<i>1</i>	<i>1</i>	<i>1</i>
PC 9 BEZ DJECE	78	12	10	11	20	8	7	5	3	1	0	1
PC 9 1 DIJETE	33	2	1	4	12	2	11	0	1	0	0	0
PC 9 2 DJETETA	29	2	4	5	5	5	6	0	1	0	1	0
PC 9 3 DJETETA	3	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0
PC 9 4 DJETETA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 5 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 6 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 7 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 VIŠE OD 8 DJECE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 UKUPAN BROJ DJECE	200	12	24	28	44	24	58	0	6	0	4	0

Tablica 17.

Stanovi grada Siska prema katovima i starosti stanara

	Katnost stana												
	Svega	Prizemlje	1	2	3-4	5-8	9-12	13-16	Više od 16	Podrum	Suteren	Mansarda	Dvije etaže
<i>SISAK</i>	<i>12953</i>	<i>5601</i>	<i>2147</i>	<i>1538</i>	<i>1891</i>	<i>234</i>	<i>64</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>81</i>	<i>38</i>	<i>0</i>	<i>1358</i>
0-19	21	13	0	3	2	1	0	0	0	0	0	0	2
20-59	9065	3694	1487	1100	1477	184	54	0	1	60	30	0	978

Tablica 17. (nastavak)

	Katnost stana												
	Svega	Prizemlje	1	2	3-4	5-8	9-12	13-16	Više od 16	Podrum	Suteren	Mansarda	Dvije etaže
60 I VIŠE	3646	1786	629	412	385	47	9	0	0	18	7	0	353
NEPOZNATO	221	108	31	23	27	2	1	0	0	3	1	0	25
<i>PC 1 ZELENI BRIJEG</i>	<i>2557</i>	<i>1277</i>	<i>332</i>	<i>207</i>	<i>188</i>	<i>31</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>41</i>	<i>15</i>	<i>0</i>	<i>466</i>
PC 1 0-19	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 1 20-59	1765	864	214	132	136	25	0	0	0	28	11	0	355
PC 1 60 I VIŠE	716	373	108	69	49	6	0	0	0	11	3	0	97
PC 1 NEPOZNATO	74	38	10	6	3	0	0	0	0	2	1	0	14
<i>PC 2 VIKTOROVAC</i>	<i>3530</i>	<i>1115</i>	<i>741</i>	<i>497</i>	<i>659</i>	<i>79</i>	<i>48</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>11</i>	<i>14</i>	<i>0</i>	<i>366</i>
PC 2 0-19	5	2	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0
PC 2 20-59	2597	731	540	393	566	64	41	0	0	11	12	0	239
PC 2 60 I VIŠE	882	362	194	97	83	13	7	0	0	0	2	0	124
PC 2 NEPOZNATO	46	20	7	7	8	1	0	0	0	0	0	0	3
<i>PC 3 22. LIPANJ</i>	<i>2010</i>	<i>568</i>	<i>479</i>	<i>340</i>	<i>498</i>	<i>89</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>6</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>28</i>
PC 3 0-19	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 3 2- 59	1260	348	289	201	333	66	1	0	0	5	1	0	16
PC 3 60 I VIŠE	711	207	183	131	155	22	0	0	0	1	0	0	12
PC 3 NEPOZNATO	37	12	7	7	10	1	0	0	0	0	0	0	0
<i>PC 4 VRBINA</i>	<i>274</i>	<i>105</i>	<i>49</i>	<i>15</i>	<i>12</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>0</i>	<i>88</i>
PC 4 0-19	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PC 4 20-59	160	53	30	7	8	0	0	0	0	1	2	0	59
PC 4 60 I VIŠE	112	52	19	8	4	0	0	0	0	1	1	0	27
PC 4 NEPOZNATO	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO</i>	<i>565</i>	<i>467</i>	<i>34</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>0</i>	<i>59</i>
PC 5 0-19	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
PC 5 20-59	353	290	22	0	0	0	0	0	0	0	1	0	40
PC 5 60 I VIŠE	202	169	12	0	0	1	0	0	0	2	1	0	17
PC 5 NEPOZNATO	9	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>PC 6 GALDOVO</i>	<i>1356</i>	<i>1033</i>	<i>67</i>	<i>6</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>248</i>
PC 6 0-19	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 6 20-59	930	684	52	5	0	1	0	0	0	0	0	0	188
PC 6 60 I VIŠE	393	323	13	1	0	0	0	0	0	1	0	0	55
PC 6 NEPOZNATO	30	23	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
<i>PC 7 EUGEN KVATERNIK</i>	<i>474</i>	<i>362</i>	<i>9</i>	<i>6</i>	<i>5</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>91</i>
PC 7 0-19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 7 20-59	304	217	8	4	4	0	0	0	1	0	0	0	70
PC 7 60 I VIŠE	168	144	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0	20
PC 7 NEPOZNATO	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
<i>PC 8 CAPRAG</i>	<i>2044</i>	<i>531</i>	<i>436</i>	<i>467</i>	<i>529</i>	<i>33</i>	<i>15</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>18</i>	<i>3</i>	<i>0</i>	<i>12</i>
PC 8 0-19	5	3	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 8 20-59	1585	396	332	358	430	28	12	0	0	15	3	0	11
PC 8 60 I VIŠE	434	128	99	104	93	5	2	0	0	2	0	0	1
PC 8 NEPOZNATO	20	4	5	3	6	0	1	0	0	1	0	0	0

Tablica 17. (nastavak)

	Svega	Prizemlje	Katnost stana										
			1	2	3-4	5-8	9-12	13-16	Više od 16	Podrum	Suteren	Mansarda	Dvije etaže
PC 9 <i>IVAN BUIĆ</i>	143	143	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 0-19	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 20-59	111	111	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 60 I VIŠE	28	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
PC 9 NEPOZNATO	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tablica 18.

Stanovi grada Siska prema veličini stana i nacionalnosti stanara

	Veličina po razredima, površina u m ²							
	Svega		do 50		51 - 100		više od 100	
	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
<i>SISAK</i>	12953	100,00	3675	100,00	8082	100,00	1196	100,00
HRVATI	7880	60,84	2136	58,12	4897	60,59	847	70,82
SRBI	3174	24,50	880	23,95	2068	25,59	226	18,90
MUSLIMANI	598	4,62	208	5,66	361	4,47	29	2,42
JUGOSLAVENI	607	4,69	205	5,58	367	4,54	35	2,93
OSTALO	694	5,36	246	6,69	389	4,81	59	4,93
PC 1 <i>ZELENI BRIJEG</i>	2557	100,00	794	100,00	1395	100,00	368	100,00
PC 1 HRVATI	1588	62,10	482	60,71	873	62,58	233	63,32
PC 1 SRBI	613	23,97	189	23,80	332	23,80	92	25,00
PC 1 MUSLIMANI	106	4,15	46	5,79	51	3,66	9	2,45
PC 1 JUGOSLAVENI	104	4,07	30	3,78	62	4,44	12	3,26
OSTALO	146	5,71	47	5,92	77	5,52	22	5,98
PC 2 <i>VIKTOROVAC</i>	3530	100,00	1067	100,00	2124	100,00	339	100,00
PC 2 HRVATI	2089	59,18	601	56,33	1264	59,51	224	66,08
PC 2 SRBI	944	26,74	287	26,90	577	27,17	80	23,60
PC 2 MUSLIMANI	102	2,89	35	3,28	59	2,78	8	2,36
PC 2 JUGOSLAVENI	187	5,30	66	6,19	111	5,23	10	2,95
OSTALO	208	5,89	78	7,31	113	5,32	17	5,01
PC 3 <i>22. LIPANJ</i>	2010	100,00	608	100,00	1328	100,00	74	100,00
PC 3 HRVATI	1286	63,98	393	64,64	833	62,73	60	81,08
PC 3 SRBI	440	21,89	120	19,74	315	23,72	5	6,76
PC 3 MUSLIMANI	37	1,84	14	2,30	23	1,73	0	0,00
PC 3 JUGOSLAVENI	111	5,52	37	6,09	70	5,27	4	5,41
OSTALO	136	6,77	44	7,24	87	6,55	5	6,76
PC 4 <i>VRBINA</i>	274	100,00	47	100,00	171	100,00	56	100,00
PC 4 HRVATI	225	82,12	32	68,09	143	83,63	50	89,29
PC 4 SRBI	30	10,95	7	14,89	21	12,28	2	3,57
PC 4 MUSLIMANI	1	0,36	1	2,13	0	0,00	0	0,00
PC 4 JUGOSLAVENI	10	3,65	5	10,64	3	1,75	2	3,57
OSTALO	8	2,92	2	4,26	4	2,34	2	3,57

Tablica 18. (nastavak)

	Veličina po razredima, površina u m ²							
	Svega		do 50		51 - 100		više od 100	
	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.	aps.	rel.
<i>PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO</i>	565	100,00	148	100,00	363	100,00	54	100,00
PC 5 HRVATI	336	59,47	92	62,16	208	57,30	36	66,67
PC 5 SRBI	170	30,09	34	22,97	121	33,33	15	27,78
PC 5 MUSLIMANI	10	1,77	3	2,03	6	1,65	1	1,85
PC 5 JUGOSLAVENI	22	3,89	5	3,38	17	4,68	0	0,00
OSTALO	27	4,78	14	9,46	11	3,03	2	3,70
<i>PC 6 GALDOVO</i>	1356	100,00	240	100,00	892	100,00	224	100,00
PC 6 HRVATI	1196	88,20	204	85,00	785	88,00	207	92,41
PC 6 SRBI	85	6,27	20	8,33	59	6,61	6	2,68
PC 6 MUSLIMANI	12	0,88	3	1,25	9	1,01	0	0,00
PC 6 JUGOSLAVENI	23	1,70	5	2,08	16	1,79	2	0,89
OSTALO	40	2,95	8	3,33	23	2,58	9	4,02
<i>PC 7 EUGEN KVATERNIK</i>	474	100,00	98	100,00	341	100,00	35	100,00
PC 7 HRVATI	269	56,75	55	56,12	196	57,48	18	51,43
PC 7 SRBI	124	26,16	20	20,41	90	26,39	14	40,00
PC 7 MUSLIMANI	40	8,44	9	9,18	30	8,80	1	2,86
PC 7 JUGOSLAVENI	20	4,22	5	5,10	14	4,11	1	2,86
OSTALO	21	4,43	9	9,18	11	3,23	1	2,86
<i>PC 8 CAPRAG</i>	2044	100,00	621	100,00	1380	100,00	43	100,00
PC 8 HRVATI	867	42,42	271	43,64	577	41,81	19	44,19
PC 8 SRBI	709	34,69	182	29,31	515	37,32	12	27,91
PC 8 MUSLIMANI	247	12,08	78	12,56	162	11,74	7	16,28
PC 8 JUGOSLAVENI	126	6,16	51	8,21	71	5,14	4	9,30
OSTALO	95	4,65	39	6,28	55	3,99	1	2,33
<i>PC 9 IVAN BUIĆ</i>	143	100,00	52	100,00	88	100,00	3	100,00
PC 9 HRVATI	24	16,78	6	11,54	18	20,45	0	0,00
PC 9 SRBI	59	41,26	21	40,38	38	43,18	0	0,00
PC 9 MUSLIMANI	43	30,07	19	36,54	21	23,86	3	100,00
PC 9 JUGOSLAVENI	4	2,80	1	1,92	3	3,41	0	0,00
OSTALO	13	9,09	5	9,62	8	9,09	0	0,00

Tablica 19.

Stanovi grada Siska prema veličini stana i stupnju stručnog obrazovanja stanara

	Svega		do 50		51-100		više od 100	
<i>SISAK</i>	12953	100,00	3675	100,00	8082	100,00	1196	100,00
NIŽA STRUČNA SPREMA	7160	55,28	2424	65,96	4148	51,32	588	49,16
SREDNJA STRUČNA SPREMA	4221	32,59	1010	27,48	2825	34,95	386	32,27
VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	1494	11,53	228	6,20	1064	13,17	202	16,89
MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	78	0,60	13	0,35	45	0,56	20	1,67
<i>PC 1 ZELENI BRIJEG</i>	1314	100,00	343	100,00	748	100,00	223	100,00
NIŽA STRUČNA SPREMA	279	21,23	117	34,11	145	19,39	17	7,62
SREDNJA STRUČNA SPREMA	819	62,33	183	53,35	482	64,44	154	69,06

Tablica 19. (nastavak)

	Svega		do 50		51-100		više od 100		
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	212	16,13	42	12,24	120	16,04	50	22,42
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	4	0,30	1	0,29	1	0,13	2	0,90
<i>PC 2</i>	<i>VIKTOROVAC</i>	<i>2168</i>	<i>100,00</i>	<i>589</i>	<i>100,00</i>	<i>1386</i>	<i>100,00</i>	<i>193</i>	<i>100,00</i>
	NIŽA STRUČNA SPREMA	268	12,36	110	18,68	148	10,68	10	5,18
	SREDNJA STRUČNA SPREMA	1300	59,96	369	62,65	842	60,75	89	46,11
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	571	26,34	104	17,66	384	27,71	83	43,01
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	29	1,34	6	1,02	12	0,87	11	5,70
<i>PC 3</i>	<i>23. LIPANJ</i>	<i>969</i>	<i>100,00</i>	<i>247</i>	<i>100,00</i>	<i>696</i>	<i>100,00</i>	<i>26</i>	<i>100,00</i>
	NIŽA STRUČNA SPREMA	106	10,94	41	16,60	64	9,20	1	3,85
	SREDNJA STRUČNA SPREMA	533	55,01	152	61,54	370	53,16	11	42,31
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	309	31,89	52	21,05	244	35,06	13	50,00
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	21	2,17	2	0,81	18	2,59	1	3,85
<i>PC 4</i>	<i>VRBINA</i>	<i>122</i>	<i>100,00</i>	<i>18</i>	<i>100,00</i>	<i>75</i>	<i>100,00</i>	<i>29</i>	<i>100,00</i>
	NIŽA STRUČNA SPREMA	12	9,84	6	33,33	5	6,67	1	3,45
	SREDNJA STRUČNA SPREMA	62	50,82	11	61,11	40	53,33	11	37,93
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	44	36,07	1	5,56	29	38,67	14	48,28
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	4	3,28	0	0,00	1	1,33	3	10,34
<i>PC 5</i>	<i>GALDOVO KAPTOLSKO</i>	<i>248</i>	<i>100,00</i>	<i>40</i>	<i>100,00</i>	<i>177</i>	<i>100,00</i>	<i>31</i>	<i>100,00</i>
	NIŽA STRUČNA SPREMA	49	19,76	17	42,50	30	16,95	2	6,45
	SREDNJA STRUČNA SPREMA	171	68,95	22	55,00	130	73,45	19	61,29
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	26	10,48	1	2,50	16	9,04	9	29,03
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	2	0,81	0	0,00	1	0,56	1	3,23
<i>PC 6</i>	<i>GALDOVO</i>	<i>611</i>	<i>100,00</i>	<i>71</i>	<i>100,00</i>	<i>429</i>	<i>100,00</i>	<i>111</i>	<i>100,00</i>
	NIŽA STRUČNA SPREMA	186	30,44	45	63,38	123	28,67	18	16,22
	SREDNJA STRUČNA SPREMA	376	61,54	24	33,80	277	64,57	75	67,57
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	48	7,86	2	2,82	29	6,76	17	15,32
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	1	0,16	0	0,00	0	0,00	1	0,90
<i>PC 7</i>	<i>EUGEN KVATERNIK</i>	<i>218</i>	<i>100,00</i>	<i>37</i>	<i>100,00</i>	<i>161</i>	<i>100,00</i>	<i>20</i>	<i>100,00</i>
	NIŽA STRUČNA SPREMA	43	19,72	12	32,43	30	18,63	1	5,00
	SREDNJA STRUČNA SPREMA	157	72,02	23	62,16	121	75,16	13	65,00
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	18	8,26	2	5,41	10	6,21	6	30,00
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
<i>PC 8</i>	<i>CAPRAG</i>	<i>1281</i>	<i>100,00</i>	<i>355</i>	<i>100,00</i>	<i>899</i>	<i>100,00</i>	<i>27</i>	<i>100,00</i>
	NIŽA STRUČNA SPREMA	236	18,42	112	31,55	120	13,35	4	14,81
	SREDNJA STRUČNA SPREMA	763	59,56	216	60,85	535	59,51	12	44,44
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	265	20,69	23	6,48	232	25,81	10	37,04
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	17	1,33	4	1,13	12	1,33	1	3,70
<i>PC 9</i>	<i>IVAN BUIĆ</i>	<i>82</i>	<i>100,00</i>	<i>25</i>	<i>100,00</i>	<i>55</i>	<i>100,00</i>	<i>2</i>	<i>100,00</i>
	NIŽA STRUČNA SPREMA	41	50,00	14	56,00	27	49,09	0	0,00
	SREDNJA STRUČNA SPREMA	40	48,78	10	40,00	28	50,91	2	100,00
	VIŠA/VISOKA STRUČNA SPREMA	1	1,22	1	4,00	0	0,00	0	0,00
	MAGISTERIJ ILI DOKTORAT	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00

Tablica 20. (nastavak)

	Opremljenost stanova												Elektra		Centralno grijanje															
	Kupaonica				Zahod				Vodovod				Kanalizacija				Elektra		Centralno grijanje											
	Svega	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Javni	Hydrofor	Nema	Javni	Sept. jama	Nema	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne												
PC 5 HRVATI	336	59,47	303	60,60	33	50,77	318	60,92	4	30,77	14	46,67	237	57,25	84	71,19	15	45,45	332	59,29	4	80,00	41	53,95	295	60,33				
PC 5 SRBI	170	30,09	148	29,60	22	33,85	157	29,79	13	34,21	10	33,33	130	31,40	28	23,73	12	36,36	170	30,36	0	0,00	27	35,53	143	29,24				
PC 5 MUSLIMANI	10	1,77	7	1,40	3	4,62	9	1,71	1	2,63	6	1,15	3	23,08	1	3,33	6	1,45	3	2,54	1	3,03	10	1,79	0	0,00	10	2,04		
PC 5 JUGOSLAVENI	22	3,89	21	4,20	1	1,54	21	3,98	1	2,63	21	4,02	0	0,00	1	3,33	20	4,83	1	0,85	1	3,03	22	3,93	0	0,00	6	7,89	16	3,27
OSTALO	27	4,78	21	4,20	6	9,23	22	4,17	5	13,16	22	4,21	1	7,69	4	13,33	21	5,07	2	1,69	4	12,12	26	4,64	1	20,00	2	2,63	25	5,11
PC 6 GALDOVO	1356	100,00	1148	100,00	208	100,00	1233	100,00	889	100,00	371	100,00	96	100,00	111	100,00	1228	100,00	117	100,00	1332	100,00	4	100,00	250	100,00	1106	100,00		
PC 6 HRVATI	1196	88,20	1015	88,41	181	87,02	1093	88,65	103	83,74	781	87,85	334	90,03	81	84,38	9	81,82	1088	88,60	99	84,62	1194	88,31	2	50,00	230	92,00	966	87,34
PC 6 SRBI	85	6,27	73	6,36	12	5,77	76	6,16	9	7,32	60	6,75	18	4,85	7	7,29	0	0,00	77	6,27	8	6,84	84	6,21	1	25,00	9	3,60	76	6,87
PC 6 MUSLIMANI	12	0,88	9	0,78	3	1,44	9	0,73	3	2,44	7	0,79	2	0,54	3	3,13	0	0,00	9	0,73	3	2,56	12	0,89	0	0,00	0	0,00	12	1,08
PC 6 JUGOSLAVENI	23	1,70	20	1,74	3	1,44	20	1,62	3	2,44	12	1,35	9	2,43	2	2,08	0	0,00	20	1,63	3	2,56	23	1,70	0	0,00	6	2,40	17	1,54
OSTALO	40	2,95	31	2,70	9	4,33	35	2,84	5	4,07	29	3,26	8	2,16	3	3,13	2	18,18	34	2,77	4	3,42	39	2,88	1	25,00	5	2,00	35	3,16
PC 7 HRVATI	474	100,00	435	100,00	39	100,00	463	100,00	12	100,00	463	100,00	3	100,00	8	100,00	415	100,00	47	100,00	471	100,00	0	-	74	100,00	400	100,00		
EUGEN KVATERNIK	269	56,75	242	55,63	27	69,23	260	56,28	9	75,00	261	56,37	1	33,33	7	87,50	241	58,07	19	40,43	9	75,00	269	56,75	0	-	42	56,76	227	56,75
PC 7 HRVATI	124	26,16	120	27,59	4	10,26	122	26,41	2	16,67	122	26,35	1	33,33	1	12,50	101	24,34	21	44,68	2	16,67	124	26,16	0	-	20	27,03	104	26,00
PC 7 SRBI	40	8,44	37	8,51	3	7,69	40	8,66	0	0,00	40	8,64	0	0,00	0	0,00	39	9,40	1	2,13	0	0,00	40	8,44	0	-	3	4,05	37	9,25
PC 7 MUSLIMANI	20	4,22	18	4,14	2	5,13	19	4,11	1	8,33	20	4,32	0	0,00	0	0,00	16	3,86	3	6,38	1	8,33	20	4,22	0	-	7	9,46	13	3,25
PC 7 JUGOSLAVENI	21	4,43	18	4,14	3	7,69	21	4,55	0	0,00	20	4,32	1	33,33	0	0,00	18	4,34	3	6,38	0	0,00	21	4,43	0	-	2	2,70	19	4,75
OSTALO	2044	100,00	2030	100,00	14	100,00	2038	100,00	6	100,00	2038	100,00	3	100,00	3	100,00	2032	100,00	6	100,00	2044	100,00	0	-	1890	100,00	154	100,00		
PC 8 CAPRAG	867	42,42	862	42,46	5	35,71	866	42,49	1	16,67	864	42,39	2	66,67	1	33,33	862	42,42	4	66,67	1	16,67	867	42,42	0	-	800	42,33	67	43,51
PC 8 HRVATI	709	34,69	706	34,78	3	21,43	707	34,69	2	33,33	707	34,69	0	0,00	2	66,67	707	34,79	0	0,00	2	33,33	709	34,69	0	-	675	35,71	34	22,08
PC 8 SRBI	247	12,08	243	11,97	4	28,57	245	12,02	2	33,33	246	12,07	1	33,33	0	0,00	244	12,01	1	16,67	2	33,33	247	12,08	0	-	217	11,48	30	19,48
PC 8 MUSLIMANI	126	6,16	126	6,21	0	0,00	126	6,18	0	0,00	126	6,18	0	0,00	0	0,00	126	6,20	0	0,00	0	0,00	126	6,16	0	-	118	6,24	8	5,19
PC 8 JUGOSLAVENI	95	4,65	93	4,58	2	14,29	94	4,61	1	16,67	95	4,66	0	0,00	0	0,00	93	4,58	1	16,67	1	16,67	95	4,65	0	-	80	4,23	15	9,74
OSTALO	143	100,00	107	100,00	36	100,00	116	100,00	27	100,00	119	100,00	6	100,00	18	100,00	75	100,00	41	100,00	141	100,00	2	100,00	41	100,00	139	100,00		
PC 9 IVAN BUJ	24	16,78	17	15,89	7	19,44	20	17,24	4	14,81	19	15,97	2	33,33	3	16,67	14	18,67	6	14,63	4	14,81	24	17,02	0	0,00	1	25,00	23	16,55
PC 9 HRVATI	59	41,26	49	45,79	10	27,78	53	45,69	6	22,22	54	45,38	1	16,67	4	22,22	39	52,00	14	34,15	6	22,22	59	41,84	0	0,00	2	50,00	57	41,01
PC 9 SRBI	43	30,07	30	28,04	13	36,11	31	26,72	12	44,44	33	27,73	2	33,33	8	44,44	15	20,00	16	39,02	12	44,44	42	29,79	1	50,00	0	0,00	43	30,94
PC 9 MUSLIMANI	4	2,80	3	2,80	1	2,78	3	2,59	1	3,70	4	3,36	0	0,00	0	0,00	1	1,33	2	4,88	1	3,70	4	2,84	0	0,00	0	0,00	4	2,88
PC 9 JUGOSLAVENI	13	9,09	8	7,48	5	13,89	9	7,76	4	14,81	9	7,56	1	16,67	3	16,67	6	8,00	3	7,32	4	14,81	12	8,51	1	50,00	1	25,00	12	8,63

Tablica 21.

Stanovi grada Siska prema opremljenosti stana i stupnju stručnog obrazovanja stanara

	Opremljenost stana																													
	Kupaonica			Zahod			Vodovod			Kanalizacija			Elektra			Centralno grijanje														
	Svega	Da	Ne	Da	Ne	Javni	Hidrofor	Nema	Javna	Sept. jama	Nema	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne													
<i>SISAK</i>	12953	100,0 0	12097	100,0 0	856	100,0 0	12585	100,0 0	368	100,0 0	12237	100,0 0	459	100,0 0	257	100,0 0	10858	100,0 0	1777	100,0 0	318	100,0 0	12936	100,0 0	17	100,0 0	5658	100,0 0	7295	100,0 0
NI@A STRU ^{NA} SPREMA	7160	55,28	6469	53,48	691	80,72	6848	54,41	312	84,78	6595	53,89	343	74,73	222	86,38	5718	52,66	1168	65,73	274	86,16	7145	55,23	15	88,24	2486	43,94	4674	64,07
SREDNJA STRU ^{NA} SPREMA	4221	32,59	4065	33,60	156	18,22	4165	33,09	56	15,22	4081	33,35	105	22,88	35	13,62	3649	33,61	528	29,71	44	13,84	4219	32,61	2	11,76	2138	37,79	2083	28,55
VIAVISOKA STRU ^{NA} SPREMA	1494	11,53	1485	12,28	9	1,05	1494	11,87	0	0,00	1483	12,12	11	2,40	0	0,00	1415	13,03	79	4,45	0	0,00	1494	11,55	0	0,00	975	17,23	519	7,11
MAGISTERJI I DOKTORAT	78	0,60	78	0,64	0	0,00	78	0,62	0	0,00	78	0,64	0	0,00	0	0,00	76	0,70	2	0,11	0	0,00	78	0,60	0	0,00	59	1,04	19	0,26
PC 1 ZELENJ BRIJEG	1314	100,0 0	1232	100,0 0	82	100,0 0	1282	100,0 0	32	100,0 0	1269	100,0 0	21	100,0 0	24	100,0 0	1218	100,0 0	67	100,0 0	29	100,0 0	1312	100,0 0	2	100,0 0	429	100,0 0	885	100,0 0
NI@A STRU ^{NA} SPREMA	279	21,23	236	19,16	43	52,44	261	20,36	18	56,25	256	20,17	8	38,10	15	62,50	248	20,36	15	22,39	16	55,17	278	21,19	1	50,00	61	14,22	218	24,63
SREDNJA STRU ^{NA} SPREMA	819	62,33	782	63,47	37	45,12	805	62,79	14	43,75	798	62,88	12	57,14	9	37,50	760	62,40	46	68,66	13	44,83	818	62,35	1	50,00	262	61,07	557	62,94
VIAVISOKA STRU ^{NA} SPREMA	212	16,13	210	17,05	2	2,44	212	16,54	0	0,00	211	16,63	1	4,76	0	0,00	206	16,91	6	8,96	0	0,00	212	16,16	0	0,00	105	24,48	107	12,09
MAGISTERJI I DOKTORAT	4	0,30	4	0,32	0	0,00	4	0,31	0	0,00	4	0,32	0	0,00	0	0,00	4	0,33	0	0,00	0	0,00	4	0,30	0	0,00	1	0,23	3	0,34
PC 2 VIKTORI JAC	2168	100,0 0	2095	100,0 0	73	100,0 0	2149	100,0 0	19	100,0 0	2164	100,0 0	2	100,0 0	2	100,0 0	2097	100,0 0	66	100,0 0	5	100,0 0	2168	100,0 0	0	-	1397	100,0 0	771	100,0 0
NI@A STRU ^{NA} SPREMA	268	12,36	244	11,65	24	32,88	260	12,10	8	42,11	267	12,34	0	0,00	1	50,00	255	12,16	11	16,67	2	40,00	268	12,36	0	-	143	10,24	125	16,21
SREDNJA STRU ^{NA} SPREMA	1300	59,96	1255	59,90	45	61,64	1289	59,98	11	57,89	1298	59,98	1	50,00	1	50,00	1256	59,90	41	62,12	3	60,00	1300	59,96	0	-	818	58,55	482	62,52
VIAVISOKA STRU ^{NA} SPREMA	571	26,34	567	27,06	4	5,48	571	26,57	0	0,00	570	26,34	1	50,00	0	0,00	558	26,61	13	19,70	0	0,00	571	26,34	0	-	413	29,56	158	20,49
MAGISTERJI I DOKTORAT	29	1,34	29	1,38	0	0,00	29	1,35	0	0,00	29	1,34	0	0,00	0	0,00	28	1,34	1	1,52	0	0,00	29	1,34	0	-	23	1,65	6	0,78
PC 3 22. LIP JANJ	969	100,0 0	919	100,0 0	50	100,0 0	957	100,0 0	12	100,0 0	957	100,0 0	3	100,0 0	9	100,0 0	948	100,0 0	10	100,0 0	11	100,0 0	969	100,0 0	0	-	374	100,0 0	595	100,0 0
NI@A STRU ^{NA} SPREMA	106	10,94	87	9,47	19	38,00	99	10,34	7	58,33	101	10,55	0	0,00	5	55,56	96	10,13	3	30,00	7	63,64	106	10,94	0	-	26	6,95	80	13,45
SREDNJA STRU ^{NA} SPREMA	533	55,01	505	54,95	28	56,00	528	55,17	5	41,67	528	55,17	1	33,33	4	44,44	524	55,27	5	50,00	4	36,36	533	55,01	0	-	196	52,41	337	56,64

Tablica 21. (nastavak)

	Opremljenost stana																							
	Kupaonica				Zahod				Vodovod				Kanalizacija				Elektra				Centralno grijanje			
	Svega	Da	Ne	Ne	Da	Ne	Javni	Hidrofor	Nema	Javna	Sept. jama	Nema	Da	Ne	Da	Ne	Da	Ne						
VIAVISOKA STRU ^{NA} SPREMA	309 31,89	306 33,30	3 6,00	309 32,29	0 0,00	307 32,08	2 66,67	0 0,00	307 32,38	2 20,00	0 0,00	309 31,89	0 -	138 36,90	171 28,74									
MAGISTERU ILI DOKTORAT	21 2,17	21 2,29	0 0,00	21 2,19	0 0,00	21 2,19	0 0,00	0 0,00	21 2,22	0 0,00	0 0,00	21 2,17	0 -	14 3,74	7 1,18									
PC 4 PRBINA	122 100,0 0	118 100,0 0	4 100,0 0	121 100,0 0	1 100,0 0	121 100,0 0	0 -	1 100,0 0	119 100,0 0	2 100,0 0	1 100,0 0	122 100,0 0	0 -	35 100,0 0	87 100,0 0									
NI@A STRU ^{NA} SPREMA	12 9,84	10 8,47	2 50,00	12 9,92	0 0,00	12 9,92	0 -	0 0,00	10 8,40	2 100,0 0	0 0,00	12 9,84	0 -	3 8,57	9 10,34									
SREDNJA STRU ^{NA} SPREMA	62 50,82	60 50,85	2 50,00	61 50,41	1 100,0 0	61 50,41	0 -	1 100,0 0	61 51,26	0 0,00	1 100,0 0	62 50,82	0 -	13 37,14	49 56,32									
VIAVISOKA STRU ^{NA} SPREMA	44 36,07	44 37,29	0 0,00	44 36,36	0 0,00	44 36,36	0 -	0 0,00	44 36,97	0 0,00	0 0,00	44 36,07	0 -	16 45,71	28 32,18									
MAGISTERU ILI DOKTORAT	4 3,28	4 3,39	0 0,00	4 3,31	0 0,00	4 3,31	0 -	0 0,00	4 3,36	0 0,00	0 0,00	4 3,28	0 -	3 8,57	1 1,15									
PC 5 GALDOVO KAPTOLSKO	248 100,0 0	231 100,0 0	17 100,0 0	240 100,0 0	8 100,0 0	236 100,0 0	5 100,0 0	7 100,0 0	188 100,0 0	53 100,0 0	0 0,00	248 100,0 0	0 -	42 100,0 0	206 100,0 0									
NI@A STRU ^{NA} SPREMA	49 19,76	36 15,58	13 76,47	42 17,50	7 87,50	39 16,53	3 60,00	7 100,0 0	32 17,02	10 18,87	7 100,0 0	49 19,76	0 -	4 9,52	45 21,84									
SREDNJA STRU ^{NA} SPREMA	171 68,95	167 72,29	4 23,53	170 70,83	1 12,50	169 71,61	2 40,00	0 0,00	135 71,81	36 67,92	0 0,00	171 68,95	0 -	30 71,43	141 68,45									
VIAVISOKA STRU ^{NA} SPREMA	26 10,48	26 11,26	0 0,00	26 10,83	0 0,00	26 11,02	0 0,00	0 0,00	19 10,11	7 13,21	0 0,00	26 10,48	0 -	7 16,67	19 9,22									
MAGISTERU ILI DOKTORAT	2 0,81	2 0,87	0 0,00	2 0,83	0 0,00	2 0,85	0 0,00	0 0,00	2 1,06	0 0,00	0 0,00	2 0,81	0 -	1 2,38	1 0,49									
PC 6 GALDOVO	611 100,0 0	544 100,0 0	67 100,0 0	566 100,0 0	45 100,0 0	423 100,0 0	156 100,0 0	32 100,0 0	5 100,0 0	564 100,0 0	42 100,0 0	610 100,0 0	1 100,0 0	132 100,0 0	479 100,0 0									
NI@A STRU ^{NA} SPREMA	186 30,44	140 25,74	46 68,66	155 27,39	31 68,89	105 24,82	61 39,10	20 62,50	4 80,00	153 27,13	29 69,05	186 30,49	0 0,00	19 14,39	167 34,86									
SREDNJA STRU ^{NA} SPREMA	376 61,54	355 65,26	21 31,34	362 63,96	14 31,11	276 65,25	88 56,41	12 37,50	1 20,00	362 64,18	13 30,95	375 61,48	1 100,0 0	89 67,42	287 59,92									

Biblioteka ZBORNICI, knjiga 9.

SISAK 2000+
Sociodemografska uporišta budućeg Siska

Uredili:

Ivan Rogić
Mile Mikić
Anka Mišetić

Recenzenti:

Drago Čengić
Vladimir Lay

Nakladnik:

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar u suradnji
s Gradskim poglavarstvom Grada Siska

Lektura:

Mirna Vaupotić-Murati

Korektura:

Anka Mišetić

Grafički i tehnički urednik & korice:

Zlatko Rebernjak

Kompjutorska priprema:

TERCIJA, Zagreb

Tisak:

M.A.K.-GOLDEN, Zagreb

Naklada:

500 primjeraka